

PADIŞAHLARIN AKIL HOCALARI

YAVUZ BAHADIROĞLU

**padişahların
akıl hocaları**

YAVUZ BAHADIROĞLU

padişahların akıl hocaları

YAVUZ BAHADİROĞLU

Yayın Yönetmeni: Ekrem Altıntepe

Editör: Yusuf Yıldız

Tashih: Cihan Dinar

İç Tasarım: Said Demirtaş

Kapak Tasarımı: Cökhan Koç

ISBN: 978-605-183-100-8

Yayıncı Sertifika No: 12403

Matbaa Sertifika No: 12107

Baskı Tarihi: Mayıs 2016

Baskı Cilt: Çalış Ofset Matbaacılık

Maltepe Mahallesi Yılanlı Ayazma Sok.

No: 8/D K 1 Zeytinburnu /İstanbul

Tel: (0212) 482 11 04

Sanayi Cad., Bilge Sk., No: 2 Yenibosna

34196 Bahçelievler / İstanbul

Tel: (0212) 551 32 25

Faks: (0212) 551 26 59

www.nesilyayinlari.com

nesil@nesilyayinlari.com

Her şey, okuyan nesiller için...

© Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı anlaşmalı olarak **Nesil Basın Yayın Gıda Tic. ve San. A.Ş.**'ye aittir. İzinsiz, kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayımlanamaz.

**padişahların
akıl hocaları**

YAVUZ BAHADIROĞLU

YAVUZ BAHADIROĞLU

"Özgeçmiş" nedir sahi? Nerede doğacağımıza, hangi millete mensup olacağımıza ben karar vermedim. Kendi irademle olmayan şeylerle niçin övünmeli, neden bahsetmeliyim? Yazarın nerede doğduğu, kaç çocuk ya da torun sahibi olduğu kimi ilgilendirir? Yazar, topluma katkısıyla değerlendirilmelidir. Zaten benim kuşağın özgeçmişi filan da yoktur. Hatta doğru düzgün geçmişimiz bile yoktur. İdeolojik şiirlerle, ders kitaplarına tıksınan yalanlarla, bizim kuşağın çocukluğunu çaldılar.

Kana kana oynayamadık: Çünkü oyuncağımız yoktu. Bırakınız oyuncağı, doğru düzgün kamımızı doyurmaya yetecek ekmeğimiz bile yoktu. Arna bol bol "cumhuriyet-hürriyet" kafiyesi şiirlerimiz vardı. Her bayram, lastik ayakkabılarımı çamurlara vurarakтан çığlık çığlağa bağırırdım: "En büyük cumhuriyet/Bize verdi hürriyet..." Cumhuriyetin tek başına hürriyet demek olmadığını, hürriyet demek olması için insan hakları ve demokrasi ile içinin doldurulması gerektiğini sonra öğrendim. Öğrendiğimde de aldattığımı, âdeta benliğimin ruhumdan koparıldığını, paramparça edildiğimi fark ettim.

Yıllar boyu sorularımı kendime sakladım. Kimselere açamadım. Açamazdım, çünkü bazı sorunları düşünmek kadar sormak da yasaktı. Sorularınız gırtlığınıza dızılır, soluksuz kalırdınız. Yıllar boyu soluksuz kaldım. Soluksuzluk aslında yeni bir soluktur: Ben nefesim daraldıkça düşünüyorum, hayatla ölüm arasındaki ince çizgide varlık arıyordum. Kalıplar işte o çizgide kırıldı. Kitapların o çizgide doğdu. O çizgide kitaplaşmaya başladığımı hissettim. Kısacası hayat, hayal ile o çizgide iç içe girdi.

Dizi dizi merakın ardından sonsuz arayışım başlar: Bu bir bakıma insanın kendini arayış serüvenidir. O gün bugündür, beni incitme fırsatını başkalarına vermemek için kendi duygularımı incitiyorum. Başkalarını hırpalamamak için kendi ruhumu hırpalıyorum. Bu yüzden yaşadığım yıllardan daha yaşlı biriyim: Hem yaşlı, hem yalnız. "Dünya" denilen şu ormanda, kitapların benim sığınaklarımdır. Onlarla yalnızlıktan kurtulurum. Kendimi hâlâ satırlarda çözmeye çalışır, geçmişimin en görkemli hikâyelerini sayfalarda ararım. Bir bakıma her kitabım, kayıp özgeçmişimi yazar.

Kısacası, kitaplarımla ben, ortak bir hikâyenin parçalarıyız. Özellikle tarih üzerine yaptığım çalışmalar, yayınladığım kitaplar, verdiğim konferanslar 20 Kasım 2004'te bana "Tarihi Sevdiren Adam" unvanını kazandırdı. Bu, hayatım boyunca aldığım en güzel ödüldür. Zaman içinde roman, hikâye, çocuk kitabı, araştırma, oyun, senaryo ve fıkır eserler olmak üzere, yüzlerce çalışmaya imza attım çok şükür. Ulusal bir radyoda "Hayatın Yorumu" başlıklı güncel yorumlarımla, televizyon programlarımla, günlük bir gazetede köşe yazarlığımla gazeteciliğimi sürdürüyorum. Ayrıca, Millî Eğitim Bakanlığı ile bazı tarihi projelere danışmanlık yapıyorum. Bir ömür böyle geçiyor...

e-mail: yavuzbahadiroglu@moralfm.com

YAYINLANMIŞ ESERLERİ

TARİHİ ROMANLARI

- Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı
- Çakabey
- Selâhaddin Eyyûbî
- Buhara Yanıyor
- Elveda Buhara
- Merhaba Söğüt
- Cengâver
- Turgut Alp
- Sunguroğlu/10 Cilt
- Binatlı
- Topal Kasırga
- Sanırsız Saltanat
- Mavi Yıldız
- Cem Sultan/1-2
- Endülü's'e Veda
- Şehzade Selim
- Şirpençe
- Mısır'a Doğru
- 4. Murat/1-2
- Ağalar Saltanatı

YAKIN TARİH ROMANLARI

- Dağlı
- Barla'da Diriliş
- Zindanda Şahlanış
- Kirazlımescit Sokağı
- Avukat Bekir Berk
- Sel
- Köprübaşı
- Kırım Kan Ağılıyor

GÜNCEL ROMANLARI

- Yolbaşı
- Boşlukta Yürümek
- Keşmekeş
- Yürek Seferi

FİKİR ESERLERİ

- Hayatı Aşkla Yaşamak
- Ejim Çocukum ve Ben

- Yaşam Bir Avuç Gül
Bir Tutam Diken
- Gülü Arayan Adam
- Hayata Dilekçe
- Biz Osmanlıyız
- Osmanlı'da Şehzade Katli
- İnançın Zaferi Çanakkale
- Kemalist Yalanlar

BİYOGRAFLER

- Canım Peygamberim
- Fatih Sultan Mehmed
- Yavuz Sultan Selim
- Kanuni Sultan Süleyman
- Bediüzzaman Said Nursî
- Osman Gazi
- Orhan Gazi
- I. Murad
- II. Murad
- Yıldırım Bayezid
- Çelbi Mehmed

İçindekiler

<i>Bismillah</i>	9
<i>Giriş</i>	15
<i>Şehzadelikten Padişahlığa Eğitim Süreci</i>	15

BİRİNCİ BÖLÜM:

PADİŞAHLARIN İLHAM KAYNAKLARI

En Büyük Örnek Rahmet Peygamberi	23
“Yürek İnkılâbı”nın Özü	27
“Yürek İnkılâbı”nın Esasları	29
<i>Barış Antlaşmalarının Dayanağı Hudeybiye Barışı</i>	31
Olmayı Bulan Kadın Hazreti Hacer	34
Töreye Meydan Okuyan Aşkın Sahibi Hazreti Hatice	39
Vefa ve Dostluk Timsali Hazreti Ebu Bekir	42
Adaletin İnce Ayarı Hazreti Ömer	46
<i>Hazreti Ömer’in “Kudüs Amannâmesi”</i>	51
<i>Yavuz’un “Kudüs Amannâmesi”</i>	55

<i>Fatih'in "Kudüs Amannâmesi"</i>	58
Halim-Selim Bir Peygamber Yıldızı Hazreti Osman.....	60
Kahramanlık ve Fedakârlık Örneği Hazreti Ali	64
<i>Cesaret Örneği</i>	67
<i>Sıffin Savaşı</i>	69
<i>Hazreti Ali'den Öğütler</i>	71
<i>Padişahlara En İbretli Ders Kerbelâ Vakası</i>	72
Peygamber Müjdesine Yürüyen Dost Ebu Eyyûb el-Ensari	78
Tevazu Örneği İbrahim Edhem	82
Baba Örneği Bahaeddin Veled.....	87
Bilgelik Örneği Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî.....	91
<i>Mevlânâ'dan Tespitler</i>	93
Sevgi Örneği Yunus Emre	95
<i>Yunus Anadolu'dur</i>	101
<i>Yunus Hürmetine</i>	104
Kararlılık Örneği Tarık Bin Ziyad.....	107
Sadakat Örneği Selahaddin Eyyûbî.....	111
Siyaset Örneği Nizamülmülk	115
<i>İlk Devlet Bütçesinde Çıkan Tartışma</i>	117
<i>Derin Siyasetçi</i>	119
<i>Hasan Sabbah Kimdir?</i>	120
<i>Tüm Siyasetçilere Derin Örnek "Siyasetnâme"</i>	121
<i>"Siyasetnâme"den Seçmeler</i>	122

İKİNCİ BÖLÜM:

ÖRNEKTEN ÖRNEĞE

Devletini Yüreğinde Gezdiren Kadın Hayme Ana.....	127
<i>Zor Tercih</i>	128
<i>Hayme Ana'nın, Oğlu Ertuğrul Gazi'ye Vasiyeti</i>	131
Osmanlı Adalet ve Hoşgörüsünün Mimari Şeyh Edebalı	132
<i>Şeyh Edebalı'nın Öğütleri</i>	136
Devlet Fikrinin Babası Ertuğrul Gazi	140
Kurucu İrade Osman Gazi	144

<i>Osman Gazi'den Günümüze İlhamlar</i>	147
Feraset ve Kemalât Ehli Geyikli Baba	149
Gönüller Fatihî Emir Sultan	153
<i>Emir Sultan'dan Öğütler</i>	159
Bir İrfan Sancaktarı Somuncu Baba	161
<i>Somuncu Babadan Öğütler</i>	165
<i>İki Şiiri</i>	165
Padişahı Mahkemeden Kovan Yargıç Molla Fenari	167
Peygamber Müjdesinin Müjdecisi Hacı Bayram-ı Veli	172
<i>İki Sınıflı Toplum Teorisi</i>	174
<i>Hacı Bayram'dan Bir Şiir</i>	175
'Muallî' Bir Muallim Molla Hüsrev	176
<i>Fransız Subayının Oğlu</i>	180
<i>Padişah Hocası</i>	183
Bir Manevî Fatih Portresi Ak Hoca	185
<i>Hoca ve Talebesi</i>	188
<i>Kuşatma Sırasında</i>	191
<i>Ayasofya'da İlk Hutbe</i>	192
<i>Ölümü</i>	193
<i>Vasiyet Mektup</i>	193
Heybet Abidesi Bir Eğitimci Molla Gürani	196
<i>Hoca'nın Elindeki Kızılıcak Sopası</i>	199
<i>"Seni Döverim!"</i>	201
<i>Bir İftar Sofrası</i>	204
<i>"Sarayda Benim Gibilerin İşi Yoktur!"</i>	206
<i>Ebedî Vuslat</i>	207
Fatih'in Padişah Gibi Karşıladığı Âlim Ali Kuşçu	209
Çamura Bile Değer Katan Âlim İbn-i Kemal	213
<i>Alkış Sendromuna Yavuz'ca Tedbir</i>	216
Padişahı Tehdit Eden Hoca Zembilli Ali Cemali	218
<i>İdamlık Hazine Muhafızları</i>	221
<i>Zembilli Kimdir?</i>	223
Yavuz'un Can Yoldaşı Hasan Can	226

<i>Hilafet Rüyası</i>	228
Kanuni'nin Ruhuna "İnsan" Üfleyen Gönül Sultanı	
Şeyh Yahya Efendi	233
<i>"Bu Padişah Bilerek Haksızlık Yapmaz"</i>	233
<i>İstanbul Boğazı'nın Dört Manevi Bekçisi</i>	236
<i>"Neme lazım!"</i>	238
<i>Yahya Efendi'den Bir Şiir</i>	240
Zamanını Aşan Âlim Ebussuud Efendi	242
<i>Kanuni, Ebussuud ve Ayasofya Vakfı</i>	245
<i>Kanuni'nin Fuzûlî'si ya da Fuzûlî'nin Kanuni'si</i>	246
<i>Kanuni ve Mühendis Nikola</i>	248
Dünya Mimarisinin Ulaşılmaz Abidesi Bizim Sinan	250
Padişah'ın Sultanı Aziz Mahmud Hüdayi	258
<i>Aziz Mahmud Hüdayi Kimdir?</i>	261
<i>Bir Marmara Depremi Anı</i>	262
Padişahı Azarlayan Âlim Himmetzâde Abdullah Efendi	265
<i>Himmetzâde Abdullah Efendi Kimdir?</i>	268
Padişahı Zorlayan Hoca Sadeddin Efendi	269
<i>Haçova Savaşı</i>	274
Tüm Devlet Yöneticilerine Müthiş Bir İbret Dersi	
Cengiz Han'ın "Hoca"ları!	277

Bismillah

PADİŞAH ADAYLARININ (ŞEHZADELER) eğitimi anne karnında başlar.

Bu aynı zamanda bir Peygamber buyruğudur.

Eğitim yaşına geldiklerinde ise gerek aile içinde, gerekse de okulda sık sık güzel ve doğru örnekler verilir.

Bunlar öyle çok tekrarlanır ki, çocuğun iç dünyasında iz bırakır.

Okutulan derslerin başında Kur'ân (tefsir), Hadis ve Siyer-i Nebi (peygamberler tarihi) gelir.

Örneklenen kişiler arasında ise Hazreti Âdem, Hazreti İbrahim, Hazreti Yusuf, Hazreti Ebu Bekir, Hazreti Ali, Hazreti Ömer, Hazreti Osman, Hazreti Hacer, Hazreti Hatice, Hazreti Aişe, Hazreti Meryem vardır.

Arkasından Ebu Eyyûb el-Ensârî, Tarık bin Ziyad, Sela-haddin Eyyûbî, Sultan Alp Aslan, Büyük İskender vs. gelir.

Diplomaside maharet ve barış antlaşmalarında örnek alınması açısından Hudeybiye Musalâhası...

Kardeşler arasında savaşın acılarını kavramaları için Kerbelâ Vakası...

Ve benzer bazı kişiler, olaylar daha.

Hele haremde yetiştirilenler arasında zekâsı, dirayeti, güzelliği, kavrama kabiliyeti, nezaketi, nezafetiyle padişahlara eş olabilecek kapasitede olduğu gözlemlenen cariyelere özellikle Hazreti Havva (cennetten çıkarıldıktan sonraki metaneti, dinayeti ve kararlılığıyla), Hazreti Meryem (iftiralara karşı duruşuyla), Hazreti Hacer (yavrusuna su arayışı ve Zemzem ikramına mazhariyetiyle), Hazreti Hatice (maddi-manevi bütün varlığıyla Efendimizi desteklemesiyle), Hazreti Aişe (ilmi, zekâsı ve eşine bağlılığıyla) örnek gösterilir; sık sık onların hayatları, yaşantıları, karakterleri anlatılır.

Haremde bunların hayatına ilişkin menkıbeler okunur, ibret dersleri çıkarılır.

Buna rağmen, başarılı padişahların da zaman zaman tıkkandıkları noktalar olmuştur elbette.

Çaresizliğe düşmüşler, engellere takılmışlar, ihanetlere uğramışlardır.

Ancak ne zaman çaresizliğe düşseler, aldıkları eğitim ve terbiyenin bir gereği olarak, çaresizliği aşmanın yollarını aramışlar, asla umutsuzluğa sürüklenmemişlerdir. Bu konuda peygamberlerin hayatı onlara en iyi, en sağlam yol gösterici olmuştur.

Hatırlarsak: “Yasak meyve”yi yiyen Babamız Hazreti Âdem’le Annemiz Hazreti Havva, cennetten çıkarılmışlardı.

Üstelik iki sevdalı yürek, aynı bölgeye değil, birbirlerine uzak bölgelere indirilmişlerdi.

Böylece insanoğlunun kıyamete kadar devam edecek imtihan süreci başlamıştı.

Muhtemelen dinozorların kaynaştığı, canavarların uçtuğu koskoca dünyada artık yapayalnızdılar.

Şartlar tümünden olumsuzdu. Ama tümünden olumsuz şartlara rağmen asla umutsuzluğa düşmediler, hayata küsmediler.

Daima diri durdular.

Çünkü Allah’a güveniyor, başlarına gelenden Allah’ı değil kendilerini sorumlu tutuyor, yine O’na sığınıyor, tövbe üzeri-

ne tövbe ediyor, tekrar buluşturulmak ve cennete döndürülmek için bir taraftan dua ediyor, diğer taraftan da ellerinden geleni yapıyorlardı.

Sonunda tekrar kavuşturulup cennete döndürüldüler.

Birinci ders: Olumsuz şartlardan korkmayın; bilin ki şartlar her an değişebilir.

Hazreti İbrahim, kaynağı iman olan umuduyla Nemrut ateşine direndi. Kudret, kuvvet ve ihtişam karşısında paniğe kapılmadı.

Bir an bile tereddüde düşmedi. Yenilmeyeceğini umdu ve sabırla "tecelli"yi bekledi.

"Tecelli," ateşi gülistana çevirdi.

Hazreti Yusuf ne kuyuya itildiğinde ne de zindana atıldığında hayattan umut kesmedi.

Hazreti Yunus balığın karnındayken bile umuda tutundu, duaya sarıldı ve kurtuldu (kurtarıldı).

Hazreti Musa'nın, Firavun karşısında müthiş iki silahı vardı: İmanlı ve umutluydu. Firavun'u bunlar sayesinde yendi.

Hazreti Âli-şan Efendimiz (hepsine selam olsun) ise umudun ta kendisiydi: Ebu Cehil'in elindeki maddi imkânları umuduyla aştı ve zafere ulaştı.

Selçuklu Devleti'nin kurucusu Sultan Alp Aslan'ın imkânı sınırlı, umudu sınırsızdı. Devletini yıkmaya gelen Bizans İmparatoru Romanos Diogenes'i yeneceğine inanıyordu....

Ve nihayetinde umduğuna kavuşturuldu.

Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'nin babası Ertuğrul Gazi, iki ağabeyinin geri dönme tekliflerini şu umut sözlerle reddediyordu:

"İleri gideceğiz, deryayı (denizi) geçip devlet olacağız!"

Aynı umudun mirasçısı oğlu Osman Gazi "Uç beyi" oldu.

Torunu Orhan Gazi ise dedesinin vasiyetini yerine getirip deryayı (Çanakkale Boğazı'ndan) geçti, Rumeli fethini başlattı...

Aynı iman kaynaklı umudun takipçisi Fatih Sultan Meh-

med Bizans'ı fethedip Peygamber müjdesini gerçekleştirdi.

Daha açık ifade etmeye çalışalım...

Eğer peygamberlerimiz şartlara tıkanıp yakınsalardı, Hazreti Âdem'in ömrü cennetten çıkarıldığı için, Hazreti Nuh'un ömrü tufana tutulduğu için, Hazreti Yunus'un ömrü denize atıldığı için, Hazreti Yusuf'un ömrü kuyuya itildiği için, Hazreti İbrahim'in ömrü Nemrut'la, Hazreti Musa'nın ömrü (onlara selam olsun) Firavun'la karşı karşıya getirildiği, Hazreti Âli-şan Efendimizin ömrü ise Ebu Cehil gibi bir düşmanla savaşmak zorunda kaldığı için...

Ve...

Hazreti Havva'nın ömrü yasak meyveyi yediği için, Hazreti Asiyе'nin ömrü Firavun'la evlendiği için, Hazreti Hacer'in ömrü çölde aç-susuz bırakıldığı için, Hazreti Meryem'in ömrü iftiraya uğradığı için yakınmayla geçerdi.

Hâlbuki içlerinde mevcut imanı ve iman eksenli aksiyonlarını harekete geçirip ortaya atıldılar. "Allah Kerim" diyerek olumsuz şartların üzerine yürüdüler.

Unutmayalım...

Hazreti İbrahim'i, Nemrud gibi, kendini "tanrı" sanan bir "gurur abidesi" karşısında galip getiren Kudret, Hazreti Musa'yı Firavun'un sarayında büyüten Kudretin ta kendisidir!

Aynı Kudret, Efendimizin üzerine de tecelli edince Efendimiz, bir süre önce kovulduğu Mekke'ye, muzaffer bir komutan olarak dönmüştü.

Çoğumuz günlük hayatımızda benzer tecelliler yaşarız, ama fark etmeden ıskalarız...

Hâlbuki peygamber kıssaları, idrakimize yeni pencereler açan oluşlardır. Bir bakıma her peygamber hayatın tümüne yönlendirilmiş bir ışık hüzmesidir. Her biri, hayatın bir bölgesini aydınlatır.

Ancak tümünü idrak edebilenler, daha ıslıl ıslıl bir "Cadde-i Kübra"da yürümenin tadına varırlar.

Bunun tadına varanlar, her türlü olumsuz şartın, “Küllî İrade”den beslenen “Cüz’î İrade” karşısında teslim olacağını ve engellerin ortadan kalkacağını bilir, yakınmak yerine çalışmayı seçen bir aksiyon içinde tüm olumsuzlukları dize getirmeye çalışırlar.

Allah da yardım eder, şartlar dize gelir. Şartlar dize geldiğinde, olmazlar olurur.

Örneğin Hazreti Âdem’le Hazreti Havva koskoca dünya yalnızlığında birbirlerine kavuşurlar, Hazreti Nuh tufanı yener, Hazreti Yunus sahili bulur, Hazreti Yusuf kuyudan çıkar, Hazreti İbrahim, Nemrut ateşine meydan okur, Hazreti Musa, Firavun’u Kızıldeniz’de boğar, Hazreti Âlî-şan Efendimiz ise Ebu Cehil’i yerle bir eder.

Siz siz olun, ne ile karşılaşırsanız karşılaşın, umudunuzu asla kaybetmeyin!

Umudunu kaybeden kaybolur!

* * *

Hazreti Nuh’a “tufan” çıkacağı, karaların denize dönüşeceği bildirilmiş, kendisine inananlarla birlikte bu felaketten kurtulabilmesi için de bir gemi yapması emredilmişti.

Hazreti Nuh, emre uyup gemiyi yapmaya başlayınca, karısı ve oğlu dâhil, irşada memur olduğu kavminden pek çok kişi karşı çıktı.

Onlara göre Hazreti Nuh hayal görüyordu, delirmişti.

“Farklı” olduğunu düşünmemeli, hele de “gemi” dediği ağaç yığını bir tarafa bırakıp çoğunluğa katılmalı, o da “herkes gibi” olmalıydı.

Daha önce hiç “tufan” olmadığı, ninelerinden, dedelerinden böyle bir şey duymadıkları, zaten havaların çok güzel gittiği, yağmur bile yağmadığı biçiminde kendilerince “mantıklı” gerekçeler ileri sürüp Hazreti Nuh’u kendileri gibi “mantıklı” olmaya çağırıyorlardı.

Fakat Hazreti Nuh derin “iman”ının gereğini yapıyor, bildirilenin olacağına inanıyordu.

Ve oldu...

Tufan çıktı. İman etmeyen karısı ve oğlu dâhil, iman etmeyen herkes, her şeyle birlikte sulara gömülürken, Hazreti Nuh ve inananları, “Allah’ın emri” üzerine yaptıkları gemi ile selamete doğru dümen kırmışlardı.

İkinci ders: Herkesin her şeyi anlamasını beklemeyin!

* * *

Hazreti Yusuf’u kuyuya, Hazreti Yunus’u denize, Hazreti İbrahim’i ateşe attılar...

İşlerini bitirdiklerini zannettiler. Artık problem kalmadığını düşünerek sevindiler. Olayı çözmüşlerdi. İstediklerini yapmışlardı.

Ama Hazreti Yusuf kuyudan, Hazreti Yunus balığın karından, Hazreti İbrahim Nemrut ateşinden kurtuldu.

Hazreti Musa Firavun’un sarayında büyüdü.

Ve daha pek çok ders...

İşte bu örneklerle şekillenen düşünce tarzı, Osmanlı padişahlarını daima diri tuttu. Fatih Sultan Mehmed’in İstanbul fethi sırasında olumsuz şartlara takılmaması, azıcık umutsuzluğa düştüğü demlerde ise Ak Hoca’nın imdadına yetişerek, “Kazancaksın vazgeçme!” diye teşvik etmesi, bu eğitimin bir sonucudur.

Başarılı her padişahın arkasında, mutlaka başarılı bir “Hoca”nın bulunması tesadüf değildir. Sistem böyle kurulmuş ve hocalar sistemin sağlıklı işlemesini sağlamıştır.

Gerektiğinde tatlı, gerektiğinde sert çıkışlarıyla padişahları ikaz etmişler, ümmeti etkileyecek hatalardan korumuşlardır.

Hepsini rahmet ve minnetle anıyor, bu çalışmamızı ruh-u azizlerine ithaf ediyoruz.

YAVUZ BAHADIROĞLU

Mayıs 2016, İstanbul

Giriş

ŞEHZADELİKTEN PADİŞAHLIĞA EĞİTİM SÜRECİ

DÜNYAYA GELEN HER ŞEHZADE “Padişah adayı” olarak algılanır ve buna göre eğitilirdi.

Çünkü Osmanlı sürekli savaşların içindeydi. Hristiyanlarla kuşatılmış bir dünyada hem kendi varlığını sürdürmek, hem de inanç manzumesini yaşatmak için buna mecburdu. Zira şehzadeler, padişah babalarıyla birlikte savaşlara katılırlardı (Ankara Savaşı örneği). Esir ya da şehit olmaları ihtimal dâhilinde idi.

Ayrıca da salgın hastalıkların yoğun olarak yaşandığı devirlerdi. Bu durumda şehzadelerden hangisinin sağ kalacağı, tahtın hangisine nasip olacağı belirsizdi. Zaten bu yüzden olabildiğince çok çocuk sahibi olmaya bakarlardı.

Osmanlı’nın ilk ve orta zamanlarına kadar bir “veliaht sistemi” yoktur. Hüküm tamamiyle kadere bırakılmıştır. Bu sebeple zaman zaman çıkan “taht kavgaları,” yalnızca bir “taht

kavgası" değil, aynı zamanda da "baht kavgası" olmuştur. Kader kime yar olmuşsa, tahta o geçmiştir.

Bu yüzden tüm şehzadelerin donanımlı olmasına dikkat edilir, hepsine çok iyi eğitim verilirdi.

İlk eğitim saray içinde özel hocalar tarafından verilirdi. Bu konuda yabancı hocalardan da faydalanılırdı. Şehzade eğitimi için görevlendirilecek her hoca inceden inceye araştırılır, ilmi açıdan yeterli, ahlak ve fazilet açısından tutarlı olmasına dikkat edilirdi.

Belli bir yaşa gelen şehzadeler, idareciliği uygulamalı olarak öğrenmek ve bu konuda deneyim kazanmak üzere sancaklara (eyaletlerden daha küçük yerleşim birimleri) gönderilirdi.

Giderken anneleri, lalaları (lalanın tecrübeli ve yüksek ahlaklı bir devlet adamı olması şarttı), hocaları ve üst düzey yönetimi oluşturan bürokratlar (defterdar, reisülküttap, çavuşbaşı, nişancı, divan kâtibi) da yanlarına verilirdi. Bunlar geleceğin padişahının en iyi şekilde yetişmesinden sorumluydu.

Ayrıca sancağa çıkarılan şehzadenin yanına başka görevlilerle yeteri kadar asker de verilirdi.

Şehzadeler başkentten merasimle uğurlanırdı. Şehzadeyi padişah adına vezir-i azam uğurlar, yine padişah adına tabl (davul), âlem ve bayrakla birlikte pek çok hediye takdim edilirdi. Bunların verilmesi yönetim yetkisinin verilmesi anlamına gelirdi.

Daha sonra ise dualar eşliğinde sancağına uğurlanırdı. Bu aşamaya gelmiş şehzadeler "Çelebi Sultan" unvanıyla anılırlardı.

Manisa, Amasya, Konya, Trabzon ve Kütahya gibi şehirlerimiz, bugün hâlâ "Şehzade Sancağı" olarak anılır.

Sancağa giden Çelebi Sultan, padişaha yakın yetkilerle donatılır, atama, berat ve hüküm verme; arazi-timar işleri, vergi tahsilatı gibi konularda tam yetkili olurdu.

Ayrıca sınırların korunmasından ve asayişten de sorumluydular.

Bunlardan başka, sancağa çıkarılan şehzadeler bölgenin ilmi gelişmesine, sanatına, edebiyatına, el becerilerine ve kültür konularına da eğilirlerdi.

Kısaca şunu söyleyebiliriz: Birbirine paralel yürüyen yetki ve sorumlulukları sayesinde, geleceğin padişahları, kendilerine verilen sancaklarda tüm teferruatıyla teorik ve pratik yönetim bilgisiyle donanır, bu yüzden de padişah olduklarında hiçbir konuda acemilik çekmezlerdi.

Tüm acemiliklerini kifayetli hocalar nezaretinde çıkarıldıkları sancaklarında atmış olurlardı. Belirli alanlarda uzmanlaşmış hocalar, gerektiği zaman şehzadeyi ikaz eder, böylece yanlış karar vermekten kurtulur, ayrıca da hızlı ve isabetli karar vermeyi öğrenirlerdi.

“Lala,” sancakta bulunan şehzadenin idarecilik sanatını öğrenme konusunda en yakın hocası ve yardımcısıydı. Gözetimlerine verilen şehzadenin terbiye-talim ve ahlakından da onlar sorumluydu. Bir bakıma lala, sancağın sadrazamı (başbakanı) konumundaydı. Sorumlulukları altında sancağa çıkarılan şehzadeye babalık yaparlardı. Bu yüzden şehzadelerle lalaları arasında çoğunlukla bir baba-oğul münasebeti oluşur, şehzadeye padişahlık nasip olduğunda, yine yanlarında kalırlar, hatta Lala Mustafa Paşa ve Lala Mehmed Paşa örneklerinde görüleceği gibi, sadrazamlığa atanırlardı.

Şehzade ile birlikte sancağa gönderilen “Nişancı”nın görevi ise, kararların, devletin yürürlükteki kanunlarına ve mevzuata uygunluğunu denetlemektir.

Reisülküttap işlemlerin sağlıklı yürütülmesini sağlar, bu konuda şehzadeye yardımcı olurlardı.

Şehzade, emrine verilen askerlerle sancağın asayişini temin eder, sınırların güvenliğini sağlar, çağrı aldığı zaman da askerleriyle birlikte orduya katılır, padişah babasının yanı başında

kılıç sallardı. Bu askerî eğitimleri açısından zaruri bir uygulama idi. Mesela; Ankara Savaşı'nda (Yıldırım Bayezid dönemi) Şehzade Mustafa, Musa ve İsa çelebiler Padişah'la birlikte Osmanlı Ordusu'nun merkezinde, Şehzade Mehmed sol cenahta yer almışlardı. Yine keza Otlukbeli Savaşı'nda (Fatih Dönemi) Şehzade Bayezid sağ cenahta, Şehzade Mustafa ise sol cenahta savaşmıştı.

Şehzadeler, sancağa çıkarıldıktan ve dar anlamda "lider" olduktan sonra da din, ilim ve edeb eğitimlerine de aralıksız devam ederlerdi. Bu konularda en büyük yardımcıları kifayyetli hocalarıydı. Hocalarından Kur'an, hadis, tefsir, tarih, astronomi, matematik, yabancı dil, sanat, edebiyat, müzik ve spor dersleri alırlardı.

Yine de en yakın öğretmenlerinin anneleri olduğunu vurgulamak gerekiyor. Sancakta hep oğluyla beraber olan anne, her yönden onun gözetleyicisi ve koruyucusuydu. Tahta geçtiğinde zulmetmesini önlemek için sevgi, şefkat, hamiyet, vefa öğretirler, bu çerçevede kişilik ve kimlik kazanmasına yardımcı olurlardı.

Padişah olan baba ise şehzade oğlunu uzaktan kontrol eder, yerli yerinde bazı müdahalelerle babalığını hatırlatırdı. Bu suretle şehzadenin eğitimine onlar da babalık kimliğiyle katkıda bulunurlar, ruhunda baba açlığı oluşmamasını sağlamaya çalışırlardı.

Kanuni Sultan Süleyman, Manisa'da sancak beyi iken, babası Yavuz'un gönderdiği "Siyasetnâme"yi (büyük selçuklu vezirlerinden Nizamülmülk'ün meşhur eseri) başucu kitabı yaptığını ve her fırsatta okuduğunu biliyoruz.

Önemli bir nokta daha var: Sancağa çıkarılan şehzade, bölgedeki en meşhur tasavvuf şeyhinin rahlesine diz çöker ve "derviş" olurdu. Osmanlı geleneğinde tasavvuf çok önemsenirdi. Geleceğin padişahının yüreği tasavvufla yumuşatılır; insanın kıymeti, adaletin ehemmiyeti öğretilirdi. Osmanlı pa-

dişahlarının zulme kaymaması, kendi dinlerinden ve inançlarından olmayan kavimlere bile şefkatle muamele etmesi bundandır.

Şehzadelerin “mürît” ya da “derviş” olması bir gelenektir...

Malum: Ertuğrul Gazi, kendi adıyla anılacak cihan devletini kuracak olan oğlunu (Osman Gazi) çocuk yaştan itibaren Şeyh Edebalî'ye götürür, tekke disiplini ve ruh olgunluğu kazanmasına çalışır.

Sonraki zamanlarda da bu gelenek aynen devam etti. Padişah adayları her alanda eğitimleri için kendilerine tahsis edilen resmî hocalardan başka, tekke şeyhlerinden de ders aldılar, sohbetlerinde olgunlaştılar.

Bu hem iman-ibadet eksenli bir hayat kurmaları hem de gururdan, kibirden arınmaları için zarurî sayıldı.

Düşünün, daha iyisini hayal edin lütfen: Süslü-püslü elbiseler içinde makam-mevki sahibi bir şehzade geliyor, üzerindeki cübbeden bir iplik çekilse kırk yama düşecek kadar fakir, üstelik hiçbir makamı-mevkii olmayan bir şeyhin rahlesine diz çöküyor.

Ona atalarından miras kalan derin bir hürmet gösteriyor. Vahiy eksenli öğütlerini boynu bükük hâlde sessizce dinliyor...

Ve gitgide makam-mevki ve zenginliğin getirdiği büyülenme duygusundan arınıp, mütevazı bir dervişe dönüşüyor.

Yirmili yaşlarda alınmazı alıp “Fatih” olan Sultan II. Mehmed'e, Akşemseddin Hoca'sının karşısında el bağlatıp boyun büküren ve inim inim bir sesle, “*Beni dersune al, tekrar irşat eyle, bir dem (an) senun dersunde bulunma lezzeti cinan padişahlığına aglebdur (üstündür)*” diye yalvartan saik işte bu yürek eğitimidir.

Yavuz Sultan Selim'e:

“Padişahı âlem olmak bir kuru gavgâ imiş

Bir veliye bende olmak cümleden âlâ imiş” dedirten de aynı yürek eğitimidir.

Hatırlayalım: Ankara Savaşı (1402) sonrasında param parça Osmanlı'yı derleyip toparlayarak âdeta yeniden inşa eden, bu yüzden de "İkinci Kurucu" olarak selamlanan Sultan Çelebi Mehmed Amasya'da; birkaç kez teşebbüs ettikten sonra Doğu Roma'yı fethedemeyeceğini anlayınca, fethedeceğine inandığı 11 yaşındaki oğlunun (Sultan Fatih) bir an önce padişah olmasını sağlamak için, hayatının en verimli çağında tahttan feragat eden Sultan II. Murad Amasya'da; 21 yaşında alınmazı alıp yapılmazı yapan Fatih Sultan Mehmed Manisa'da; "Veli" unvanıyla meşhur Sultan II. Bayezid Amasya'da; Anadolu'dan sonra İstanbul'a göz diken Şah İsmail galesini bertaraf ettikten sonra hilafetle kucaklaşan Yavuz Sultan Selim Trabzon'da; dünya tarihine "Muhteşem" unvanıyla geçen Kanuni Sultan Süleyman Manisa'da bu çerçevede eğitildiler.

Tesadüfen zirveye çıkılmaz...

Çıkılsa bile durulmaz...

Osmanlı'yı beş yüz sene zirvede tutan padişahları akla, hayale sığmayacak kadar büyük başarılarla taşıyan sebeplerin başında işte bu eğitim tarzı yatıyor.

Bu eğitim tarzının ilham kaynağı hiç kuşkusuz Devr-i Saadet'tir. En doğru örneği ise Peygamber Efendimizdir.

Birinci Bölüm

Padişahların İlham Kaynakları

*En büyük örnek
rahmet Peygamberi*

O SMANLI PADİŞAHLARININ ilham kaynaklarının birincisi, şüphesiz, Resûl-i Âlî-şan aleyhissalâtu vesselam Efendimizdi...

Ondan sonra sırasıyla diğer peygamberler, ashab, din büyükleri ve yaşayan âlimler gelirdi.

İcraatlarını bu mihenge vurur, peygamberlerden aldıkları ilhamla zorlukların üstesinden gelirlerdi.

Her başarılı padişahın yanında “başucu kitabı” olarak şu dört kitap mutlaka bulunurdu:

1. Kur’ân-ı Kerim
2. Hadis-i Şerif
3. Siyer-i Nebi
4. Tarih

Zor zamanlarında bunlara bakarak yol ve yöntem belirlerlerdi.

Peygamber Efendimize duydukları derin sevgi yüzünden Efendimizin hayatı “yaşanmış hayat” olmaktan çıkmış, “yaşanan hayat”a dönüşmüştü.

Özellikle “hicret” olayı ufuklarını açar, en zor anlarında bile şartlara meydan okumayı bu olaydan öğrenir, bu olayın ışığında tazelenir, yeni bir umutla işe başlarlardı.

Hatırlayalım: Türlü işkence, zulüm ve ambargolardan sonra, Efendimiz, nihayet doğup büyüdüğü Mekke’den de çıkarılmış, Medine’ye göçmek (Hicret) zorunda bırakılmıştır...

Düşünün ki, o Son Peygamber’dir...

Gerçektir, doğrudur, haklıdır...

Yine de kalabalıklar doğrunun yanında değil, Ebu Cehil’in, yani hatanın, günahın, yanlışın yanında yer almıştır (Kalabalık olmak, her zaman haklı olmak anlamına gelmiyor).

O ve yol arkadaşı Hazreti Ebu Bekir, takipçilerinden kurtulmak için Sevr Mağarası’na sığınır. Efendimizi yakalayacak olana Ebu Cehil’in vaat ettiği maddi menfaatle gözleri kararmış takipçiler, mağaranın ağzına kadar gelmişlerdir. O kadar ki, konuşmaları içeriden duyulmaktadır.

Durumdan endişelenen Hazreti Ebu Bekir’i, Efendimiz, bir ayet meali ile teselli eder:

“Korkma ey Ebu Bekir, Allah bizimledir!”

Müşrikler Mekke’de bayram ediyor, Müslümanlar için her şeyin bittiğini, bir daha asla Mekke’ye dönemeyeceklerini sanıyorlar.

Ama öyle olmuyor. Resûl-i Âli-şan gidişinden sadece sekiz sene sonra geri dönüp Mekke’yi fethediyor.

Sonuç: Her gidiş bitiş değildir!

* * *

Resûl-i Âli-şan aleyhissalâtu vesselam Efendimiz, öncelikle çok mütevazı bir insan. Onun bu hâli tüm siyer kitaplarında örnekleriyle uzun uzun anlatılır. Bu öyle bir tevazudur ki; bir zamanlar kovulduğu Mekke’ye “fatih” olarak dönerken bile kalbinden en küçük bir “ben” izinin gölgelenmesini engellemiştir...

Siyer kitaplarının tasvirinden anladığımız kadarıyla, Resûl-i Ekrem Efendimiz, mübarek sakalı, "bindiği hayvanın yelesine değecek kadar" başını eğmiş, muzaffer bir komutan azametiyle değil, âdeta mazhar olduğu şereften mahçup bir vaziyette Mekke'ye girmiştir.

O beden dilinde, tüm insanlığa, gururdan arınma mesajı vardır: "Yaptırılmazsa yapamam" idraki, bu mesajın özünü teşkil eder. (Bugün "ben ben" diye göğsünü yumruklayan "dindar önder"lerin kulakları çınlasın!)

Muhtemelen bu örnekten hareketle, Bediüzzaman, "Mu-vaffakiyet sa'yın (çalışmanın) neticesi değildir, bir ikram-ı İlâhidir" demektedir.

Resûl-i Âli-şan Efendimiz, "beriki"ne (kendisi gibi inananlara ve yaşayanlara) sevgi-şefkat dolu, "öteki"ne (farklı yaşayan-tıya) ise toleranslı ve alabildiğine müsamahakâr bir şahsiyet...

Hoşgörü bahsinde, tam bir zirve.

Ve son derece iyiliksever, bağışlayıcı bir Peygamber.

Mekke fethi tamamlandığı zaman, vaktiyle kendisini Mekke'den kovan insanları bir meydana toplayıp sorar:

"Şimdi size ne yapacağımı düşünüyorsunuz?"

Normalde düşmanlarından intikam alması gerekiyor. Çünkü ona her türlü zulüm ve baskıyı yapmışlar...

Namaz kılarken başına çürük işkembe atmış, geçeceği yollara çukurlar açıp öldürmeye çalışmış, taşlamışlar, ambargo koymuşlar; nihayet doğduğu ve çok sevdiği Mekke'den kovmuşlar...

Ama artık o devir tarihe karışmıştır!

Yeni devir Müslümanların devridir. Bu anlamda Efendimizin eline intikam almak için fırsat geçmiştir. Birkaç yıl önce-sine kadar kendisine ve arkadaşlarına zulmeden düşmanlarına dilediğini yapabilecek durumdadır. İsterse öldürür, isterse süründürür!

Ama onun böyle bir şey yapmayacağına emindirler:

“Sen bağışlayan iyilik eden bir kardeşsin. Bu kadar sana zulmettik ama sen bize zulmedemezsin. Kerem ve iyilik sahibi bir kardeşin oğlusun. Bize sadece iyilik yapacağına inanıyoruz.”

Efendimiz şöyle buyurur:

“Öyleyse gidin, hür ve serbestsiniz. Size bugün kınama yoktur.”

Buradan yola çıkan Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan, kendisini yok etmeye gelen Bizans İmparatoru Romen Diyojen’i (Romanos Diogenes) yenip esir aldıktan sonra karşısına oturup sorar:

“Size şimdi ne yapacağımızı düşünüyorsunuz?”

Diyojen, cezalandırılacağı yolunda görüş açıklayınca, Sultan Alp Arslan, tıpkı Peygamberi gibi konuşur:

“Sizi serbest bırakıyorum.”

Kendisini yok etmeye gelen düşmanın yanına muhafız verir, cebine harçlık koyar ve ülkesine uğurlar (Ne var ki, kendi vatandaşları, hatta eşi tarafından gözlerine mil çekilip Prens Adaları’na sürgün edilecektir. Çünkü Batı kültüründe kaybedenin hayat hakkı yoktur: Alttaki kalanın canı çıkar).

Keza Yıldırım Bayezid, Niğbolu Zaferi’ni kazandıktan sonra, esirlerine aynı muameleyi yapar...

Fransa Kralı haşmetlü Şarl’ın dayısı, namı bütün Avrupa’yı tutmuş genç Korkusuz Jan (Jean-Sans Peur) başta olmak üzere, Fransa ve diğer ülkelerin namlı şövalyeleri Niğbolu Savaşı sırasında Yıldırım Bayezid’e esir düşmüşlerdir.

Yıldırım Bayezid, Korkusuz Jan’la yanındaki asilleri huzuruna kabul ettiğinde, gördüğü iyi muameleden mahçup olan Korkusuz Jan’ın, bir daha kendisine karşı savaşmayacağına dair yemin etmesi üzerine, şunları söyleyecektir:

“Jan, memleketinde büyük ve namlı bir bey olduğunu biliyorum. Bu mağlubiyetin yüzünden belki seninle istihza edilecektir. Ama henüz çok gençsin. İleride kazanacağın savaşlarla, göstereceğin başarılarla bu lekeyi silebilirsin. Bana karşı silah

çekmeyeceğinize karşı yemininizi iade ediyorum. Ne zaman isterseniz büyük ordular toplayıp gene gelin. Gelin ki bana yeni zaferler kazandırın. Ben ve yanımdakiler böyle bir maksat için doğduk.”

Daha pek çok örnek var...

Özetle diyeceğimiz şu ki, atalarımızın yüreği, Peygamber-i Âlî-şan Efendimizin yüreğiyle bir bütündü: Aynı yürek ritminde buluşmuşlar, aynı vicdan kiblesine yönelmişlerdi...

Bir anlamda yüreklerini Peygamber yüreğinden geçirmişlerdi. Cihana meydan okuyabilmeleri bundandır.

Selçuklularla Osmanlıları büyüten, dönemlerinin zirvesi yapan sır budur. Bu sırdan kopunca, kendi varlığımızdan da koptuk. Tabiatıyla kapaklandık.

Gerçek anlamda toparlanmak istiyorsak, yürek pusulamızın kiblesini yeniden ayarlamamız gerekiyor.

“YÜREK İNKİLÂBİ”NİN ÖZÜ

Hatırlayalım ki, Âlî-şan Efendimizden önce hayat düşmanlık üzerine kuruluydu. Kabileler kan davası güdüyor, hayata menfaat eksenli kavgalar hükmediyordu...

Kadınlar hayvanlar gibi tek tek sayılıyor, erkeklerin ihtiyacı kadarı ayrılıyor, gerisi “ihtiyaç fazlası” telakki edilerek diri diri gömülüp öldürülüyordu...

Bunlar Efendimizin gelişiyi birlikte değişti: Kadın, kendi gerçeğine ulaşp özgürleşti. Ve erkekle birlikte “Ekmel-i varlık” olup, Kur’ân-ı Kerim’de verilmiş makamına ulaştı.

Düşmanlığın yerini “kardeşlik” aldı. Öyle bir kardeşlik ki, Medine halkı (ensar), daha önce hiç görmedikleri Mekkeli (muhaçir) kardeşlerine evlerini, imkânlarını ve yüreklerini tereddütsüz açtılar.

Öyleyse kavgâ, düşmanlık, kin ve kadına saygısızlık gibi yönelişler birer cahiliye alışkanlıklarıdır.

Medenileşmenin temelinde barış, dostluk, kardeşlik ve insan (kadın) haklarına saygı yatar.

Kadının varlığını kabul etmek için, başını açması gibi, bazı ön şartlar ileri sürmek, kadını bir şekilde yok etmek anlamı içerdiğinden, bir cahiliye alışkanlığıdır.

İnsanlık tarihinin kaydettiği bütün inkılaplar silaha dayalı iken, Peygamber-i Âlî-şan Efendimizin gerçekleştirdiği inkılâp, salt yüreklere dayalı olarak gelişti...

Gelişen, sözün tam manasıyla, bir "Yürek İnkılâbı" idi...

Zaten Âlî-şan Efendimizin askeri, silahı, muhafızı, polisi, parası yoktu...

Öte yandan, "zorlama"sız bir dinin birincil tebliğ metodu da yürekleri tutuşturmak olmalıydı.

Bu Yürek İnkılâbını daha derinden kavrayabilmenin en kolay yolu Hazreti Ömer'in hayatının birkaç saatlik bölümüne bakmak yeter...

Peygamber-i Âlî-şan Efendimizi öldürmek üzere evinden çıkan kin tufanı Ömer'le, kendi yürek inkılâbını gerçekleştirmiş olarak evine dönen Hazreti Ömer arasında büyük farklar var...

Ömer, Peygamber-i Âlî-şan Efendimizi öldürmek için evinden çıkarken, tüm ruhu ve benliği intikam ateşiyle yanan bir kin tufanıdır...

Peygamber-i Âlî-şan Efendimizle görüşüp tebliği aldıktan sonra ise kin ve intikam duygusundan tamamıyla arınmış, ölmek yerine yaşamayı, öldürmek yerine yaşatmayı esas alan bir "Yürek Ardâm"a dönüşmüştür.

İçindeki kinin yerini sevgi, intikamın yerini bağışlama, öfkenin yerini şefkat, yıkmanın yerini inşa, ifsadın yerini ihya, incitmenin yerini sabır, itmenin yerini kucaklama, gururun yerini tevazu, asık suratlılığın yerini tebessüm almıştır...

Çünkü inkârın yerine iman yerleşmiştir...

Kısacası Ömer, birkaç saat içinde büyük bir "Yürek İnkılâbı" geçirmiştir.

O yaşına kadar toprağı tekmeler gibi yürüyen Ömer'e bir hâller olmuş, karıncayı incitmemek için yere dikkatle basmaya başlamıştır...

Dünün ihtiyacı buydu, bugünün ihtiyacı da budur: Dünya Ömer'in birkaç saat içinde geçirdiğı "Yürek İnkilâbı"na muhtaçtır!

"YÜREK İNKİLÂBı" NIN ESASLARI

Peygamber-i Âlî-şan sonrasında Devr-i Saadet modelinin en iyi uygulandığı dönem, Osmanlı asırlarıdır. Bu sistemin yedi ayağı var:

1. İman
2. İlim
3. Ahlak
4. Fazilet
5. Marifet
6. İbadet
7. İnfak (yardım)

İman, insana diri duruş sağlayan en güçlü donanımdır. Bu gerçek, beşer tarihinin tesciliyle sabittir. İmanları sayesinde Hazreti Havva Anamızla Hazreti Âdem babamız vahşi dünyaya karşı direnebilmiş, Hazreti Nuh tufana, Hazreti Eyyûb hastalığa, Hazreti Yunus kendisini yutan balığa, Hazreti Yakub karanlığa (Yusuf'a ağlamaktan gözleri kör olmuştu), Hazreti Yusuf zindana, Hazreti İbrahim Nemrud ateşine, Hazreti Musa Firavun'a, Hazreti Muhammed Mustafa (hepsine selam olsun) ise Ebu Cehil'e ve Ebu Cehil'in kontrolünde tuttuğı tüm imkânlarla yenilmemiştir...

Bediüzzaman, işte bu vakalara dayanarak, "İman hem nurdur, hem kuvvettir. Evet, hakikî imanı elde eden adam kâinata meydan okuyabilir..." demiştir.

Osmanlı insanının, kendisinden katbekat üstün düşman

karşısında bile diri duruşunun hikmeti imanının kuvvetidir. Göz kamaştırıcı zaferlerinin kaynağı da aynıdır. Zafere inanmıştır, kazanmak için var kuvvetiyle çalışmıştır ve hak etmiştir.

İlim, insanı kendinden emin yapar. Hayatı ve kâinatı kavramasını sağlar. Bu da, imanın ürettiği içsel güce kalite katar. İnsana dengeli bir duruş kazandırır.

Ahlak, insanlıkla hayvanlık arasındaki çizgiyi belirler. İnsan ahlaki normlar sayesinde duygularının kontrolüne girmekten kurtulur. Hayvanlar gibi içgüdüsel değil, kontrollü yaşar. Gerekli zaman duygularını denetlemeyi ve dizginlemeyi öğrenir.

Fazilet, sadece insanda var olan iradeyi (tercih hakkını) doğru kullanarak ulaşılabilen bir irtifadır. Kaynağı şeriatdır (devlet çapında değil, birey bazında). Bediüzzaman, “Şeriat fazilettir” derken, herhâlde Devr-i Saadet’i ve onun yansıması olan Osmanlı insanını kasdetmiştir. Faziletli olmak, Allah’ın emirleri ve yasakları çerçevesinde yaşamak anlamına geliyor: Yani hayatın her safhasını “günah-sevap” dengesinin üstüne kurmak...

İbadet, Allah’a ulaşmanın ve sûfileşip safileşmenin en kestirme yoludur. Hangi makamda olursa olsun, “kul”un, Yaratıcı Kudret karşısında kendi aczini idrak etmesini sağlar. Fatih’in zaman zaman imzasını “El-fakir,” yahut “Âbd-i âciz” diye atması, Yavuz Sultan Selim’in, Arap sultanlar gibi, “Hâkimül Haremeyn” (Hicaz’ın hâkimi) unvanını kullanmak yerine, “Hâdim-ül Haremeyn” (Hicaz’ın hizmetkârı) unvanını kullanması, ayrıca, “Padişah-ı âlem olmak bir kuru kavga imiş/Bir veliye bende olmak cümleden âlâ imiş” demesi, bu anlayışın tarih içindeki insanımıza yansımalarıdır.

İnfak ise, hayatı “savaş” gibi gören ve “hayat mücadeledir” anlayışını hayata hâkim kılmaya çalışan ve bu yetiştirme tarzı yüzünden dünyayı büyük bir savaş alanına çeviren (iki dünya savaşını hatırlayın) Batı düşüncesine karşı en tutarlı alternatiftir.

Yardımlaşma barışı besler.

Bunlar “sevgi” kaynaklı kavramlardır. Osmanlı bu kavramları doğru uygulamıştır, çünkü yüreğinde Allah ve Peygamber sevgisi eksenli insan sevgisi vardır.

Padişah adayları bu bağlamda önce sevmeyi ve vermeyi öğrenirlerdi: Zaten sevemeyen veremez!

BARIŞ ANTLAŞMALARININ DAYANAĞI HUDEYBİYE BARIŞI

Hicretten altı koca yıl sonra, Medine’de yaşayan Muhacir ve Ensar, çok özledikleri Kâbe’ye gidip Umre yapmak istiyorlardı.

Efendimiz bu genel coşku üzerine, Kâbe’yi ziyaret etmek isteyenlerin hazırlanmasını emretti. Hatta Müslüman olmayan kabileleri bile kendileriyle birlikte hac yapmaya çağırdı.

Hazırlıkların tamamlanmasından sonra, bin dört yüz Medineli, Âlî-şan Efendimizin önderliğinde, Zilkade’nin ilk Pazartesi günü (13 Mart 628) Mekke’ye doğru yola çıktı. Niyetin barış olduğunu göstermek için yanlarına “yolcu kılıcı” denilen küçük bir kılıçtan başka silah almamışlardı. Zül-Huleyfe Mevkii’ne geldiklerinde ihrama girdiler ve umre için niyet ettiler.

Mekkeli müşrikler ise ne pahasına olursa olsun, Resûlullah’ın Mekke’ye girmesine izin vermeme kararındaydılar. Medinelilerin Mekke’ye yaklaşmasını önlemek için Halid bin Velid (henüz Müslüman değildi) komutasında iki yüz atlıdan oluşan bir birlik gönderdiler.

Bu arada Hazreti Peygamber, Hudeybiye Mevkii’ne gelmişti. Devesi burada kendiliğinden çöktü ve bütün çabalara rağmen kaldırılamadı...

Allah Resûlü, “Filin Mekke’ye girmesine engel olan kuvvet bu deveyi de çöktürdü” diyerek herkesin bineklerinden inmesini emretti. Orada konakladılar.

Peygamber Efendimiz, Mekke müşriklerine durumu an-

latmak üzere Hazreti Osman'ı görevlendirdi. Mekke'ye giden Hazreti Osman, kiminle görüştü ise, reddedildi. Bu durumda Umre yapmanın mümkün olmadığını anladı. Zira müşrikler, Müslümanların Mekke'ye girişini kendileri açısından büyük bir yenilgi sayıyor, aşağılanacaklarını düşünüyor, bu yüzden izin vermek istemiyorlardı.

Görüşmeler sürerken, Hazreti Osman'ın Mekke'de tutuklandığı, hatta öldürüldüğü haberi geldi. Bu haber üzerine Peygamber Efendimiz, bütün mü'minlerden "gerekirse ölmek" üzere söz (biat) aldı.

Âli-şan Efendimiz, "Biz buraya kesinlikle savaşmak için gelmedik" diyordu, "maksadımız Kâbe'yi ziyaret etmek ve Umre yapmaktır. Kureyşliler eski savaşlarda zayıf düştüler. İsterlerse onlarla bir surelik barış antlaşması yapabilirim. Kabul ederlerse ne âlâ, aksi takdirde Allah'a yemin ederim ki, ölünceye kadar onlarla savaşırım."

Ashab-ı Kirâm'ın inançları uğruna gerektiğinde ölmek için yarıştıklarını gören Mekkeli casuslar durumu derhâl Mekke müşriklerinin önderlerine bildirmişlerdi.

Amr oğlu Süheyl'i bir anlaşma yapmak üzere Resûlullah'a gönderdiler...

Uzun görüşmeler ve kıran kırana tartışmalardan sonra bir anlaşma sağlandı. Bu anlaşmaya göre:

1. Müslümanlarla müşrikler on yıl süreyle savaşmayacaklar, birbirlerine saldırmayacaklardı.

2. Müslümanlar o yıl Kâbe'yi ziyaretten vazgeçerek geri dönecek, ancak gelecek yıl Umre yapacaklardı. O sırada müşrikler Mekke'yi boşaltacak, Müslümanlar Mekke'de üç gün kalacaklar ama yanlarında yolcu kılıcından başka silah taşımayacaklardı.

3. Herhangi bir Mekkeli, Müslüman olup Medine'ye sığındığı zaman iade edilecek; fakat Medine'den Mekke'ye sığınanlar iade edilmeyecekti.

4. Arap kabileleri istedikleri tarafla anlaşma yapmakta serbest olacaklardı.

Görüldüğü gibi, Hudeybiye Antlaşması'nın tüm şartları görünüşte Müslümanların aleyhine idi...

Bu yüzden Müslümanlar büyük bir üzüntüyle:

"Sen Allah'ın Rasûlü değil misin? Davamız hak dava değil mi? Bu zilleti neden kabul ediyoruz?" diye yakınmıştı.

Efendimizin dışında herkesin yenildiklerini düşündüğü bir sırada Fetih sûresi nazil oldu. Buyruldu ki:

"Biz sana apaçık bir fetih verdik. Bununla Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlayacak ve sana olan nimetini tamamlayacak ve seni doğru bir yola iletecek. Allah sana şanlı bir zafer verecek."

Zaman Hudeybiye Barışı'nın, görüldüğü gibi mağlubiyet olmadığını gösterdi...

Hatta sonuçları itibariyle zafer oldu.

Molla Gürani'nin, talebesi Fatihe, "Zafer bazen mağlubiyet kılığında gelir, hükümdarın mağlubiyet gibi gördüğü zafer, zafer sandığı mağlubiyet olabilir" demesinin kaynağı Hudeybiye Barışı'dır.

Çünkü hayat görüldüğünden ibaret değildir!

Olumsuz görüntünün arkasındaki sırrı kimse bilemez...

Şu hâlde olumsuz görüntüye değil, tüm olumsuz görüntüleri değiştirebilecek İlâhî Kudrete yapışmak gerekiyor...

Başarılı padişahların başarı sırlarından biri de budur.

Olmayanı bulan kadın
Hazreti Hacer

FERASETLİ SARAY KADINLARI ne zaman bunalsalar, çözümsüzlüğe tıkansalar, Hazreti Hacer'i anar, onun çöl ortasında su araması gibi, yokluk içinde varlık aramaya çıkarlardı.

Hazreti Hacer, Hazreti İbrahim'in (tüm peygamberlere selam olsun) kabul olmuş duasıydı. İlerlemiş yaşında onunla evlenmiş, bu evliliğin meyvesi olarak da Hazreti İsmail dünyaya gelmişti.

Başlangıçta bu evliliğe rıza gösteren ilk eşi Sara, zaman içinde, son derece kadınca duygularla Hazreti Hacer'i kıskanmaya başladı.

Ve oğlu ile birlikte Hazreti Hacer'i uzaklara götürmesi konusunda Hazreti İbrahim'e baskı yapmaya başladı.

Dünya herkes için imtihan salonu, hayat herkes için sınavdır.

Hazreti İbrahim, Sara'nın arzusu istikametinde vahiy de

alınca ikinci karısıyla küçük oğlunu yanına alarak yollara düştü.

Yolculuk bugünkü Mekke'de sona erdi. Hazreti İbrahim, biricik oğlu ile karısını, o tarihte kuş uçmaz, kervan geçmez denebilecek kadar ıssız, gözden ırak, dört bir yanı dağlarla çevrili, ürkütücü bir çölde bırakıp Filistin'e döndü.

Lütfen gözlerinizin önüne getirmeye çalışın: Her yer çöl ve dağ. Ne altına sığınacak bir ağaç ne de susadıkça içecek bir damla su var. Hazreti İbrahim'in yanlarına bıraktığı bir testi su ile birkaç öğünlük yiyecek çabucak bitti. Kısa süre içinde açlıkla ve susuzlukla yüz yüze geldiler.

Yani bütün şartlar, bütün sebepler Hazreti Hacer'le oğlu İsmail'e karşı...

"Şartlar ve sebepler perspektifi"nden, yahut salt "mantık" penceresinden bakıldığında görülen tek tablo, tam bir dehşet tablosudur: Ana-oğul birkaç gün içinde, susuzluktan çölde öleceklerdir!..

Zaten yeterince beslenemediği için, Hazreti Hacer'in sütü de kesilmiştir. Gıdasız ve susuz kalan İsmail durmadan ağlamakta, Hacer ise çaresizlik içinde bakınmaktadır.

Bir ara gözü "Safâ Dağı"na takıldı; dağın yamacında bir ırmak akıyordu (serap). Sevinçle kalkıp ırmağa doğru koştu. Dağa tırmandı. Fakat yaklaştıkça ırmaktan eser olmadığını gördü. Büyük bir hayal kırıklığına uğramıştı.

Umutsuzluk içinde bakınırken, bu kez gözleri "Merve Dağı"na ilişti: Dağın eteğinde, oraya bir kilometre uzaklıktaki bir mesafede, her tarafın dalga dalga kabaran sularla dolu olduğunu gördü. Safâdan heyecanla aşağı inerek Merve'ye doğru koştu. Ne yazık ki, bu bir seraptı. Dağın yamacı, her yer gibi, kum ve taştan ibaretti.

Yılmadı. Bu kez de Merve Tepesine çıkıp etrafına bakındı. Hayret, Safâ Tepesi'nin yamacında su görüyordu. Hâlbuki biraz önce oradaydı, suyu nasıl da farkedememişti! Merve'den inerek sevinçle Safâ'ya doğru koştu...

Bu gidiş gelişler tam yedi kez tekrarlandı...

Hacer artık su bulmaktan umudunu iyice kesmiş, Safâ ve Merve'nin yamaçlarında görüp de su zannettiği şeyin aslında Güneş'te parlayan kumların yarattığı bir serap olduğunu anlamıştı. (Hacer'in Safâ'yla Merve arasındaki bu gidiş gelişi, onun temiz anısı olmak üzere İslâmî hac merasiminde de baki kaldı. Nitekim bugün hacca giden herkes, ister erkek, ister kadın olsun, Safâ'yla Merve arasında bu şekilde yedi kez gidip gelerek Hacer'in anısını yâd etmektedir.)

Su bulmaktan umudunu kesen Hacer, susuzluktan ve açlıktan bitkin bir vaziyette bıraktığı minik bebeği İsmail'in ne durumunda olduğunu anlamak için Kâbe'ye doğru koştu. Oğlunu bıraktığı yere vardığında, gözlerine inanamadı: Çölde en olmaz şey olmuş, Küçük İsmail'in ayaklarını vurduğu yerden sular fışkırmaya başlamıştı...

Bir başka deyişle, Hazreti Hacer'in Safâ ile Merve arasındaki "umut koşusu" Allah'ın rahmetini celp etmiş ve Hazreti Hacer'le oğluna "zemzem" ikram edilmişti.

Hazreti Hacer, Allahu Teâlâ'nın fazlına olan inancıyla, bunun gaybî bir mucize olduğunu hemen anladı. Şükretti. Sonra bebeğinin yüzüne biraz su serpti. Ardından bebeğiyle birlikte kana kana içti.

Suyun bu şekilde yerden kaynayıp çıkmasına Arapça'da "zemzem" denilir. O gün bu gündür söz konusu pınar kaynayıp akar. Bugün "Zemzem Kuyusu" denilen kuyu ve içindeki mübarek suyun tarihçesi budur.

Söylemek istediğim ise şu: Şartlar ne kadar aleyhinize olursa olsun, teslim olmaz ve olumsuz şartlarla mücadele ederseniz, Cenâb-ı Hakkın rahmetini hak edersiniz...

Rahmet inince üzerinize, tüm olumsuz şartlar olumluya dönüşür...

Kurtulursunuz.

Osmanlı tarihçilerinin çoğu tarafından, "Elinin hamuruyla

erkek işine karıştı”ğı gerekçesiyle idamına hükmedilen Hürrem Sultan’ın, sıkışık zamanlarında “Kendimi Hacer gibi hissediyorum” demesi boşuna değildir.

Kıssamıza devam edelim...

Kâbe civarındaki çölden zemzem çıkınca, kuşlar kendilerine has güçlü duyarlılıklarıyla hemen suyun kokusunu aldılar ve yüzlerce kilometre ötelerden Mekke vadisine akın etmeye başladılar.

Yemen’in asil Araplarından olan ve uzun süredir Hicaz’ın kuytu bir bölgesinde yaşamını sürdüren Cürhüm Boyu, kuşların gidiş gelişlerinde izledikleri yolu takip ederek bu noktayı bulmakta gecikmedi. Hacer’in izniyle bölgeye yerleştiler. Böylece Mekke’nin şehir olarak oluşumu tamamlandı.

Hazreti İsmail burada büyüdü, bu necip ve temiz soylu kabilede bir kızla evlendi; annesi ve o ömürlerinin sonuna kadar buradan ayrılmadılar, burada yaşayıp burada öldüler. Mübarek mezarları, Kâbe’nin kenarında, bugün “Hicr-i İsmail” denilen mahaldedir.

Bu arada Hazreti İbrahim aynı vesileyle, yani Burak’la birkaç kez Filistin’den Mekke’ye gelmiş, eşini ve oğlunu görmüştür. Nitekim bu ziyaretlerinden birinde, Allahu Teâlâ tarafından vahiy gelmiş ve artık gelişip serpilerek delikanlılık çağına ulaşmış bulunan İsmail’le birlikte Kâbe binasını yeniden inşa etmeleri emir olunmuştu.

İsmail taş getirip babasına veriyor, o da taşları üst üste koyarak Kâbe’nin duvarını yükseltiyordu. Böylece Beytullah’ın inşası tamamlanmış oldu. Allah’ın Evi’nin yapımı tamamlanınca, İbrahim; “Rabbim!” dedi, “Burayı emin ve güvenli bir şehir kıl, burada yaşayanları ürünlerle rızıklandır.”

Kur’ân-ı Kerim, bu gelişmeyi şöyle anlatıyor:

“Hani Ev’i (Kâbe) insanlar için bir toplanma ve güvenlik yeri kıldık. İbrahim’in makamını namaz yeri edinin. İbrahim ve İsmail’e de; ‘Evimi tavaf edenler, itikâfa çekilenler, rükû ve secde

edenler için temizleyin' diye ahit verdik. Hani İbrahim; 'Rabbim, burayı güvenli bir şehir kıl ve halkından, Allah'a ve ahiret gününe inananları ürünlerle rızıklandır' demişti de Allah; 'Küfredeni de az bir süre yararlandırır, sonra onu ateşin azabına uğratırım. Ne de kötü bir dönüştür o' demişti. Hani İbrahim ve İsmail Kâbe'nin sütunlarını yükselttiklerinde (şöyle dua etmişlerdi): 'Rabbimiz, bizden bunu kabul buyur; şüphe yok ki sen, işiten ve bilensin. Rabbimiz, ikimizi sana teslim olmuş (Müslümanlar) kıl, soyumuzdan da sana teslim olmuş (Müslüman) bir ümmet kıl, bize ibadet yöntemlerini göster ve tövbemizi kabul et; şüphe yok ki sen, tövbeleri kabul eden ve esirgeyensin. Rabbimiz, içlerinden onlara bir peygamber gönder; onlara senin ayetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları arındırsın; hiç şüphesiz, sen güçlü ve üstün olansın, hüküm ve hikmet sahibisin!'¹

"Hani İbrahim şöyle demişti: 'Rabbim, bu şehri güvenli kıl, beni ve çocuklarımı putlara kulluk etmekten koru. Rabbim, gerçekten onlar, insanlardan birçoğunu şaşırtıp saptırdı. Bundan böyle kim bana uyarsa, artık o bendendir; kim de bana isyan ederse, kuşkusuz sen bağışlayansın, esirgeyensin. Rabbimiz, gerçekten ben, çocuklarımdan bir kısmını Beyt-i Haram yanında, ekime müsait olmayan çorak bir vadiye yerleştirdim; Rabbimiz, namaz kılsınlar diye. O hâlde, insanların bir kısmının kalplerini onlara yönelt ve onları nimetlerinle rızıklandır; umulur ki şükrederler.'²

¹ Bakara sûresi, 2:125-129.

² İbrahim sûresi, 14:35-37.

Töreye meydan okuyan aşkın sahibi
Hazreti Hatice

PEYGAMBER-İ ÂLÎ-ŞAN Efendimizin ilk eşi Hazreti Hatice, padişah eşlerinin örnek aldığı Devr-i Saadet kadınlarının başında gelir.

Kız evlatlardan utanıldığı, bu yüzden kız çocuklarının diri diri toprağa gömülüp öldürüldüğü bir çağda, hem iş kadını olup zenginleşmiş hem de Peygamber-i Âlî-şan Efendimize sevdalandığı an, “Ben bu adamı istiyorum” diyebilecek cesareti göstermiştir.

Harem'deki cariyeler için de müthiş bir örnektir bu!

Hazreti Hatice, Efendimize öyle derin bir aşkla bağlıdır ki, Efendimizin deve kervanıyla ticari seferlere çıktığı sıcak günlerde, “O şimdi güneş altında yanıyor” düşüncesiyle evinin damına çıkar, güneş altında akşama kadar otururmuş.

Efendimiz, aldığı ilk vahyin etkisinden titreye titreye girdiği yatakta, “Ey örtüsüne bürünüp sarınan, kalk ve uyar!” emri ni Allah’tan alır almaz, ilk uyarısını ona yaptı: “Ben peygamberim, peygamberliğime iman et!”

Hatice Ana'mız, hiç tereddüt etmeden, düşünmek için zaman istemeden iman etti.

Hazreti Hatice'nin kendi çağını zorlayan duruşu, şartlar ne olursa olsun hayata karşı dimdik durup âdeta meydan okuyuşu; sadece saraylı kadınlara değil, kendini ifade etmekten bir şekilde men edilmiş, erkek egemen toplumların yakınmayı sever hâle gelen tüm kadınları için örnek teşkil edebilir...

Düşünün: Günümüzden bin dört yüz sene önce, kadınların aşağılandığı, horlandığı, insani, vicdani ve hukuki her türlü haktan mahrum bırakıldığı bir toplumda, Hazreti Hatice kadın kimliğiyle ortaya çıkıyor, kadınlığından taviz vermeden ticaret yapıyor, aşkını haykırıyor ve hiç pes etmeden, sevdiği-ne ulaşınca kadar çabalıyor.

Belki de bu tür meziyetlerinden dolayı, İslâm Tarihi ona "Kübra" lakabını verdi, "Hatice'tül Kübra" (Büyük Hatice) olarak anıldı...

Hem pes etmeyen sıkı duruşu hem de Efendimize sadakati, (tüm ticari ve ruhi varlığını emrine vermesinin yanı sıra, peygamberliğini müjdelere müjdelemez de onaylayıp "ilk Müslüman" unvanını alması) Cenâb-ı Hakkın ve Peygamberi'nin muhabbetini celbetmiş, Cenâb-ı Mevla, "Hatice'ye Allah'ın selamlarını söyle ve onu cennette inciden yapılmış bir sarayla müjdele" buyruğuyla sağlığında Hazreti Hatice'yi cennetle müjdelemiştir.

Efendimiz ise, "Hristiyan kadınların en hayırlısı İmrân'ın kızı Meryem, Müslüman kadınların en hayırlısı ise, Hüveylid'in kızı Hatice'dir" diyerek ilk eşini övmüş, ölümünden sonra onu hep özlemiş, onu aratmayacak bir karakter bulmak için başka kadınlarla evlenmiş, aradığını bulamayınca da Hazreti Aişe'yi küçük yaşta alıp eğitmiş, Hazreti Hatice gibi, her bakımdan donanımlı bir kadın yapmıştır.

Hazreti Hatice ve Hazreti Aişe: İkisi sanki bir bütünün

parçalarıdır. Bu bütünün özü ise hiç kuşkusuz yine Efendimiz aleyhisselâtu vesselamdır.

Efendimiz, onunla yirmi beş yıl süren mutlu bir evlilik yaşadı. O kadar sevdi ki, kendisinden on beş sene kadar büyük olmasına ve Araplar arasında çok eşlilik geleneği bulunmasına rağmen, sağlığında başka kadın ile evlenmedi.

Israrla altını çizerek söylüyorum ki, kendi içlerine büzülmüş Müslüman kadınların, Hazreti Hatice'nin yanı sıra, Hazreti Aişe'den de öğrenecekleri çok şey var.

Saray kadınları bu örneklerle yetişir, hayatları onlara benzemeye çalışmakla geçerci.

Vefa ve dostluk timsali

Hazreti Ebu Bekir

BİLİYORSUNUZ HİLAFET Hazreti Ebu Bekir'le başlamış, Abdülmecid Efendi ile son bulmuştur...

İlk halife Hazreti Ebu Bekir'i kavramak, "adam kıtlığı"na düşmüş bir topluma "adam gibi adam" yetiştirmenin ipuçlarını verebilir.

Hazreti Ebu Bekir, Osmanlı padişahlarını hayırda yarıştıran duygunun ilham kaynağı idi.

Öncelikle söylemeliyim ki, Hazreti Ebu Bekir çok geniş bir kültüre sahipti. Dürüstlüğü ve takvası ile ashap içinde ilk sırada yer alır. Yumuşak huyluydu. Çok düşünüp çok az konuşurdu...

Çok mütevazı idi. Kızı Hazreti Aişe'nin rivayetine göre; "Gözü yaşlı, gönlü hüznü, sesi zayıf"tı. Yani bağırarak konuşmaz, sükûnet ve suhuletle söz söylerdi.

Cahiliye döneminde bile müşrikler ona güvenir, ihtilaf hâlinde onu hakem yaparlardı. Son derece güvenilir bir insandı.

Ayrıca da cömertlikte üstüne yoktu. Yıllarca çalışarak edin-

diğı arazileri İslâm'ın gelişmesi ve yayılması için gözünü kırpmadan bağışlamıştı...

Tam bir doğrucuydu: Ticaret kervanıyla Mekke'ye döndüğü gün kendisine, "Arkadaşın Muhammed miraca çıktığını iddia ediyor, git ona bir şeyler söyle, ikna et ki ortaya böyle iddialar atmasın, kafaları karıştırmasın" dediklerinde sormuştu:

"Bunu ondan mı duydunuz?"

"Evet..."

"Öyleyse doğrudur... Zira o ne söylerse doğru söyler."

İşte bu tasdiki ona "sıddık" unvanını kazandırdı ve daima böyle anıldı...

Belki bu meziyetleri sebebiyle hicret esnasında Âli-şan Efendimize yol arkadaşı olarak seçildi.

Evet, Hicret sırasında Efendimizin yoldaşındır... Kendilerini takip eden müşriklerden kurtulmak için saklandıkları mağarada, Efendimiz tam bir iç huzuru içinde (o denli güvenmiştir yol arkadaşına) başını kucağına koymuş uyurken, zehirli bir yılanın mağara duvarındaki bir delikten başını uzattığını görmesiyle hiç tereddütsüz ayağını deliğe tıkaması bir olmuştu...

Yılan Hazreti Ebu Bekir'in ayağını soktu. Derin bir acı duyduğu hâlde Efendimizin uykusunu bölmek için kıpırdamadı. Fakat gözlerinin acıdan yaşarmasını engelleyememişti. Damlalar Âli-şan Efendimizin yüzüne damlayınca uyandı.

"Anam-babam sana feda olsun ya Rastûlallah, takipçiler mağara ağzına kadar geldiler, sana bir zarar vermelerinden korkuyorum."

Efendimiz İlâhî rahmete râm olmanın gücüyle o muhteşem cümleyi Hazreti Ebu Bekir'in kulağına fısıldadı:

"Korkma!.. Allah bizimledir."

İşte bu güçlü inanç cümlesinin ilk kelimesi, yüzyıllar sonra gelip ilk kıtasının ilk mısrasının ilk kelimesi olarak İstiklal Marşımıza yerleşti: "Korkma!.. Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak..."

Hilafeti sırasında devlet kurumlaşmaya gitti. Önemli başlangıçlar yaptı. Ama asıl fazileti takvası ve Âlî-şan Efendimize sınırsız bağlılığıydı: “Ben ancak Resûlullah’a tabiyim, birtakım esaslar koyucu değilim” diye konuşur, kararlarında çok titiz davranırdı.

Resûlullah’ın en yakın arkadaşı olduğunu, üstelik sağlığında cennetle müjdelendiğini, dolayısıyla bu kadar titizlenmesine gerek olmadığını söyleyenlere, şöyle derdi:

“Rasûlullah vahiy ile korunuyordu. Benim ise beni hiç yalnız bırakmayan bir şeytanım var.”

Fani dünyadan baki dünyaya geçtikten sonra vasiyetini açanlar irkilmekten kendilerini alamadılar. Zira o muhteşem insan, iki sene üç ay süren halifeliği müddetince hazineden aldığı tüm maaşın, toprakları satılarak devlete iade edilmesini istiyordu. Bugün hazineyi soyanlara ders olsun!

* * *

Şu öğütler ondan bize kalan muhteşem mirasın parçalarıdır:

“Hayır işlerinde acele edin, çünkü arkanızdan acele gelen eceliniz var...”

“Allah için söylenmeyen bir sözde hayır yoktur...”

“Kınanmaktan korktuğu için hakkı söylemekten çekinen kimsede hayır yoktur...”

“Hesaba çekilmeden kendinizi hesaba çekiniz.”

Hazreti Ebu Bekir, 634 yılında Medine’de vefat etti. Vasiyeti gereği Resûlullah’ın yanına-omuz hizasında olarak-defnedildi...

İki dostun beraberlikleri, böylece kabirlerinde de devam ediyor.

* * *

Bir gün Peygamberimiz hırkasını mescide yaydı ve arkadaşlarına:

“Hadi” dedi, “bugün yarışalım.”

“Nasıl bir yarış?” diye sordular, merakla:

“Hayırda yarışalım” dedi, “gelin hayırda yarışalım bugün.”

Kendi varlığını koydu önce hırkaya...

Hazreti Ebu Bekir böyle yarışların en birincisiydi. Ama bu kez Hazreti Ömer onu geçmek istiyordu.

Birkaç kişinin arkasından kalktı ve hatırı sayılır miktarda bir meblağı hırkaya koydu.

Âli-şan Efendimiz sordu:

“Geriye ne bıraktın ey Ömer, çoluk çocuğuna ne bıraktın?”

“Merak etme ey Allah’ın Resûlü” dedi Ömer, “bir bu kadar daha var.”

Onun arkasından Hazreti Ebu Bekir kalktı ve tüm mal varlığını ümmetin hayrı için vakfettiğini söyledi.”

Efendimiz ona da sordu:

“Ailene ne bıraktın?”

Cevap:

“Onlara Allah ve Peygamber sevgisinden başka bir şey bırakmadım.”

Müthiş!..

Sessizlik.

Böyle durumlarda insanın dili bağlanır.

* * *

Resûlullah’ın, “Herkeste iyiliklerimin karşılığı vardır, Ebu Bekir hariç” demesi ve son hutbesinde, “Allah, kullarından birini dünya ile kendi katında olan şeyleri tercih hususunda serbest bıraktı; kul, Allah katında olanı tercih etti” diye Hazreti Ebu Bekir’i övmesi boşuna değil.

Başarılı Osmanlı padişahları bunları daima göz önüne almış, “Devr-i Saadet Modeli”nin öncülerini mümkün mertebe taklit etmeye çalışmışlardır.

Adaletin ince ayarı
Hazreti Ömer

HAZRETİ HAMZA Müslüman olmasıyla birlikte, Mekkeli müşriklerin telaşı ve korkusu artmıştı...

Çünkü Müslümanların gücü Hazreti Hamza'nın katılımıyla artmıştı...

Hazreti Hamza'nın Müslüman olmasından üç gün sonra, Ebu Cehil, müşrikleri toplayıp etkili bir konuşma yaptı:

"Ey Kureyş!" dedi, "Muhammed ve yandaşları, putlarımıza dil uzatıyor. Atalarımızın dininden bizi döndürmeye çalışıyor. Bana kalırsa, artık onu öldürmekten başka çare yoktur! Onu öldürecek kişiye, yüz kızıl deve ve sayısız altın vereceğim!

Hattaboğlu Ömer yerinden fırlayarak bağırdı:

"Muhammed'i bana bırakın, işini ben bitireceğim!"

Ömer'i alkışlarla karşıladılar.

Ömer Mekke'nin en namlı yiğitlerindendi. Gençliğinde deve ile güreşip, deveyi yenmişti. Bu işi başaracağına herkes inanıyor, şimdiden kutluyorlardı.

"Haydi Hattaboğlu, görelim seni, Muhammed'i öldür!"

Hattaboğlu Ömer, kılıcını kuşanarak yola düştü. Kalbi kin doluydu. Ruhu nefret soluyordu.

Hızlı hızlı yürürken yolda Nuaym bin Abdullah'a rastladı. Nuaym bin Abdullah hayretle sordu:

"Ya Ömer, böyle şiddet ve hiddetle nereye gidiyorsun?"

Ömer burnundan soluyarak cevap verdi:

"Aramıza nifak sokan, kardeşi kardeşe düşüren bir kimseyi öldürmeye gidiyorum."

"Kimi?"

"Peygamberim diyeni."

"Sen ona bir şey yapamazsın."

"Yoksa sen de mi onlardansın? Müslüman isen önce senin işini bitireyim."

Nuaym bin Abdullah cevap verdi:

"Benimle uğraşacağına, kardeşin Fâtıma ile enişten Said'le uğraş! Onlar da Müslüman."

Bunun üzerine Ömer, kardeşinin evine gitti. Tâhâ sûresi yeni nazil olmuştu. Eniştesi Said ile kızkardeşi Fâtıma Hazreti Habbab'dan onu öğreniyorlardı.

Hattaboğlu Ömer, kapıdan bunların sesini duydu. Kapıyı çok sert çaldı. Hazreti Habbab'ı gizlediler. Sonra kapıyı açtılar. Girer girmez sordu:

"Ne okuyordunuz?"

"Bir şey okumuyorduk."

Hazreti Said'i yakasından tutup, yere attı. Kardeşi, efendisini kurtarayım derken, onun yüzüne de öfkeli bir tokat indirdi. Yüzünden kan akmaya başladığını görünce, kardeşine acıdı.

Fâtıma:

"Ya Ömer! Niçin Allah'tan korkmazsın, ayetler ve mucizelerle gönderdiği Peygamberine inanmazsın? İşte ben ve zevcim, Müslüman olmakla şereflendik. Başımızı kessen de bundan dönmeyiz."

Sonra Kelime-i şهادet getirdi. Hattaboğlu Ömer, kız-

kardeşinin imanıyla meydan okuyuşu karşısında yumuşadı. Oturdu. Yumuşak sesle dedi ki:

“Hele şu okuduğunuz kitabı çıkarın.”

Fâtıma, ayet-i kerime yazılı sayfayı getirdi.

Ömer bin Hattab Tâhâ sûresini okumaya başladı:

“Göklerde ve yeryüzünde ve bunların arasında ve yedi kat toprağın altındaki şeyler hep O’nundur” mealindeki ayet-i kerimeye gelince, ürperdi, sarsıldı, yandı. Ardından derin düşünçelere daldı. Şimdiye kadar okuduklarına hiç benzemiyordu. İnsanın damarlarına giriyor, yüreğini kuşatıyordu.

Sarmalanmıştı...

Neden sonra tekrar okumaya döndü:

“Allahu Teâlâdan başka ibadet edilecek, tapılacak hak bir İlâh, bir mabud yoktur. En güzel isimler O’nundur.”

“Müthiş!..” diye mırıldandı.

Bir yürek inkılâbı geçiriyordu...

Kalktı. Tekrar yola koyuldu. Resûlullah’a gidiyordu. O sırada Resûl-i Ekrem, Hazreti Erkâm’ın evinde ashâbıyla sohbette idi. Hattaboğlu Ömer’in geldiğini söylediklerinde, gülümse-di:

“Bırakın gelsin” dedi, “gelsin de görsün!”

Ömer’deki yürek inkılâbını fark etmişti.

* * *

“Müslümanlık nedir?” diye soranlara şöyle söyleyin: “Peygamber Efendimizi öldürmek üzere evinden çıkan Ömer’le, iki saat sonra evine dönen Hazreti Ömer arasındaki farktır!..”

“Bir yürek inkılâbıdır!”

“Varlığı idrak etmek, yaratılış hikmetini kavramaktır.”

Düşünün: Öldürmek üzere evden çıkan Ömer gaddar, nefret dolu, öfke küpü, incitici, kırıcı, yıkıcı, sevgisiz, bencil biridir...

İki saat sonra evine dönen Ömer ise halim-selim, sevgi do-

lu, pak yürekli, yumuşak başlı, karıncayı bile incitmekten korkacak kadar müşfik biridir...

Bu ikisinin arasındaki fark ise, Müslümanlığın ta kendisidir.

* * *

Bizzat kendisi bu farkı şöyle vurguluyor:

“Biz önceden zelil ve hakir bir kavimdik. Allah, bizleri Müslümanlıkla şereflendirdi. Bundan başka şeref ararsak, Allah bizi zelil eder, her şeyden aşağı eder.”

Gelin, ona bu sözü söyleten olayı da hatırlayalım.

Hazreti Ömer’in halifelik zamanı...

Şam Orduları Kumandanı Ebu Ubeyde hakkında bir takım iddialar ortaya atılmış, yerinde araştırmak üzere, Halife, Şam’a gitmiştir.

Ebu Ubeyde bin Cerrâh, kalabalık bir heyetle birlikte Halife Hazreti Ömer’i yolda karşılamaya çıktı...

Dere kenarına gelince durdu. Hazreti Ömer’in dereyi geçmesini beklemeye başladı.

Fakat o da ne! Derenin kıyısında Hazreti Ömer deveden inmiş, yerine kölesini bindirmişti. Çünkü kölesiyle nöbetleşe biniyorlardı. Tam dere kenarında, deveye binme sırası köleye gelmişti.

Hazreti Ömer bir taraftan devenin yularını tutuyor, bir taraftan da mestlerini çıkarmaya çalışıyordu. Dereye yalınayak girecekti.

Koca Halife, mestlerini çıkardıktan sonra paçalarını sıvadı ve dereye girdi. Ebu Ubeyde’nin iç dünyası altüst olmuştu. Gözlerine inanamıyordu.

Hazreti Ömer dereyi sağ salim geçip yanına ulaşınca, şaşkın şaşkın sordu:

“Ya Halife, bunu neden yaptın?”

“Neyi?”

“Neden köleyi deveye bindirdin? Koskoca Emir’e yalınayak suya girmek yakışıyor mu?”

“Neden yakışmasın?”

“Yakışmadı. Bütün Şamlılar, bilhassa da Rumlar, Müslümanların Halifesi’ni görmeye geldiler. Herkes sana bakıyor. Bu yaptığını beğenmeyecekler.”

Hazreti Ömer, davranışını yargılayan komutanına yadırgayıcı gözlerle baktı:

“Ya Eba Ubeyde” dedi “senin bu sözün, burada toplananlar için çok zararlıdır.”

“Neden ya Halife?”

“Çünkü seni duyanlar, şerefın deveye binmekte ve süslü elbiseler giymekte olduğunu düşünecekler. Şerefın, Müslüman olmakta ve ibadet etmekte olduğunu anlamıyacaklar...”

Daha derinden bakarak sözlerini tamamladı:

“Ey Eba Ubeyde! Biz aşağı, bayağı insanlardık. Acem şahlarının elinde esir idik. Allahu Teâlâ Müslüman yapmakla bizleri şerefliendirdi. Allah’ın verdiği bu izzetten, bu şereften başka şeref ararsak, Allah bizi yine zelil eder. Her şeyden aşağı eder. İzzet ve şeref, İslâm’dadır. İslâm’ın ahkâmına uyan, aziz olur. Bu ahkâmı beğenmeyip, izzeti, huzuru, saadeti başka şeylerde arayanlar zelil olur.”

Başka söze gerek var mı?

Hazreti Ömer ne güzel söylemiş:

“Huzuru, saadeti başka şeylerde arayanlar zelil olur.”

Hazreti Ömer’in bu tespiti, hocaları vasıtasıyla, eğitim aşamasındaki padişah adaylarının kulaklarına asırlar boyu fısıldanan ilk sözlerden biri oldu:

“Biz aşağı, bayağı insanlardık. Acem şahlarının elinde esir idik. Allahu Teâlâ Müslüman yapmakla bizleri şerefliendirdi. Allah’ın verdiği bu izzetten, bu şereften başka şeref ararsak, Allah bizi yine zelil eder. Her şeyden aşağı eder. İzzet ve şeref, İslâm’dadır. İslâm’ın ahkâmına uyan, aziz olur. Bu ahkâmı

beğenmeyip, izzeti, huzuru, saadeti başka şeylerde arayanlar zelil olur.”

HAZRETİ ÖMER'İN “KUDÜS AMANNÂMESİ”

Ebu Ubeyde bin Cerrah komutasındaki İslâm orduları Kudüs'ü kuşatmış, şehrin düşeceğini anlayan Patrik Sophronius, bir şartla teslim olabileceklerini belirtmişti.

İslâm ordularının daha önce fethettikleri yerlerdeki halka verdiği imkân ve özgürlükler verilirse teslim olacaklardı.

Fakat bunu bizzat Halife Hazreti Ömer'in ağzından duy-mak istiyorlardı.

Ebu Ubeyde:

“Burada hüküm benimdir. Ne görüşecekseniz benimle görüşün” dediye de, Kudüs'ü yönetenleri razı edemedi.

Patrik kararından dönmüyor, “Kudüs'ü sadece Halife'ye teslim edebilirim” diye ısrar ediyordu.

Ebu Ubeyde, şehri zorla alabilecek güçteydi, ancak o zaman oluk oluk kan akacaktı.

Halife'ye durumu bildirdi:

“Kudüs'e gelebilersen, daha fazla kan dökülmeden şehir teslim olacak.”

O sırada Medine'de bulunan Hazreti Ömer, bu haberi alır almaz, Hazreti Ali'yi yerine vekil bırakıp yola düştü.

Bir süre sonra Kudüs'e varmıştı.

Hemen Patrikle görüştü. Önce teselli etti, sonra bir söz verdi:

“Ey İlyalılar! Bundan böyle lehimize olan lehinize, aleyhimize olan aleyhinizedir...”

Sonra Patrik Sophronius'un rehberliğinde, papazlar ve eski Kudüs önderleri yanında olduğu hâlde, Kudüs'ün tarihî yerlerini görmeye gitti...

Geze geze, Hazreti İsa'nın öldürüldüğüne inanılan yere ya-

pılan Kiyamet Kilisesi'ne (Kutsal Kabir Kilisesi, Kamame Kilisesi, Yeniden Diriliş Kilisesi aynı kiliseye verilen değişik adlardır) geldiler...

Kiliseyi gezerlerken, namaz vakti girdi.

Hazreti Ömer namazı kaçırmamak için acele etmeye başladı...

Durum Patriğin dikkatinden kaçmadı:

"Lütfen acele etmeyiniz Halife hazretleri, daha görececek çok şey var."

Hazreti Ömer Patriğin kulağına eğildi:

"Biliyorum ama namazım geçiyor."

"Burası da mabet, namazınızı burada kılabilirsiniz."

Hemen bir seccade buldurup serdirdi:

"Buyurun. Kilisemizi şereflendirin."

Hazreti Ömer tereddüt içindeydi:

"Nasıl olur?" diye mırıldandı.

Patrik alınmıştı:

"Neden olmasın ey Ömer, burası da ibadethane."

"Öyle ama..."

"Kabul olmamasından mı korkuyorsunuz? Sizi tereddüde sevk eden nedir?"

Hazreti Ömer, bir seccadeye baktı, bir Patriğe:

"Beni tereddüde sevk eden" dedi, "namazımın kabul olmayacağı endişesi değil, çünkü Peygamberim 'Bana yeryüzü mescit ve temiz kılındı' diyor. Yani bizim inancımıza göre yeryüzü mescittir ama başka bir endişem var."

Herkes safi kulak kesilmişti. Acaba Müslümanların Halife-si'ni endişelendiren husus ne idi?

Patrik merakla sordu:

"Öyleyse neden kilisemizde namaz kılmak istemiyorsunuz?"

Hazreti Ömer tereddüdünün kaynağını sonunda açıklamak zorunda olduğunu hissetti, aksi hâlde papazlar kırılacaktı:

“Sizin için kutsal sayılan bu mekânda namaz kılırsam, benden sonra gelecek halifeler, ‘Ömer namaz kıldı’ diyerek kilisenizi elinizden almaya kalkışır diye korkuyorum. Bu yüzden müsaade edin, namazımı dışarıda kılayım.”

Hayran hayran bakanların arasından dışarı çıktı...

Bir taş atımı uzaklastı ve abasını yere serip namaza durdu.

Gerçekten de onun namaz kıldığı yere, daha sonra bir mescit inşa edildi. Bu mescit hâlâ ayaktadır ve “Mescid-i Ömer” adıyla meşhurdur.

Hazreti Ömer, kilise gezisini bitirdikten sonra, Patrik Sophronius’tan Mescid-i Aksa’nın yerini göstermesini istedi. Patrik utana-sıkıla gösterdi: Utanıyordu, çünkü Mescid-i Ak-sa çöplük hâline getirilmişti...

Hazreti Ömer, çöpleri sessizce toplayıp abasına doldurdu. Uzağa götürüp döktü. Onu böyle çalışırken görenler yardımına koştu: Bir süre sonra etrafta çöpten eser kalmamıştı.

Hazreti Ömer, bu işlerden hemen sonra, Osmanlı padişahlarına örnek olan meşhur “Kudüs Amannâmesi”ni yayınladı...

“Besmele” ile söze başlıyor ve özetle şöyle diyordu:

* İş bu amannâme, onların canlarına, mallarına, kiliselerine, haçlarına, yerleşik ve göçebe olan bütün fertlerine verilen bir teminattır.

* Kiliseleri ev yapılmayacak, yıkılmayacak, kısmen dahi işgal edilmeyecek, kiliselerdeki kutsal eşyalara dokunulmayacak, kimsenin malına-mülküne el sürülmeyecektir.

* Kimse dinî inançlarından dolayı zorlanmayacak, kendilerine asla zarar gelmeyecek ve yurtlarına Yahudiler iskân olunmayacaktır.

* Buna karşılık onlar da cizye (bir nevi vergi ki bu olmazsa hizmet olmaz) vereceklerdir.

* Bunlardan kim yurdunu terk etmek isterse, gideceği yere kadar mal ve can emniyeti sağlanacaktır. Yurdunda kalmak is-

teyenler güven içinde yaşayacak ve cizye vereceklerdir. İsteyen Rumlarla gidecek, daha önce gitmiş olanlardan dönmek isteyen geri dönebilecektir.

* Hasat elde edinceye kadar onlardan bir şey istenmeyecektir.

* Bu; Allah'ın, Resûlü'nün, halifelerin ve mü'minlerin Kudüs halkına verdiği güvenlik belgesidir. Cizye ödedikleri müddetçe de geçerlidir.

Belgede bir de "şahitler" bölümü açılmış, o bölüm, Halid bin Velid, Amr bin As, Abdurrahman bin Avf ve Muaviye bin Ebi Süfyan gibi, Peygamber-i Âli-şan Efendimizin yakın arkadaşları tarafından imzalanmıştır.

Hazreti Ömer'in, Osmanlı padişahlarına ve yöneticilerine ilham veren toleransına dair ikinci belge daha mufassaldır, ancak belgedeki şahitler farklıdır. Hazreti Ömer, dua ve şükürden sonra, "Bu, Ömer bin Hattab'ın Kudüs-i Şerif'deki Tur-i Zeytun'da Millet-i İseviyenin şerefli patriği Safranbos'a verdiği ve bütün reaya ile papaz ve patrikleri içine alacak şekilde tanzim olunan yazılı ahidnâmesidir" diyor ve hükümler sıralıyor:

* Bütün papazlar nerede ve hangi şartlarda olurlarsa olsunlar, biz Müslümanlardan zarar görmeyecekler... Biz mü'minler ve bizden sonra gelecek olanlar, onları korumakla mükellefiz. İtaat ve bağlılıkları devam ettikçe de bu devam edecektir.

* Verilen bu koruma ve eman sözü kendileri için geçerli olduğu kadar, kiliseleri, manastırları, özellikle Kamame Kilisesi, Hazreti İsa'nın doğum yeri olan Beytül-Lahm'daki Büyük Kilitse, Kibleye, kuzeye ve batıya açılan üç kapılı mağara ve bütün mukaddes mekânları için geçerlidir.

* Kudüs'te bulunan Hristiyanların dışındaki Hristiyan cemaatleri, yani Habeş Hristiyanları, Avrupadan ziyaret için gelenler, Kıptiler, Süryaniler, Ermeniler, Yakubiler, Maruniler ve benzeri taifeler, tamamıyla Patrik'e tâbidirler... Zira bu sayılan patrik ve papazlara, Hazreti Peygamber mübarek mührü ile

aman vermiş ve korunmalarını istemiştir. Biz mü'minler de, onlara iyi davranan Peygamber hürmetine iyi davranacağız.

* Patrik ve papazlar, cizye ve benzeri mükellefiyetlerden, denizde ve karada muaf olacaklar; bunların Kamame Kilise-si'ne ve diğer mukaddes mekânlara girişlerinden dolayı ücret alınmayacak, ancak Hristiyanların elindeki Kamame Kilise-si'ne gelen ziyaretçiler, Patrik'e 1.1/3 dirhem vereceklerdir.

* Bütün mü'minler, erkek olsun kadın olsun, sultan, hâkim veya vali olsun, zengin olsun fakir olsun, mutlaka bu emirlerimizi uygulayacaklardır.

* Hristiyan reislerine bu ferman Sahabe-i Kirâmdan Abdullah, Osman bin Affan, Sa'd bin Zeyd, Abdurrahman bin Avf ve diğer sahabe kardeşlerimizin huzurunda verilmiştir.

* Bu yazılı fermanla açıkladığımız emirler korunsun, riayet edilsin ve ellerinde kalsın.

* Mü'minlerden kim bu fermanımızı okur da şimdi veya kıyamete kadar, ona muhalefet ederse, Allah'ın ahdini bozmuş ve Habibine isyan etmiş olur." (20 Rebiül-Evvel 15 Hicri.)

Hazreti Ömer, Osmanlı padişahlarının adalet timsaliydi.

Meşhur "Amannâme"si de sonraki Kudüs fatihleri tarafından (Selahaddin Eyyûbî ve Yavuz Sultan Selim) neredeyse harfi harfine taklit edilmiştir.

Bu konuda Yavuz'un yayınladığı "Nişan-ı Hümâyûn"da şöyle deniliyor:

YAVUZ'UN "KUDÜS AMANNÂMESİ"

"Yüce Allah ve Peygamberine hamd ile Kudüs'e gelip, Safer ayının yirmi beşinci günü fethedilip, Ermeni toplumunun patriki olan Serkis adlı rahip, diğer bütün rahipler ve halk ile birlikte gelip benden yardım ve ihsan dilediler...

Eskiden beri bazı şartlarla kendilerinde olan kilise, manastır ve diğer kutsal yerleri, Kudüs'ün içinde ve dışında bulunan

kilise ve ibadethaneleri, eskiden hangi şartlarla ellerinde bulunuyorsa, yine aynı şekilde devam etmek üzere Ermeni topluma patrik olanlar sahip olacaklardır.

Hazreti Ömer—Yüce Allah ondan razı olsun—hazretlerinin verdiği nâme ve Melik Selahaddin (Selahaddin Eyyûbî) zamanından beri verilen emr-i şerifler gereğince sahip bulundukları Kamame, Beytül-Lahm Mağarası ve kuzey tarafındaki kap, büyük kiliseleri olan Mar Yakub, Deyr-i Zeytun, Habşül-Mesih ve Nablus ve kiliselerine bağlı mezhepdaşları olan Habeş, Kıptî ve Süryani toplumlarına, Mar Yakub Kilisesi'nde oturan Ermeni patrikleri tarafından sahip olunup, başka toplumlardan hiçbir kimsenin karışmaması için bu nişân-ı hümayunu verdim.

Emrim budur ki; söylenilen şekilde hareket edilip, adı geçen büyük kilise Mar Yakub'da oturan Ermeni patrikleri, Kudüs'ün içinde ve dışında bulunan kiliseleri manastırları ve diğer kutsal yerleri ile kendilerine bağlı mezhepdaşları ve yamakları Habeş, Kıptî ve Süryani toplumlarına gelenekleri üzere sahip olacaklardır. Ortaya çıkan işlerine atama, görevden alma ve vakıflarıyla ilgili konularına, metropolit, piskopos, ruhban, papaz ve yardımcıları ile diğer Ermeni halkının miraslarına el koyabileceklerdir.

Eskiden beri olduğu gibi Ermeni toplumu patriklerine, ellerinde olan kilise, manastır, mabet ve diğer kutsal yerlerine, kendilerine bağlı mezhepdaşları ve yamaklarına, başka toplumlardan hiç kimse karışmayacaktır.

Kamame Kilisesi'nin ortasında bulunan türbe, Kudüs'ün dışında bulunan Meryem Ana mezarı, Hazreti İsa'nın—duâ ve selam onun üzerine olsun—doğduğu Beytül-Lahm Mağarası, kuzey tarafındaki kapının anahtarı, Kudüs'ün içinde Kamame kapısında iki şamdan ve kandilleri, yaktıkları mum ve buhur-ları, Kamame içinde inançları üzere ateş ve mum çıkarıldığında kendilerine bağlı olan mezhepdaşlarının türbe içine girip

çevresinde dolanmaları, kapı içinin alt ve üstünde iki pencere, içeride bulunan mabet ve kutsal yerleri, Su Kapısı, Kamame avlusunda bulunan Mar Yuhanna Kilisesi, dışarıda Mar Yakub Kilisesi yakınındaki Habsü'l-Mesih ve diğer manastırları, mezarlıkları ve mezarları, Beytü'l-Lahm mağarası yakınında bulunan odaları ve misafir evleri, bağ, bahçe ve zeytinlikleri ve sözü edilen bütün kilise, manastır, mabet ve kutsal yerleri, kendilerine bağlı mezhepdaşları ve diğer emlak ve eskiden beri sahip oldukları şeyler belirtildiği üzere Ermeni toplumu ve patrikleri elinde ve tasarrufunda olacaktır.

Kiliseleri ve kutsal yerleri ziyarete gelen Ermeni toplumu 'Zemzem' denilen su yerine, panayırlarına ve diğer mabet ve kutsal yerlere vardıklarında, devletin yönetim görevlilerinden ve başkalarından hiç kimse karışmayacak ve rahatsız etmeyecektir.

Bugünden sonra, ayrıntılarıyla anlatıldığı üzere verilen nişân-ı hümayun gereğince hareket edilip, başka toplumlardan hiç kimseyi karıştırmayıp, bu konuda çocuklarından, vezir-i azamlardan, sulehâ-i kiramdan, kadılardan, beylerbeyi, sancakbeyi, mîrmîrân ve voyvodaları, beytü'l-mal ve kassâm görevlileri subaşılar, zaimler, timar sahipleri, mübaşirler, âmil-ler, iş erleri, mal sahipleri ve diğer kapım kullarından ve başkalarından özet olarak, küçük ve büyükten, yaratılmış hiçbir fertten, ne olursa olsun her ne suretle olursa olsun, her ne sebeple olursa olsun, karışmayacak, rahatsız etmeyecek, değiştirmeyecek ve bozmayacaktır.

Her kim karıştır, rahatsız eder, değiştirir ve bozarsa hükümdarların yardımcısı olan Allah'ın katında suçlular takımından sayılısınlar.

Şöyle bilinsin; hazineler açan hükmümü, âlemi süsleyen ak tuğra ile parlak ve bezenmiş görenler, kutlu anlamını doğru ve anlatmak istediğimizi onaylamış bilip, şerefli tuğrama güvensinler. 9 Kasım 1517."

Dikkat! Bu fatihlerden biri Arap (Hazreti Ömer), biri Kürt (Selahaddin Eyyûbî), biri de Türk'tür (Yavuz); ama aynı yerden (inançlarından) ilham aldıkları için aynı noktaları vurgulamışlar, ırk özelliklerini değil, din özelliklerini öne çıkarmışlar, konuya hoşgörü ile yaklaşmışlardır.

FATİH'İN "KUDÜS AMANNÂMESİ"

Fatih Sultan Mehmed'in de orijinali Kudüs Rum Patrikhanesi'nde, sureti Osmanlı Arşivi'nde bulunan bir "Kudüs Amannâmesi" var...

Fatih Sultan Mehmed, Rum Patriği Atnasiyos'a verdiği "Amannâme"de şöyle diyor:

1. Mucibince amel oluna; her kim hatt-ı hümayun-ı saadet-makrunu fesh ederse, Allah'ın lanetine uğrasun.

2. Allah'ın izni ve Hazreti Peygamber'in manevi yardımı ile İstanbul'u feth edince, dünyanın değişik bölgelerinden şahlar ve krallar, fethi tebrik için elçiler gönderdiler. Bu arada Kudüs'te bulunan Rum Patriği Atnasiyos da, kendi rızasıyla kapıma gelip, daha önce Hazreti Peygamber'in mübarek eliyle imzalı emrini; Hazreti Ömer'in Kûfî hattıyla yazılmış fermanını ve eski padişahların verdikleri fermanları ibraz ederek, Kudüs-i Şerif'de bulunan içeride ve dışarıdaki Kamame Kilisesi başta olmak üzere bütün namazgâhların ve ziyaretgâhların aynen kendi tasarruflarında kalmasını rica eyledi.

3. Ben de buyurdum ki; eskiden ihsan olunduğu üzere, içeride yer alan Kamame Kilisesi ile bütün namazgâhları ve ziyaretgâhları; Gürci Manastırı olan Mar Yakub; Kudüs dışında yer alan manastırlar ve kiliseler; Hazreti İsa'nın doğduğu yer olan Beytü'l-Lahm'daki Büyük Kilise; mağara ve Kilisede yer alan üç kapı tasarruflarında ola.

4. Hristiyanların Kudüs'teki bütün patrik, papaz ve yamakları, bac, harac ve diğer örfi ve ve şer'i vergilerden muaf olalar.

5. Bütün bu haklar ve hürriyetler, Hazreti Peygamber, Hazreti Ömer ve eski padişahlar tarafında ihsan olunduğu gibi, benim fermanım ile de verilmiştir. Tasarrufumda ve hükmüm altında bulunan bütün valiler ve adamlarım buna riayet ederler. Kimseyi rahatsız eylemeyeler.

6. Eğer bundan sonra halifelerden, vezirlerden, âlimlerden veya Ümmet-i Muhamed'in diğer fertlerinden kim ki, Hazreti Peygamber'in mübarek eliyle imzalı olan emrine, Hazreti Ömer'in Kûfi hattı ile yazılı olan fermanına, diğer padişahların fermanlarına ve benim fermanıma, para veya hatır gönül diyerek muhalefet ederse, Allah'ın ve Paygamberi'nin hışmına uğrasın.

7. Şöyle bileler, alâmet-i şerife i'timâd ve inkıyâd kılalar.” (15 Şevval 862/1458 İstanbul.)

Osmanlı fermanlarının kaynağının Hazreti Ömer “Aman-nâme”si olduğunu fark ettiniz mi?

Halim-selim bir Peygamber yıldızı
Hazreti Osman

PEYGAMBER EFENDİMİZ aleyhissalâtu vesselam, ashabının ileri gelenlerinden çoğunun bulunduğu bir toplantıda, sohbet ediyordu. Birden sustu. Bir süre sonra da, “Herkes dostunun yanına varsın” buyurdu.

Herkes en sevdiği arkadaşının yanına gitti. Peygamber Efendimiz ise, Hazreti Osman’ı yanına alıp buyurdu ki:

“Sen, dünyada ve ahirette benim sevdiğimsin.”

Hazreti Aişe annemiz anlatıyor: “Resûlullah Efendimiz, yorgun bir gününde uzanmış istirahat ediyordu. Bu sırada Hazreti Ebu Bekir içeri girmek için izin istedi.

Resûlullah izin verdi. Hazreti Ebu Bekir içeri girdi. Resûlullah yattığı yerde karşıladı Hazreti Ebu Bekir’i, hiç istifini bozmadı... Biraz sonra Hazreti Ömer kapıda belirdi. Girmek için o da izin istedi. Resûlullah onu da uzanmış hâlde karşıladı. Yatışını hiç bozmadı...

Derken, kapıya Hazreti Osman geldi. İçeri girmek için o da diğerleri gibi Resûlullah’tan müsaade istedi. Peygamber

Efendimiz hemen durumunu değiştirdi. Uzanmış olduğu yere oturdu. Hazreti Osman'ı bu şekilde kabul etti. Onlar gittikten sonra sordum, 'Babam Ebu Bekir ve arkadaşın Ömer içeri girdiklerinde hiç istifinizi bozmadınız. Fakat Osman içeri girince, kalkıp oturdunuz. Bunun hikmeti nedir?'

Buyurdu ki: 'Meleklerin hayâ ettikleri bir kimseden ben nasıl hayâ etmem.'

Hazreti Osman cennetle müjdelenmiş, Efendimize damat olma şerefi de kazanmıştı.

On iki yıl süren Halifeliğinin ilk altı yılı, tam bir güven, bolluk ve mutluluk yıllarıydı. Ülkenin her köşesinde huzur ve sükûn vardı. Mükemmel bir denetim kurulmuş, tarım ve ticaret alanlarında büyük atılımlar yapılmıştı. Sonuçta, Müslümanlar gitgide zenginleşmişti.

Müslümanlar zenginleştikçe İşlâm'ın özünden uzaklaşmaya başladılar. Eskiden yaşadıkları yalın ve gösterişsiz hayattan koptular. Dünyaya meylettiler. İşrafa ve zevke düştüler. Zenginliği, yani parayı esas alan bu hayat tarzı, ilişkilerde menfaati ve rekabeti öne çıkardı. Kardeşlik duygusu geriledi.

Dolayısıyla da çıkar çatışmaları başladı. Bu da Müslümanlar arasındaki birlik ve dayanışmayı bozdu. Artık eski içtenlikten ve gerçek dostluklardan eser kalmamıştı. Yapaylık tüm hayata hâkim olmaya başlamıştı.

Hazreti Osman ve arkadaşları bundan çok tedirgin olmakla birlikte gidişatı değiştiremiyorlardı. Artık Müslümanlar da, tıpkı Bizanslılar ve İranlılar gibi, saraylarda oturuyor, değerli kumaşlardan elbiseler giyiyor, gösteri ve gösteriş tutkusuna kendilerini kaptırmış gidiyorlardı.

Menfaat atışması kabilelerin arasına girdi. Kureyş'in iki kolu olan Haşimiler'le Emeviler birbirlerine düşman kesildiler. Emeviler, Hazreti Osman'la olan yakın akrabalıklarından yararlanıp bütün yüksek memuriyetleri ele geçirmiş, bundan Haşimiler şikâyetle başlamıştı.

Manevi dayanaklarını kaybeden toplumlarda dağınıklık kaçınılmazdır. Nihayet isyanlar başladı. O kadar ki artık Hali-fé'nin (Hazreti Osman'ın) hayatına kast ediliyordu.

Sevgili dostu Hazreti Ali, sevgili oğulları Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin'i Hazreti Osman'ı korumakla görevlendirdi. Kendisi de asker toplayıp Medine dışında karargâh kurdu. Peygamber Efendimizin arkadaşlarının arasına fitne girmiş-ti. Giderek de büyüyordu. İsyan patladı. Medine işgal edildi. İsyancılar, karşı koyanın öldürüleceğini açıkladılar. Amaçları Hazreti Osman'ı halifelikten düşürmektir.

Hazreti Osman taraftarları, isyancılarla çarpışmak istedi-lerse de, Hazreti Osman izin vermedi. Kardeşkanı dökülsün istemiyordu.

İsyancılar Medine'ye iyice yerleştiler. Yine de Hazreti Os-man hiçbir şey olmamış gibi davranıyor, imamlık görevine de-vam ediyordu. Ona karşı olanlar bile arkasında saf tutup na-maz kılıyorlardı.

Bir cuma namazında Hazreti Osman, minbere çıktı ve is-yancılara şöyle seslendi:

"Sizler lanetlenmiş kişilersiniz. Gelin isyandan vazgeçin, lanetten kurtulun!"

Fakat asileri ikna edemedi. Gözler düşmanlıklarla âdeta körelmiş, birkaç yıl öncesinin "kardeşlik" anlayışı iktidar hır-sıyla kirlenmişti.

Medine'deki kargaşa çevre vilayetlerde öğrenilince, Hali-fe Hazreti Osman'ı kurtarmak için yöneticiler harekete geçti-ler. Şam'dan, Kûfe'den ve Basra'dan hareket eden birlikler hızla Medine'ye yöneldiler. İşte o zaman isyancıların başarısı tehli-keye girdi. Yine de vazgeçemediler. Kesin sonuca ulaşmak için bu kez de Hazreti Osman'ı öldürmeye karar verdiler.

Öldürmeye karar verdikleri insan, Peygamber Efendimi-zin defalarca övdüğü insandı. Sevdığı, yakını, dostu, arkadaşı ve damadıydı. Ama hırs ve öfke aklın önüne geçmişti. Hırs

ve öfke aklın önüne geçince tüm dengeler bozulur (tespitimiz bugün için de geçerlidir). Israrla niyetlerinden vazgeçirmeye çalışan Hazreti Ali'yi dinlemediler. Nihayet Hazreti Osman'ın evini ok yağmuruna tuttular. Bundan bir sonuç alamayınca, bitişik evin duvarını delerek Hazreti Osman'ın evine girdiler.

Bu sıralarda Hazreti Osman, 82 yaşındaydı. Bir gece önce düşünde Hazreti Peygamber'i görmüş, ona, "Yarın akşam iftarı bizim yanımızda yapacaksın" demişti.

Aylardan ramazandı ve Hazreti Osman oruç ağızla Kur'an-ı Kerim okuyordu. Çılgınca üstüne çullanıp kılıçladılar. (17 Haziran 656). Kanı okumakta olduğu Kur'an-ı Kerim'e bulaştı (Hazreti Osman'ın şehadeti esnasında okuduğu Kur'an Topkapı Sarayı'nda teşhir edilmektedir).

Acıtıcı, incitici bir örnektir gerçi, ama Osmanlı padişahları bu örneği hep göz önünde tuttular. Hazin ki, bazıları (mesela Sultan II. Osman) benzer akıbetlere uğradı.

Kahramanlık ve fedakârlık örneği

Hazreti Ali

PEYGAMBERİMİZ, HİRA MAĞARASI'NDA yüklendiği görevin ağırlığı altında titreye titreye evine dönmüş, kendisini karşılayan Hazreti Hatice'ye:

“Beni örtün, beni örtün!” diyerek yatağa girmişti.

Cebrail o sırada tekrar gelecek ve “Ey (elbisesine) bürünen Peygamber! Kalk da (kavmini Allah'ın azabı ile) korkut! Rab-bini tenzih et! Elbiseni de temiz tut! Azaba sebep olan şeyleri terketmekte sebat et!” (Müddessir sûresi'nin ilk ayetleri) mealindeki ayetleri tebliğ edecekti.

İlk tebliği Hazreti Hatice'ye yaptı. Hiç tereddütsüz kabul gördü...

Artık tekmi! dünyada iki Müslüman vardı: Biri erkek (Efendimiz) biri kadındı (Hazreti Hatice)...

Üçüncüsü bir çocuk olacaktı: Hazreti Ali...

Hazreti Ali, çok küçük yaşından beri Efendimizin terbiyesi altında bulunuyordu.

Bir gün Efendimizi, Hazreti Hatice ile namaz kılariken gördü. Doyumsuz bir keyifle sonuna kadar seyrettikten sonra:

“Nedir bu?” diye sordu.

Efendimiz: “Ey Ali” dedi, “bu Allah’ın seçtiği, beğendiği dindir. Ben seni bir olan Allah’a iman etmeye, insana ne faydası, ne de zararı dokunmayan Lât ve Uzza’ya tapmaktan sakınmaya davet ediyorum” dedi.

Hazreti Ali, bu teklif karşısında bir an duraksadı. Henüz on yaşlarındaydı, çocuk sayılırdı; ne karar vereceğini kestiremiyordu:

“Benim şimdiye kadar görmediğim, işitmediğim bir şey bu” diye konuştu, “babama (Ebu Talib) danışmadan bir şey diyemem.”

Fakat Efendimiz, peygamberliğini açıkça ilan etme emrini henüz almamıştı. Bu sebeple Hazreti Ali’yi ikaz etme gereği duydu:

“Teklifimi kabul edersen et. Etmezsen gördüğünü ve işittiğini gizli tut. Kimseye bir şey söyleme.”

Hazreti Ali, sırrını kimse ile paylaşmayacağına dair söz verdi. O gece sabahlara kadar düşündü. Sabah olur olmaz da Efendimize gitti:

“Allah, beni yaratırken babama sormadı ki, ben ibadet etmek için babama sorayım” dedi ve Müslüman oldu.

Böylece erkek ve kadından oluşan ilk iki Müslümana bir de çocuk katılmış, erkek, kadın ve çocuktan meydana gelen ilk Müslüman grup oluşmuştu.

Müslümanlığı bir erkek (Efendimiz), bir kadın (Hazreti Hatice) ve bir çocukla (Hazreti Ali) başlatan Murad-ı İlâhî’yi kavramaya çalışmak gerekiyor...

Benim yorumum aileye vurgu yapıldığı şeklinde...

Yoksa Allah, Din-i Mübin’i, salt erkeklerle ya da kadınlarla başlatma kudretine sahiptir. Böyle yapmaması bir hikmete bağlıdır: Kanaatimce o hikmet de ailedir.

Burada ailenin önemi vurgulanmıştır.

Böylece Hazreti Ali, “İlk Müslüman çocuk” olma şerefini kazanmış, tüm hayatı boyunca bu şeref de hakkını vermiştir.

Hazreti Ali artık bir gölge gibi Efendimizi takip ediyordu. Onunla Kâbe’de namaz kılıyor, laf atmalara, hakaretlere onunla birlikte katlanıyordu.

Her geçen gün yüreği biraz daha şişip olgunlaşıyordu.

Hazreti Ali’nin bu hâli, anne ve babasını artan bir telaşa düşürdü. Nihayet bir gün, Ebu Talib, eşi Fâtıma Hatun’un da ısrarıyla, işin aslını öğrenmeye karar vererek Efendimize gitti. Onu ve oğlunu kuytu bir vadide namaz kılariken buldu. Namazdan sonra, Efendimize sordu:

“Ey kardeşimin oğlu, bu din, nasıl bir dindir?”

Efendimiz, anlattıktan sonra şöyle dedi:

“Ey amca! Doğru yola davet edeceklerimin ve bu davete koşması gerekenlerin başında sen varsın. Sen buna herkesten daha layıksın! Putlara tapmaktan vazgeç ve bir Allah’a iman et!”

Bir süre düşünen, iç çeken Ebu Talib, üzgün üzgün cevap verdi:

“Ben eski dinimden ayrılamam. Fakat sen üzerinde bulunduğun dinde devam et! Allah’a yemin ederim ki, ben sağ kaldıkça, yapmak istediğini tamamlayıncaya kadar kimse sana el uzatamaz, hoşlanmadığın bir şeyi sana yapamaz.”

Sonra da oğlu Ali’ye döndü:

“Oğulcağızım! Senin üzerinde bulunduğun bu din nedir?” diye sordu.

Hazreti Ali teklemeyen cevap verdi:

“Babacığım, ben Allah’a ve Resûlü’ne iman ettim. Allah’ın Resûlü’nün Allah’tan getirdiklerini de tasdik ettim. Ona uydum ve onunla birlikte namaz kıldım.”

Küçücük bir çocuğun inanaçla söyledikleri karşısında Ebu Talib’in gözleri yaşarmıştı:

“Ey oğlum! Amcaoğlunun dinine sana da isteyerek girmek yaraşır. O, seni ancak hayra davet eder. Ona itaat et!”

Peygamber Efendimiz de, Hazreti Ali de rahatlamıştı. Derin bir nefes almışlardı.

CESARET ÖRNEĞİ

Hazreti Ali, Osmanlı padişahlarının cesaretle ilk örnekleridir...

Onun kadar diri duruşlu, onun gibi pervasız, inancına ve davasına onun gibi ölümüne yürüyen bir insan olmak isterlerdi.

Hocaları askerlik dersinde özellikle onun hayatından misaller verir, cesaretle ona yaklaşmanın yollarını gösterirlerdi.

Alevi kaynaklara göre; ölmeden önce Peygamber Efendimiz, “Bana bir kalem ve kâğıt getirin size bir vasiyet yazdırayım ki, benden sonra ihtilafa düşmeyesiniz” demiş ancak bu isteği yerine getirilmemiş ve Peygamber Efendimiz vasiyetini yazmadan vefat etmişti.

Sonuçta Hazreti Ebu Bekir halife seçildi. Daha sonra sırasıyla Hazreti Ömer ve Hazreti Osman halife oldular.

Yine Alevi kaynaklara göre; Hazreti Ali ve Hazreti Fâtıma bu halifelikleri onaylamamakla birlikte, iktidar uğruna ortamı gerginleştirmekten kaçındılar. Mesele çıkarmadılar.

Alevi-Sünni meselesinin ilk çıkışı özetlemeye çalıştığım bu halifelik meselesine dayanır.

Hazreti Osman’ın halifelik dönemi (644-656), daha önce tohumları ekilmiş bulunan bölünmelerin, problemlerin su yüzüne çıktığı bir dönem oldu.

Sonuçta Mısır, Basra ve Kûfe’den yola çıkan gruplar Halife Osman’ın evini kuşatarak onu öldürdüler. (656)

Üçüncü Halife Hazreti Osman’ın öldürülmesi sonrasında, Hazreti Ali, sahabenin ısrarları üzerine halifelîği kabul etti.

Hazreti Ali'ye tek şart ileri sürülmüştü: Hazreti Osman'ın katillerini bulması ve layık oldukları cezalara çarptırması...

Bunu en çok Hazreti Ali istiyordu. Gelir gelmez de tahki-kat açmıştı. Fakat katilleri tespit etmek kolay değildi. İş uzuyordu. İş uzadıkça da sabırsızlık artıyordu.

Bir gün tanınmış sahabelerden Hazreti Talha ile Hazreti Zübeyr, makamına gidip Hazreti Ali'yi ziyaret ettiler. Katillerin yakalanması konusunda daha aktif olmasını istediler. Hazreti Ali, durumu izah etmeye çalıştı, fakat ikisi de ikna olmamışlardı.

Ortam son derece karışık ve daha da karışacağı benziyordu.

Bu arada Numan bin Beşir, Hazreti Osman'ın şehadeti esnasında giydiği gömlek ile o sırada zevcesi Naile'nin doğranan parmaklarını alıp Şam'a götürdü. Muaviye, bu kanlı gömleği ve kesik parmakları halka göstererek kışkırttı. Müthiş galeyna getirdi.

Hazreti Ali büyük bir sorunla karşı karşıya kalmıştı. İsyan patladı patlayacaktı.

Üstelik bu kez Efendimizin göz bebeği Hazreti Aişe asillerle işbirliği hâlindeydi.

Niyeti halisti kuşkusuz: Katillerin yakalanmasını istiyor, "Yakalanmazlarsa tek tek hepimizi öldürecekler, Din-i Mübin'i kana ve kine boğacaklar" diyordu.

Hemen hemen tüm "İslâm Tarihi" kitaplarında yer alan bilgileri burada tekrarlamamanın bir anlamı yok. Sonuç olarak; şu söylenebilir ki, İslâm'ı Efendimizle birlikte inşa edenler, karşı karşıya gelmişti. Saflar gitgide netleşip sertleşiyordu.

Taraflar, taraftar toplamaya çoktan başlamıştı.

Nihayet Cemel'de kılıç kılıca geldiler...

Bir tarafta Efendimizin göz bebeği Hazreti Aişe, diğer tarafta, çocukluğundan itibaren Efendimizi bir an bile terk etmemiş, onun çekilmiş kılıcı, Zülfikarın sahibi Hazreti Ali...

Yanlarında ashabın önde gelenleri, onların çocukları, yakınları...

Manzara korkunç!..

Savaşı Hazreti Ali kazandı. Hazreti Aişe yakalandı ama asla esir muamelesi yapılmadı. Hazreti Ali bizzat onu ziyaret ederek iltifatta bulundu, hâl-hatır sordu. Birkaç gün misafir edip istirahatını sağladıktan sonra da yanına kardeşi Muhammed bin Ebu Bekir'i vererek Medine'ye uğurladı.

Hazreti Aişe de büyüklük göstererek, kendisi ile Hazreti Ali arasındaki mücadelenin yanlış anlaşılardan kaynaklandığını söyledi.

Hazreti Ali bu olaydan sonra hilafet merkezini Kûfe'ye taşıyarak, şehadetine kadar orada kaldı.

Fakat ortam yeni karışıklıklara gebe idi...

SIFFİN SAVAŞI

Cemel Savaşı Hazreti Ali'nin galibiyetiyle bitmişti ama olaylar yatışmamıştı. Suriye bölgesini idare etmekte olan Muaviye ve taraftarları hâlâ muhalifti.

Amaçlarının, Hazreti Osman'ın katillerini cezalandırmak olduğunu söylüyorlardı. Onlara göre Hazreti Ali yeterince çaba harcamıyor, hatta Hazreti Osman'ın katillerini koruyordu.

Aracılar bir sonuç alamadı...

Uzlaşma sağlanamadı...

Muaviye biat (hilafetini tanıma) etmedi...

Vakti saati gelince de seksen beş bin kişilik bir orduyla Şam'dan yola çıktı. Hazreti Ali ise doksan bin kişiden oluşan ordusuyla Kûfe'den Siffin'e doğru harekete geçti.

İki ordu Fırat kıyısındaki düzlükte karargâh kurdular.

Müslümanlar gene ayrı safları tutmuştu. Bir tarafın başında "Allah'ın Arslanı" olarak anılan Hazreti Ali, diğer tarafın başında vahiy kâtiplerinden Hazreti Muaviye vardı.

Bazı kaynaklar Hazreti Muaviye'yi bir kalemde silip atıyor, ama o bir kalemde silip atılabilecek biri değil.

Emevi sülalesinden geliyor. Mekke'nin fethiyle Müslüman oluyor. Belki İslâm'a girmekte biraz gecikmiş oluyor, ancak canhıraş bir çaba ile arayı kapatmaya çalışıyor.

Huneyn Savaşı'nda Resûlullah'ın yanibaşında babası ile birlikte kahramanca savaşıyor. Tebük Gazvesi'ne katılıyor. Yıllarca hem vahiy kâtipliği yapıyor hem de Efendimizin mektuplarını yazıyor.

İslâmiyet'in yayılmasında önemli katkıları oluyor. Miladi 662'de Sicistan'ı, 663'de Sudan'ı, bir sene sonra Afganistan'ı, Kâbil'i ve Hindistan'ın kuzey kısmını, 665'te Tunus'u, 668'de Kıbrıs'ı, ondan iki sene kadar sonra da İran'ın Kuhistan Eyaleti'ni fethediyor. Hazreti Ebu Bekir ve Hazreti Ömer'in hilafet yıllarında Suriye taraflarında savaşıyor, Hazreti Ömer'in halifelik döneminde 4 yıl, Hazreti Osman döneminde 12 yıl, Hazreti Ali zamanında 5 yıl, Hazreti Hasan zamanında ise altı ay Şam valiliği yapıyor.

Öte yandan Peygamber Efendimizin kayınbiraderidir. Veda Haccı'nda da Efendimizin yanibaşındadır.

Bu yüzden Hazreti Ali ile Hazreti Muaviye arasındaki ihtilafın haklı tarafını bulmak güçtür.

Tarafların başındaki insanlar sıradan Müslümanlar olsalardı, iş kolaydı: Durumu siyasetle izah eder, haklıyı haksızı ayırırdınız. Ama işin bir tarafında Hazreti Ali, diğer taraftan Hazreti Muaviye, iki tarafta da "dini hassasiyet" varsa, tahlil etmek zorlaşır.

Sükûtle geçmek daha iyi.

İnsanın içi acıyor.

Sonunda iki taraftan da birer hakem seçildi. Onlar tüm olayı başından beri ele alarak irdelediler ve sonunda bir "Tahkimnâme" kaleme aldılar.

Taraflar bu metne sadık kalmayı vaat edince, nihayet uzlaşma sağlandı.

Hazreti Ali, 24 Ocak 661’de de İbn Mülcem isimli bir harici tarafından uğradığı saldırı sonucunda şehid olunca, “Tahkim-nâme” gereği olarak makama Hazreti Muaviye oturdu.

Hazreti Ali’nin kabri ise oğullarının emriyle gizlendi. Bu sebeple, kesin yeri belli değildir. Yalnız çeşitli rivayetler vardır: Bunlardan en taraftar bulan rivayet, kabrinin Necef taraflarında bir yerlerde olduğudur.

HAZRETİ ALİ’DEN ÖĞÜTLER

“Oğullarım!

Allah’a, O’nun huzurunda veya huzuru dışında bağlılık ve haşyetten ayrılmayın.

Ahirete yaklaşma ve dünyadan uzaklaşma duygusunu kaybetmeyin.

Dünya kayıplarından kedere düşmeyin ve daima hayır işlemeye bakın.

Zalime düşmanlık ve mazluma dostluk gösterin.

Öfke ve yumuşaklık hâlinizde daima hak üzerinde olun.

Genişlik ve darlıkta doğru yoldan sapmayın.

Sadece dostlarınıza değil, düşmanlarınıza da adaletle muamele edin.

Sevinçli ve kederli anlarınızda iyi iş ve ölçülere bağlılık şuurunu kaybetmeyin.

Şiddette, mülayemette, sevinçte, kederde Allah’a şükredin.

Bir iş ki, dışı şerli ve kötü görünür, fakat sonu cennettir; siz o işi yapın! Bir iş ki, dışı güzel ve cazibeli durur, fakat sonu cehennemdir; siz o işten kaçın.

Cennet nimetinin aşağısında olan her şey hakir ve kıymetsizdir. Ahiret azabının aşağısında olan her bela ise afiyettir.”

“Oğullarım!..

Bir insan kendi nefsinin ayıbını görür ve bilirse başkasının ayıbını göremez ve ondan haberi olmaz. Bir insan Allah’ın

takdir ve taksimine rıza gösterirse, kayıp ve eksikliklere esef etmez.

Bir insan nefis ve hırs kılıcını çekip havale edecek olursa, akibet o kılıçla kendini öldürür.

Mü'min kardeşi yuvarlansın diye kuyu kazan, akibet o kuyuya kendisi düşer.

Baskasının yanlışını büyüten kimse, kendi hatasını unuttur.

Bir kimse rey ve tedbirinde gurura kapılacak olursa, hata ve dalalete sapmış olur.

Başkasının rey ve fikrinden müstağni davrananlar, yani danışmaya yanaşmayanlar zillete düşer.

Halka kibir gösterenler, neticede hakir ve zelil olur.

Bir kimse, serseri ve ipsiz kişilerle düşüp kalkar ve kötü yerlere girip çıkarsa, iştiraki olmasa bile, itham altına girer. İyiler ve ilim sahipleriyle düşüp kalkanlar ise, yücelir ve saygı görürler.

Kendi fiilleri, sözleri ve amelleri ile mağrur olan, nefsi tarafından mağdur olur.

Çok söz söyleyen çok hata eder. Hatası çok olan da edep ve hayâ azalır. Edep ve hayâsı az olanda takva fakirleşir. Takvası fakirleşenin kalbi ölür...”

“Oğullarım!..

Edep mizandır; iyi ahlak en iyi arkadaştır.

Fakirliğin süsü sabır, zenginliğin de şükürdür.

İslâm'dan üstün şeref olamaz; zühd ve takvadan üstün keramet olmadığı gibi.

Tövbe ve istiğfardan yüksek şefaatçı yoktur.

Hırs ve tamah, yorgunluk ve meşakkatin anahtarıdır.”

PADİŞAHLARA EN İBRETİLİ DERS KERBELÂ VAKASI

Kerbela Vakası, o kadar acılar barındırıyor ki içinde, fitnenin gücünün nelere sebebiyet verdiği bu vakada öylesine açık-se-

çık görünüyor ki, konu Enderun'a taşınmış ve padişah adaylarına enine-boyuna anlatılmıştır.

Padişahların kardeş kavgası ihtimaline kardeşlerini ve evlatlarını kurban etmesi (şu şehzade katli meselesi) bu yüzdendir.

Düşünün lütfen: Kerbelâ acısını yüreklerimize düşüren başka inançlara mensup, başka bölgelerden gelmiş insanlar değil, inanç manzumemizin önderleridir. Üstelik tarafların açıkladığı mesnet (dayanak) kendi heva ve hevesleri değil, dini kaynaklardır.

Taraflar tutumlarını ayet ve hadisle açıklamaktadırlar ve kendilerinin haklı olduğunu iddia etmektedirler.

Yezid'in babası Hazreti Muaviye, Hazreti Ali'nin şehit edilmesinden sonra, biraz sorunlu bir şekilde hilafet makamına gelmişti.

Çünkü İslâm'ın doğum yerinde yaşayanlar Hazreti Ali'nin oğullarından Hazreti Hasan'a biat etmişlerdi.

Irak ve çevresi ise Hazreti Muaviye'ye...

Böylece resmen olmasa bile resen hilafet ikiye bölünmüş oluyordu: Bu durumda iç savaş kaçınılmaz gibiydi.

İşin burasında Hazreti Hasan büyük bir fedakârlık yaparak, sırf kardeş (inanlar kardeştir hükmünce) kanının akmasını önlemek için, halifelikten feragat etti. Bazı şartlar altında Hazreti Muaviye'nin halifeliğini tanıyacaktı. Karşılıklı görüşmelerden sonra, uzlaşmaya varıldı. Hazreti Muaviye halife olacaktı, ancak ondan sonraki halifeler yine seçimle iş başına gelecekti.

Derler ki: Hazreti Muaviye, altı yıl boyunca anlaşmaya sadık kalarak, sözüün tam anlamıyla "Halife" oldu. Ancak ne olursa oldu, altı sene sonra değişti. Kendisinden sonra oğlu Yezid'in halife olmasını sağlamak için zorlayıcı bazı tedbirler almaya başladı.

O tarihe kadar, halifeler toplumun kanaat önderleri tarafından seçiliyor, bu seçimde "Peygamber makamına her an-

lamda liyakat kesbetmek” (layık olmak) gibi bazı önemli kriterler göz önünde bulunduruluyordu.

Hazreti Muaviye’nin oğlu Yezid’e hilafet yolunu açma çabası, işte bu sistemi kökten değiştiriyordu. “Hilafet” yerine “Saltanat” geliyordu. Doğal olarak bazı sert itirazlar da beraberinde geldi.

Ne var ki Hazreti Muaviye aldırmadı: Öncelikle kendi taraftarlarına, kendisinden sonra oğluna biat etmeleri konusunda Kur’ân’a el bastırıp yemin ettirdi.

Yezid bu şartlar altında “Halife” oldu. Fakat Hüseyin bin Ali’nin (Efendimizin torunu Hazreti Hüseyin) sistem değişikliğine itirazı vardı: Zaten, bazı Kûfeli (Irak) önderlerden bu konuda zorlayıcı mektuplar alıyordu. Halifeliğini ilan etmesini istiyorlardı.

Hazreti Hüseyin, o tarihe kadar, siyasetten mümkün mertebe uzak kalmaya özen göstermiş, ilimle irfanla meşgul olmuştu. Teklifler tazyike dönüşünce, mücadeleye atılmaya karar verdi. Siyasal bir kimliğe büründü ve o kimlikle ortaya çıktı.

Kûfe’den gelen davete icabet edecekti.

Peygamber Efendimizin can yoldaşları tarafından defalarca ikaz edilmesine rağmen, ısrar etti. Bunun bir sebebi vardı: Peygamberimizi rüyada gördüğünü, gitmesini emrettiğini söylüyordu.

İkazlar havada kaldı.

Ailesi (Hazreti Fâtıma ile Hazreti Hasan dâhil) ve yüz civarında gönülden seveniyle birlikte Mekkeden Kûfe’ye hareket etti (680).

Bugün Irak sınırları içinde olan Kerbelâda Yezid’in dört bin geçkin ordusu tarafından kuşatıldılar. Günlerce aç ve susuz bırakıldılar. Fırat Nehri’nden su almak isteyenler oklarla öldürüldü.

Hazreti Hüseyin’in oğulları on sekiz yaşındaki Ali Ekber’le henüz beşikte yatan Ali Asgar da atılan oklardan nasibini almış, şehit olmuşlardı.

Şu acıtıcı manzaraya bakın: Bir tarafta vahiy kâtibi Hazreti Muaviye'nin oğlu, diğer tarafta Efendimizin göz bebekleri Hazreti Fâtıma (sevgili kızı), Hazreti Hasan, Hazreti Hüseyin (sevgili torunları)...

Yanlarında Peygamber Yıldızları: Sahabiler...

Her biri varını-yoğunu ve yüreğini İslâm'ın yayılmasına adanmış Peygamber dostları...

İşte bu yüzden olayı tahlil ederken tedbir ve temkini elden bırakmamak gerekiyor.

Neyse, bu durumda Hazreti Hasan ve Hüseyin'in sonuna kadar savaşmaktan başka çareleri kalmamıştı.

Hazreti Hüseyin, 09 Muharrem gecesı taraftarlarına bir konuşma yaptı. Yarın savaş günüydü: Geri dönmek isteyenler dönebilirdi. Bu hareketleri sorgulanmayacaktı.

Aç ve susuzdular. Elde avuçta ne kaldıysa toplayıp son yemeklerini yaptılar. Aşure işte budur.

Nihayet 10 Muharrem günü...

Hazreti Hüseyin Kerbelâ Meydanı'na çıktı. Yezidin 40 askerini yendikten sonra, sağ kalan yakınları ile helalleşti ve yeneden meydana döndü.

O anda her taraftan gelen oklarla Hicretin 61. yılının 10 Muharrem Cuma günü (10 Ekim 680) öğleden sonra şehit oldu.

O gün o meydanda bir katliam yaşandı...

Akıllar baştan gitmiş, mantığın, merhametin, duygunun yolu tıkanmış, o gün o meydana sadece kin, nefret hâkim olmuştu.

O kadar ki, Hazreti Hüseyin'in başı gövdesinden ayrıldı. Gövdesi Kerbelâda bırakıldı. Mübarek başı ise önce Kûfe'ye, oradan da Şam'a götürüldü.

Aslında bu kavganın tohumları, Peygamberimizin irtihaliyle birlikte atılmıştı, yüreklere...

Malum, Peygamber Efendimizin irtihaliyle birlikte (632), doğal olarak, bir "hilafet sorunu" çıkmıştı: Ümmetin başına kim geçecekti?

Sahabelerden bazıları Hazreti Ebu Bekir'i önerirken, bazıları farklı isimler önerdiler. Nihayet Hazreti Ebu Bekir'de karar kılındı. Zaten Efendimiz de bu yönde bazı işaretler vermişti.

Hazreti Ebu Bekir'den sonra da sırasıyla, Hazreti Ömer, Hazreti Osman ve Hazreti Ali halife seçildiler.

Ne var ki, ashabdan bazılarının gönlünden, en başından beri hep Hazreti Âli'nin halifeliği geçiyordu. Yani derinden derine bir kırgınlık oluşmuştu.

Hazreti Ali de kendi halifeliğine kadar hiçbir savaşa katılmamak suretiyle belki bir anlamda durumu kabullenmediğine gönderme yapmıştı. Ya da Efendimizin irtihaline o kadar üzülmüştü ki, savaş heyecanı bile duymaz olmuştu. Efendimizle birlikte savaşmaya alışkın bulunan "Allah'ın Aslanı"nın, onsuz savaşmayı içine sindirememiş olması da mümkündür, bilmiyoruz.

Peki, "Neden halifeliği döneminde bizzat savaştı?" derse-
niz, o bir zorunluluktur, halifenin bazı savaşlara bizzat katılma-
sı görevinin gereği idi.

Hazreti Osman, bir suikast sonucu öldürülünce, nihayet Hazreti Ali "Mü'minlerin Emiri" oldu. Ancak o noktada da bir ihtilaf çıktı: Osman'a gönülden bağlı bulunan bir grup, katili bulana kadar Hazreti Ali'yi halife olarak tanımayacaklarını ve biat etmeyeceklerini söylediler.

Başlarında Hazreti Muaviye vardı...

Müslümanlar ilk kez resmen bölünmüş, saflar tutulmuştu...

Saflar gitgide keskinleşecek ve Müslüman toplum maalesef bir iç savaşa sürüklenecekti.

Bir tarafın başında Efendimizin damadı, yakını, "Allah'ın Aslanı" Hazreti Ali, diğer tarafın başında ise vahiy kâtibi, Efendimizin kayınbiraderi Hazreti Muaviye vardı...

Bu bölünme Müslüman yürekleri saflardan birine iltica yerine derinden incitir, acıtır, dilhun eder!

Elbette yürekler dilhundu! Ne var ki, araya kılıç girmişti: Bu durumda Müslümanlar mecburen saflardan birini tutmak zorunda kalmıştı.

Kimi Hazreti Ali'nin safında yer aldı, kimi Hazreti Muaviye'nin.

Tarafsız kalanlar da tercihe zorlandı: "Bitaraf (tarafsız) olan bertaraf olur" diyorlardı...

Yürekler çatlamış, yürekler ikiye ayrılmıştı...

Yarısı Muaviye'de, yarısı Hazreti Ali de.

Neyse, Hazreti Ali'nin şahsında bir uzlaşma sağlandı.

Ama Hazreti Ali, Haricilerden Abdurrahman bin Mulcem isimli bir katil tarafından vurulup öldürülünce, iktidar Hazreti Muaviye'nin eline geçti.

Altı sene kadar "Halife" kalan kısmında "Sultan" oldu.

"Veliaht" tayin etmesi de bunu gösteriyor.

İslâm tarihinin en dehşetli ama aynı zamanda en ibretli sayfasıdır, Kerbelâ...

Büyük, kalıcı bir derstir, aynı zamanda.

Zalimle mazlumun hesaplaşmasıdır...

Bu savaşta Yezid ve yandaşları "zalim," Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin sözün tam anlamıyla "mazlum"dur.

Bu tartışılmaz.

Zaten bu yönüyle şehzadelere mahsus olarak yıllar boyu "özel ders" olarak okutulmuştur.

Ta ki, ibret alsınlar ve hem zalimlere hem de iç savaş ihtimaline karşı daima uyanık bulunsunlar.

Yavuz Sultan Selim'in Şah İsmail üzerine hışımla gitmesi, biraz da bu eğitimin sonucudur...

Hatta "şehzade katli" hükmünün Fatih Kanunnâmesi'ne girmesinin ve zaman zaman yaşanmasının özünde, yine Kerbelâ örneği yatmaktadır.

Peygamber müjdesine yürüyen dost
Ebu Eyyûb el-Ensarî

İSTANBUL'UN EYÜP SULTAN semtindeki türbesinde sonsuzluğa yaşayan Eyyûb Sultan, Osmanlı padişahları için, her yaşta idealist ve aktif olunabileceğini gösteren bir ibret dersi teşkil etmiştir.

Ebu Eyyûb örneği, meşru-mukaddes hedefe ulaşma aşkının ölüm korkusunu yenebildiğini fısıldamıştır, yüreklerine...

Âdeta bir diriliş nefesi olmuştur, padişahlara...

Hocalar ondan o kadar bahsetmişlerdir ki, menzil-i maksuda varma noktasının sembolü olmuştur.

Onun hayatı ve ölümü sadece padişahlara değil, hepimize bir ibret dersidir.

Hatırlayalım: Resûl-i Âlî-şan Efendimiz, "Kostantiniye el-bette feth olunacaktır; onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden asker ne güzel askerdir" (Ahmed bin Hanbel, Müsned, IV, 335.) diye ashabına ve tüm Müslümanlara müjdelediği gün, Müslüman yüreklere "Feth-i Mübin" ateşi düştü...

Yüreğine fetih ateşi düşenlerden biri de Halid bin Zeyd, yani Ebu Eyyûb el-Ensari idi. Peygamber-i Âli-şan Efendimizin Medine'ye hicreti esnasında ona ev sahipliği yapmış, evinin alt katında onu misafir etmişti.

Onunla ve ondan sonra sayısız savaşlara katılmış, hem fiilen hem de lafzen İslâm'ı tebliğ görevini hakkıyla yerine getirmişti.

Efendimizin "dar-ı cinana irtihal"ı ile birlikte yüreği âdeti yarıldı. Hasretiyle öyle bir ateş tutuştu ki, vasiyeti saydığı fetih müjdesine ulaşmak için yola düşmeye karar verdi.

Ya Efendisine kavuşmalı ya da müjdesine ulaşmalıydı. Başka türlü rahatlayamayacaktı.

Arap ceziresi Emeviler Dönemi'ni yaşıyordu...

"Peygamber-i Âli-şan'ın ev sahibi ve bayraktarı" olarak herkesten hürmet gören Ebu Eyyûb hazretleri, istediğinde her seviyede yöneticiye ulaşabiliyor, sözleriyle onları yönlendirebiliyordu.

Bizans'ın fethi konusunda öyle çok istekli göründü ki, Halife'yi etkilemeyi başardı. Halife, Hicri 50'de (veya 52) Muaviye oğlu Yezid'in kumandası altında 50 bin kişilik bir ordu hazırlayıp Bizans'a gönderdi.

Bu orduda Ebu Eyyûb dışında Abbas oğlu Abdullah, Yezit oğlu Abdullah ve İbni Zübeyr gibi sahabeler de vardı.

Kayıkla önce Rodos Limanı'na, oradan da Bizans'a yöneldiler. Bizans'a ulaşır ulaşmaz da şehri kuşattılar...

Kuşatma tam altı ay sürdü. Son derece güç şartlar altında fethi gerçekleştirmeye çalıştılar, fakat başaramadılar. Müjde, Peygamber-i Âli-şan'ın adaşını bekliyordu: Sultan Mehmed'i (Muhammed) bekliyordu.

Ebu Eyyûb el-Ensari seksenli yaşlardaydı. Peygamber hasretiyle o yaşta yollara düşmüştü. Fakat şartlara fazla dayanamayıp hastalandı. Ve gitgide ağırlaştı. Bir gün ordu komutanlarını yanına çağırdı. Öldüğü zaman Bizans surlarına yakın bir yere gömülmesini vasiyet etti.

Öldüğünde vasiyetine uyularak sur yakınına defnedildi...

Mezara konulduğu gece, surlarda nöbet tutan Bizans askerleri Ebu Eyyûb'un mezarından semaya doğru bir ışık fışkırdığını gözlemleyip korktular...

Ertesi gün, gördüklerini herkese anlatmaya başladılar. Ebu Eyyûb'un kabrinden ışık yükseldiği haberi hızla tüm Bizans'a yayılarak İmparator'un kulağına kadar gitti...

İmparator önce askerleri sorguladı. Sonra da işin esasını merak ederek Yezid'e bir elçi gönderdi.

Surların yakınında görünen ışığın ne olduğunu sordu.

Yezid, Peygamber yıldızlarından birinin öldüğünü, vasiyeti gereği surların yakınına defnettiklerini, defnettikleri gece kabrinden bir ışık fışkırp semaya yükseldiğini gördüklerini anlattı.

Arap ordusu kuşatmayı kaldırıp geri döndükten sonra, İmparator, Ebu Eyyûb hazretlerine bir türbe yapılmasını ve kabrin başucunda dört kandil yakılmasını emretti.

O günden sonra, Bizanslılar, her sıkıldıkları zaman Ebu Eyyûb'un ruhundan yardım dilemek için türbesine koştular. Kabrin hemen ayakucundan çıkan suyu da akıl hastalarının tedavisinde kullandılar.

Latinlerin İstanbul'u istila edip kiliselerle birlikte her yeri yakıp yıktıkları yıllara kadar Ebu Eyyûb türbesi ayakta kaldı. Maalesef yıkımdan o da nasibini aldı. Yerle bir edildi.

Belirsizlik Sultan II. Mehmed'in Bizans'ı fethederek müjdeye ulaşmasıyla son buldu...

Ama aradan yediyüz yıl geçmişti...

Fatih Sultan Mehmed, fetihten hemen sonra, hocası Akşemseddin'e, Ebu Eyyûb'un mezarını bulmasını rica etti.

Hoca ruh yalnızlığına çekilip bir süre tefekkür ve tezekkürre daldı. Nihayet seccadesini aldı, yola çıktı. Kendisini takip edenlere dedi ki:

"Seccademi sereceğim yeri kazarsanız Ebu Eyyûb Hazretlerine ulaşsınız."

Yürüdüler, yürüdüler...

Ve Hoca, herkesçe meçhul, kendince malum yere seccade-sini serip namaza durdu...

İki rekât şükür namazından sonra emretti:

"Kazınız!"

Hoca'nın gösterdiği yeri kazdılar...

Bir süre sonra "Hâzâ Kabr-i Ebu Eyyûb" yazılı kil bir tablete ulaşılar.

Kabir bulunmuş, görev tamamlanmıştı. Peygamber yıldızını artık şanına layık bir türbeye kavuşturmamak zamanıydı.

Padişahın emriyle kabrin olduğu yere bir türbe yapıldı. Hemen sonra da, şehrin ilk büyük selâtin camii inşa edildi. Bu yapılara bir medrese, hamam ve aşhane eklenerek İstanbul'daki ilk külliye meydana getirildi.

Külliyenin masraflarını karşılamak için de, Padişah, bir vakıf kurdu...

Nihayet külliyenin etrafına İslâm-Türk geleneğine uygun biçimde evler inşa edildi...

Ve Bursa'dan getirtilen göçmenler yeni evlere yerleştirildi...

Bugün "Eyüp Sultan" dediğimiz semt işte böyle doğdu.

Başarılı Osmanlı padişahlarının şartlara teslim olmama konusunda dikkate aldıkları öncü isimlerden biridir Ebu Ey-yûb...

Bu yüzden tüm padişahlardan hürmet görmüş, halifeler hilafet kılıcını yüzlerce yıl onun makamında kuşanmıştır.

Tevazu örneği
İbrahim Edhem

BÜYÜK OSMANLI PADİŞAHLARININ önünde, dünya nimetlerine kapılmama konusunda müthiş bir örnek vardı: İbrahim Edhem...

Ben onu rahmetli babam sayesinde tanıdım.

Birlikte ormana gitmiştik.

Bu gidişin bahanesi, kışlık odun yapmaktı.

Aslında ise birlikte vakit geçirmek istiyorduk.

Çünkü bir birimize hasrettik.

Babamın bitmez tükenmez “sefer”leri (gemisiyle bir yerlere gider, aylar sonra eve dönerdi) yüzünden, fazla birlikte olamıyorduk.

Sanırım o tarihte yaşıım on dört filandı.

Bir süre çalıştık. Birkaç kurumuş ağacı kestik. Sonra dinlenmeye oturduk. Böyle vakitlerde babam, yüreğime ebedî hakikat tohumları ekmeyi severdi. Birden sordu:

“İbrahim Edhem hazretlerini tanır mısın?”

Hayır, hiç duymamıştım. Anlatmaya başladı...

* * *

İbrahim Edhem, tacıyla-tahtıyla, zevk ve sefasıyla Belh Hükümdarı'ydı...

Muhtemelen bizim kadar gösteri ve gösteriş tutkunu değildi ama onun da hepimiz gibi bazı zaafı vardı. Mesela; ava fazlasıyla düşküncü (bizim Sultan IV. Mehmed de öyleydi).

Etrafında bir dediğini ikiletmeyen halayıklar, uşaklar, hizmetkârlar, vezirler, komutanlar, bürokratlar...

Elinin altında her türlü imkân...

Buna rağmen içinde büyük bir boşluk, derin bir huzursuzluk...

"Bu gidişin sonu olacak?" sorusu, sürekli olarak beynini mıncıkıyordu.

Gerçi "Rıza-ı İlâhî" konusunda bizim kadar duyarsız, ilgisiz ve bilgisiz değildi. En azından namazını kılar, orucunu tutar, fakir-fukarayı kollar, gözetirdi.

Zaman zaman, yine bizim gibi, dünyanın fani olduğunu, bu koşturmacaya değmediğini, ebediyete daha fazla vakit ayırmak gerektiğini düşünürdü. Sonra yine şeytana yenilir, dünya ağır basar, hayatına aynen devam ederdi...

Ebediyete yönelik ameller ne zaman derinden derine ruhunu sarsa, "Sonra yaparım" der, hayatı sürekli ertelerdi (bizim gibi).

Günün birinde, bir vesile ile dünyanın ne kadar boş olduğu gerçeği kafasına "dank" ediverdi!

Artık ebediyet sırrı yüreğini avuçlamıştı... Kurtulamıyordu.

Sonunda tacını-tahtını, zevkini-eğlencesini bırakıp yolları düştü... Hazreti İbrahim cehdiyle kendini aramaya başladı.

O cehtle çölleri geçti, dağları aştı, diyar diyar dolaştı.

Bir gün, Bağdat yakınlarında bir derviş topluluğu gördü.

Aralarındaki samimiyetten, göz bebeklerinde parıldayan riya-sız sevgiden, birbirlerine “kardeş” diye hitap etmelerinden ve tatlı tatlı muhabbetlerinden o kadar etkilendi ki, yaklaşıp kim olduklarını sordu.

“Biz gariban dervişleriz” dediler.

“Beni de aranız alır mısınız?” diye sordu.

“Bir şartla” dedi dervişlerden biri, “önce imtihanı vermen lazım. Sana bir soru soracağız, doğru cevap verirsen, aramıza alacağız.”

Edhem kabul etti. Onca bilgisi vardı. Elbette soruyu dos-doğru cevaplandırabilirdi.

“Ey Edhem” dedi derviş, “bize söyle bakalım: Bir kese altı-nın olsa ne yaparsın, olmasa ne yaparsın?”

Daha zor, daha girift bir soru bekleyen Edhem, bu basit gi-bi görünen soru karşısında rahatlayarak cevap verdi:

“Bir kese altının olsa da şükrederim, olmasa da şükrede-rim...”

Dervişler gülüştüler. Biri kendini tutamayarak şöyle dedi:

“O senin yaptığını Bağdat’ın köpekleri de yapıyor. Yiyecek bulsalar da bulamasalar da şükrediyorlar. Sen insansın, daha farklı olman gerekir.”

Edhem sıkıla sıkıla sordu:

“Peki o durumda siz ne yaparsınız?”

“Biz” dedi derviş, “bulursak dağıtırız, bulamazsak bizden daha çok ihtiyacı olanlara vermesi için Allah’a dua ederiz...”

Ethem çok şaşırdı. Henüz olgunlaşmadığını anladı. Tekrar yollara düştü, çöllere daldı. Sonunda “olgunluk çağı”nı yakala-dı: “İbrahim Edhem Hazretleri” oldu.

Basra’ya yolu düştüğünde, onu tanıyan halk, ısrarla dua et-tikleri hâlde dualarının bir türlü kabul olmadığını söylediler ve bunun sebebini sordular.

İbrahim Edhem hazretleri on gün sonra, on maddelik bir liste gönderdi:

1. Allah'ı tanıdığınızı söylüyorsunuz ama emirlerine uymuyorsunuz.

2. Kur'ân-ı Kerim'i okuyorsunuz ama muhtevasıyla amel etmiyorsunuz.

3. Hazreti Peygamber'i sevdiğinizi söylüyorsunuz ama sünnetini yapmıyorsunuz.

4. Şeytanın düşmanınız olduğunu söylüyorsunuz ama onu kendinize dost ediniyorsunuz.

5. Cenneti sevdiğinizi söylüyorsunuz ama cennete layık olmaya çalışmıyorsunuz.

6. Cehennemden korktuğunuzu iddia ediyorsunuz ama cehenneme gitmek için özel bir çaba gösteriyorsunuz.

7. Ölüm haktır diyorsunuz, lakin hak olan ölüme kendinizi hazırlamıyorsunuz.

8. Din kardeşinizin ayıbı ile uğraşıyor, kendi ayıbınızı görmüyorsunuz.

9. Allah'ın lütfettiği nimetleri bolca tüketiyor ama şükretmiyorsunuz.

10. Ölülerinizi gömüyorsunuz ama bir gün sizin de gömüleceğinizi hiç aklınıza getirmiyorsunuz.

Listeyi dikkatle okursanız göreceksiniz ki, bu "arıza"ların tamamı, bizim de arızalarımızdır.

Muhtemelen padişah adaylarının da "arıza"larıydı...

İbrahim Edhem'in hayatı anlatılarak "arıza"nın nisbeten hasarsız atlatılması amaçlanıyordu.

* * *

Odun yapmaya boşverdik. Doğrusu işime de geldi. Çünkü tarla işlerinde ne gözüm vardı ne de gönlüm. Ben yazmak istiyordum...

Babam da bunu fark etmiş gibi, beni sürekli öğrenmeye yönlendiriyordu. O gün de İbrahim Edhem hazretlerinin bir duasını ezberletti. Beynime öylesine kazınmış ki, hâlâ unutmadım.

İşte o dua...

"İlâhî! Sen fazl u kerem ve izzet ü ikram sahibisin; benimse tek sermayem hatalarım ve günahlarım; ne olur beni affet!

İsyankâr isem de affına olan ümidim hiç sarsılmadı; diliyor ve dileniyorum: Kulunu umduklarına ulaştır.

İşte huzurundayım ve suçlarımı itiraf ediyorum; merhametinle muamelede bulun ve bu âciz bendeni azaba dâçar kılma!

Halk hep salih bir insan olduğumu düşünüyor; hâlbuki ben onların en kötüsüyüm; merhametine iltica ediyorum; beni bana bırakma!

İlâhî! Asi kulun yine kapına geldi; Şayet affededersen, hiç şüphesiz o Sen'in şanıdandır; kovarsan dergâhından, beni Senden başka kim affedebilir?"

Baba örneği

Bahaeddin Veled

BÜYÜK İSİMLERİ HATIRLARKEN, yetişme sürecinden başlamak gerekiyor. Çünkü hiç kimse anasının karnından “Fatih,” “Kanuni” ya da “Mevlânâ” olarak doğmaz.

Mevlânâ bahsine girişte hemen şunu söyleyeyim ki, Şehzade Mehmed’i “Fatih” yapan sürecin en önünde nasıl annesi Hüma Hatun ile babası Sultan II. Murad’ın yanı sıra Akşemseddin, Molla Hüsrev ve Molla Gürani varsa, Muhammed Celâleddîn’i “Mevlânâ” yapan sürecin başında da annesi Mü’mine Hatun ve babası Bahaeddin Veled vardır.

Mü’mine Hatun Belh Emiri Rükneddin Bey’in kızıdır; babaannesi, Harezmsâhlar Hanedanı’ndan Melike-i Cihan Emetullah Sultan’dır.

Babası Bahaeddin Veled’e gelince: “Sultan-ul Ulema” (âlimler sultanı) unvanı, karakteri ve ilmi kıfayeti hakkında fikir sahibi olmak için sanırım yeterlidir.

Bahaeddin Veled’in öyle temiz, saygın ve yaygın bir şöhreti vardır ki, Belh Emiri Rükneddin bile bundan etkilenmiş ve kızını vermeyi teklif etmiştir.

Yani Hazreti Mevlânâ'nın annesi saray terbiyesinden geçmiş bir hükümdar kızıdır. Bu durum, Mevlânâ'daki ince ruhun, olgunluğun ve nezaketin kaynağını sanırım izah eder.

Devir, Cengiz Han'ın amansız öfkesinin tüm Doğu'yu kasıp kavurduğu bir devirdir. Cihangir, hiçbir insani ve ahlaki kural tanımadan önüne gelene saldırmakta, yakıp yıkmaktadır. Bir taun, bir kasırğa gibi esip savurduğu yörelerde taş üstünde taş, omuz üstünde baş bırakmaz.

Tıpkı Buhara gibi, Semerkant gibi Sultan-ul ulema Bahaeddin Veled'in yaşadığı Belh şehri de vurulmuş, kasıp kavrulmuştur.

Kısacası ilmin aydınlığına Moğol çapaçullarının (eşkıya) gölgesi düşmüştür. İşte bunun üzerine Bahaeddin Veled, "Tevekkeltü Alellah" deyip yola çıkar. Rota tamamiyle meçhuldür. Kaderinin izinde yürüyecek ve kaderinin kesişme noktasına yerleşecektir. Tam bir "Görelim Mevlâ neyler" tevekkülü içinde yol alır. Kaderi yüreğini Anadolu'ya çeker. Bu bir "sevk-i İlâhî"dir. Allah, "İslâm'ın bayraktarlığını yapmak" gibi önemli bir misyon yüklediği milletlerin devletleri tökezlediğinde, yürekleri diri tutacak "Yürek Adam"lar gönderir. Bu kez Moğol'ların Anadolu'daki tahribatı o kadar amansızdır ki, bir yeri ne iki, hatta Yunus'la birlikte üç "Yürek Adam" Anadolu'nun yüreğine düşmüştür... Tamirat tahribat nisbetinde olmalıdır. O tarihte Anadolu'nun Bahaeddin Veled'e ve yanındaki gence (oğlu Mevlânâ) ihtiyacı vardır.

Nihayet Karaman... Bahaeddin Veled aile efradıyla birlikte Karaman'ya yerleşip vaazlar vermeye başlayınca farkı ortaya çıkar. İlimden ve âlimden anlayan halk, Veled'in vazettiği camilere âdeta akın eder. Ünü kısa sürede yayılır. Etrafında müt-hiş bir sevgi halesi oluşur.

Sultan Alp Arslan'ın şanlı oğlu Sultan Melikşah, elbette Karaman'daki deryayı fark edecek, fark eder etmez de en mute-met adamlarını gönderip Başkenti Konya'ya davet edecek, fa-

kat ilk davetini kabul ettiremeyecektir. Mevlânâ'nın babası, "Biz dervişiz, Sultan sofralarına layık değiliz, belli ki bizi Sultanımıza yanlış tanıtmışlar" diyecek, ancak ısrar üzerine kalkıp Konya'ya yerleşecektir.

İlme aşına Konyalılar Bahaeddin Veled'in farkını hemen anlarlar ve ailesiyle birlikte bağırklarına basarlar. Sultan Melikşah da minnetinin nişanesi olarak ona büyük bir medrese yaptırır.

Bahaeddin Veled devrinin tüm ilimlerine vakıf bir âlim, maddi varlığıyla birlikte, bilgisini de herkesle paylaşacak kadar cömert bir insan; daha da önemlisi bir "ehl-i hâl" idi...

Vefatından sonra, eski talebelerinden Seyyit Burhaneddin Tirmizi, Sultan-ul ulema Bahaeddin Veled'i rüyasında görür. Ondan Konya'ya gitmesini ve oğlu Celâleddîn'i ruhen olgunlaştırmasını ister.

Seyyit Burhaneddin Tirmizi tam bir "Allah dostu"dur. Namaz kılariken kendini unutmakta, ya secdeden kalkmamakta ya da selam vermeyi aklına getirememektedir.

Celâleddinden bir Mevlânâ çıkaran isimlerden ikincisi olarak selamladığımız bu zat, aynı zamanda, Mevlânâ'nın Belh'ten de öğretmenidir.

Seyyit Burhaneddin Tirmizi dergâhında akşam namazını kıldırıyordu. Secdeye gitti ve öylece kaldı. Neden sonra secde-den kalkıp selam verdiğinde, cemaati fark etti; "Namazda iken beni özürlü sayın ve kusuruma bakmayın" dedi, "zira ben İlâhî huzurda kendimden geçiyorum ve her şeyi unutuyorum."

Kayseri'de ziyaretine gelen Şehabeddin Sühreverdi ile saatlerce karşı karşıya oturdukları hâlde tek kelime konuşmadan ayrıldıklarını gören müritleri, Tirmizi'ye bunun sebebini sordular. "Hâl ehli yanında, hâl dili gerekir" dedi, "hâl olmadan, kâl ile müşkülli çözmek mümkün değildir."

Tirmizi, işte bu rüya üzerine Konya'ya gidip Celâleddîn'le buluştu. Eski öğrencisinin bilgisini ölçmekle işe başladı. Bilgi-

sini mükemmel bulunca, “Bilgide dengin yok” dedi, “ama baban hem hâl ilmi sahibiydi hem kâl ilmi sahibiydi. Yalnız söz ile değil, yaşayarak olgunluğa ermişti. Sen kâl ilmine önem vermişsin. Artık kâlden hâle geç. Ancak o zaman baba mirasına sahip çıkabilirsin...”

Mevlânâ Celâleddîn işte böyle bir babanın oğludur. Baba, oğlundaki diriliş nefesini ilk fark eden adamdır. Bunu evrenselleştirmek için de oğlunu, manevi bir meşale gibi Belh'ten Konya'ya taşımıştır.

Çünkü o tarihte Anadolu hem dünyanın kapısıdır hem de ilmin kiblesi; Celâleddîn, Anadolu'nun ruhuyla buluşamamıştı, büyük ihtimalle Mevlânâ'ya dönüşemeyecekti...

Babası Sultan-ul Ulema Bahaeddin Veled bu gerçeği sezmiş olmalıdır ki, gidecek onca İslâm ülkesi varken, Anadolu'yu seçmiş, Konya'ya yerleşmiştir.

12 Ocak 1231'de Hakka yürüdü.

Arkasında iyi bir evlat ve hayatından yüzlerce örnek bırakan...

Sultan Veled de padişahların mihenk taşlarından biriydi: Şaşmaz ölçülerin sahibi olarak hatırası daima saygı ve sevgi gördü.

Bilgelik örneği
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî

MEVLÂNÂ HAKKINDA YILLARDAN beri bilen de bilmeyen de konuşur. Mevlânâ gerçeğinden nasipsiz bir sürü insan, Mevlânâ'dan söz eder durur...

Söylenenleri yıllardan beri büyük bir sabır ve dikkatle takip ederim: Çünkü ben iflah olmaz bir Mevlânâ tutkunuyum. Ama benim Mevlânâ'm ile bazılarının anlattığı Mevlânâ'lar arasında hemen hemen hiçbir benzerlik yok.

Mevlânâ kendi gerçeğinden öylesine koparılmış ki, ortada neredeyse Mevlânâ'dan eser kalmamış!

Ortada, tüm varlığı Var Eden'in hayat-kâinat penceresinden bakıp her nefeste "Allah Allah" diye inleyen bir Mevlânâ yok!..

Ortada, Aleyhissalâtu Vesselam Efendimize sevdalı bir Mevlânâ yok...

Ortada, yaradılış hikmetine ermiş bir Mevlânâ yok!..

Peki, nasıl bir Mevlânâ var derseniz; içinde, "Yaradan'dan dolayı yaratılanı sevme ülküsü" taşımayan amaçsız ve soyut

(mücerret) bir insan sevgisini (hümanizm) varlık sebebi sayan bir Mevlânâ var...

Kendi kiblesinden alması gereken ışığı Batı felsefesinden alan bir Mevlânâ var...

Allah'ın "gazap" yüzünü yok farzedip sadece şefkat ve merhametini dillendiren bir Mevlânâ var...

Kısacası, ortada eksik ve yanlış Mevlânâların cirit attığı bir kargaşa var!

Bu kargaşa arasında, Mevlânâ'nın hayatını vakfettiği İslâmî gerçeklerle, her yürek titremesinde tüm bedenini ihtizaza getirip semaya kaldıran İlâhî Vecd ziyan olup gidiyor.

Böylece Mevlânâ hem kendi kiblesinden hem gerçeğinden hem de kimliğinden kopuyor.

Kiblesiz ve kimliksiz Mevlânâ olmaz! Kiblesinden koparıldığı anda, Mevlânâ, ülküsünden de ülkesinden de kopup sıradanlaşır. Sıradan bir "halk ozanı"na dönüşür. Mevlânâ gerçeğini anlamayanların ısrarla ona "halk ozanı" demelerinin sebebi budur.

Oysa Mevlânâ, adını dillerine pelesenk eden çoğu hümanistin kavrayamayacağı kadar derin bir tasavvuf, tefekkür ve vecd ummanıdır. O kadar derindir ki, onun birazını kavrayabilmek için önce inanç sistematüğünü kavramak, ardından yürek vuruşunu Hazreti Âli-şan Efendimizin yürek ritmine ayarlamak, nihayet Mevlânâ'yı derinden etkileyen üç ismi analiz edebilecek birikime ulaşmak gerekiyor.

Üç isimden ilki, "Âlimler Sultanı" unvanını hakkıyla taşıyan babası Sultan-ul Ulema Bahaeddin Veled'dir. Bahaeddin Veled devrinin tüm ilimlerine vâkıf bir âlim, maddi varlığıyla birlikte, bilgisini de herkesle paylaşacak kadar cömert bir insan; daha da önemlisi bir "hâl" ehli...

Celâleddîn'de Mevlânâlaşma süreci böyle başladı. Binaenaleyh, "kal"den "hâl"e geçişin anlamını bilmeyenler, Mevlânâ Celâleddîn'i kavrayamazlar.

Derken, Mevlânâ son merhaleye ulaştı: Yıllardır bilmeden aradığı Şems-i Tebrizi ile buluştu. İşte o an, çekicinin örsine vurduğu yerden hâsıl olan ritme yürek tutup dönmeye başladı...

Bir ayağı hayatın değişmez gerçeğinde (İslâm) sabit, ötekisi âlemi turlar gibi hareketli, kolları tüm kâinatı içindekilerle birlikte kucaklamak ister gibi açık, elleri ise Allah'ın verdiğini insanlara ulaştırmaya hazır bir ahlak anlayışı içinde döndü, döndü, döndü...

Mevlânâ'nın sema etmesi böyle bir mananın ürünüdür. Kısaca söylemek gerekirse sema, kareografik dönüşlerden ibaret bir dans değil, konsantre bir imanın olgun insan ruhunda meydana getirdiği titreşimlerin vücudu ayaklandırıp döndürmesi hâlidir.

Mevlânâ hem Selçuklu Sultanlarının hem de Osmanlı padişahlarının "ölçü" aldıkları bir kişi olarak daima yaşadı...

Hâlâ da yaşıyor.

Padişahlar onu daima bir "diriliş müjdesi" olarak gördüler, hayatından ve hayat felsefesinden önemli dersler çıkardılar, biz de çıkarıyoruz.

MEVLÂNÂ'DAN TESPİTLER

Sevgide güneş gibi ol,
Dostluk ve kardeşlikte akarsu gibi ol,
Hataları örtmede gece gibi ol,
Tevazuda toprak gibi ol,
Öfkede ölü gibi ol,
Her ne olursan ol,
Ya olduğun gibi görün,
Ya görüldüğün gibi ol.

* * *

Kuzgun, bağda kuzgunca bağırır ama bülbül, kuzgun bağırıyor diye hiç güzelim sesini keser mi?

* * *

Pisler, pisliklerini yapar ama sular da temizlemeye çalışır.

* * *

Dikenden gül bitiren, kışı da bahar hâline döndürür. Selviyi hür bir hâlde yücelten, kederi de sevinç hâline sokabilir.

* * *

Oruç tutmak güçtür, çetindir ama Allah'ın kulu kendisinden uzaklaştırmasından, bir derde uğratmasından daha iyidir.

* * *

Kabuğu kırılan sedef üzüntü vermesin sana, içinde inci vardır.

* * *

Bulutlar ağlamasa yeşillikler nasıl gülerdi?

* * *

Hepimiz şu dünya ağacının kimimiz ham, kimimiz olgun meyveleriyiz.

* * *

İki parmağının ucunu gözüne koy.
Bir şey görebiliyor musun dünyadan?
Sen göremiyorsun diye bu âlem yok değildir.

* * *

O dağa bir kuş kondu, sonra da uçup gitti...
Bak da gör, o dağda ne bir fazlalık var ne bir eksilme.

Sevgi örneği Yunus Emre

*"Ben gelmedim dava için,
Benim işim sevi için,
Dostum evi gönüllerdir,
Gönüller yapmaya geldim."*

BÜTÜN BIRAKTIKLARI bundan ibaret olsaydı, Yunus'u anlamak ve anlamaya çalışmak için bu bile yeterdi.

O kadar derin, o kadar zengin, o kadar engin, kuşatıcı, kucaklayıcı ve en önemlisi evrensel...

Yunus evrensel bir şairdir.

Yetmez, onu salt "şair" olarak tanımlamak ona da tarihe de haksızlık olur. Yunus zor zamanlarda gönüllerin hicran ve hüsrana düşmemesi, çözülüp çökmemesi, umutların tümünden kırılmaması için milletlere ikram edilen "İlâhî ikram"lardan biridir.

Anadolu'da Moğol istilasını hatırlayalım: Cengiz Han'ın çocukları çekirge sürüsü gibi Anadolu'ya dadanmış, Anadolu'nun yalnızca maddi zenginliklerini değil, manevi varlığını, hatta varlık sebebini kemirmeye başlamıştır.

Çözölen Selçuklu, bu müthiş istilayı durduracak takattan mahrumdur. Çözölmeye, büzölmeye, hatta tarih sahnesinden çekilmeye hazırlanmıştır.

Anadolu'nun yüreğı bir şekilde "yeniden diriliş"i başaramazsa tükenecek, vaktiyle mezartaşlarından arkasında izler bırakarak Anadolu'ya gelip Anadolu'yu kendisine "ebedî vatan" yapan Müslüman-Türk varlığı vatansızlık girdabında yok olup gidecektir.

Diriltici bir "Sur-i İsrail" lazımdır.

Beklenen "nefes" iki yerden gelir: Mevlânâ'nın tekkesinden ve Yunus'un hançeresinden...

İkisi birlikte Anadolu'ya yeni bir ruh üflerler.

Mevlânâ Konya eksenli şehir kültürüne cehd ve iman kazandırırken, Anadolu köşlerini adım adım gezen Yunus, saf yüreklere coşku doldurur:

*"Dağlar ile taşlar ile,
Çağırayım Mevlam seni.
Seherlerde kuşlar ile,
Çağırayım Mevlam seni.*

*Su dibinde mahi ile,
Sahralarda ahü ile,
Abdal olup yahu ile,
Çağırayım Mevlam seni.*

*Gökyüzünde İsa ile,
Tur dağında Musa ile,
Elimdeki asa ile,
Çağırayım Mevlam seni.*

*Derdi öküş Eyyüb ile,
Gözü yaşlı Yakub ile,
Ol Muhammed mahub ile,
Çağırayım Mevlam seni.*

*Bilmişim dünya hâlini,
Terk ettim kıyl ü kalini,
Baş açık ayak yahnı,
Çağırayım Mevlam seni*

*Yunus okur diller ile,
Ol kumru bülbüller ile,
Hakkı seven kullar ile,
Çağırayım Mevlam seni.”*

Yüz binler bu çağrıya uyup Yunus önderliğinde ilâhî bir koro oluşturur. Anadolu’nun yüreğine kor gibi düşer Yunus’un deyişleri. Dilinin sadeliği, vurgularının sağlamlığı umulanın ötesinde bir etki yapar.

Hele de “aşk”ı evrensel söyleminin merkezi yapması, “sevgi”yi hayat felsefesine dönüştürmesi, mayasında sevgi ve aşk olan Anadolu insanının ruhunu tutuşturur.

“Söyle” derler Yunus’a, “durma, söyle...”

O da durmadan söyler:

*“Şol Cennetin ırmakları,
Akar Allah deyu deyu.
Çıkmış İslâm bülbülleri,
Öter Allah deyu deyu.*

*Salınır Tüba dalları,
Kur’ân okur hem dilleri,
Cennet bağının gülleri,
Kokar Allah deyu deyu.*

*Kimi yiyip kimi içer,
Hep melekler rahmet saçar,
İdris Nebi hulle biçer,
Diker Allah deyu deyu.*

*Aydan arıdır yüzleri,
Misk-ü amberdir sözleri,
Cennet'te huri kızları,
Gezer Allah deyu deyu.*

...

*Miskin Yunus var dostuna,
Koma bu günü yarına,
Yarın Hakk'ın divanına,
Varam Allah deyu deyu."*

Ağlayıp çağılayan bu "Yürek Adam"ın söylemlerinin tersinde çıkarı olanlar, "Sus, söyleme" derler...

Bugün söyleyecek sözü olanlara "söyleme" diyen "Molla Kasım"lar dün de vardır, olmaz mı?

Ama Yunus teklemekten onlara da verir cevabını:

*"Aşkım galip geldi yüreğim harlar,
Aşık olan ar-ı namusu neyler?
Behey Yunus sana söyleme derler,
Ya ben öleyim mi söylemeyince?"*

Söylemek zorunda olanı söyletmemek, öldürmekle eşitir; Yunus canlı canlı ölmeye asla rıza göstermez. Yerine göre öylesine kükrer ki, aşkının gücüyle dağları titretir:

*"İlim ilim bilmektir,
İlim kendin bilmektir;
Sen kendini bilmezsin,
Ya nice okumaktır?"*

*Okumaktan murat ne?
Kişi Hakkı bilmektir;
Çün okudun bilmezsin,
Ha bir kuru emektir.*

...

*Yunus Emre der hoca,
Gerekse bin var hacca;
Cümlesinden iyice,
Bir gönüle girmektir."*

Gönül yolunda tavizsiz yürür...

Evrensel yükümlülükler yüklenmiş toplumların kurduğu devletler tökezlediğinde, yürekleri diri ve dinamik tutacak "Yürek Adam"lar ortaya çıktığını iyi bilmektedir...

Onlar belirlenmiş bir misyon çevrevesinde insanlara ulaşıp, yürekleri umutsuzluktan kurtarmaya çalışırlar.

Feth-i Mübin gibi büyük bir misyon yüklenmiş milletin o zamanki devleti olan Selçuklular, Moğol istilasına maruz kalıp tökezleyince, Alp Arslan'ın kurduğu, Melikşah'ın ve diğerlerinin yücelttiği Büyük Selçuklu Devleti'nin varlığına kilitlenen umutlar da devletle birlikte tökezlemeye başlamıştı.

Gözü ve yüreği kara, Moğol çударları ile çapaçulları hiçbir kutsal ilke tanımıyor, ortalığı yakıp yıkıyor.

Bu büyük bir çözülmektir. Bu çözülme toplumu gitgide bireyselleştirip yalnızlaştıracaktır. Bireyselleşme toplumsal denetimi çökertecek, bu çöküşten de kimi ahlaksızlıklar ve yolsuzluklar fışkıracaktır.

Mevlânâ ve Yunus gibi iki "Yürek Adam"ın gelişi, tam bu döneme rastlar. Mevlânâ sevgisiyle, Yunus nefesleriyle toplumun yeni yüreği olurlar. Yürekleri fani iklimlerden çözüp tek-rar ebediyete kenetlerler. İnsanlar yeniden umutlanıp dirilir.

Öte yandan Kayı Han Aşireti (Osmanlı Devleti'ni kuranlar) Anadolu'ya girmiş, maneviyat pusulası gibi aşirete yol gösteren "Alp Erenler" aşiretin önderi Ertuğrul Gazi'yi batıya, Bizans yakınlarına çekmiştir.

Dört yüz beş yüz silahlı adam ancak çıkarabilen küçüçük bir aşiretin batıya yönelişi hâlâ da pek çok tarihçiyi şaşırtır.

Çünkü Bizans bölgenin “süper devlet”idir. O tarihe kadar üzerine gelenleri püskürtmeyi başarmış, “yenilmezlik” unvanı almıştır. Buna rağmen Kayı Han Aşireti’nin Bizans’a doğru yürümesi mânidardır.

Feth-i mübin o yürüyüşle başlamıştır.

Yani aslında Kayı Han Aşireti’nin doğudan batıya, Bizans taraflarına yönelmesinde şaşılacak bir şey yoktur: Aşiret “ebedî misyonu”na yürümüştür. Kayı Han Aşireti’nin ebedî misyonu “Feth-i Mübin”dir.

Peygamber-i Âlî-şan Efendimizin, “Konstantiniye bir gün mutlaka feth edilecektir” şeklindeki müjdesinin aşiret önderlerinin, özellikle de Osman Gazi’nin babası Ertuğrul Gazi’nin yüreğine üfürüldüğü kesindir. Yüreklere fetih mustusunu üfürenler ise “Ahiyan-ı Rûm=Anadolu kardeşleri” diye de anılan “Alp Erenler”dir: Onlar kendi dönemlerinin “Yürek Adam”larıdır.

Bizans’ın üzerine yürümenin, Ahir zaman Peygamberi’nin yüreğine girmek anlamına geldiğini Kayı Han gazilerine emnim onlar anlatmış, tüm aşiret bir “kutsal hedef” etrafında onların telkinleri sayesinde kilitlenmiştir. Kutsal hedef zamanla “Kızılma”ya dönüşmüş, Kızılma ise, her an yeni bir fetih müjdesi olarak, yüzyıllar boyu bir toplumun yüreğini tutuşturmuştur.

Bu ateşi yakanlar da yine “Yürek Adam”lardır.

Mevlânâlar, Yunuslardır kısacası...

Anadolu, hâlâ, her alanda kendisine ışık olacak, yüreğini diri tutup ufkunu genişletecek “Yürek Adam”lar bekliyor.

Yunus o beklenendir... Aynı zamanda da bekleyendir!

Mevlânâ’nın Şems’i beklemesi gibi, o da yıllar yılı Taptuk’u beklemiştir.

*“Taptuğun tapusuna,
Kul olduk kapısına.
Yunus miskin çiğ idik,
Piştik elhamdülillah.*

...

*Vardığımız illere,
Şol safa gönüllere,
Baba Taptuk mânisin,
Saçtuk elhamdülillah."*

Diye diye bekleyecek, vuslat gerçekleştiği an ise mutlulanıp şahlanacaktır.

Selçuklu'nun düştüğü yerden Osmanlı'yı çıkarandır, Yunus...

Bu bir bakıma ölünen yerde dirilme anlamına da gelir.

Bir varlığın küllerinden yeni bir varlık çıkarma anlamına da...

YUNUS ANADOLU'DUR

Yunus Emre'nin 1238-1320 yılları arasında yaşadığı tahmin ediliyor. Doğum ve ölüm tarihleri kadar nereli olduğu da belirsizdir.

Böyleleri illa da bir yerli olmaz zaten: Yunus Anadolu'lu-dur...

Hatta Yunus Anadolu'dur!..

Anadolu'nun imanını, rengini, ahengini, tasa ve keyfini yansıtır.

Zaten bir kez Anadolu olan, kıyamete kadar artık başka bir şey olamaz.

Medrese öğrenimi gördüğü bilinir ama ne kadar sürdüğü belirsizdir.

Önemli değil aslında: Yunus bilinmeyenin içindeki bilinenidir: Bu da yeterli.

Zaten cenneti "vatan" yapana vatanını sormak abesle iştigaldır.

*"Vatan bize cennettürür,
Yoldaşımız Hay Hak dürür,
Haktan yana yönilecek,
Başka yollar dardır bize."*

Taptuk Emre, Yunus için bir "mürşit"den ziyade Anadolu'nun ruhunu temsil eden farklı bir semboldür: Onun şahsında sarılmıştır Anadolu'nun ruhuna, Anadolu ile Taptuk'ta bütünlenmiştir.

Bu hâli, geleneksel yapıya hem uygun hem de geleneksel yapıdan farklıdır. Kimi anlaşılmaz derecede girift, kimi çocukların bile anlayabileceği kadar sade ama daima düzgün, daima derin iman kokulu...

Ve daima özü-sözü bir, doğru, düz...

"Bu dergâha odunun eğrisi bile giremez" diyerek dergâha çarpık-çurpuk odun sokmayan Yunus, bu hassasiyetinde vurguladığı "doğru" olma hasletini hayatı boyunca sürdürerek, ormandan topladığı dümdüz odunlarda düzgünlüğü simgeler.

İşte bu yüzden Anadolu insanı, Yunus'u yüzlerce yıl terennüm etmiş, menkıbeleri dilden dile, nesilden nesile dolaşıp günümüze kadar gelmiştir.

Zaten Yunus hakkında bütün bildiklerimiz, bu menkıbelere dayanır.

Bazı kayıtlara göre; Yunus Emre Sakarya kıyılarında, Sivrihisar'ın Sarı Köyü'nde yaşamış, çiftçilikle hayatını kazanmıştır.

Artık ne kadar kazanılırsa...

Çünkü kurak geçen yaz aylarında ekinleri kavrulmuş, elinde avucunda tohumluk buğday bile kalmamıştır.

Ne yapsın, tohumluk bulmak için yine düşer yollara...

Orası senin, burası benim giderken, takip ettiği patika yol alır onu bir dergâhın kapısına bırakır.

Burası Taptuk Emre'nin tekkesidir.

Gelen bilinmiş gibi açılır kapı, Yunus girer çekine çekine...

Boşluğa ve boşluğa selam verir.

Bir ses alır selamını, buyur eder.

Ardından ne istediğini sorar.

İstila altındaki Anadolu köylüsü ne isteyecektir ki? Biraz-cık tohumluk buğday ister.

"Buğday yerine himmet versek, olmaz mı?" diye sorar ses.

"Yok, benim ihtiyacım tohumluk bir miktar buğday, himmete ihtiyacım olsa bile, sonraki iş."

Anadolu o tarihte "Alperen" dolu...

Soru tekrar gelir:

"Hadi himmete razı ol!"

"Olmaz dedik ya, yaşadığım köyde yalnız ben değil, kuşcağızlar bile aç. Bize buğday lazım."

Sesin sahibi çıkar ortalık yere, ak sakallı, nur yüzlü, derviş kılıklı biridir.

Kanı kaynar Yunus'un ama önce buğday!

Derviş, Yunus'a götürebileceği kadar buğday verir. Yunus'un mutluluğuna sınır yoktur artık; seke seke dönüş yolunda yürür.

Derken aklına bir soru düşer:

"Himmet mi isteseydim yoksa?"

Derin düşüncelere dalar:

"Himmet oldukça buğdayla bile gerek kalmayabilir, hamlık etmişim, görgüsüzlük etmişim, adam da cennetten gelme gibi mübarek."

Mantığını kenara koyup duygularının peşine takılır, geri döner.

Hazin ki, "Yok" denir Yunus'a, "senin beğenmediğin himmeti biz beğenene verdik?"

"Kim ola ki bu?"

"Taptuk Emre derler, bul onu al himmetini."

Vurur yollara, adım adım mâniler döşeyerek:

*"Aşkın aldı benden beni,
Bana seni gerek seni.
Ben yanarım dünü günü,
Bana seni gerek seni.*

*Ne varlığa sevinirim,
Ne yokluğa yerinirim,
Aşkın ile avunurum,
Bana seni gerek seni.*

...

*Sufilelere sohbet gerek,
Ahilere ahret gerek,
Mecnunlara Leyla gerek,
Bana seni gerek seni.*

...

*Yunus'dürür benim adım,
Gün geçtikçe artar odum,
İki cihanda maksudum,
Bana seni gerek seni."*

Ve buluşur bir gün, vuslat gerçekleşir nihayet...
Yunus'un yüreği bedenine sığmaz artık, bedeninden taşar.

*"Yine esridi Yunus Taptuk yüziün görende;
Baktığım yüzde gördüm Taptuğumun nurunu."*

YUNUS HÜRMETİNE

Yunus uzun süre tekkeye hizmet eder. Görevi tekkenin odun ihtiyacını gidermektir. Bu işi o kadar ciddiye alır, öylesine kut-sar ki, odunun düzgününü taşır hep tekkeye.

"Odunun eğrisi ible bu kapıdan giremez, değil insanın eğ-risi" demeye getirir.

Aslında kapı bir tekke kapısı değil, tüm anadolunun kalbidir.

Sanılır ki, Selçuklu'nun yıkılışıyla kurulacak devlete (Osmanlı Devleti) "kıvam" vermektedir.

Yunus serazat ruhludur. Günün birinde odun taşımaktan da, tekke hayatından da sıkılır. "Bunca zaman ermedikse, bundan sonra ermeyiz" diyerek vurur yine yola kendini.

Yol boyunda erenlerden yedi kişiye rastlar, yoldaş olurlar.

Her akşam erenlerden biri içinden geçirdiği bir ermiş adına Allah'a niyazda bulunup akşam yemeği ister...

Rivayet o ki, her isteyenin isteği karşılanır...

Ve bir akşam...

Dua sırası da, sofrası sırası da Yunus'tadır.

Fakat hangi ermiş adına sofrası isteyecektir?

Öyle de durup kalmak olmaz ki, açar ellerini sonunda:

"Ey Allah'ım! Bunlar hangi kulun adına dua ettilerse, ben de onun adına yalvarıyorum, utandırma beni, gönder soframı."

O akşam iki sofrası birden gelmez mi?

Erenler şaşkın, baka kalırlar Yunus'un yüzüne.

Sonra da merakla sorarlar:

"Yahu kimin adına istedin Allah'tan?"

Yunus:

"Önce siz söyleyin" diye ısrar eder.

"Taptuk'un dervişlerinden Yunus diye biri var, biz hep onun adına sofrası isteriz. Allah da boş çevirmez."

Bu cevap Yunus'un kafasına "dank" etmiştir.

Tasını-tarağını toplayıp tekkeye döner. Ama kendini tekrar nasıl kabul ettirecektir?

"Eşiğe yatır" diye akıl öğretirler eski müritler, "öyle bir yatır ki, sabah namazında abdest almaya çıkan Taptuk Emre'nin ayağı takılsın. Gözleri iyi görmediği için ister istemez soracak 'eşikte yatan kim?' diye. Yunus diyeceğiz. 'Hangi Yu-

nus diye sorarsa, buradan nasibin kalktı demektir, hiç durma çekil git; yok eğer "bizim Yunus mu?" diye sorarsa, gönlünden çıkmamışsın demektir. Yalvar-yakar kendini affettir."

Mizansen aynen uygulanır...

Yunus'a ayağı takılan Taptuk, "Hangi Yunus?" diye sormaz, "Bizim Yunus mu?" diye sorar.

Affedilmiştir.

*"Elif okuduk ötürü,
Pazar eyledik götürü,
Yaratılanı hoş gör,
Yaradandan ötürü."*

Mevlânâ'yı, Yunus'u okumayan Osmanlı padişahı yoktur. "Ders almayan var mı?" dersiniz, eh, mutlaka vardır: Hepsi gereken dersi alabilseydi, devlet çözülmeye başlar mıydı?

Gelin kendi gidişimizi onun lisanıyla resmedelim:

*"Bir garip ölmüş diyeler,
Üç günden sonra duyalar,
Soğuk su ile yuyalar,
Şöyle garip bencileyin."*

*Hey Emre'm Yunus biçare,
Bulunmaz derdime çare;
Var imdi gez şardan şara,
Şöyle garip bencileyin."*

Kararlılık örneği

Tarık bin Ziyad

TARİH “YAŞANMIŞ, GEÇMİŞ olaylar yığını” değil, “yaşanan süreç”tir...

İşte tarihin içindeki Tarık bin Ziyad örneği, korkunç bir yenilgiye uğrayan Osmanlı ordusunu başarıya taşıyan örnek-tir.

Bu başarının padişahı Sultan III. Mehmed ise de, mimarı, tarihten ders almasını bilen meşhur tarihçimiz Hoca Sadeddin Efendi'dir...

Padişah'a, “Artık iş işten geçtiğini, canını kurtarmak için savaş meydanından kaçmasını” öğütleyen “sebeci” vezirlerin karşısına bu tarihî örnekle çıkmış, “Geri dönüş ihtimali yoktur, hiçbir padişah şimdiye kadar çıktığı savaş yolundan geri dönmemiştir” diyerek çıkmış, Tarık bin Ziyad'ın gemileri yakması gibi, geri dönüş ihtimalini içinden söküp atmasını önermiştir.

Hocası'nın ısrarlı tavsiyelerini kıramayan Padişah, “Herhâlde bir bildiği vardır” diye düşünüp savaş meydanında sebat

göstermeseydi, tarihlerimiz “Haçova Zaferi” yerine, “Haçova Felaketi”ni yazmış olacaktı.

Hoca, tarihten bir örnekle hezimetini zafere çevirmiş bir zattır.

Yerli yerinde verilecek tarihsel örneklerin, böyle çarpıcı etkileri olur.

Bu örnekte bizim de kişisel çapta çıkartmamız gereken dersler saklıdır...

Çünkü her şeyden çabuk bıkıyoruz!..

Çabucak vazgeçiyoruz!..

Hemen yılmılığa düşüyoruz!..

Yeterince sabrımız, sebatımız, umudumuz yok!..

Sürekli imkânsızlıklardan yakınarak, ömür tüketiyoruz!..

Düşünün ki, Tarık bin Ziyad’ın imkânları da sınırlıydı. Ama sabrı vardı, sebatı vardı, bitip tükenmeyen umudu ve enerjisi vardı.

Bıkmıyor, yılmıyor, usanmıyor, vazgeçmiyordu.

Belirlediği hedefe tüm varlığıyla yöneliyor; kilitlendiği amaca yürüyordu.

Tarık bin Ziyad’ın amacı Avrupa’nın yüreğinde (İspanya’da) bir “İslâm Devleti” kurmaktı. Böylece Müslümanlar Avrupa ile, Avrupa Müslümanlarla yakından tanışmış olacaktı.

“Hedefine yürüyen insanın önünden dünya kenara çekilir” diyordu...

Dünyanın gerçekten de kenara çekilip çekilmediğini bilemeyiz, ancak, bu kararlılık ve umut karşısında, tüm engellerin bir bir ortadan kalktığını görüyoruz.

Gelelim Tarık bin Ziyad’ın meşhur hikâyesine...

Tarih, 19 Temmuz 711.

Meşhur Berberi komutan Tarık bin Ziyad’ın Güney İspanya sahillerini fethetmeye başladığı yıllar...

Tarık, İspanya’yı fethetme maksadıyla Musa bin Nusayr’dan aldığı yedi bin askerle Kuzey Afrika sahilinde Sebte Boğazı’nı

geçip İberik Yarımadası'na çıkarma yaptığında, asker yorgun ve bıkkındı.

Yolculuk sanılandan uzun sürmüştü. Askerleri artık evlerine dönmek istiyor, bunu da açıkça seslendiriyorlardı.

Tarık, askerlerini canhıraş bir noktaya çekip "vazgeçme" lüksünü ortadan kaldırmak istedi. Limanda demirli bulunan gemileri bir sabaha karşı ateşe verdi.

Askerler uyandıklarında deli gibi sağa-sola koşuşmaya başladılar. Tarık bin Ziyad ise çoktan bir tepeciğin üstüne çıkmış, "Bu tarafa gelin" diye bağıırıyordu askerlerine, "bu tarafa gelin!"

Serdarlarını görünce, askerler ona yöneldiler. Gemileri yangından kurtaracak bir formül vereceğini sanmışlardı.

Tarık gayet keyifli görünüyordu. O hâliyle, yangında gemilerini kaybetmiş bir komutandan çok, zafer kazanmış bir komutana benziyordu.

"Gemiler yanıyor" dediler.

"Bırakın yansın" diye cevap verdi, "onların küllerinin arasından umutlarım yeşeriyor."

Anlamadılar, "Peki ama bu durumda evlerimize nasıl döneceğiz?"

"Dönmeyeceğiz" dedi Tarık, soğukkanlılıkla; "bu topraklar bizim evimiz olacak. Buraları fethedip kendimize vatan yapacağız!"

Ciddileşti. İri bir kayanın üzerine çıktı, "Sizinle konuşacağım" dedi, "yaklaşın!"

Komutanlar ve askerler liderin etrafına toplandılar. Tarık bin Ziyad kısa konuştu:

"Artık gemilerimiz yok. Geri dönüş umudumuz yandı, kül oldu. Geriye iki ihtimal kalıyor: Ya yüzerek vatana dönmeyi deneyeceksiniz ya da düşmanı yenerek buraları kendinize vatan yapacaksınız. Kararınızı verin!"

Sekiz yüz sene müddetle tüm Avrupa'ya medeniyet öğreten Endülüs Emevi Devleti işte böyle bir kararlılığın ürünüdür.

Yöneticilerin kararlılığında aşınmalar olduğunda ise, yıkılıp gitmiştir.

Padişahlar ne zaman bıksalar, usansalar, yürekleri şartlara tıkanca, bu örneği hatırlar ve geriye dönme ihtimalini kafalarından çıkarırlardı.

Bu örnek hafızalırın bir yerinde tazeliğini korumasaydı, Haliç'in ağzını kapatan zincirlere tosladığı gün, Sultan II. Mehmed "olmuyor işte" deyip geri dönmeyi düşünürdü...

Düşünmedi: Bir anlamda o da gemileri yaktı...

Ancak o zaman yolu aydınlandı, ancak o zaman gemileri karadan yürütme fikri ilham edildi.

Çaresizliğe teslim olmayanlara Allah yeni çareler gösterir.

Sadakat örneği *Selahaddin Eyyûbî*

MISIR, SURİYE, YEMEN ve Filistin gibi bölgeleri fethedip Diyarbakır'dan Yemen'e kadar uzanan bölgede "Eyyûbîler Devleti"ni kuran meşhur cihangir Selahaddin Eyyûbî de Osmanlı padişahlarının örnek aldığı önder bir kişiliktir.

Yıllar önce hayatını hikâyeleştirip yayınlamış biri olarak söylemeliyim ki, tartışmasız büyük bir cihangirdi. Ama onu tarih içinde devleştiren tüm yöneticilerin ondan ilham almasını gerektiren yönü cihangirliği değil, imani, vicdani ve ahlaki meziyetleriydi...

Özetle, insanlığıydı.

Özellikle Mısır fethinden sonra kendini idrak etti; tarihçi Len Paul'un deyişiyle, bir anlamda içine yürüdü. Varlık sebebi- ni keşfe çıktı ve cihangirliğinin örtemediği acziyetini kavradı.

Asıl o zaman "Selahaddin" (iyi dindar) oldu.

Tarihçi Len Paul cihangirin özelliklerini şöyle sayıyor:

* Çok dindardı.

- * Çok müsamahakârdı.
- * İnsanların hakkına-hukukuna riayetkârdı.
- * Sevgi dolu bir yürek taşıyordu ve sevgisi herkesi kapsıyordu.
- * Dünya zevklerine düşkün değildi: Gösterişten nefret ederdi. Sade giyinir, çadırda otururdu.
- * İnandığı gibi düşünür, düşündüğü gibi yaşardı.
- * Çok okur, çok dinler, çok düşünürdü.
- * İkiyüzlülük yapmaz, evinde ayrı, dışarıda ayrı bir hayat yaşamazdı.
- * Adildi, affediciydi, yumuşak huyluydu, mertti, cömertti, dürüsttü, sabırlıydı ve cesurdu.

Kısacası, "kâmil insan" dendiğinde aklımıza gelen meziyetlerin çoğuna sahipti.

Cihada (Allah rızası için mücadele etmek) âşıktı. Bu uğurda, çoluk çocuğundan, sülalesinden, yuvasından ve bütün mal ve mülkünden ayrılmaya razı olmuş, derme-çatma bir çadırda yaşamaya katlanmıştı.

Cihat başladıktan sonra mücahidlere yardım dışında hiçbir yere tek kuruş harcamazdı. Kimi görgü şahitlerinin ifadesine göre, Sultan Selahaddin, savaş anında bir saftan başka bir safa atının üstünde koşturur, askerleri özendirir, aralarında koştururken, "Yâ'lel İslâm (İslâm'a yardıma koşun!)" diye bağırırdı.

Halkı hayatı boyunca Selahaddin'den tek konuda şikâyetçi oldu: Hep asık suratlı olduğundan yakındılar.

Bir dönem şikâyetler o kadar arttı ki, bir cuma imamı, halkın sesine tercüman oldu: Hutbede, tebessümün faziletlerini anlattı. "Halkına karşı güler yüzlü olmayan idarecinin, halkından sevgi ve saygı bekleme hakkı yoktur."

Sultan Selahaddin, bunu duyar duymaz imamın ziyaretine gitti:

"Galiba beni kastettiniz?" dedi.

Yönettiği ülkede hak-hukuk vardı. İmam hiç korkmadan, teklemeden "Evet" deyiverdi, "sizi kastettim."

Selahaddin Eyyûbî, derin bir iç çekişten sonra:

“Hocam” diye konuştu, “Allah Resûlü’nün miraca çıktığı Mescid-i Aksa hacıların elinde, Hazreti Ömer’in emaneti Kudüs esir; bu durumda ben nasıl güleyim?”

Ve hıçkırarak ağlamaya başladı.

Sarayının bahçesine kurduğu çadırda çalışır, çadırda yatıp kalkardı.

Büyük bir sultan olduğunu, sarayda oturması gerektiğini tavsiye edenlere ise şöyle cevap verirdi:

“Kudüs’ü kurtarabilirsem, belki o zaman sarayda oturmayı içime sindirebilirim.”

Kuşkusuz bu samimi sadakati sebebiyle, Allah, Kudüs’ün fethini ona nasip etti.

O bir cihangirdi. Ama aynı zamanda şehirler kurup geliştiren bir imarcıydı. İlme değer verir, âlimleri yüceltirdi.

“Bir tek namazımı bile cemaatsiz kılmadım” diyebilecek kadar da düzgün bir Müslümandı. Kur’ân okumayı ve dinlemeyi çok sever, okurken ve dinlerken ağlardı.

Kudüs’ün fethi esnasında mübarek beldede kan dökülmesin diye çok çaba sarf etti; bunu kısmen de başardı.

Tüm görevlerini en iyi şekilde yerine getirmeye çalışan Sultan Selahaddin, mazlum Müslümanların yüzünü yıllar boyu güldürdü.

İsteseydi göz kamaştırıcı saraylarda yaşayabilir, her anlamda keyfine bakabilirdi. Fakat o dünyada kalacak hiçbir şey istemedi. Yüzü ve yüreği ebediyete dönüktü.

Şam’da ölüm döşeğindeyken, vasiyeti üzerine kefenini bir sırığın ucuna bayrak gibi bağladılar ve sokak sokak dolaştırdılar. Bir yandan da tellallar şöyle bağırıyorlardı:

“Ey ahali! Bunca beldeler fethetmiş, krallara diz köktürmüş Sultan Selahaddin’in son hâline bakın ve ibret alın! İşte Selahaddin’in son serveti: Sadece bir kefenle dünyadan gidiyor!”

Bağırانlar da, duyanlar da ağlıyorlardı.

04 Mart 1193'te öldü.

Hayatı da, ölümü de âleme ibret oldu.

Onun hangi millete mensup olduğunu tartışmak yerine, anlamaya çalışmak daha doğru olsa gerektir.

Ama hangi millete mensup olursa olsun, büyük Osmanlı padişahları için iyi bir örnek teşkil etti.

Siyaset örneği

Nizamülmülk

OSMANLI VEZİRLERİ TANINIR ama Büyük Selçuklu vezirleri pek tanınmazlar. Oysa aralarında kendi çağından taşan cevherler vardır: Nizamülmülk de bunların en başında gelen isimdir.

Selçukluların büyük sultanı Alp Arslan, 1072 yılında, hunharca bir suikast neticesi öldürülünce, 17-18 yaşlarında olan oğlu Melikşah Selçuklu tahtına oturdu.

Babası gibi yürekli, azimli ve kararlıydı. Ancak deneyimsizdi. Bu eksikliğini Nizamülmülk'ün tecrübesi doldurdu.

Babasının şefkati ile kahramanlığını, hocası Nizamülmülk'ün sevgisi, tecrübesi ve sabrıyla bütünledi.

Bunlara kendi idealleri ve azmi eklenince ortaya mükemmel bir idareci çıktı.

Melikşah'ın tecrübesizliğinden faydalanıp Selçuklu Devleti'ni yıkacaklarını hayal edenler, çok geçmeden yanıldıklarını anladılar. Melikşah, en az babası kadar muktedir bir hükümdardı.

Önce babasının vefatını fırsat bilip ayaklanan beyleri hiza-ya getirdi. Karahanlılarla Gaznelileri, Selçuklu Devleti'ne bağ-ladı.

Arkasından Kutalmışoğlu Süleyman Bey'i, Anadolu fethi-ni tamamlamaya memur etti. Abbasi Halifesi'ni himayesi altı-na aldı, Fâtımileri Suriye ve Filistin'den çıkardı...

Böylece yıllardır İslâm dünyasını kana ve gözyaşına boğan büyük bir kargaşanın önüne geçmiş oldu.

Artık Selçuklu Devleti, en güçlü dönemini yaşıyordu. Selçuklu Devleti'nin sınırları Hindistan içlerine kadar genişle-miş, dönemin en büyük, en güçlü, en mamur, en medeni dev-leti hâline gelmişti.

Melikşah, bütün bunları nasıl mı başardı?

Nizamülmülk sayesinde tabii ki.

Gerçek adı, Ebu Ali el-Hasan et-Tusi'dir.

Meşhur, "Nizamiye Medreseleri"ni kurduktan sonra "Memlekete Nizam veren" anlamında "Nizamülmülk" unvanı, kendisine Abbasi Halifesi Kâim bi Emrillah tarafından veril-miştir.

Nizamülmülk, 10 Nisan 1018 yılında İran'ın, Horasan şeh-rinde dünyaya geldi.

Devlet işlerine ilk olarak Gazne Devleti'nin Horasan vali-sinin yanında çalışarak başladı. Sonrasında Alp Arslan'ın Belh Valisi'nin yanında devam etti. Nihayet 1064 yılında Büyük Selçuklu Devleti'ne vezir olarak atandı.

Türk devlet yapısında ilk istihbarat teşkilatını oluşturup başına Ömer Hayyam'ı getirmek istedi.

Bu yüzden Haşhaşiler'in tepkisini üzerine çekti.

Sultan Alp Arslan'a vezir olduğu 1064'ten, Hasan Sabbah'ın uyuşturucu müptelası teröristleri tarafından şehit edildiği 14 Ekim 1092 tarihine kadar aralıksız 29 sene Büyük Selçuklu Devleti'ne, tam bir dirayet ve adaletle hizmet etmiştir.

Nizamülmülk salt bir siyasetçi değil, aynı zamanda da tam

bir ilim ve gönül adamıydı. Selçuklu Sultanı'nın yanı sıra Abbasi Halifesi de kendisine çok hürmet gösterir, meclisinde bulunmaktan zevk alırdı.

Âlimlere, şairlere, sanatkârlara karşı çok cömertti. Ayrıca da bir "vakıf insan"dı: Çok sayıda cami, mescit ve hayır eserleri yaptırdı.

İLK DEVLET BÜTÇESİNDE ÇIKAN TARTIŞMA

Selçuklu Devleti'nin mülki ve askerî önderleri Sultan Melikşah'ın başkanlığında toplanmışlardı...

Sultan Melikşah şu mealde bir açış konuşması yaptı, dedi ki:

"Vezirlerim, paşalarım, beylerim. Devletimiz, Allah'ın izni ve yardımı ile çok büyüdü, gelişti, genişledi. Milletimiz refah içinde yaşıyor... Ne var ki, geniş toprakları idare etmek zor iştir. Mali gücümüzü israf etmemek için bir devlet bütçesi yapmamız lazım... Gelirimizi, giderimizi denkleştirmeliyiz. Nereye ne kadar sarf edeceğimizi bilelim ki, ona göre davranalım. Kısacası, ayağımızı yorganımıza göre uzatacağız. Cennetmekân babamızdan duyduk ki, maliyesi sağlam olan devlet yıkılmaz. Hadi görelim, her kurum kendi bütçesini yapsın."

Çalışmalar başladı. Gelirler toplandı, giderler hesaplandı. Nihayet bütçeler Sultan Melikşah'a arz edildi. Melikşah, hepsini tek tek inceledikten sonra:

"Görüyoruz ki bütçemizde yoksullara, muhtaçlara, yetimlere, dervişlere, ilim tahsil edenlere, sanatkârlara pek bir şey ayırmamışsınız. Bu saydıklarımız için bütçeye üç yüz bin altın konsun."

Bu emri duyunca, zamanın Harbiye Nazırı, (Savunma Bakanı) rahatsızlıkla kıınıldadı. Yüzü memnuniyetsizlikle büzüldü. Sultan'ın teklif ettiği meblağ, neredeyse tüm askerî harcamalara eşitti.

Ona göre, devletin genişleyip büyümesinde, korunup yükselmesinde, savaşlarda zafer kazanıp ganimet toplanmasında en büyük pay, âlimlerin, dervişlerin, yetimlerin, sanatkârların değil, ordunundu.

Sultan Melikşah orduyu medrese mollalarıyla bir tutuyordu.

Daha fazla dayanamadı. Öfkesi yüzünden haddini bile aşan bir ses tonuyla: “Bu miktar para ordunun bütçesine eklenirse, Bizans’ın surlarını dahi aşarız!” dedi.

Sultan Melikşah gayet sakindi, hatta gülümsüyordu:

“Yanlışın var!” diye cevap verdi, “biz şimdiye kadar âlimleri, fakirleri, dervişleri, yetimleri, muhtaçları gözetmeseydik, ordumuz değil yeni beldeler fethetmek, payitahtımızı (başkentimizi) bile korumaktan âciz kalırdı.”

Hepsini tek tek süzdükten sonra devam etti:

“Biz memleketleri, kılıçtan evvel, yoksul takımı ve dervişmolla kısmının dualarıyla fethederiz. ‘Duanız olmasaydı ne ehemmiyetiniz olurdu?’ buyuran Cenâb-ı Hakka yemin ederim ki, bütçemizde yapılan en hayırlı yatırım budur.”

“Nizamiye Medreseleri”nin kurucusu Nizamülmülk’e döndü:

“Söylediklerim yanlış mı Vezirim?”

Baba yadigârı şanlı vezir hayran hayran Melikşah’a bakıyordu:

“Hayır Sultan’ım, çok doğru söylediniz” dedi, “bu kararınızla nazarımda öylesine büyüdünüz ki, başı dumanlı dağlar gibisiniz. Zirvedeki sırrı bir türlü çözemiyorum.”

Ayağa kalktı:

“Ey Cihan Sultanı!..” dedi, “askerlerinizin okları bir milden öteye geçmezken, benim Nizamiye Medreseleri’nde yetişen manevi ordunun duaları Arş’a ulaşıyor. Selçuklu Devleti ikisinin sayesinde gelişecek.”

DERİN SİYASETÇİ

Nizamülmülk, tarihin kaydettiği en derin siyasetçilerdendi: Büyük Selçuklu Devleti'ne idari, adli, askerî, ekonomik, sosyal ve kültürel yeniliklerle değişiklikler getirdi. Sarayı, merkezi hükümet teşkilatını, adliyeyi, toprak sistemini yeniden düzenledi.

Her şeyi yerli yerine oturtup devleti kurumlaştırdı (Sonra bunlar ufak tefek değişikliklerle Osmanlılar tarafından da uygulandı). Onun sayesinde Selçuklu Devleti, Türk tarihinin ilk kurumsallaşmış devletine dönüştü.

Bir taraftan bunları yaparken, diğer taraftan İslâm dışı cereyanlarla da boğuşuyordu. Güçlenmeye ve yayılmaya çalışan Bâtınlıkla mücadele etti.

Zorlama yorumlardan çıkarılan oluşumlara karşı, Ehl-i Sünnet inancının sistemli bir şekilde öğretilmesini sağladı.

Bunun için Bağdat, Belh, Nişabur, Herat, İsfahan, Basra ve Musul gibi şehirlerde, adıyla anılan "Nizamiye Medreseleri"ni kurdu (Onuncu yüzyılda İslâm dünyasında ortaya çıkan karışıklıkların giderilmesinde Nizamiye Medreseleri'nin çok büyük rolü vardır).

"Hüccetü'l-İslâm" olarak anılan Gazalî'yi, Bağdat'taki Medresenin başına getirmişti.

Nizamülmülk, Nihavend'de 14 Ekim 1092'de bir Ramazan akşamı, meşhur Alamut teröristi Hasan Sabbah'ın uyuşturucu müptelası teröristleri tarafından şehit edildi.

Derler ki: Vefatından sonra, dostlarından birinin rüyasına giriyor, hâli sorulunca da şöyle cevap veriyor:

"Başıma demir hançerle gelen bu ölüm olmasaydı (şehit edilmeseydim), bütün yaptıklarımın sorguya çekilecektim."

Osmanlı padişahları, Nizamülmülk'le birlikte, bu rüyayı da hatırlar, bir gün Allah'a hesap vereceklerini göz önünde bulundururlardı.

HASAN SABBAAH KİMDİR?

Hiç kuşkusuz Hasan Sabah, tarihin kaydettiği en vahşi, en acımasız, aynı zamanda en planlı-programlı terörist başlarından biridir.

1034-1124 yılları arasında yaşamıştır. Bir dönem Nizamülmülk'ün emrinde Selçuklu Devleti'ne hizmet etmekle birlikte sonradan isyan etmiş, ulaşılması imkânsız "Alamut Dağı"nın tepesine inşa ettiği kalesini bir "Terör Merkezi"ne dönüştürmüştü.

Burası dünyanın bilinen ilk "Terör Kampı"dır.

İran'ın Kum kentinde dünyaya gelmiştir. Zamanın önde gelen okullarında okuma şansı bulmuş, ailesiyle birlikte göçtüğü Rey şehrinde tanıştığı Şîî önderlerinin etkisine girmiş ve Şîiliği bir hayat tarzı olarak benimsemiştir.

Büyük Selçuklu Devleti'ni bölme planları yapan Hasan Sabbah, inançları da kullanmak suretiyle kandırdığı insanları, özellikle de gençleri Alamut Kalesi'nde toplamış, eğitmiş, beyinlerini yıkamış, suikastlere hazırlamıştır.

Sabbah fedaileri üzerine o kadar etkilidir ki, misafirleri ziyaretine geldiği zaman, onların kendisine sadakatini göstermek için rivayete göre; beyni yıkanan gençlerden birkaçını çağırır, kalenin tepesinden uçuruma atlamalarını ister, seçilen gençler ise hiç tereddütsüz bu isteği yerine getirirlerdi.

Hasan Sabbah 1124 yılında öldü. Arkasında yalnız İran'a değil, tüm bölgeye korku salan askeri ve siyasi amaçlı bir güç bıraktı.

Hasan Sabbah'ın "Haşhaşiler"i Moğol istilasına kadar ayakta kaldı. "Terörist Üretim Merkezi" olarak yıllar boyu faaliyet gösteren Alamut Kalesi 1256'da Hülâgû Han tarafından yerle bir edildi.

Büyük Osmanlı padişahları, özellikle eğitim-öğretim alanında Nizamülmülk'ten önemli dersler aldılar...

Tarihin içindeki bu çarpıcı örnekten ders çıkarmayı hiç ihmal etmediler.

TÜM SİYASETÇİLERE DERİN ÖRNEK “SİYASETNÂME”

Nizamülmülk, *Siyasetnâme* isimli mükemmel bir eser yazacak kadar iyi bir siyasetçi, eser verebilecek kadar derin bir din adamı, yine eser verebilecek kadar zengin bir “kültür adamı”ydı.

Bu kimliği sayesinde yalnız Selçuklu sultanlarının değil, aynı zamanda Abbasi Halifesi’nin de hürmetini kazanmış, şöhreti tüm dünyayı sarmıştı.

Âlimlere, şairlere, sanatkârlara karşı çok cömertti. Ayrıca da bir “vakıf insan”dı: Çok sayıda cami, mescit ve hayır eserleri yaptırdı.

Ama asıl büyük eseri hiç kuşkusuz “Nizamiye Medreseleri”dir.

Nizamülmülk’ün ilkini 1068 de Bağdat’ta kurduğu “Nizamiye Medresesi” Türk yükseköğretim tarihinde bir iltir.

Meşhur din âlimlerimizden Gazalî, Nişabur Medresesi’nde öğrenim gördükten sonra, Bağdat’ta açılan “Nizamiye Medresesi”nde 1091-1095 yılları arasında rektörlük ve müderrislik (öğretim üyeliği) yapmıştır.

Bu medreselerin kuruluş sebeplerinin başında;

1. Aydın din adamı yetiştirmek.
2. Yoksul ama yetenekli öğrencileri okutup topluma kazandırmak (Yatılı öğrenci daha önce de vardı ama fakir öğrencilere burs verip okutma anlayışı tamamen Nizamülmülk’ün buluşudur).

3. İmparatorluğun yönetimi için, Allah sevgisi ve korkusu arasındaki dengeyi çok iyi kurmuş (çünkü ancak bu dengeyi dosdoğru kuranlar halkın ve devletin işini dosdoğru görürler) üst düzey bürokrat memur yetiştirmek.

4. Devlet adamlarını eğitmek.

5. Bilginleri koruyup kollamak, ayrıca bir görev ve amaç etrafında birleştirmek.

6. Herkese eşit eğitim şansı vermek, böylece fırsat eşitliği oluşturmak (çünkü bu medreseler kuruluncaya kadar eğitim sadece paralı üst düzeylerin tekelindeydi).

Nizamiye medreselerinde yalnızca din eğitimi verilmiyor, matematik, felsefe, edebiyat, hukuk, dil, tıp, astronomi gibi devrin pozitif bilimleri de öğretiliyordu.

Medreselerde zengin kitaplıklar vardı. Bunlara her gün yenileri eklenirdi.

“SİYASETNÂME”DEN SEÇMELER

Nizamülmülk'ün *Siyasetnâme* isimli eseri, hemen hemen tüm Osmanlı padişahlarının yüzlerce yıl başucu kitabı oldu...

Bugün bile siyasetle uğraşanların el kitabı olabilecek de-ğerdedir...

Çok geçerlidir.

Çok gereklidir (Eserin ilavesiz doğru bir nüshası, İstanbul'da Süleymaniye Kütüphanesi, Molla Çelebi kısmında 114 numara da mevcuttur).

Nizamülmülk bu eserinde, hükümdarlara ve devlet adamlarına birçok örnekler vererek yol göstermekte, tecrübelerini aktarmakta ve devlet yönetiminin çeşitli yönleri konusunda bilgilendirmektedir.

Eser o kadar önemlidir ki, bizzat kendisi eserinin ön sözünde, “Her hükümdar veya devlet başkanının bu eseri okuması gerektiğini” söylemektedir.

Şimdi artık “Siyasetnâme'den öğütler” faslına geelim...

Ancak ben kısa hatırlatmalar yapacağım; onları genişletip örneklemek tamamıyla size kalmış...

1. “Yönetici hiçbir zaman memurlarının durumundan ga-

fil olmamalı, devamlı kontrol etmeli, zulüm ve hıyanet zuhur ederse, memuriyetten derhâl almalı...”

Anlaşılan; “Bırakınız çalsınlar,” “Bırakınız işlerini yoluna koysunlar,” “Varsın bugün git yarın gel desinler” anlayışı bize sonradan musallat oldu.

2. “Yönetici, büyük bir işe bir memur tayin ettiğinde peşini bırakmamalı, onun ardından mutlaka bir müfettiş göndermeli...”

3. “Yönetici, inkâr ve küfürle ayakta kalabilirse de zulümle ayakta kalamaz, idareci idare ettiklerine asla zulmetmemeli, adil olmalı...”

4. “Hükümdar, memleketin yıkılmasına çalışan, haram iş işleyen, devlet sırrını açıklayan, diliyle hükümdara dalkavukluk ederken, kalbiyle düşmanlık eden suçluları bağışlamamalı.”

5. “Yönetici, dünyanın dört bir köşesine elçiler ve casuslar göndermeli. Ülkenin meşhur yollarının üzerine haber alma merkezleri kurmalı...”

6. “Yönetici, maaşların ve yollukların vaktinde ödenmesine dikkat etmeli...”

7. “Devlet işlerini ehline danışarak yürütmeli, kendi başına iş görmemeli; herkesin, zıt da olsa fikrini açıkça ortaya koymalarını sağlamalı (Nizamülmülk, günümüzden yaklaşık bin sene önce parlamenter sistem öneriyor)...”

8. “Yönetici, yetişmiş insanları kolayca harcamamalı ama yaptıkları hatayı tekrarlamalarına da izin vermemeli...”

9. “Yönetici, zevk u sefadan uzak durmalı, devlet kaynaklarını kullanırken kılı kırk yarmalı...”

10. “Bu dünya, hükümdarların amel defteridir. İyi olurlarsa iyilikle, kötü olurlarsa kötülükle, nefretle anılırlar...”

11. “Haksız yere kan dökülmesine mâni olmak yöneticilerin üzerine farzdır. Vergi memurları ve işlerini denetlemek, gelirini giderini bilmek, devlet mallarını korumak, hazine ve

ambarın doluluğunu, boşluğunu ölçmek, düşmanın zarar vermesini önlemek de vazifeleridir...”

12. “Peygamber Efendimizin buyurduğu gibi, ‘İşlerin hayırlısı orta yolu takip etmektir.’”

13. “Yönetici, yapacağı her işte Allah’ın rızasını gözetmeli, O’nun emrine boyun eğerek, yoluna ve kuluna hizmet etmelidir.”

İkinci Bölüm

Örnekten örneğe

Devletini yûreğinde gezdiren kadın
Hayme Ana

“**H**AYME” OSMANLI TÜRKÇESİNDE “çadır” demektir. Aynı zamanda çadır, “devlet” anlamında da kullanılmaktadır.

Şu hâlde “Hayme Ana”, “Devlet Ana” anlamına da geliyor.

Buna layıktır. Çünkü devleti yûreğinde gezdiren bir “Anadolu Anası”dır o!

Çalışkan, cefakâr, fedakâr, duyarlı ve dayanıklı Anadolu anasının en büyük temsilcisidir.

Onun tarih içinde yüklendiği misyon pek az anneye nasip olmuştur. Çünkü Hayme Ana, Kayı Boyu’nun önderi Gündüz Bey’in eşi, bu kimliğiyle de devlet çadırının direğidir.

Kocası Gündüz Alp’in vefatından sonra dağılma noktasına gelen Kayı Boyu’nu önce Aşağı Sakarya vadisine, daha sonra da Domaniç Çarşamba’ya selamete getirmek suretiyle cihan devletinin temellerini atmıştır.

Oğlu Ertuğrul Gazi’yi hep büyük olma, cihana hükmetme telkinleriyle yetiştirmiş, torunu Osman Gazi’nin elinden tuta-

rak geleceğin devletinin nasıl kuracağını kulağına fısıldamıştır.

Hayme Ana, Kayı Boyu'nun diğer anaları gibi, gün olmuş koyun sağlamış, yoğurt, peynir yapmış; ip eğmiş, aba dokumuş... Gün olmuş elde yalın kılıç savaşmış, baskınlara karşı varlığını korumuştur.

Asla bir aristokrat gibi davranmamış, kadınlar arasında "kadınca" yaşamayı yeğlemiştir.

Belki de bu yüzden çok sevilmiş, bir dediği iki edilmemiştir.

Obanın erkekleri onu ana bilir her sözünü emir belleyerek saygıda kusur etmezlerdi.

O da kocasının ölümünden sonra şaşkınlığa düşmeden kararlı adımlar atıp aşiretini devletle buluşturacak şartlar oluşturmak suretiyle üzerine düşenden fazlasını yaptı.

Orhun Yazıtları'nda örneğini gördüğümüz eşi ve oğlu ile ismi beraber anılan İlbilge Hatun gibi, Hayme Ana da devletin kuruluşunda aktif bir rol üstlendi ve bu rolün hakkını verdi.

Ahlat'da Gündüz Alp'in dört oğlu Sungur Tekin, Gündoğdu, Ertuğrul ve Dünder arasında batıya doğru ilerleme düşüncesinde olan Ertuğrul Gazi'nin yanında yer alarak bu büyük tarihî tercihe katkıda bulundu.

ZOR TERCİH

Gündüz Alp'in ölümü üç yetişkin (Sungur Tekin, Gündoğdu ve Ertuğrul-Dünder henüz küçük yaşta olduğu için seçim dışı kalıyordu) oğul arasından birinin "Bey" olarak seçilmesini gerektiriyordu.

İş zordu. Çünkü seçilecek oğlun, aşireti devlete taşıyacak kalite ve kapasitede olması gerekiyordu.

Hayme Ana bu tercihte birinci derecede rol oyanayacaktı. Yanında yer alan "Ak Saçlılar Meclisi" ikinci derecede sorumluk sahibiydi.

Hayme Ana yetişkin oğullarını tek tek çağırıp sordu:

“Seni aşirete bey yaparsam, aşireti nereye götüreceksin?”

Sungur Tekin ile Gündoğdu beyler yaklaşık olarak aynı cevabı verdiler:

“Geri dönelim. Moğol istilasını sebebiyle terk etmek zorunda kaldığımız topraklarımıza kavuşalım. Eski topraklarımızda çiftçilik ve hayvancılık yapar, geçinir gideriz.”

Ufukları çiftçilik ve hayvancılıkla sınırlıydı. Hayme Ana, son bir umutla Ertuğrul’u çağırdı ve aynı soruyu sordu.

Ertuğrul’un verdiği cevap, Hayme Ana’nın özlediği cevaptı. Şöyle diyordu Ertuğrul:

“Anacığım, deryayı (denizi) geçeceğiz ve devlet olacağız!”

Ertuğrul ne deniz görmüştü ne de devlet bilirdi. Muhtemelen bunları Ahi Evran’ın göçebe dervişlerinden öğrenmişti.

Ağabeyleri buna şiddetle itiraz ettiler.

Herkes ancak ufku kadar vardır.

Ağabeyleri itiraz edince, konuyu görüşmek üzere “Aksaçlılar Meclisi” toplandı. Maalesef onlar da ikiye bölünmüştü. (Bu olay, Osmanlıların Anadolu’ya gelişini hikâye eden *Merhaba Söğüt* isimli kitabımda detaylarıyla anlatılır) Uzlaşma sağlanmadı.

Sonuçta Ertuğrul’un ağabeyleri, aşiretin yarısından fazlasını yanlarına alarak geri döndüler (Akıbetleri bilinmiyor). Ertuğrul ise Peygamber müjdesi (İstanbul) istikametine yöneldi ve yüreğinin götürdüğü yere yürüdü. Yolda karşılaştığı kolaylaştırıcı hadiselerin de yardımıyla Söğüt ve Domaniç’i yurt tuttular. Zamanla Ertuğrul, Selçukluların “Uç beyi” oldu.

Süreç işlemeye başlamıştı.

Ertuğrul Gazi ölünce yerine oğlu Osman geçti. Devletler ve milletler hayatı açısından çok kısa sayılabilecek bir zaman içerisinde çevredeki Bizans kalelerini alıp kök saldı. Sıra Orhan Gazi’ye geldiğinde Osmanoğlu devletleşme sürecindeydi. Orhan Bey hem Hristiyanlar için kutsal sayılan İznik’i aldı

hem de Bursa'yı fethederek Bizans'ı yüreğinden vurdu. Ardından Rumeli'ye ordu geçirerek Peygamber müjdesini (Bizans'ın fethi) gerçekleştirme yolunda büyük bir adım attı. Artık Bizans kuşatması fiilen başlamıştı.

Bu bir "Yürek Seferi"ydi ve özünde Peygamber-i Âlî-şan Efendimizin "fetih" müjdesi vardı. Maksat mal-mülk biriktirmek, şan-şöhret kazanmak değil; Allah adını ilâ etmek, yaymak ve yüceltmektir. Bunu bilen gazi dervişler, abdallar, Alperenler, kısacası yürek adamları kitleler hâlinde Osmanlılara katılıyor, Osmanlı ordusu gitgide evliyalar ordusuna dönüşüyordu.

Cihan hâkimiyeti mefkûresi önce yüreklerde tutuşmuş, ardından dünyayı tutmuştu.

* * *

Hayme Ana, Domaniç'te çadırını kurdu. Onun etrafına diğer çadırlar yerleştirildi.

Alperenler çocuklara Kur'ân öğretiyor; az ötede gaziler gençlere kılıç çalmasını, ok atmasını talim ettiriyor; bacılar aba dokuyor, yağ-yoğurt yapıyor, koyun kısırak sağlıyorlardı.

Yaşlı kadınlar ağırşak ve kirman ile ip eğiriyorlar, tuluklara peynir basılıyor derilere yağ dolduruluyordu.

Hayme Ana büyük bir hedefe hazırlanır gibiydi. İlerlemiş yaşına rağmen dur durak bilmeden çalışıyordu. Ona bakan gençler gayrete geliyordu. Namazlarında uzun dualar ediyor, sorduklarında, "Oğullarımız uzasın dal budak salsın, öyle çoğalalım ki, Çarşamba Yaylası bizi almasın. Yeni yaylalar yurtlar kuralım, sürümüz yilkımız çayırlar doldursun. Oğullarımız dinimizden töremizden ayrılmasın" diyordu.

Hayme Anamız Osman'ın doğumundan sonra 3-5 yıl daha yaşadı. Osman'ın elinden tutup Çarşamba'da gezdirdiği Beşik Çamı'nın altında beşiğini salladığı söylenir.

Yine bir yayla dönüşü Hayme Ana rahatsızlandı. Bütün obayı bir telaştır aldı.

Rahatsızlığı gitgide arttı. Erenler Kur'ân-ı Kerim okumaya başladılar. Kara Osman'ı son kez öpüp kokladı ve ruhunu teslim etti.

HAYME ANA'NIN, OĞLU ERTUĞRUL GAZİ'YE VASIYETİ

“Boyundan, soyundan olsun olmasın insanlara adil davran.

Adaletten ayrılma ki insanların birlik ve dirlik kazansın.

Yurdunda obanda herkes gezsin.

Ululuk isteyen töreden ayrılmasın.

Bu dünya bir oturma yeri değildir. Yapacağın iyi ve doğru işlerle insanların hizmetinde bulunursan ancak iftihar edebilirsin.

Yüreğinden imanı, dilinden duayı, davranışından fazileti hiç eksik etme.

Bir de sabırlı ol. Ekşi koruk sabırla tatlı üzüm olur.

Ananı, atanı say. Bil ki, bereket büyüklerle beraberdir.

Bu dünyada, inancını kaybedersen, yeşilken çorak olur, çöllere dönersin.

Daima açık sözlü ol. Her sözü üstüne alma; gördün söyleme; bildin bilme; sevildiğin yere sık gidip gelme ki itibarın zedelenmesin.”

*Osmanlı adalet ve hoşgörüsünün mimarı
Şeyh Edebali*

OSMANLI DEVLETİ'Nİ KURAN üç lider, yani Ertuğrul Gazi, Osman Gazi ve Orhan Gazi, büyük ihtimalle ümmi (okur-yazar olmayan) idiler.

Buna rağmen müthiş bir kavrama kabiliyetleri vardı. İleri görüşlü ve analizci karakterlerdi. Gözü kara bir cehaletle değil planlı, kararlı, bilge ve adil bir kimlikle yürüyorlardı...

Ümmi insanların, ancak uzun eğitimler sonucu edinilebilen bu meziyetleri nasıl kazandıkları gerçekten de merak konusu.

Sanırım bunun sırrı, İslâm'ın da teşvik ettiği "sohbet"tir. Sohbet olgusu Osmanlı sistematiği içinde gelişmiş, yaygınlaşmış, evlerden hanlara-hamamlara kadar tüm toplumsal mekânları kuşatmıştır.

Ayrıca da camilere "sohbet odaları" eklenmiştir. Yani camide, zaviyede, tekkede, medresede, kahvehanede, handa, hamamda ve ailede sohbet vardır.

Çocuklar belli yaşlara kadar "dinleyici," belli yaşlardan son-

ra “konuşmacı”dırlar. Bir gönül adamı”nın yönetiminde oluşturulan irfan meclisleri yürekleri pişirip ham karakterleri olgunlaştırmakta, böylece her ferdi geleceğe hazırlamaktadırlar.

Osman Gazi de bunlardan biridir. Ümmi olmasına rağmen planlı-programlı olmasını, âdil olmasını, Bizans gibi bir hedefe yönelmesini, müptelası olduğu Şeyh Edebali sohbetlerine borçludur.

Bir “mürit” teslimiyeti ve sadakatine “Bey” kimliğini katan Osman, kısa süre içinde “mürşidi” tarafından keşfedilmiş, onu ustaca yöğuran “mürşid,” ortaya bir “terkip” ve “sentez” çıkarmıştır: Osman Gazi kendisinden sonra gelecek padişahların da terkibi ve sentezidir!

Bu sohbetlerde olgunlaşıp piştiğini, Osman Gazi hissediyordu.

Bir taraftan adaleti, hamiyeti, şefkatı, sadakatı, izzeti, bölüşmedeki fazileti öğrenirken, diğer taraftan cıva kadar akıcı, ateş kadar yakıcı, aynı zamanda Hazreti Ömer kadar adil olmayı öğreniyordu. Bunlar bölgeye kök salmanın şartlarıydı.

Şeyh Edebali, ya engin feraseti ya da dillere destan kerametiyle, Osman Bey’in zatında “Osmanlı gerçeği”ni sezmiş gibiydi. Ama sezgilerin gerçeğe dönüşeceği ana daha çok vardı. “Osmancık”ın (böyle hitap edermiş) iyice pişip olgunlaşması gerekiyordu. İmtihanları bir bir vermeliydi.

Tekkedeki sohbetin uzadıkça uzayıp vaktin geceyarısını geçtiği demde, Osman Bey kendisine tahsis edilen taş hücreye çekildi. Hücrede yer yatağı dışında bir rahle, rahlenin üstünde de açık bir Kur’ân-ı Kerim vardı. Yatağa girdi. Uyumaya çalıştı. Fakat rahledeki Kur’ân gözlerinin önünden gitmiyor, bir türlü uyku tutmuyordu.

Kalktı. Abdest tazeledi...

Onu sabah namazına uyandırmaya gelenler, yatağını bozulmamış, kendisini ayakta dimdik buldular. Gözleri rahledeki Kur’ân’da, elleri önünde idi. Sabaha kadar ayakta dikilmişti.

Durumu Şeyh Edebali'ye bildirdiklerinde sordu, "Neden uyumadın?"

Osman Bey boynunu büktü, içten gelen bir teslimiyet içinde fısıldadı, "Kelam-ı Kadim karşısında ayaklarımı uzatıp yatmayı içime sindiremedim."

"Ben dervişim, kızımı da benim gibi bir dervişe vereceğim" diyerek Osman Bey'e o güne kadar kızını vermeyen Şeyh Edebali, bu tavır karşısında çözüldü ve "Bu tavrınla bizden daha derviş olduğunu ispatladın" diyerek kızı Mal Hatun'u (Balâ veya Malhun Hatun diyen tarihçiler de var) Osman Bey'e nikâhlamayı ilk kez ciddi ciddi düşünmeye başladı. Bu süreç Osman Bey'in meşhur rüyasına kadar devam etti...

Şeyh Edebali'nin göğsünden bir hilal çıktığını gördü. Hilal yükseldikçe büyüyerek dolunay şeklini aldıktan sonra, kendi göğsüne girdi. Göbeğinden bir ağaç bitti. Dal budak saldı. Dallarının gölgesi, tekmil karaları ve denizleri kuşattı...

O sırada kuvvetli bir rüzgâr çıktı. Ağaçların yapraklarını şehirlere doğru savurdu. Her yaprak bir şehre düştü. İki denizle iki karanın birleştiği noktada, iki yakut ve iki zümrüt arasına yerleştirilmiş bir mücevhere benzeyen ve tüm dünyayı kuşatan bir halkanın en kıymetli taşı olan Konstantiniyye'ye (İstanbul'a) de birkaç yaprak düştü. Osman Bey, halkayı parmağına takmak üzereyken uyandı.

Şeyh Edebali'ye koştu. Rüyasını anlatır anlatmaz Şeyh'in yüzü aydınlandı:

"Devlet Müjdesidir" dedi, "kuracağın devlet dünyanın yarıya yakınına hâkim olacak, torunlarından biri Konstantiniyye'yi feth ile Peygamber-i Âlî-şan Efendimizin müjdesine ulaşacak" dedi.

O an bütün tereddütleri yok oldu ve kızını Osman Bey'e nikâhladı. Ve Osman Bey bu motivasyonla Bizans kalelerini bir bir fethetti.

Kimi tarihlerde, Şeyh Edebali'nin, Adana, Konya ve Kara-

man havalisinde dünyaya geldiği belirtilmekle birlikte, Menakib-i Ebu Vefa Tercümesine göre, Horasan'ın Merv şehrinde dünyaya geldi (1206).

Çocukluğu Horasan'da geçti. Künyesi İmadüddin Mustafa bin İbrahim bin İnac el-Kırşehri'dir. Gençlik yıllarında Türkmen kabileleri ile birlikte göç ederek Adana bölgesine geldi. Buradan da Karaman yöresine geçerek yerleşti.

İlk tahsilini Karaman'da yaptı. Hanefi hukukçusu Necmeddin ez-Zahidi'nin öğrencisi oldu. Daha sonra Dimaşk'a (Şam) giderek Sadreddin Süleyman bin Ebül-iz ve Cemaleddin el-Hasiri gibi dönemin tanınmış âlimlerinden dinî ilim tahsil etti.

Özellikle tefsir, hadis ve İslâm hukukunda uzmanlaştı.

Sonra hacca gitti. Hac dönüşü Eskişehir yakınlarındaki İt Burnu Köyü'nde bir zaviye kurarak halkı irşada başladı.

Aşıkpaşazâde'nin verdiği bilgiye göre, zaviyesi insan kaynar, boş zamanı olmazmış. Ayrıca Şeyh Edebali, fakir fukaranın, garip gurabanın ihtiyaçlarını giderir, bu maksatla koyun sürüleri besler, müritleriyle birlikte çiftçilik yaparmış.

Bu halim-selim, eli açık, bilge, sevecen, olgun Ahi Şeyhi kısa zaman içinde tüm çevrede tanındı ve hürmet gördü.

O sırada Söğüt ve civarında Selçukluların Uç Beyi olan Ertugrul Gazi, Şeyh'in şöhretini duyup tanımak istedi. Tanındığında o kadar etkilendi ki, bir daha terk edemedi.

Oğlu Osman Gazi'de Edebali sohbetlerinin müdavimi idi.

Neşri tarihinde konu şöyle anlatılıyor:

"Meğer Osman Gazi'nin halkı arasında bir Şeyh Aziz var idi. Edebali derlerdi. Gayret sahibi kimselerdendi. Halkın itimadını almış tüm illerde meşhur olmuş idi. Dünyası sonsuzdu. Kendine derviş yolun tutarlardı. Hatta derviş deyu lakap iderledi. Bir zaviye yapıp gelen ve gidene hizmet ederdi. Zaman zaman Osman Gazi dahi ona misafir olurdu."

Rivayete göre; Osman Gazi'nin dergâhta misafir bulunduğu gecelerin birinde, rüyasında Şeyh Edebali'nin göğsünden

bir ay doğup kendi göğsüne girdiğini ve göğsünden bir büyük ağaç fişkırdığını, dallarının âlemi kapladığını, altından birçok nehirlerin üzerinden insanların gelip geçtiğini görmüş. Sabah olup rüyayı Şeyh'e anlatınca, Şeyh şöyle tabir etmiş:

"Babandan sonra bey olacaksın. Devletin dünyaya dalbudak salacak. Soyundan nice padişahlar gelecek ve nice devletleri bir çatı altında toplayacaklar, Allah nice insanın İslâm'a kavuşmasına senin soyunu vesile edecek."

Bilecik'in Osmanlılar tarafından fethedilmesinden sonra zaviyesini buraya taşıyan Edebali, hizmetlerine burada da aralıksız devam etti.

Edebali, aynı zamanda ilk Osmanlı kadısı ve müftüsüdür. Dönemin birçok fakihi ile görüşmüş ve onlardan ders almıştır. Çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Bunlardan önde gelenlerinden biri, aynı zamanda damadı olan Dursun Fakih'tir ki, Edebali'den sonra Osmanlı Devleti'nin ikinci müftüsü ve kadısı olmuştur. Osman Gazi adına ilk hutbeyi Dursun Fakih okumuştur.

Mevlidi Şerif'in yazarı Süleyman Çelebi, Mahmut Paşa yönüyle ikinci kuşaktan Şeyh Edebali'nin torunudur.

Şeyh Edebali uzun bir hayat sürdükten sonra, 726 (1326) yılında Bilecik'te vefat etmiş, zaviyesinin mescit olarak kullanılan odasına defnedilmiştir.

Ayrıca Eskişehir'de de adına bir makam türbesi yapılmıştır.

ŞEYH EDEBALI'NIN ÖĞÜTLERİ

Şeyh Edebali'nin, aşiret beyliğine seçilen Osman Gazi'ye öğütleri yüreklere, "Devlet-i ebed müddet" kavramını ilham edip muazzam bir imparatorluk inşa eden dinamızın kaynağı oldu.

Ne diyordu Şeyh Edebali:

"Ey oğul, Bey'sin! Bundan sonra öfke bize, uysallık sana..."

Yani, belli makamları millet adına işgal edenler milletin kiblesine, yahut siyasi tercihine öfkelenme hakkına sahip değildir.

“Güceniklik bize, gönül almak sana...”

Halk yüksek makamda oturanlara zaman zaman gücenebilir, halkın böyle bir hakkı vardır ama yüksek makamlarda oturanların halka gücenmek gibi bir hakları yoktur.

“Suçlamak bize, katlanmak sana...”

Halk ayrıntılı düşünmediği için yöneticisini haklı-haksız suçlayabilir, yönetici buna katlanmalı, halkını suçlamamalıdır.

“Âcizlik bize, yanlgı bize, hoşgörmek sana...”

Halk âciz de görünse güçlüdür, bürokrat güçlü gibi görünse de âcizdir. Elinden başka bir şey gelmediği için halk zaman zaman şikâyet eder, yakınır; yönetici yakınmamalı, halkın yakınmalarını giderecek tedbirler almalıdır. Yüksek makamlarda oturanlar halkı hor görmemeli, hoş görmelidir.

“Geçimsizlikler, çatışmalar, uyuşmazlıklar bize, adalet sana...”

Yüksek makamlarda oturanlar geçimsiz olmamalı, halkı çatıştıracak söz ve davranışlardan sakınmalı, çevresiyle çatışmamalı, herkese laf yetiştirmemeli, uyumsuzluk göstermemeli, herkese laf yetiştirmemeli, haksızlara, uyumsuzlara bile adaletle yaklaşmalıdır.

“Kötü söz, şom ağız, haksız yorum bize, bağışlama sana...”

Yönetici kötü söz sarfetmemeli, dedikodu yapmamalı, affedici olmalıdır.

“Ey oğul!.. Sabretmesini bil, vaktinden önce çiçek açmaz...”

Yönetici kararlılığını her fırsatta vurgulamakla birlikte, sabrı elden bırakmamalıdır; her şeyin bir zamanı olduğunu aklından çıkartmamalıdır.

“Şunu da unutma: İnsanı yaşat ki, devlet yaşasın!..”

İnsanlar devlet için değil, devlet insanlar içindir; bu sebeple devlet, vatandaş kendine hizmetkâr yapmamalı, kendisi tüm varlığı ve gücüyle vatandaşa hizmet etmelidir. Böyle devletlere “çağdaş devlet” denir.

İnsanı yaşatmak için önce ekmek vereceksiniz; bunu yapabilmenin yolu iş alanları açmak, tesisler kurmaktan geçer; ardından sağlık hizmeti vereceksiniz (hastaneler kuracaksınız) ki, eğitim hizmeti vereceksiniz (okullar açacaksınız) ki, “kalifiye eleman” olup doğru düzgün üretime katılabilsin. Derken, özgürleştireceksiniz ki, zihnen, fikren gelişebilsin, geliştikçe üretim alanına yeni katkılar yapabilsin.

“Ey oğul, yükün ağır işin çetin, gücün kula bağlı...”

Sonuçta devleti insanlarla yöneteceksin. Bu yüzden işin zor, yükün ağırdır. Çünkü bazı insanlar dönektir, bazıları iki yüzlüdür, bazıları zorbadır, bazıları umursamazdır, bazıları sorumsuzdur, bazıları haindir; canını sıkma, yoluna devam et.

“Allah yardımcın olsun!”

Tepedeki yöneticiler alabildiği bütün tedbirleri almalı, bu alanda yapabildiği her şeyi yapmalı, sonra da Allah’tan yardım talep etmeli, el açmalı, diz çökmeli...

Yani içi iman dolu olmalı.

* * *

Şimdi de Osman Gazi’nin, oğlu Orhan Gazi’ye ölüm döşeginde iken söylediklerine göz atalım:

“Bak oğul, Allah’ın emirlerine aykırı işler işlemeyesin...”

Çünkü aykırı yönelişler halkın hayrına değildir. Sonunda hem yönetici mutsuz olur hem de yönettiği insanları mutsuz eder.

“Bilmediklerini ulemadan sorup öğrenesin...”

Yöneticiler ilme ve âlime değer vermeli, onların bilgisinden yararlanmalı, bunun için de çevrelerinde bilge danışmanlar bulundurmalı, dalkavuklara değil onlara itibar etmelidir.

“Farklı inançlara mensup olanları hoş tutasın...”

Yönetici zümre yönettikleri insanlara inançları, itikatları, etnik kökenleri açısından değil, “insan” olmaları açısından yaklaşmalı, insanca muamele etmeli, ötekileştirici ve dışlayıcı olmamalıdır.

“Askerlerine inamı, ihsanı eksik etmeyesin ki, insan ihsanın kulcağızıdır...”

Devlete, millete hizmet edenleri ödüllendir, namerde muhtaç etme, konumlarına uygun maaş ver.

“Zalim olmayasun!”

Zira zulüm âbâd olmaz. “Zulümle âbâd olanın akıbeti berbad olur!”

“Âlemi adaletle şenlendiresun...”

Adalet yolundan ayrılmak yahut adaleti ideolojik kin ve nefrete âlet etmek insanları bunaltır, bunalan insanı yönetmek zordur. Kedi bile sıkışınca sahibinin gözüne dalar.

“Unutma ki, bizim mesleğimiz Allah yoludur, maksadımız İ'lâ-yı Kelimetullahtır. Davamız kuru kavga ve cihan-girlik davası değildir.”

İdareci şan-şöhret için değil, “hizmet” için çalışmalı, kalıcı bir hedefi ve toplumsal amacı olmalı, dünyevi beklentilere asla girmemelidir.

İşte bu anlayış Osmanlı padişahlarını anlamsızca ve amaçsızca yakıp yıkan bir Cengiz Han, bir Hülagü Han, bir Timur Han olmaktan korumuş, inşacı ve imarcı yapmıştır.

Cevdet Paşa der ki:

“Tarih bilmeyen diplomat (ve tabii ki siyasetçi), pusu-la okumayı bilmeyen kaptana benzer; İkisi de gemiyi karaya oturturlar.”

Cevdet Paşa'nın bu tespitinin yansımalarını hayatın her alanında görmüyor muyuz?

Devlet fikrinin babası
Ertuğrul Gazi

MÜNECCİMBAŞI AHMED DEDE EFENDİ, Osmanlı Devleti'ni kuranları şöyle anlatıyor:

"Bil ki, bu devleti kuranlar, tarihin en haşmetli ve en büyük hükümdarlarıdır. Çok hayır yaparlar, çok ihsanda bulunurlar. Daima adaletle hükmetmişler, kılıçlarının hakkı, mızraklarının meyvesi olarak bu devleti kurmuşlar ve büyötmüşlerdir."

Fransız tarihçi Fernand Grenard ise Osmanlı Devleti'nin kuruluş safhasını, "İnsanlık tarihinin en hayrete değer ve en büyük olaylarından biri" olarak selamlıyor.

Bu oluşun temellerini atan isim ise, hiç kuşkusuz, kurucu olarak andığımız Osman Gazi'nin babası Ertuğrul Gazi'dir. (Ertuğrul Gazi'nin babası Gündüz Alp, Gündüz Alp'in babası ise Kaya Alp'tir. Bunlar Kayı Han aşiretinin beyleridir.)

Kendisi Osmanlı padişahları arasında sayılmamakla birlikte, Ertuğrul Gazi, Kayı Han Aşireti'nin Anadolu'ya yerleşmesi ve kökleşmesinde çok önemli bir rol üstlenmiştir ve neslinden gelen padişahlar hem duruşları hem de icraatlarıyla onun arkasından gitmişlerdir.

O, devlet fikrinin babasıdır...

Bu açıdan "Osmanlı padişahlarının hocaları" arasında sayılmaya hak kazanmıştır.

Ertuğrul Gazi'nin kesin doğum tarihi bilinmiyor. Ama 1191'de dünyaya geldiği genellikle kabul ediliyor. Annesi, gençecik evladını bayrağa sarılı tabutundan alıp toprağa verdikten sonra "Vatan sağolsun" diyebilen Anadolu anneliğinin ilk örneklerinden biri Hayme Ana'dır. (Domaniç'teki türbesinde ebediyeti yaşıyor.)

Hayme Ana devlet evinin direğidir. Kardeşleriyle ihtilafa düştüğünde Ertuğrul oğlunu desteklemiş, büyük ihtimalle yüreğini geri dönüşlere değil, Peygamber müjdesine kilitlemesini ve bir Peygamber vediası olan Bizans'ı fethetme gayesiyle Batı'ya yürümesini o öğütlemiştir. (Hayme Ana, tıpkı Yunus Emre gibi Anadolu'nun paylaşamadığı bir "değer"dir ve yine Yunus gibi Anadolu'nun bazı yerlerinde mezarı vardır. Mesele; Ankara'nın Haymana'sında.) Aynı zamanda, Osmanlı tarihinde, kendisine türbe yapılan ilk "kadın önder"dir.

Kayı Han Aşireti, Oğuzların Günhan Kolu'ndan gelir. Malazgirt Meydan Savaşı'nın kazanılmasından (1071) sonra yerleşmek için akın akın Anadolu'ya gelen Türk boyları arasında, Kayı Boyu da vardı. Kayılar önce Horasan taraflarına konmuş; Moğol istilasının başlaması üzerine Harzemlilerle birlikte Moğollara karşı savaşmış; Harzem Şahı Celâleddîn Mengü-birtî, kahpece arkadan vurulup şehit edildikten sonra (1221) ise Merv ve Mahan yoluyla Van Gölü'nün kıyısındaki Ahlat'a yerleşmiştir.

Kayı Boyu'nun Horasan'dan 50 bin kişi ile hareket ettiği bazı tarihlerde kayıtlıdır. Ancak Ahlat'a ne kadarının sağ ve salim varabildiği bilinmemektedir. Çünkü Kayılar, yol boyunca hem Moğollarla hem de düşman kabilelerle savaşmak zorunda kalmışlardır. Bu arada kayıplar vermiş oldukları muhakkaktır.

Kayılar Ahlat'da dokuz yıl kadar oturdular. Moğolların

her şeyi yakıp yıkarak buralara kadar gelmeleri sonucu, tekrar göçe başladılar. Öce Erzurum'a, oradan Erzincan'a, nihayet Amasya'ya geldiler. Bu sırada Ertuğrul Gazi'nin babası Gündüz Alp, Ankara yakınındaki Kızılcaşaray civarında bulunan Kırka Köyü'nde vefat etti (türbesi aynı köydedir). Bunun üzerine Ertuğrul Gazi, aşiret beyliğine getirildi.

Ertuğrul, Hayme Ana'sı ve Gündüz Alp babası tarafından yüreğinde yakılan "fetih" meşalesi sayesinde, rotasını belirlemede hiç zorlanmadı: "Bizans'ı fethetmek" üzere yola çıkacaktı. Çünkü Bizans, Peygamber müjdesiydi.

Bu düşünce beynini ve yüreğini kor gibi tutuşturunca, "Deryayı (İstanbul Boğazı'nı) kastettiği çok açık" geçeceğiz ve devlet olacağız!..” deyiverdi. Fakat ağabeyleri Sungur Tekin ve Gündoğdu Bey'in ufkunda devlet yoktu. Onlar eski topraklarına dönmek, "Elkip biçmek, geçinip gitmek" istiyorlardı.

"Deniz suyu tuzludur, ne hayvan, ne insan içebilir ne de ekin sulanabilir" gerekçesiyle bu fikre karşı çıktılar. Nihayet aşiretin büyük kısmını alarak eski topraklara (Orta Asya) döndüler.

Ancak akıbetlerinden hiçbir tarih bahsetmiyor. Muhtemelen Moğol çapulcuları tarafından basılıp öldürüldüler.

Ama "devlet" fikrinin babasını, oğullarını, oğullarının oğullarını ve arkadaşlarını, tüm tarihler "Osmanlı Devleti'nin kurucuları" olarak selamlıyorlar.

Ertuğrul Bey, anası, küçük kardeşi (Dündar) ve kendisine güvenen yakınlarıyla birlikte Batı'ya yürüdü. Meşru hedefine yürüyen Müslümanın önündeki engelleri Allah bir bir kaldırır ve hedefine ulaştırırdı. Ertuğrul Gazi'nin önündeki engeller de kalktı. Bazı olumlu gelişmeler neticesinde Söğüt ve Domaniçe ulaştı. Artık o Selçuklu Sultanlığının bir "Uç Beyi" idi.

Oğlu Osman Gazi'yi sık sık Şeyh Edebalı tekkesine götürüyor, tekke sohbetleriyle yüreğini mayalamaya çalışıyordu. Ölümüne yakın günlerde Osman Bey'i karşısına aldı ve dedi ki:

“Oğulcuğum! Şeyh Edebalı bizim boyun (obanın-aşiretin) ışığı ve yüreğidir. Terazisi ince tartar, dirhem şaşmaz? Bu yüzden beni kır, Şeyh’i kırma; bana karşı gel, ona karşı gelme...

Bana karşı gelirsen üzülürüm ama ona karşı gelirsen gözlerim sana bir daha bakmaz olur, baksa da görmez olur.

Sözüm Edebalı’yı korumak için değil, seni korumak içindir!

Oğulcuğum! Bu dediklerimi vasiyetim say, ona göre uy.”

Osman Gazi de buna göre yaşadı ve yaşantısıyla da torunlarına örnek oldu.

Kurucu irade

Osman Gazi

KAHT-I RİCALE (ADAM KİTLİĞİNA) düşmüş bir dünyada, “adam gibi adam”ların her münasebetle konuşulması belki insanlığa yeni ufuklar açar. Bu bağlamda özellikle Osman Gazi’den dünyanın öğreneceği çok şey var.

Osman Gazi’nin (ve Osmanlı insanının) örnek almamız gereken meziyetlerine kısaca bakalım...

İmanlıydı: Öyle ki, hayatının her safhasında imanının yansımalarını görmek mümkündür. (Bizim imanımız siyasetimize, ticaretimize, sosyal hayatımıza ne kadar yansıyor?)

Sık sık ders ve feyz (bir devlet adamının ikisine de çok ihtiyacı var) almaya gittiği Şeyh Edebali tekkesinde, gecelerden bir gece gözünü kırpmadan ayakta beklemesi meşhurdur...

Onu sabah namazına kaldırmaya gelenler, yatağını bozulmamış, kendisini ise ihtiram duruşunda bekler buldular. Gözleri rahledeki Kur’ândaydı. Sabaha kadar ayakta Kur’ân’a saygısından beklemişti. Durumu Şeyh Edebali’ye bildirdiklerinde, Osman Bey’e sordu:

“Neden uyumadın?”

Osman Bey boynunu büktü, içten gelen bir teslimiyet içinde fisıldadı:

“Kelam-ı Kadim karşısında ayaklarımı uzatıp uyumayı içime sindiremedim.”

Kararlıydı: Hedefini belirlemiş, hem beynine hem de yüreğine çakmıştı. Bazı tarihçilere göre, okuma-yazma bilmemesine rağmen, Şeyh Edebalı Tekkesi’ndeki sohbetlerde kendini öylesine geliştirmişti ki, ancak generallerin izleyebileceği türden bir strateji izleyip, civar kalelerle başladığı fetih hamlesini hızla İznik (Hristiyanlığın kutsal kenti İznik’i fethetmesi Hristiyan dünyasının moralini çok bozdu) ve İzmit’e yaymış, Peygamber vasiyeti Bizans’ın böğrüne bir hançer gibi girmişti.

Ardından Bursa’yı kuşattı, ancak ömrü yetmedi. Bursa’nın fethi oğlu Orhan Gazi’ye nasip oldu.

Duyarlıydı: Yönettiği toplumun her türlü derdiyle dertlenir, “Ben halkın içinden geldim” diye övünmek yerine, halkın içinde kalarak halkı yönetirdi.

O kadar duyarlıydı ki, çarık bağları çözüldüğü için ayaklarına dolaşıp yere kapaklanan çocuğu kucaklamış, ona çok iyi koştüğünü söylemiş, sonra da önüne diz çöküp çarıklarını güzelce bağlamıştı.

Faziletliydi: Avusturyalı tarihçi Hammer diyor ki:

“Faziletli bin insan olduğu inkâr edilemez.” (Bırakınız yabancuları, bizden biri bizim hakkımızda böyle bir şahitlik yaparlar mı?)

Adildi: Kendi aşiretinden bir Müslümanla bir Hristiyanın ticari bir ihtilafını Hristiyan lehine hâletmişti. Bu karar ilk bakışta arkadaşlarına ters geldi. İçlerinden biri:

“Begüm (beyim)” dedi, “bir Hristiyanı korudunuz.”

Osman Gazi, “Hayır” diye cevap verdi, “hakkı, hukuku ve adaleti korudum. Biri Müslümandı ama haksızdı; öbürü Hris-

tiyandı ama haklıydı. Bir Müslüman olarak haklı tarafta yer aldım.”

Ayrıca, hangi inançtan olursa olsun, Karacahisar Pazarı’na mal getiren satıcılardan mallarını satamayanları vergiden muaf tutmuştu.

Hamiyetliydi: Elinde-avucunda ne varsa arkadaşlarıyla bölüşür, ilim erbabını, fakirleri ve düşkünleri himaye ederdi. Bu konuda öyle çok örnek var ki...

Bütün meaziyetlerini tek tek sayma güçlüğünden sadece sıralamakla yetinelim: Osman Gazi; ahlaklıydı, izzetliydi, sevgi doluydu, dürüsttü, fedekârdı, feraset sahibiydi, dinamikti, cesurdu, kalıcı hedef sahibiydi...

Ayrıca da ilim adamlarının öğütlerini dinler, âlimleri sever ve sayardı...

Bir “mürit” teslimiyeti ve sadakatine “Bey” kimliğini katan Osman Gazi, tüm meziyetleriyle faziletlerini, ailesinden aldığı terbiyenin yanı sıra, “mürşidi” Şeyh Edebali hazretlerine borçludur.

Hamurunu “tevhid” eksenli öğretisiyle yoğurup, ortaya tam anlamıyla bir “terkip” ve “sentez” çıkarmıştır: Osman Gazi, kendisinden sonra gelecek padişahların âdeta terkibi ve sentezidir!

Şeyh’in sohbetlerinde bir taraftan adaleti, hamiyeti, şefkati, sadakati, izzeti, himmeti öğreniyordu. Hamiyeti öğrenirken, diğer taraftan cıva kadar akıcı, ateş kadar yakıcı olmayı öğreniyordu: Bunlar bölgeye kök salmanın şartlarıydı.

Şeyh Edebali, ya engin feraseti ya da dillere destan kerametiyle, Osman Bey’in zatında “Osmanlı gerçeği”ni sezmiş gibiydi. Ama sezgilerin gerçeğe dönüşeceği ana daha çok vardı. “Osmancık”ın iyice pişip olgunlaşması gerekiyordu. İmtihanları bir bir vermeliydi... Osman Gazi, imtihanları vermiş olmalı ki, “Ben dervişim, kızımı benim gibi bir dervişe vereceğim” diyerek Osman Bey’e o güne kadar kızını vermeyen Şeyh

Edebali, çözüldü. Sevgili kızı Mal Hatun'u Osman Bey'e ni-kâhlamayı düşünmeye başladı. Bu süreç Osman Bey'in meş-hur rüyasına kadar devam etti...

OSMAN GAZİ'DEN GÜNÜMÜZE İLHAMLAR

Osmanlı Devleti'ni "ebed müddet" yaparak dünya önderi ve örneği hâline gelmesini sağlayan kaynakları iyi analiz etme-miz gerekiyor.

Açıkçası tarihi "derin okuma"mız lazım...

"Derin okuma"yı başaramazsak, krizlerle boğuşa boğuşa tükenir gideriz.

* * *

Osman Gazi'nin, ölüm döşeğinde yatarken, oğlu Orhan Ga-zi'ye verdiği öğütler bugün de her devlet adamına yol göstere-bilecek seviyededir.

Osman Gazi özet olarak oğlu Orhan Gazi'ye (ve tabii yöne-ticilerimize) diyor ki:

*** "Bak oğul, Allah'ın emirlerine aykırı işler işlemeyesin."**

Yani, yönetici ne kadar güçlü olursa olsun, devleti canının istediği gibi yönetmeye kalkışmayacak, kurallara uyacak...

*** "Bilmediklerini ulemeden sorup öğrenesin."**

Yönetici ne kadar akıllı olursa olsun, bir işi yapmadan önce mümkün olduğu kadar çok insanla istişare etmeli, işin ehline danışmalıdır.

*** "Farklı inançlara mensup olanları hoş tutasun."**

Yönetici farklı dinden, farklı inançtan, farklı fıkirden bile olsa, herkesin inanç, ibadet, kıyafet, siyaset ve fikir özgürlüğü-nü, yani başkalarının da "farklı" olma hakkını saygıyla karşıla-malı, kimseyi kendisi gibi olmaya zorlamamalıdır.

*** "Askerlerine inamı, ihsanı eksik etmeyesün insan ihsa-nın kulcağıdır."**

Yönetici, başta askerî sınıf olmak üzere, tüm çalışanların hakkını, hukukunu gözetmeli, rahat geçinmelerini sağlamalıdır.

*** “Âlemi adaletle şenlendiresin. Allah için cihadı terk etmeyesin.”**

Adaletle zulüm yapmamanın birlikte vurgulanması “hukuk devleti” kavramını çağrıştırıyor. Ayrıca bunların hemen ardından cihadın hatırlatılması da çok ilginç! İlginç, çünkü bu anlamda bir cihadın şiddet içermemesi gerekiyor. Anlaşılan Ertuğrul Gazi, sevgi ve şefkatle yüreklerin fethini öngörmüş. Yani yönetici mutlak manada adil olmalı, toplum içinde ayırma gitmemeli, sevgi için “cihat” etmelidir.

*** “Ulemaya riayet eyle ki, din işleri nizam bulsun. İlim ehlini el üstünde tut.”**

Yönetici bilgi ve bilgenin değerini bilmeli, başta din olmak üzere, tüm işlerin bilimsel metotlarla yürütülmesine dikkat etmelidir.

*** “Askerlerine ve dünya malına gurur getirip doğru yoldan uzaklaşmayasın.”**

Yönetici gücünü hukuktan almalı, ne kendi milletine ne de başka milletlere haksızlık etmemeli, merhamet ve adalet yolundan ayrılmamalıdır.

*** “Bizim mesleğimiz Allah yoludur, maksadımız İ'lâ-yı Kelimetullahtır. Davamız kuru kavga ve cihangirlik davası değildir.”**

Yönetici şan-şöhret için değil, Allah rızası için çalışmalıdır. İşte bu anlayış Osmanlı padişahlarını bir Cengiz Han, bir Hülagü Han, bir Timur Han olmaktan ve dünyayı yakıp yıkmaktan korumuş, inşacı ve imaracı yapmıştır.

Feraset ve kemalat ehli *Geyikli Baba*

GEYİKLİ BABA, ORHAN GAZİ devrinin ferasat ve kemalat sahibi gönül erlerinden biridir. Azerbaycan'ın Hoy şehrinde doğmuştur. 1275-1350 (H. 674-750) yılları arasında yaşadığı tahmin edilmektedir.

Bağdatlı Şeyh Ebü'l Vefâ'nın izinden gitti. Aynı yolun yolcusu olan Baba İlyas Horasânî'den ders aldı. Tasavvuf yolunda iyice olgunlaştıktan sonra Anadolu'ya geldi. Osmanlı mücahitlerine katıldı.

Savaşta kılıç, barışta kalem tuttu.

Hem savaşçı, hem muallim oldu.

Derme-çatma tekkesinde yaşar, her akşam ziyaretine gelen geyiklerle ahabpılık ederdi. Bir yere gitmesi gerektiğinde ise kendisine dost edindiği geyiklerden birine binerdi.

Bu yüzden de kendisine "Geyikli Baba" denir, kerametleri dilden dile söylenirdi.

Bursa'nın fethine bir geyiğe binmiş olarak katıldı. Elinde

ağır bir kılıç (rivayete göre altmış okkalık) olduğu hâlde en ön saflarda çarpıştı.

Fetihten sonra da tekkesini Keşiş Dağı (Uludağ) eteklerine taşıdı. Gelenlere nasihat eder, ilim ve tasavvuf dersleri verirdi.

Orhan Gazi de namını duydu. Özellikle Bursa'nın fethinde gösterdiği cesarete hayran oldu. Yakından görmeyi murat edip Bursa'ya davet etti.

Fakat Geyikli Baba daveti kabul etmedi:

“Kusuruma bakmasınlar, şehirler beni sıkar.”

Orhan Bey'e bunu söylediklerinde, bir anlam veremedi. Tevazu gösterip,

“Gelmeyene, gidilir” dedi, “varın haberleyin, yarından tezi yok ziyaretine gideceğiz.”

Geyikli Baba buna da itiraz etti:

“Sakin gelmesin! Kendileri de iyi bilirler ki, biz dervişler gönül ehliyiz. Öyle bir vakitte ziyaretine varalım ki, huzura vardığımız zaman edeceğimiz dua kabul buyrulsun. O vakte kadar beklesin.”

Aradan haftalar geçti. Nihayet bir gün Geyikli Baba'nın kapıya geldiğini Orhan Bey'e müjdelediler.

“Hemen alın” diye emretti Orhan Bey, “Allah dostlarını kapıda bekletmek olmaz.”

“Lakin şeyh efendi şu an çok meşgul, efendim. İşi bitince gelecekmış.”

Orhan Bey, hayretle sordu:

“Ne işi varmış ki?”

“Getirdiği kuru bir dalı sarayın bahçesine dikmekle meşgul.”

Orhan Bey bu işin sırrını çözemedi.

Kalktı, kapıya çıktı.

Gerçekten de Geyikli Baba, kuru dalı bahçeye dikmiş, sulamakla meşguldü.

Merakla sordu:

“O kuru dal yeşerir mi?”

Geyikli Baba, sulamaya devam ederek cevap verdi:

“Yeşerir Beyim, bu topraklar atanı yeşertti, atanın atasını yeşertti, seni yeşertti. Bu dal da öyle yeşerecek.”

Muhabbete hikmet katmış, söyleyeceğini söylemişti...

Orhan Bey'e ise susmak düşmüştü.

Şeyh Efendi devam etti:

“Bu hatıramız burada kaldığı müddetçe, dervişlerin duası senin ve neslinin üzerindedir. Senin neslin ve devletin bu ağaç gibi kök salacak, dalları çok uzaklara ulaşacak, evlatların Din-i Mübin'e çok büyük hizmetler yapacaklar.”

Orhan Bey mutlu mutlu gülümserken, Şeyh Efendi, İbrahim sûresi'nin 24. ayetini okudu:

“*Kökü sabit, dalları ise göktedir.*”

Sonra Orhan Bey'i selamladı, döndü, geyiğine bindi ve geldiği gibi dergâhına döndü...

Orhan Bey, “Geyikli Baba'nın bir bildiği olmalı” diye düşünüp sessiz kaldı.

Bakalım kuru dal yeşerecek miydi?

Yeşerdi...

Tomurcuklandı, yaprak açtı ve gözle görülür bir hızla büyüdü...

Ulu bir çınar oldu (Bu ağacın Üftâde hazretlerinin türbesine giden Kavaklı Caddedeki çınar ağacı olduğu söylenir).

Bir zaman sonra Orhan Bey, Geyikli Baba'ya gitti:

“İnegöl ve çevresi senin olsun” dedi, “var gönlünce hizmet et.”

Fakat Geyikli Baba bunu da reddetti:

“Mal-mülk Cenâb-ı Hakkındır Beyim, ehline verir. Biz ehli değiliz, ziyan ederiz. Mala-mülke tamah etmek gönül insanına yakışmaz. Ayrıca da onca mala sahip olunca, dünyaya meyletmekten korkarız.”

Geyikli Baba Keşiş Dağı'ndaki dergâhında sayısız talebe ye-

tiştirdi. Her gün müslim gayrimüslim pek çok kişi dergâhına gelir, nasihat alırlardı.

Geyikli Baba onlara “kardeşlik” dersi verir, “Aranıza fitme sokmak isteyenlere fırsat vermeyin” diye nasihat eder, her inançtan insan bu sayede Bursa’da kardeşçe yaşardı.

Geyikli Baba, dargâhında vefat ettiğinde oraya gömüldü (Uludağ’ın doğu eteklerinde İnegöl yakınlarında). Orhan Gazi türbesini yaptırdı. Türbenin yanına cami, dergâh ve imaretten müteşekkil bir külliye inşa etti.

Müritleri külliyenin çevresine yerleştiler. Evler kurdular. “Baba Sultan” köyü böyle oluştu.

Türbesi hâlâ ziyaretgâhtır.

Gönüller fatihi *Emir Sultan*

BAZI ZAMANLAR VARDIR KI, yandığınızı, tükendiğinizi hissedersiniz.

İşte o an, canınızı Bursa'ya atma anıdır. Çünkü Bursa Osmanlı'yı imparatorluk burcuna tırmandıran merdivenin ilk basamağıdır. Diyebilirim ki yükselişin kökleri orada yaşar. Aynı zamanda Bursa, ecdadın diri duruşundan izler taşıyan bir şehirdir.

Her çınarında sonsuz bir şarkı, her mabedinde bir ebediyet sırrı, her türbesinde bir menkıbe yazılıdır. Nerdeyse her adımda karışınıza çıkan "tarihî eser"leri göre göre kanıksamışsanız, ıskalayıp geçer, koca tarihin içinde hiçbir şey görmeden yürürsünüz. Ama bir de baktığınızı görmeyi biliyorsanız eğer, Bursa'yı gezmenin tarihe seyahat anlamı taşıdığını, herhangi bir tarihî mirasla karşılaşmanın tarihle buluşma olduğunu fark edersiniz. Hayat maddeden soyutlanır, madde mana ile bütünlenip maveraya akar...

Burası, kuruluş aşamasının imanla ahlakı, zamanla strate-

jiyi bütünlemiş Osman ve oğlu Orhan Gazi'nin türbeleridir. Şurası hükümdarlığını inancının emrine verdiği için şehadet mertebesine yükselmişliğin simgesi Murad Hüdavendigâr'ın, orası cesaretin ve hızın şahikası Yıldırım Bayezid'in, ötesi Ankara Savaşı'ndan sonra oluşan "Fetret Devri"ni kapatıp devleti âdeta yeniden inşa ettiği için "İkinci münşi" olarak da anılan Sultan Çelebi Mehmed'in mekânıdır.

Sonrası Somuncu Baba (Hamid Hamidüddin), Hızır Dede, Akbıyık Sultan, Şeyh Üftade, Emir Sultan (Molla Muhammed Şemsüddin Buharî)...

Siyaset adamlarının yürek adamlarıyla iç içe ebediyeti uyu-
maları insanı etkiler, hatta biraz da şaşırtır. Olguyu değerlen-
dirince anlarsınız ki, bu insanlar sağken de iç içe yaşamışlar.

Kayı Han Aşireti'ni kısa süre içinde önce beyliğe, ardından imparatorluğa yükselten sırrın özünü yakaladığınızı birden hissedersiniz. Bu sır, maneviyata dayalı toplum ahlakını ha-
yata hâkim kılma davasının özüdür! Hürmetli adımlarla Emir
Sultan Hazretleri'nin türbesine girerken, kulaklarınızda mazi-
nin derinliklerinden kopup gelen bir ses yankılanır:

"Terk-i cemaat cerh idüğün şuyu' bulmağilen... Şehadetün
caiz değildir."

"Namazlarını cemaatle kılmadığınızı söylendiği için şahit-
liğinizi kabul etmiyorum."

Bu ses Emir Sultan'ın kadim dostu ilk Osmanlı şeyhülislâmı
Molla Fenari'nin (Şemseddin Muhammed) sesidir ve devrin
padişahı Sultan Yıldırım Bayezid'in yüzüne haykırmaktadır.

Osmanzade Taib, *Hadikat'üs-selâtin* isimli eserinde bu
haykırışın sonucunu da veriyor:

"Hünkâr, saray-ı hümayunları pişgâhında bir camii şerif
bina idüb evkâtı hamsede cemaate müdavemet buyurdular."

"Padişah, sarayının avlusuna bir cami yaptırdı ve beş vakit
namazını burada cemaatle kılmaya başladı."

Gururlarına kapılmaları için tüm şartların mevcut olduğu

bir dönemde, ikazları ve zaman zaman sertleşen çıkışlarıyla padişahları tevazu abidesine çeviren olgunun maneviyat önderlerine verilen yetki olduğunu derinden derine hissedersiniz. Ardından gözlerinizin önüne Niğbolu Meydanı gelir. Kıran kırana savaşta kolundan yaralanan Yıldırım Padişah'ın yarasına bakan uzun boylu hekimin maharetine şaşıp kalırsınız. Nasıl olmuşsa olmuş hayli derin olan yara, hekimin elini değdirmesiyle kapanmış, izi bile kalmamıştır.

Çevresine talimat yağdırmakla meşgul olan Padişah, durumu fark etmesine etmiştir ama artık çok geçtir. Uzun boylu hekim çoktan ortarlardan kaybolmuş, sanki yer yarılıp içine girmiş ya da sanki gökyüzüne uçmuştur.

Kimliğine ilişkin sualler de cevapsız kalmıştır. Çünkü kimse uzun boylu hekimin Molla Muhammed Şemsüddin Buharî olduğunu fark edememiştir.

Padişah zaferi kazanıp Edirne'ye sağ salim ulaştığında Buras'dan gelen haberle sarsılır: Gelen haber sevgili kızı Hundi Fâtıma Hatun'un bir molla ile evlenmek istediğine dairdir. Padişah bu habere çok öfkelenmiştir. Ama olan olmuş, Yıldırım Padişah'ın hükümdarlara layık kızı Emir Sultan'a çoktan gönülünü kaptırmıştır.

Yıldırım Padişah, ancak Emir Sultan'ı gördükten ve yarasını saran hekim olduğunu anladıktan sonra, bu evliliğe razı olacak, "Bize damat olarak dünya sultanı değil, sizin gibi bir gönül sultanı gerektir!" diyerek kızını gönül huzuru içinde ona vermek isteyecektir, ancak bu sefer de Emir, Valide Gülçiçek Sultan engeliyle karşılaşacaktır.

Valide Sultan, ya kadınca bir dürtü yahut bu evliliğin ne kadar imkânsız olduğunu göstermek sevdasıyla, rivayete göre Hoca'dan kırk deve yükü altın talep etmişti.

Durum Hoca'ya bildirilince gülümsemiş, "Mesele dünyalıksa kolay, Valide Sultan lütfedip bana kırk deve gönderirse, ben de altın yükleyip kapısına yıkarım" diye haber salmış, ge-

len develeri deniz kıyısına götürüp sırtlarındaki çuvalları çakılla doldurmuş, sarayın kapısına dayanmış, çuvallar avluya yıkılınca etraf çil çil altınla dolmuştur. Ancak ondan sonra Yıldırım Bayezid'in kızı Hundi Fâtıma Sultan'le evlenebilmiştir.

Tabii bu anlattığım, Emir Sultan'ın kerametine yürekten inanmış temiz Anadolu insanının pak yüreğinden çıkma bir menkıbedir. Yine de Emir Sultan'ın dünya malı karşısındaki duruşunu göstermesi açısından ilginçtir.

Bu yürek adam aslen Buharalı'dır. Babası ölünce Medine'ye yerleşmiş, ancak Âlî-şan Efendimizin rüyasına girmesi ve nur saçan üç kandili takip ederek kandillerin söndüğü yere yerleşmesini emretmesi üzerine Uludağ eteklerine kadar gelmiş, kandiller orada sönmeye de Bursa'ya yerleşmiştir.

Emir Sultan'ın adı kısa sürede Bursa'yı sarmış, etkili vaazları yürekleri tutuşturmuş, nihayet saraya "damat" olmuştur.

* * *

Emir Sultan, Molla Fenari ve Somuncu Baba...

Yıldırım Bayezit döneminde Osmanlı'nın manevi gücünü, şefkatini, hamiyetini, adaletini ve azametini temsil eden gönül sultanları...

Osmanlı'yı "Cihan hâkimiyeti mefküresi"ne taşıyan sırrın özü işte bu "erenler halkası"dır. İlmin izzeti ile âlimin kıymeti bu halka içinde temsil edilmiş, Osmanlı idarecileri "erenler halkası"nın içinde yer alan gönül sultanlarına verdikleri kıymet ölçüsünde büyümüşler, devleti de aynı ölçekte büyütüp milleti "saadet diyarı"na taşımışlardı.

Çünkü yalnız onlar, hiçbir dünyevi hesap yapmadan, hiçbir menfaat kaygısına düşmeden, makam-mevki endişesine kapılmadan düşüncelerini ifade edebiliyor, gerektiğinde padişahlara meydan okuyabiliyorlardı.

Tabii bu da yönetici sınıfı kable istikametinde tutuyordu.

Bu yüzden hiçbir tereddüde kapılmadan, "Gönül Sultanla-

rı”nı, Osmanlı’yı zirveye taşıyan sırrın manevi mimarları olarak selamlayabiliriz.

Kuşkusuz bunların başında Seyyid Muhammed Şemsüddin Buharî (Emir Sultan) vardır.

Emir, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın deyişiyle, “15. asrın halk muhayyilesine en çok mal olmuş kişisi”dir.

Molla Fenari ve Somuncu Baba ile birlikte, Osmanlı Devleti’nin dinî, hukukî ve ahlakî temellerini atmış, “Osmanlı insanı”nı Kur’ân ve sünnet odaklı bir imparatorluk kuracak kıvama getirmiştir.

Osmanlı’ya istikamet veren ve istikamette tutan ‘Sünnet Medeniyeti’nin temellerini bunlar atmıştır.

* * *

Molla Seyyid Muhammed Şemsüddin, aslında Buharalı bir çömlekçidir. Buhara’da kerametleri fazla yayılınca rahatsız olup hacca gitmiş, haccettikten sonra, Peygamber Efendimizin kabrinin bulunduğu Medine’ye varıp seyyidlere (Peygamber Efendimizin soyundan gelen kişilere) ayrılan bir misafirhaneye yerleşmiştir.

Görevliler “Burası Seyyid’lere aittir, seyitsen bunu ispat et, şahit göster, yoksa çek git” deyince, aklına bir fikir gelmiş, misafirhane görevlilerinden kendisini takip etmelerini istemiştir.

Hep birlikte Peygamber Efendimizin kabrinin yanına gitmişler, orada Molla Muhammed Şemsüddin kabre doğru seslenmiş: “Es-selamu aleyküm ya ceddî!”

Derinden çok tatlı bir ses karşılık vermiş: “Ve aleyküm selâm ya veledî!”

Buna şahit olan misafirhane görevlileri, kendisinden özür dileyip istediği kadar orada kalabileceğini söylemişlerse de Muhammed Şemsüddin, Peygamber Efendimizin rüyasına girmesi ve üç kandilin ışığını takip etmesini istemesi üzerine Anadolu’nun yolunu tutmuştur. Kandiller Bursa’da sönünce

de Bursa'ya yerleşmiş, tekkesini kurup irşada başlamıştır.

Şehirler de insanlar gibidir: Okumayı bilerseniz, okuyabilirsiniz.

* * *

Emir Sultan, Anadolu'nun Müslümanlaşmasına ve Osmanlı'nın ilim-adalet ayakları üzerine kurumsallaşmasına büyük katkılar yapmış, Anadolu Türk Beylikleri arasında dostluk ve kardeşlik inşa etmeye çalışmış, Yıldırım Bayezid'le Timur arasında çıkması mukadder savaşı engellemek için elinden geleni yapmıştır.

Ancak engelleyemeyince tercihini Osmanlı'dan yana yapıp Osmanlı ordusuna katılmıştır. Ankara Savaşı (1402) bitince Yıldırım Padişah gibi o da Timur'a esirdir. Timur ilmini-irfanını duyup gıyabında hayran olduğu âlimle görüşmüş, serbest olduğunu müjdelemiş, ardından da kendisiyle Semerkand'a gitmesi hâlinde her türlü imkânı ayaklarının altına sereceğini söylemiştir.

Geleceğin başıbozuk cihangir Timur'da değil, Konstantiniye fethine adım adım yürüyen Osmanoğulları'nda gören Emir ise bu teklifi birkaç nezaket cümlesi eşliğinde reddetmiştir.

Yanılmadı...

Zira, Ankara Savaşı sonunda darmadağın olan Osmanlı Devleti, on bir senelik bir fetretten Çelebi Sultan eliyle kurtuldu. 1413'te toparlandı ve ondan tam kırk sene sonra, 1453'te Doğu Roma'yı fethedecek kıvama ulaştı.

Timur İmparatorluğu ise hedefsizliğin bedelini ödeyerek, bu süre içinde hemen hemen tarihten silindi.

Emir Sultan da Doğu Roma'nın Osmanlılar tarafından fethedileceğine inanıyor, bunu çabuklaştırmak için elinden geleni yapıyordu.

O kadar ki Fatih'in babası Sultan II. Murad'ın 1422 yılında gerçekleştirdiği kuşatmaya beş yüz civarında talebesiyle bizzat

katılmış, ordunun manevi gücü ve desteği olmuştu. Ne çare ki, fetih bir süre daha “Fatih”ini bekleyecekti.

02 Mart 1389’da ebediyete yürüdü. Bursa’da kendi adıyla anılan semte defnedildi. Ölümünden sonra da aşkını büyük bir sadakate dönüştürüp sürdüren eşi Hundi Sultan tarafından hem türbesi yaptırıldı (Hundi Sultan da iki kızı ve oğlu Emir Ali ile birlikte aynı türbede yatıyor) hem de yanına kıyamete kadar “Allah” nidaları yükselecek bir cami inşa edildi.

1795’te meydana gelen depremde zarar gören türbe, Sultan III. Selim tarafından yeniden yaptırıldı. Çevresi Osmanlı’nın ilme verdiği önemi vurgulayan bir medrese, “Temizlik imandan gelir” anlayışının ürünü olarak bir hamam, dillere destan Osmanlı misafirperverliğini ve “Tanrı misafiri” kavramını çağlara taşıyan bir misafirhane ile donatıldı.

Bazı kaynaklarda, “İmralı Adası”nın adını Emir Sultan’ın ve Hundi Hatun’un oğulları “Emir Ali”den aldığı yolunda kayıtlar vardır.

Rivayete göre Emir Ali Bursa’nın Timur tarafından işgali sırasında, Timur’un adamları tarafından kandırılarak İmralı Adası’na kaçırılmış, yanındakilerle birlikte Osmanlı aleyhine çalıştırılmıştır.

Bunu öğrenen Emir Sultan oğlunun ölümü için dua etmiş ve “Yadigârı Şemsi” adlı kitapta anlatıldığına göre, Emir Ali’nin ölümü o gece gerçekleşmiştir. Daha sonra mezarı annesi tarafından Bursa’ya nakledilerek bu türbeye defnedilmiştir.

EMİR SULTAN’DAN ÖĞÜTLER

“Ağzından hiç yalan çıkmayacak; her gününü son gününmüş gibi yaşayacaksın.

İlim öğrenme konusunda asla tembellik etmeyeceksin.

Selamsız hiçbir mekâna girmeyecek, her şeyinde Kur’ân ve hadisi kendine rehber yapacaksın.

Oğlum!.. Hayat her şeyi ve her yanıyla senin için bir mekteptir. Daima hayra koşacaksın. Kötülerden ve kötülükten kaçınacaksın.

Unutma ki, en etkili silahın duan ve bilgindir.”

Bu öğütleri kalbine yerleştirmiş insanlar tarafından yönetilmek istemez misiniz?

Bir irfan sancaktarı *Somuncu Baba*

ASIL ADI HAMİD HAMİDÜDDİN'DİR. "Somuncu Baba" diye şöhret bulmuştur.

Miladi 1331 tarihinde Kayseri'nin Akçakaya köyünde dünyaya gelmiştir. Anadolu'yu Müslümanlaştırmaya gelen Horasan erenlerinden Şemseddin Musa Kayseri'nin oğludur. 24. kuşaktan Peygamber-i Âlî-şan torunudur...

Yani Seyyiddir.

İlk eğitimini babasından aldıktan sonra, gerisini Şam, Tebriz ve Erdebil'de sürdürmüştür.

Dinî ve dünyevi ilimlerle iyice donandıktan sonra, irşat göreviyle Anadolu'ya dönmüş, Bursa'ya yerleşmiştir.

Bursa'da çilehanesinin yanında yaptırdığı fırında ekmek pişirir, "Somunlar Mü'minler" diye diye çarşı-pazar dolaşarak satarmış. "Somuncu Baba" diye anılmasının sebebi budur.

Yıldırım Bayezid, Niğbolu Zaferi'nin şükür nişanesi olarak Bursa'da yaptırdığı Ulu Camii'nin açılışında o da vardır.

Açılışı damadı Emir Sultan'a teklif etmiş, ancak Emir, "Bu şerefe benden daha layık biri var" diyerek, Somuncu Baba'yı göstermiştir.

Kendini kalabalıkta saklamak isteyen Somuncu Baba, yapılan teklifi, "Padişah iradesi reddedilmez" gerekçesiyle kabul edip Ulu Camii ibadete açmıştır.

Sünnet kılınmış, sıra hutbeye gelmiştir.

Bu defa Padişah, Ulu Camii'nin açılış hutbesini okumasını Molla Fenari'den istemiştir.

Fakat o da, "Daha layık" olduğu gerekçesiyle, Seyyid Muhammed Şemsüddin'e (Emir Sultan) havale etmiştir.

Ancak o da, cami inşaatı müddetince inşaatta çalışanların tüm ekmek ihtiyacını karşılayan Şeyh Hamid-i Veli'ye (Somuncu Baba) bu şerefli görevi devretmiştir.

"Hünkâr'ım, zamanımızın en büyüğü burada bulunurken, bizim ilk hutbeyi irad etmemiz hem edebe uygun düşmez, hem de yakışık almaz. Bu cami-i şerafin açılış hutbesini okumaya en layık kişi Somuncu Baba'dır. Ruhsat verilirse ilk cuma hatbesini o irat etsin."

"Münasiptir" dedi Padişah, "kitap kavlince amel oluna..."

Şöhretten ödü kopan Somuncu Baba, teklifi istemeye istemeye kabul edip minbere çıkarken Emir Sultan'a şöyle dedi:

"Koca Emir, garip bir somuncu olarak yaşadığım beldede bilmem ki niçin hâlimi âşıkâr ettiniz?"

Emir Sultan bu soruyu gülümseyerek cevapladı:

"Çünkü bu işe sizden daha layıkını bulamadım."

Cemaat hayretler içindedir. Yüzler minbere dönmüş, herkes Somuncu Baba'nın okuyacağı hutbeyi merakla beklemeye başlamıştır.

Somuncu Baba, her basamağa dualar döşeyerek minbere çıkıyor. Dualardan sonra şöyle bir açıklamada bulunuyordu:

"Ey cemaat-ı Müslimin. Bazı âlimlerin, Fâtîha sûresi'nin

tefsirinde sıkıntıları olduğunu duyduk. İstedik ki bu güzel caminin ilk hutbesini Fâtiha tefsirine ayıralım.”

Ve Fâtiha sûresi'nin yedi çeşit tefsirini yapıyor...

Bu o zamana kadar görülmuş, duyulmuş bir şey değildir. Binlerce kişi nefes almayı bile unutmuş, Fâtiha'nın tefsirine dalmış gitmiştir. Somuncu Baba'nın her sözü bir hikmet denizi gibidir. Herkes dağarcığının elverdiği ölçüde bu hikmet denizinden nasibini almıştır.

Bursa, Somuncu Baba'nın sıradan bir fırıncı olmadığını o hutbe sırasında fark ediyor.

Cumadan sonra Bursa kadısı Molla Fenari, Padişah'a şöyle diyor:

“Somuncu Baba, önce bizim bu sûrenin tefsirindeki müşkülümüzü halletti. O, bunun büyük bir kerameti idi. Çünkü Fâtiha'nın birinci tefsirini bütün cemaat anladı. İkinci tefsirini, cemaatin ancak bir kısmı anladı. Üçüncüsünü anlayanlar çok azdı. Dördüncü ve sonraki tefsirlerini, içimizde anlayan yok gibiydi.”

Ve namazdan hemen sonra, elini öpmek isteyenlere al-dırmadan, kalabalıktan kaçarcasına evine giden Somuncu Baba'nın ilk ziyaretçisi Molla Fenari oldu.

“Sultan'ım” dedi, “bugünlerde Fâtiha sûresinin tefsirini yapmak istiyordum. Fakat sırrına tam nüfuz edememiştim. Bu hutbeniz ile Fâtiha'nın sırrına erer gibi oldum. Daha önce anlayamadığım yerler açıklandı. Medresede, hizmetlerimizin karşılığında kazandığımız beş bin akçemiz var. Kabul buyurursanız, bunu size vermek ve ayrıca sizin talebeniz olmak istiyorum.”

Somuncu Baba ne parayı kabul etti ne de hocalığı. Sadece dua edeceğini söyledi. Rivayet o ki, Molla Fenari'nin zihni bu dua sayesinde açıldı ve mükemmel bir “Fâtiha tefsiri” yazdı.

Fakat bu olay Somuncu Baba'nın sırrını ifşa etmişti.

“Sırrımız ifşa oldu, artık herkes bizi tanıdı” diye endişeleniyordu. Günün her saatinde evinin önünden insan seli akı-

yordu. Gözleri görmeyenler, elleri-ayakları tutmayanlar, hastalıktan kurtulamayanlar ona geliyordu.

Ruhu sıkıldı Somuncu Baba'nın. Bursa'dan ayrılmaya karar verdi...

Bir sabah erkenden, Gaves Paşa Medresesi'nden birkaç talebeyi yanına alarak yola düştü.

Molla Fenari, bu gidişi haber alır almaz, sokağa fırladı. Arkasından koştu. Nefes nefese ona yetişti. Ulu bir çınarın altına çekti. Bursa'da kalması için yalvarmaya başladı. Fakat kabul ettiremedi.

"Bari Bursalılara dua et" dedi, Molla Fenari.

Somuncu Baba Bursa'nın bereketli bir şehir olması ve da-ima yemyeşil kalması için dua etti. Somuncu Baba'nın altın- da dua ettiği o çınar bugün bile "Dua Çınarı" olarak anılıyor (Bursa'nın Ankara yolu çıkışındadır).

Somuncu Baba önce Aksaray'a, oradan da Ankara'ya gitti.

Nihayet Darende'de fani hayata veda etti (1412). Kabri kendi adını taşıyan caminin içindedir.

Talebelerinin en meşhuru, Hacı Bayram Veli'dir. Veli'nin Osmanlı oluşumuna katkıları, özellikle de Sultan II. Murad üzerindeki etkileri zaten bilinmektedir.

Şöhret korkusu hem Somuncu Baba'nın hem de talebesi Hacı Bayram-ı Veli'nin kitap yazmalarını engellemiştir.

Hatta Hacı Bayram, Osmanlı insanının yüzyıllar boyu okuyarak yüreğine Peygamber aşısı yaptığı meşhur başucu kitabı, *Muhammediye*'yi yazan talebesi Yazıcıoğlu'na, "Mehmed'im, bununla uğraşacağına bir gönül fethetmeye (bir kişi irşat etmeye) çalışsaydın, daha iyi olmaz mıydı?" demesi meşhurdur.

Somuncu Baba'nın günümüze kadar ulaşan yalnızca üç eseri mevcuttur:

1- *Şerh-i Hadis-i Erba'in*

2- *Zikir Risalesi*

3- *Silâh'u-l Müridîn ve Kâşif'u-l-Estar an Vechi-l Esrar*

SOMUNCU BABA'DAN ÖĞÜTLER

"Gizli ve aşikâr her yerde Allah'tan korkun.

Az yeyin, az konuşun, az uyuyun.

Halkın arasına az karışın.

Tüm günahlardan ve kötülüklerden uzak durun.

Şehvetin her türünden sakının.

İnsanlara umut bağlamayın.

Makam-mevkiye kapılmayın.

Allah'ın ve Peygamberimizin övdüğü sıfatlarla süslenin.

Açlıktan öleceğinizi bilseniz bile haram lokma yemeyin."

İKİ ŞİİRİ

1.

Biz ol uşşak-ı serbazız,

Akıl rüşd bize yar olmaz.

Mey-i aşk ile sermestiz,

Bize hergiz humar olmaz.

Diriyiz daim, ölmeyiz,

Karanularda kalmayız,

Çürüyüp toprak olmayız,

Bize leyl ü nehar olmaz.

Bizim illerde ay ü gün,

Sebat üzre durur daim,

Televvün erişip ona,

Gehi bedr ü hilal olmaz.

Bizim gülşendeki güller,

Dururlar taze solmazlar,

Hazan olup dökülmezler,

Zemistan ü bahar olmaz.

*Şarab-ı aşkı çün içtük,
Feragat mülküine göçtük,
Yanıp aşkınla tutuştuk,
Bize tahrik ü tar olmaz.*

*Bırak ey Hamida varı,
Görsem desen sen ol yarı,
Göricek ol tecellayı,
Ondan özge kemal olmaz.*

2.

*Senden dolu iki cihan,
Oldum zuhurundan nihan,
Ger bulayam seni ayan,
Ya Rab n'ola hâlüm benüm?*

*Dilde kanaat olmaya,
Züht ile taat olmaya,
Senden hidayet olmaya,
Ya Rab n'ola hâlüm benüm?*

*Şol gün ki mizan kurula,
Hak kapusunda durula,
Halayık oda sürüle,
Ya Rab n'ola hâlüm benüm?*

*Ağlarım işte zar ile,
Kaldum diriğ ağyar ile,
Bilişmedim sen yar ile,
Ya Rab n'ola hâlüm benüm?*

*Hamidi'nin gözü yaşı,
Doldurur dağ ile taşı,
Bilmem n'idem garip başı,
Ya Rab n'ola hâlüm benüm?*

Padişahı mahkemeden kovan yargıç
Molla Fenari

OSMANLI ASIRLARINDA “Yıldırım” lakabıyla meşhur Sultan I. Bayezid Devri...

Molla Fenari ise, tekmil Osmanlı Devleti’nin “Müftil Enam”ı: Yani Yüksek Mahkeme Başkanı.

O tarihte Şeyhülislâmlık müessesesi henüz mevcut değil.

Yer Bursa’da mahkeme salonu...

Bir davada Padişah’ın mahkemeye gelip şahitlik etmesi gerekiyor.

Padişah geliyor. Şahitlik edeceğini söylüyor. Fakat Molla Fenari merhum, şu gerekçeyle Yıldırım Bayezid’in şahitliğini reddediyor. İmparatorluk Türkçesiyle diyor ki:

“Terk-i cemaat eyledüğün şuyu’ bulmağülen, şahadetün caiz değildir.”

İmparatorluk Türkçesini, Cumhuriyet Türkçesine çevirelim:

“Namazlarını cemaatle kılmadığın söylendiğinden (aksini ispatlayana kadar) şahitliğini kabul etmiyorum.”

Hani “Belki de ihmal ediyorsun” ihtimali...

“İhmal ediyorsan, reşit değilsindir, bu yüzden şahitliğin şeriat mahkemesine geçmez” yaklaşımı...

Buna karşılık Padişah’ın tavrı, okul kitaplarımızda iddia edildiği gibi, “Vurun kellesini” tarzında değil, kusurunu gidermek için tedbir almak tarzındadır.

Ne yapmış Padişah? Gelin onu da aynı kaynaktan okuyalım:

“Hünkâr, saray-ı hümayunları pişgahında bir cami-i şerif bina idüb evkaat-ı hamsede cemaate müdavemet buyurdular.”

Yani, Yıldırım Padişah, sarayının bahçesinde bir cami yaptırmış (bugünkü Yıldırım Bayezid Camii) ve beş vakit namazını bu camide cemaatle kılmaya başlamış.

Uyarı işe yaramış yani, ikaz yerini bulmuş.

“Terk-i cemaat idüğün şuyu’ bulmağilen şahadetun caiz değildur!..”

Bu cümleyi okuduğum güne kadar, bir padişahın böyle ulu orta azarlanabileceği hiç aklıma gelmemişti.

Henüz ilkokul beşinci sınıfa gidiyordum ve Başöğretmenim Hikmet Bey, sürekli olarak padişahların “astığı astık, kestiği kestik diktatörler” olduğunu anlatıyordu. Başöğretmenim Hikmet Bey’e göre; Osmanlı asırlarında ne yapılmışsa kötü, Cumhuriyet ne yapmışsa iyi idi...

“Öyle ise neden millet yiyecek bir dilim ekmeğe muhtaç yaşıyor?..” diye sorgulardım içimden. Fakat soramazdım, aykırı sorular sormaktan korkardım.

Sonra o kitap elime geçti. İlk Osmanlı şeyhülislâmı, “Molla Fenari” lakabıyla meşhur allame Molla Şemseddin Muhammed’in, bir konuda şahitlik etmesi için mahkemeye çağırdığı Padişah’ı (Yıldırım Bayezid) azarlayarak mahkemeden kovduğunu okudum.

“Eyvah şimdi cellatlarına emir verip adamın boynunu vurdurur” diye yanarken, ne göreyim; Padişah boynu bükük ola-

rak mahkemeden çıkmış, sarayının bahçesine hemen bir cami inşa ettirmiş ve Bursa'da olduğu günlerde beş vakit namazını cemaatle kılmaya başlamış...

Bir kez daha, Başöğretmenimin anlattıklarıyla gerçekler arasında kala kaldım...

Yeterli bilgi birikimim olsaydı, tarihî zaferlerle ilgilendiğimiz kadar insanlarla neden ilgilenmediğimizi sorgulardım. Muazzam zaferlerle gözlerimiz kamaşmış olmalı ki, bir zafer tarihi inşa eden insanları göremez olduk...

O tarihte buna yanacak kadar birikimim yoktu ama şimdi var ve gerçekten yanıyorum. Bir tarihî zafer abidesine dönüştüren insanı ihmal ettik. Onu ihmal edince, tarih at kiş-nemeleriyle, kılıç şakırtılarından ibaret kaldı. O günden beri çocuklarımıza salt savaşlarla zaferlerden ibaret bir "şiddet tarihi" okutuyoruz.

Öncelikle bunu "sevgi tarihi"ne dönüştürmemiz ve çocuklarımızın yüreğini sevgiyle beslememiz lazım.

Her neyse, güya biz Şemseddin Muhammed'i konuşacağız. Gerçekten konuşulmaya değer bir isim; değer çünkü Osmanlı'nın gücünü, şefkatini, adaletini ve azametini inşa eden isimlerin başında geliyor...

Gerektiği zaman Yıldırım Padişah'a düşüncelerini açıkça söyleyebilmiş, "Terk-i cemaat"te (cemaati terk etmekte) ısrar ederse, şahitliğini kabul etmeyeceğini, belki aşırı bir hassasiyet göstererek yüzüne haykırabilmiştir.

Osmanlı'yı, "Cihan hâkimiyeti mefkûresi"ne taşıyan sır, işte bu dobralıktır. Osmanlı insanı, ilmin ve ilim adamının iz-zetini padişahтан üstün tutabilmiş, bu yüzden ilim adamları, gerektiğinde padişahlara meydan okuyabilmiştir.

Tabii bu da yönetici sınıfı kible istikametli bir çizgide tutmuştur. Dürüst ilim ve din adamları Osmanlı yükselişinin manevi mimarlarıdır. Şemsüddin Muhammed Fenari de hiç kuşkusuz bunlardan biridir.

Asıl adı Fenari Şemseddin Muhammed'dir. Osmanlıların ilk şeyhülislâmıdır. Sadece bir "hikmet" insanı değil, aynı zamanda da yüzden fazla eser yazmış bir bilim adamıdır.

1350'de dünyaya gelmekle birlikte, memleketi kesin olarak belli değildir.

İlköğrenimini başarıyla tamamladıktan sonra devrin en büyük bilginleri olan Alâeddin Esved ve Cemaleddin Aksarayî'den ders almıştır.

Öğrenmeye âşıktı. Bu yüzden din bilgileriyle yetinmemiş, diğer bilimlere de merak sarmıştı. Özellikle astronomi ve matematik alanında kendini yetiştirmişti.

Bir süre Bursa, Hicaz ve Mısır'daki çeşitli medreselerde müderrislik (profesör) yaptı. Ünü dünyaya yayıldı. Sultan Çelebi Mehmed de duyup Bursa'ya davet etti. Geldi ve hizmetlerine Bursa'da devam etti.

Bilimsel yeterliliği sebebiyle, Sultan II. Murad, Fenari'yi 1424 yılında Şeyhülislâmlık görevine getirdi. Altı yıl kadar bu görevi yürüttü. Sonra Hicaz'a gitti. Dönüşte Bursa'da 1430 yılında öldü.

Molla Fenari, zamanının en güçlü, en kudretli bilginlerindendi. Durmadan okur ve yazardı. Kütüphanesine on bin cilt kadar eser yazdı. Bunların birçoğu dinî konulara değinen şerhler, tefsirler ve haşiyelerden oluşuyor. Eserlerinin en önemlilerinden biri bütün ilimlerden söz eden ve ansiklopedik bir eser olan "Enmuzecü'l-ulum"dur. "Fusûlü'l-Bedâyi fi Usûlüş-Şerâyi" ise en iyi eseri sayılır.

Fenari yalnızca ilmi açıdan değil ahlak ve fazilet bakımından da örnek bir hayat yaşadı. Çevresindekilere örnek olmuş büyük bir insandı.

İskender Tarihi'ni şiire aktaran meşhur şair Ahmedî ve, Şifâ kitabının sahibi tanınmış tabip Hacı Paşa ile birlikte, Mısır'da Ekmeleddîn-i Bâbertî'den ders okudukları yıllarda bir veliyi birlikte ziyarete gitmişler. Veli, Mevlânâ Ahmedî'ye; "Sen, vak-

tini şiirde harcarsın,” Hacı Paşa’ya, “Sen ömrünü tıpta harcarsın” demiş, sıra Molla Fenari’ye gelince, “Sen de, din ve dünya reisliğini, ilim ve takvayı birlikte bulundurursun” demiştir.

Molla Fenari, bir ara Bursa’daki hizmetlerini bırakıp Konya’ya gitmişti. Karaman Beyi ona çok iltifat ve ihsanlarda bulundu. Ayrıca kızı Gül Hatun’la evlendirerek kendisine damat yaptı. Nihayet Çelebi Mehmed’in davetini kıramayıp tekrar Bursa’ya döndü.

Peygamber müjdesinin müjdecisi
Hacı Bayram-ı Veli

ANKARA'NIN "ZÜLFAZİL" (fazileti telaffuz etmemek için ol-
sa gerek, semtin ismi cumhuriyet döneminde "Solfasol"a
çevrildi) semtinde 1352 yılında dünyaya geldi.

Babası "Koyunluca Ahmed" diye meşhurdu.

Asıl adı Numan olan Hacı Bayram, sağlam bir medrese
eğitimi aldı. Eğitimi bittikten sonra çeşitli medreselerde ders
vermeye başladı. Nihayet doğduğu şehirdeki Kara Medrese'ye
tayin edildi.

Dünya karışık bir dönemden geçiyordu. Yıldırım Bayezid,
Çubuk Ovası'nda Timur'a yenilerek esir düşmüş, bunun bir
sonucu olarak Anadolu birliği dağılmış, eski beylikler Timur
tarafından hortlatılmıştı.

Arkasından kardeşkanının oluk oluk aktığı bir "Fetret Dev-
ri" yaşandı. Yıldırım'ın oğulları arasında taht ve baht kavgası
Anadolu'yu yıllar yılı kasıp kavurdu.

Anadolu'da bu sancılı süreç yaşanırken, Hacı Bayram, bun-
lardan kurtulmak ister gibi, Şam yoluyla hacca gitti. Oradan

Aksaray'a döndü. Bir durum değerlendirmesi yaptı. Nihayet eski bölgesine, Ankara'ya dönmeye karar verdi.

Duyarlı bir insandı: Anadolu'nun geçirdiği değişimi adım adım izliyor ve kuşkusuz son derece etkileniyordu.

Ankara'ya bir hayli buruk döndü. Bu kez Roma Devri'nden kalma eski Augustus Kilisesi'nin yanı başına yerleşti.

M.Ö. II. yüzyılda yapılan ve İmparator Augustus'a adanan bu tapınak, Bizanslılar tarafından kilise olarak kullanılmıştı. San-ki Hacı Bayram, Anadolu'nun Pagan dönemlerinden başlayarak yaşadığı dönüşümün içinden, geleceğe yeni mesajlar veriyordu.

Ankara'ya yerleştikten sonra, değişik tasavvufi yolların sentezi niteliğinde olan Bayramiye Tarikatı'nı kurdu ve irşada başladı...

İnce eleyip sık dokuyor, dervişlerini âdeta 'aşk'ın imbiğinden geçiriyordu...

Amacı, ruhsal planda insanları olgunlaştırıp "ebedî abide"ye dönüştürmekti.

Temel prensibi "çok çalışmak"tı. Tekkede miskin miskin oturulmayacak, hayatın tüm labirentleri keşfe çıkılacaktı.

Hacı Bayram-ı Veli, çalışıp üretmek suretiyle insanın değerlendirildiğini, yaradılış hikmetine daya uygun bir kıvama geldiğini savunuyordu.

Çalışıp üretmek suretiyle Anadolu'nun yeniden toparlanacağına inanıyordu.

Dervişlerinin hepsi iş gücü sahibiydi. Kimi çiftçi, kimi esnaf, kimi zanaatkardı. Kendisi de çiftçilikle uğraşüyor, dervişleriyle birlikte ekip biçiyor; elde edileni, ihtiyacı kadarını aldıktan sonra, dervişlerine ve yoksullara dağıtıyordu.

Tarikatın şöhreti müthiş bir hızla yayıldı. Kısa süre içinde Ankara'nın sınırlarını aşmış Sultan II. Murad'a kadar ulaştı.

Hakkında olumlu şeylerin yanı sıra, çok olumsuz şeyler de duydu...

Güya Hacı Bayram yeterince büyüyüp kuvvet sahibi olduğunda isyan edecek, saltanat davasına kalkışacaktı.

Bu söylentilerin çoğu, halkın Hacı Bayram'a olan derin ilgisini ve sevgisini kıskanan bazı dervişler çıkarıyordu. İşin içine kıskançlık girmişti.

Aşağıda daha genişçe anlatılacağı üzere, Padişah, Hacı Bayram'la Edirne'de görüştü. Anlatıldığı gibi biri olmadığına kani oldu. Ödüllendirip Ankara'ya uğurladı.

Ondan sonra, Hacı Bayram, hizmetlerini özgürce sürdürdü.

1429 (H. 833) tarihinde Ankara'da vefat etti. Türbesi kendi ismiyle anılan Hacı Bayram Camii'ne bitişiktir.

Ölümünden sonra tarikat, müridleri Akşemseddin ve Bıçakçı Ömer Dede (Şeyh Emir Sikkini) tarafından iki kol üzere devam etti.

Hacı Bayram-ı Veli, Yunus Emre gibi Hacı Bektaş-ı Veli'den etkilenmiş ve aynı tarz şiirler söylemiştir. Şiirlerinde "Bayramı" mahlasını kullanmıştır.

İKİ SINIFLI TOPLUM TEORİSİ

Hacı Bayram-ı Veli toplumu iki sınıfa ayırır: Zenginler ve yoksullar.

Bu iki grubun arasında köprü kurma görevini toplumun kanaat önderlerine verir.

Kendi döneminde yoksulların sosyo ekonomik güvenliğinin sağlanmasını bizzat üstlenmiştir.

Özellikle üç aylarda müridleriyle birlikte Ankara'nın ticaret merkezlerini dolaşır, dükkân sahiplerinden isteyenler zekât ve sadakalarını dervişlerin taşıdığı büyük bir torbanın içine atarlardı.

Bu paralar bir yardım sandığında toplanırdı. Sonra da önceden belirlenen kimsesizlere, yaşlılara, dul ve yetimlere, evlenme çağına geldiği hâlde yoksulluktan evlenemeyenlere, kitap alamayacak kadar fakir öğrencilere, kısacası ihtiyaç sahiplerine dağıtılırdı.

Ayrıca Hacı Bektaş-ı Veli geleneğine uyarak, o da, tekkesin-

de günün her saatinde kazan kaynatır, 'burçak çorbası' pişirirdi.

Gelen geçen, zengin fakir, büyük küçük, kadın erkek herkes buyur edilir, çorba verilirdi.

Hacı Bayram tekkesinde her gün sabah ve yatsıdan sonra zikir meclisi kurulur, öğle namazından önce ve sonra ise tekkeye gelen herkese tefsir, fıkıh, hadis, kelam hatta tasavvuf dersleri verilirdi.

Toplunun eğitimi bu şekilde gerçekleştirilir, Peygamberimizin, "Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz" emri yerine getirilirdi.

HACI BAYRAM'DAN BİR ŞİİR

*Bilmek istersen seni,
Cân içinde ara cânı.
Geç cânından bul ânı,
Sen seni bil, sen seni.*

*Kim bildi ef'âlini,
Ol bildi sıfâtını,
Anda gördü zâtını,
Sen seni bil, sen seni.*

*Görünen sıfâtındır,
O'nu gören zâtındır,
Gayri ne hâcetindir,
Sen seni bil, sen seni.*

*Kim ki hayrete vardı,
Nûra müstagrağ oldu,
Tevhîd-i zâtı buldu,
Sen seni bil, sen seni.*

*Bayram özünü bildi,
Bileni anda buldu,
Bulan ol kendi oldu,
Sen seni bil, sen seni.*

‘Muallî’ bir muallim
Molla Hüsrev

MUALLÎ, YÜCELTEN, yükselten demektir; “muallim” ise eğiten-öğreten... İşte bu manaları ruhunda bütünleyen bir muallimdir. Yüceltmek ve yükseltmek için eğitip öğreten bir hoca denildiğinde o da Molla Hüsrev’dir.

Akşemseddin, Fatih’ten kırk iki yaş büyüktü; Molla Hüsrev ise sadece birkaç yıl büyüktür. İhtimal bu yüzden aralarında abi-kardeş münasebeti doğmuş; Fatih, Molla Gürani ve Akşemseddin karşısında hissettiği çekingenliği Molla Hüsrev karşısında hissetmemiştir.

Bu yüzden daha rahat, daha özgürce paylaşmıştır sırrını, dilediğinde çocuk olmuş, dilediğinde de en olmaz hayallerini paylaşmıştır.

Fatih, Molla Hüsrev’den tüm hayatını şekillendirip istikametlendirecek bir şey öğrenmiştir: Hayal kurmak!

Sonsuzdur hayalleri, sınırsızdır, dizginsizdir...

Molla Hüsrev, "Bırak hayali, gerçeğe gel" dememektedir diğer hocaları gibi, tam tersine o da Şehzade ile birlikte sonsuz hayaller kurmaktadır.

Hayaller Peygamber müjdesi Konstantiniye'nin fethi üzerine olmaktadır genellikle...

Bu bağlamda kâh minare boyu kuleler inşa ederler, kâh gemileri uçurup Haliçe indirirler, kâh Bizans surlarını tar u mar edecek büyük toplar döküp gürletirler.

Hem eğlenirler kısacası, hem öğrenirler.

Molla, eğlendirirken öğretmekte uzman gibidir; yaşlı hocalar hafiften dudak bukseler de o buna hiç aldırmaz, bildiğinden şaşmaz.

Hayal kurmanın hedef belirlemeye ve hedefe ulaşmaya önemli ölçüde katkı sağladığından öylesine emindir.

Muallimliğe de düpedüz âşıktır; o kadar âşıktır ki, zaman içinde, etkili ve yetkili kazaskerlik makamını terk edip muallimliğine devam edecektir.

Ayrıca, geleceğin Fatihini eğitmek, hem büyük keyif hem de büyük şereftir. Bununla yetinir.

Hoca ile talebe birbirlerini çok severler. Sadece dersleri, hayalleri değil, gezileri de paylaşırlar. Sarayın has bahçesinde yaptıkları uzun yürüyüşler esnasında bazen gülerler birlikte, bazen de acımasızca tartışırlar.

Hoca Şehzade'yi, Şehzade Hoca'yı eleştirir özgürce.

Sonra her şey tatlıya bağlanır, abi-kardeş duygusu içinde tekrar derse dönerler.

Nihayet vakit, Şehzade'nin sancağa çıkarılma vaktidir...

Çünkü kargaşa sebebiyle ve Sadrazam Çandarlı Halil Paşa'nın ısrarıyla eski Padişah Manisa'dan tahtına dönmüş, bir süre padişahlık yapan Şehzade Mehmed'e ise eski sancağına (Manisa) dönme yolu gözük müştür. Ancak ona hayatın derinliklerini öğretecek bir "Lala" tayin etmek lazımdır.

Teklif ettiği hocalar yaka silkmiş, ateşli zekâsından dolayı

kabına sığamayan Şehzade'nin en yakınında bulunmayı göze alamamışlardır.

Bir de Şehzade'nin fikrini almak isteyerek huzuruna çağırır.

Ama önce ebedî gerçeği fısıldar kulağına:

"Mehmed'im, bil ki ilim kılıçtan önce gelir. İlmin zaferi kalıcı, kılıcın zaferi geçicidir. Kılıcın zaferi zaman içinde eskir, aşınır, hatta izi bile kalmaz olur ama fikrin zaferi zaman ihtiyarladıkça gençleşir, parıldar ve tesiri artar.

Ayrıca adalet hükümdarların vazgeçilmezidir. Tebaa ile hükümdar arasındaki münasebetin kalitesini adalet belirler. Adil olmayan padişahın mülkü zeval bulur.

Şimdi söyle bakalım, yanında lala olarak kimi istersin?"

Şehzade düşünmeden, teklemeden cevap verir:

"Hüsrev Hoca mutlaka olmalı. Tabii münasip görürseniz..."

Diğer hocaların içinde Molla Hüsrev bir parça kayıptır, kendisini öne atmaya sevmeyen, daima birkaç adım geride durur. Bu yüzden, Padişah, Şehzade'sinin ısrarlı isteğini anlamlandıramamıştır:

"Ak Hoca yetmiyor mu?" diye sorar.

"Herkesin yeri ayrı" diye cevap verir Şehzade, "Ak Hoca ilmiyle, Hüsrev Hoca hayalleriyle besliyor yüreğimi."

Teşhis, Padişah'ı ürpertecek kadar mükemmeldir:

"Ak Hoca ilmiyle, Hüsrev Hoca hayalleriyle..." diye mırıldanır.

Şehzade Mehmed, babasını alıp götürken düşüncelerden ve geleceğe ilişkin tahminlerden habersiz, sürdürür ısrarını:

"Evet, Hüsrev Hoca mutlaka gelmeli Manisa'ya."

"Neden mutlaka?" diye sorar. Padişah bu kez:

"Çünkü o benim hayallerimi anlıyor, yapmak istediklerimin farkında."

"Ne yapmak istiyorsun ki, Mehmed'im?"

Şehzade bakışlarını meçhullere dikerek mırıldanır gibi cevap verir:

“Zamanı gelinve izn-i İlâhî ile Feth-i Mübin’i gerçekleştirip Peygamberimin müjdesine mazhar olmak isteriz...”

Bir ürperti daha... Bu seferki ürperti Padişah’ın yüreğinin en derininden gelir.

Nasıl ürpermesin ki, “Parmak kadar çocuk” Doğu Roma’yı fethetmekten söz ediyor...

Galiba vaktiyle Hacı Bayram-ı Veli’nin kulağına fısıldadığı büyük olayı bu çocuk gerçekleştirecektir...

Ama bir engel vardır: Molla Hüsrev genç yaşta yükseldiği kazaskerlik (Yüksek Askerî Hâkim) makamını bakalım bırakmak isteyecek midir?

“Müşkil” der Padişah, “biliyorsun ki, o kazaskerdir.”

Şehzade destursuz bir teklifte bulunur:

“Kendisine soralım, ben mi, kazaskerlik mi?”

Kendisine öylesine güvenmektedir ki, Padişah, genç Molla’nın fikrini almaya karar verir.

“Eh, soralım bakalım. O makama gelmek bütün hocaların hayilidir. Görelim tercihi ne istikamette olacak.”

Molla Hüsrev huzura girer girmez, Padişah’ın dümdüz sorusuna muhatap olur:

“Kazaskerlikte kalmak mı istersin, yoksa Şehzademizle Manisa’ya gitmek mi, Molla?”

Molla, talesebinin parlayan göz bebeklerine kısaca baktıktan sonra, tereddütsüz cevap verir:

“Muallimin en büyük hasreti muallim kalmaktır. Münasip bulunursa muallimliğimize devam etmek isteriz.”

Molla’nın meslek aşkı Sultan II. Murad’ı derinden etkilemiştir. Çünkü kazaskerlik makamı kolayca vazgeçilecek bir makam değildir. Bunun ötesi şeyhülislâmlıktır ki, herkese nasip olmaz. Genç Hoca, bu ihtimali elinin tersiyle itiyor, muallimliğine dönmek istediğini bildiriyor.

Bu büyük bir fedakârlıktır.

Hâlbuki Hoca, bunu bir fedakârlık olarak görmüyor, sade-

ce, “Doğu Roma Fatihi” olacağına inandığı talebesine hocalık şerefini bütün makamlardan üstün tutuyor.

“Eh, o zaman yolunuz açık olsun, birbirinize mukayyet olun.”

Böylece izin çıkmış olur...

Şehzade, devlet umurunu öğrenmek ve padişahlığı esnasında karşılaşacağı engelleri yenmek hususunda pratik yapmak üzere gönderildiği Manisa Sancağı'na Molla Hüsrev'i de götürür.

Artık her derste önlerine bir harita koyacaklar; Doğu Roma bölümü işaretlenip “1” numara konmuş bu haritanın işaretli ve numaralı yerleri zaman içinde artacak. Trabzon Rum İmparatorluğu “2,” Akkoyunlu Devleti “3,” Balkanlar “4,” Batı Roma “5” numara alacak... Fetih sıralaması böyle devam edip tüm dünyayı içine alacak şekilde genişleyecektir.

FRANSIZ SUBAYININ OĞLU

Hüsrev, Osmanlı insanını tanıyıp etkilenerек Müslüman olan eski bir Fransız subayının oğludur.

Adı Feramerz iken, Müslüman olduktan sonra adını Feramuz olarak değiştirmiş. Bu yüzden Fransız ordusundan atılmış, inancını rahat yaşayabileceği bir yer aramış, sonunda Anadolu'ya gelip Sivas, Tokat arasında kalan Kargın Köyü'ne yerleşmiştir.

Bu köyde evlenmiş. Bir oğlu, bir de kızı dünyaya gelmiştir.

Oğluna, hayran olduğu Peygamberinin yolundan yürümesi duasıyla “Muhammed” ismini vermiş, akli ermeye başladığı andan itibaren de bölgenin en namlı hocalarından ders almasını sağlamıştır.

Ne yazık ki baba genç yaşta vefat etmiştir.

Bereket versin, ablası Hüsrev Bey isimli son derece hayırsever bir Osmanlı yöneticisiyle evlidir.

Küçük Muhammed'i annesiyle birlikte yanına almakla kalmaz, Muhammed'in eğitimi için de ne mümkünse yapar.

"Yeter ki öğrenme azmin kırılmasın, nereye kadar okuyabilirsen okutacağım."

Küçük kayınbiraderinin içindeki öğrenme aşkını keşfeden enişte, gerçekten de elinden geleni yapar. Devrin en iyi hocalarından ders aldırır.

Müthiş zekidir ve başkalarının bir yılda bitiremediği kitapları bir aya varmadan hatmeder. Üstelik yaptığı yeni izahlarla herkesi şaşırtır.

Enişte, o kadar büyük bir emek vermiştir ki, zamanla kendi adı unutulacak, önce "Hüsrev'in kayını" anlamında "Hüsrev kayını" olarak, daha sonra da "Molla Hüsrev" olarak şöhret bulacaktır.

Ve tarihin içine bir "Molla Hüsrev" doğacak, zamanla namı saraya kadar ulaşacak, ilme ve âlime çok değer veren Sultan II. Murad da onu sarayına alıp geleceğin "Fatih"ine hoca yapacak, bununla da yetinmeyerek kazaskerliğe tayin edecektir.

Molla Hüsrev, Şehzade Mehmed'in ruhundaki cevheri, daha ilk dersinde keşfeder. Gerçi Şehzade bir hayli hırçın, bir hayli haylaz, bir hayli kabına sığmazdır, ancak diğer hocalarının Şehzade'nin sorumsuzluğuna verdikleri bu davranışlar, sadece Molla Hüsrev'le Akşemseddin tarafından farklı algılanmakta, haylazlığını zekâsının parlaklığına vermekte ve daha fazla emek sarf etmektedirler.

Bu yüzden, Molla Gürani'nin kızılılık sopasıyla girdiği derse, bunlar gülümseyerek girmekte, en akla sığmaz soruları sabırla cevaplandırmaktadırlar.

Kısacası, "Kendini sevdiremeyen hoca, dersini de sevdiremez" diyen Molla Hüsrev, Şehzade'nin beyninden önce yüreğine girmeye çalıştı. Başardı da; her şeyden önce iki iyi dost oldular.

Molla Hüsrev, Şehzadenin sınırsız ve dizginsiz hayallerine bir taraftan yeni ufuklar açarken, bir taraftan da kendini aşmayı, sınırsız düşünmeyi, büyük planlamayı öğretir...

Şehzade Mehmed ise tasavvurlarını açar hocasına: Pes etmemeyi, vazgeçmemeyi, hedefini belirleyip düşe kalka da olsa hedefine yürümeyi hayat felsefesi yaptığını anlatır.

Resimlerini gösterir...

Sayısız çadır, sayısız büyük top ve uçan gemiler...

Zamanla o çadırlar surların önüne kurulacak, o toplar surların çevresine dizilecek; gemiler uçurulamayacaktır ama karadan yürütülüp Haliçe indirilecektir.

Zaman zaman dağlarda dolaşırlar Hoca ile talebesi... Kaya-
lıklarda mola verip hayallerini paylaşırlar.

Hoca talebesini ilmik ilmik dokurken, talebe hocasını satır satır okur...

Her gün yeni bir derinliğini keşfeder...

Bunun sonucu olarak da, padişahlığı sırasında Molla Hüsrev'i, şeyhülislâmlıkla ödüllendirir. Bu makam, bir ilim adamının gelebileceği en yüksek makamdır.

Molla Hüsrev, yirmi yıl müddetle bu makamda oturur. Hakkını fazlasıyla verir. Herkesi kendine hayran bırakır. Zira gerçek bir âlim, fazıl bir insandır.

Merhametli ve duyguludur. Her insana kıymet verir. Her talebesini ayrı ayrı anlamaya çalışır. Saraya girmeden önce Edirne'de Şah Melik Medresesi'nde okuttuğu talebeler tarafından o kadar sevilir ki, sabah erkenden evinin kapısında dizilip çıkmasını beklerler. Akşam ders bitiminde yine evine kadar ona eşlik ederler. Çünkü hiç boş konuşmaz, yol boyunca talebeler bir şeyler daha öğrenir, dağarcıklarını yeni bilgilerle genişletirler.

Her daim sade ve temiz giyinir. Diğer müderrisler gibi kocaman kavuklar koymaz başına, talebeleri gibi sade, basit bir sarık sarar.

Tıpkı Peygamberimiz gibi, kendi işini kendi yapmayı sever. Özellikle saraya girdikten sonra elbette kendisine hizmetkârlar, aşçılar, hademeler tahsis edilmiştir; ancak hiçbirini özel işlerinde kullanmaz. Yattığı odayı kendi süpürür, yataklarını kendi yapar, çamaşırlarını kendi yıkar...

Kimseye yük olmak, angarya çıkarmak istemez.

Kul hakkına girmekten ise ödü kopar.

İşte Şehzade'yi de bu çerçevede eğitir, geliştirir.

PADİŞAH HOCASI

Zaman içinde Şehzade Mehmed, Sultan II. Mehmed olur...

Molla Hüsrev'le nice zaman hayalini kurdukları Doğu Roma'yı fetheder.

İlk icraatlarından biri, Molla Hüsrev'i Galata ve Üsküdar kadılıklarına tayin etmek olur. Bu esnada Ayasofya Müderrisliğini de yürütür.

Bir ara Bursa'ya gidip bir medrese kurar. Niyeti makamdan mevkiden kaçıp hayatını vakfettiği muallimliğine devam etmektir. Ne var ki, Fatih Sultan Mehmed ısrarla İstanbul'a davet eder Hoca'sını. Ve döner dönmez şeyhülislâmlığa getirir (1460).

Molla Hüsrev "muallî" bir muallim (talebelerinden belli), kıymetli bir fıkıh âlimi ve iyi bir şairdir.

Sadece din ilimlerine değil, fen ilimlerine de vakıftı. Çok iyi bir İslâm hukukçusuydu. Fıkıh, fıkıh usulü, tefsir, kelam ve belagat alanlarında pek çok eser yazdı.

Dürer ve Gurer isimli ünlü eseri yüzyıllarca Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak okutuldu.

Her gün mutlaka iki yaprak yazardı. Bu yüzden çok eser bırakmıştır.

Molla Hüsrev 1480 (H.885) senesinde İstanbul'da vefat etti. Namazı Fatih Camii'nde kılındıktan sonra Bursa'ya götürölüp,

Emir Sultan'ın kabrinin doğusunda kendi yaptırdığı medresenin bahçesine defnedildi.

Mezar taşında:

"Menbâ-ı İlmühüner

Vâris-i ulûmü Hayr-il-beşer

Fazlı mürşîdi eser

Sâhib-üd-Dürer vel-Gurer Mevlânâ Muhammed Hüsrev"

kitabesi vardır.

Bir manevi fatih portresi
Ak Hoca

FATİH SULTAN MEHMED'İN hocalarının arasında biri var ki, en az talebesi kadar dikkat çekicidir. Bu yürek adam, bu vecd ve duyguyu realizmle bağdaştırabilmiş, birine öbürünü ezdirmemiş, yedirmemiş mütefekkir zat, gerektiğinde askerleşip büyük fetihde müritleriyle ön safa geçerken, gerektiğinde padişahına ve talebesine dünyanın bütün nimetlerini, lezzetlerini, kıymetlerini, kısacası padişahlığı el tersiyle ittirip kullukta varlık arama cehdi içinde, "Bir şaha kul oldum ki, cihan ana gedadır" mısralarını ilham edebilecek kadar mükemmel bir ummandır.

Fatih'i dünyada benzerlerine rastlanabilen bir cihangir olmaktan çıkarıp benzersiz bir hükümdar yapan saikin mimarıdır. Talebesinin ruhunu gergef gibi işlemiş, kozasını örmüş, nihayet ipek böceği kozasından çıkıp uçmaya başlayınca kendisi için önünde tek bir rota bulmuştur. Şehzade bu rotayı takiple fethi gerçekleştirmiştir.

Fetih sırasında karşılaştığı muazzam güçlüklerle ümidi tökezler gibi olduğu bocalayış anlarında hep Akşemseddin Hoca'sını yanında bulmuş, Peygamber müjdesini onun sesinden her duyuşta âdeta yeniden dirilmiş, ümitsizliklerin, tersliklerin üstesinden gelerek Bizans kördüğümünü parçalamıştır.

Ak Hoca, (Akşemseddin) talebesinden Fatih'ten tam kırk iki yaş büyüktür. Bu bakımdan münasebetleri hoca-talebe münasebetlerini çok çok aşmış, aynı mefkûreye, aynı ideale, aynı hasrete yürüten bir baba-oğul münasebeti hâlinde kutsileştirmiştir. Hoca'nın iman ve tasavvuf dünyası genç Padişah'ı öyle bir cezbetmiştir ki, bir gün Şeyh'inin huzuruna bin rica ile giderek:

“Şeyhum, sana bir hacet için geldum; Padişahlık ayruk bana yükündür, beni halvete koyup irşat eyle” demek suretiyle derişliğı padişahlığa tercih ettiğini belirtmiş, ancak Şeyh'inden bu konuda yüz bulamamıştır.

Ak Hoca Bizans'ın manevi fatihidir. Harap hâlde ele geçirilen şehri yeniden inşa eden aksiyonun merkezi, ayrıca Eyyûb Sultan hazretlerinin kayıp kabrini bir murakabe anında keşfeden büyük bir velidir.

O kadar büyüktür ki, huzurunda Fatih bile erimekte, tiril tiril titremektedir. Fatih'in, Vezir-i Azamı Mahmud Paşa'ya şikâyeti meşhurdur: “Bu ‘Pir’e (Akşemseddin’e) hürmetim ihtiyarsızdır. Yanında heyecanlanırım, ellerim titrer.”

O kadar büyüktür ki, İstanbul'un fethinden hemen sonra yapılan ilk divan toplantısında, Fatih, komutanlarının huzurunda, fethiyle değil, Akşemseddin'le övünmüştür: “Bu ferah ki bende görürsüz; yalnız bir kal'a (İstanbul) fethine değildir. Akşemseddin gibi bir pir-i aziz, benum zamanumda olduğuna sevinurum.”

Akşemseddin; Hazreti Ebu Bekir'in evladından, Şihâbüddin Sühreverdî'nin torunudur. Asıl adı Muhammed bin Hamza'dır. Sakalı erken ağardığı ve beyaz giymeyi sevdiği için “Ak Şeyh” lakabıyla meşhur olmuştur.

İlk eğitimini babası Şeyh Hamza'dan aldı. Büyük bir hızla ilerleyerek genç yaşta müderris oldu. Genç yaşta yörenin en iyi âlimleri arasına girmişti, ama yetmiyordu; o hakikatın hakikatına ulaşmak istiyordu. Bunun ise tek yolu vardı: Kifayetli bir şeyhten feyz almak. İstihareye yattı. Nihayet yüreğinde iki isim berraklaştı: Halep'te yaşayan Şeyh Zeynüddin Hafi ve Ankara'daki Hacı Bayram-ı Veli...

Akşemseddin önce Ankara'ya gitti. Ancak Hacı Bayram-ı Veli'yi müritleriyle birlikte dükkân dükkân gezip yardım toplarken buldu. Aslında fakir-fukaraya, garip-gurabaya dağıtmak için para topluyordu. Ayrıca topladıklarının bir kısmını da ürettiği ekinlerin parasıydı.

Ak Molla, nedenini bile sormadan, salt gördüğüne inanarak, hemen yönünü Halep'e çevirdi.

Ancak yol yorgunluğundan uyuyakaldığı sırada gördüğü rüya ile yeniden Ankara'ya yöneldi.

Rüyada, boynuna, ucu Hacı Bayram-ı Veli'nin elinde bulunan bir tasma geçirilmişti. Veli arayış içindeki Şemseddin'i kendine çekiyordu.

Rüyayı işaret sayıp Ankara'ya döndüğünde Veli'yi, talebeleleriyle birlikte tarlada çalışırken buldu. Aralarına karıştı. Ne var ki, Hacı Bayram-ı Veli, yemek paydosunda, tüm müritlerinin önüne yemek koyduğu hâlde, Şemseddin'i görmezden gelmişti. Yemek artıklarını da bir köpek kabına boşalttırmıştı.

Veli'ye misafir olduğunun hatırlatılmasını isteyince, ondan şöyle bir cevap getirdiler: "Tasmayla gelen misafiri, biz köpek kabında ağırlarız."

Şemseddin, hiç itiraz etmeden, köpeklerin yediği kaptan yiyerek karnını doyurdu. Bu tevazuu ile de Hacı Bayram-ı Veli'nin kalbini fethetti. Yanında olgunlaştıktan sonra sırasıyla Beypazarı, İskilip (Evlek) ve Göynük'te tekkeler kurup irşatta bulundu. Nihayet Şehzade Mehmed'in hocası oldu ve İstanbul'un manevi fatihi olarak selamlandı.

Fetihten sonra, kendisine makam-mevki vermek isteyen talebesinden (Fatih'ten) izin isteyip Göynük'e döndü. Kendini "insan" yetiştirmeye adadı.

İlmi ve ahlaki yeterliliği talebesinden de belli olan Ak Hoca 15 Ocak 1459'da öldü. Türbesi Göynük'te, tarihî Süleyman Paşa Camii'nin bahçesindedir.

Unutmayın: Yürek fatihleri de Akşemseddin'siz yetişmez!

HOCA VE TALEBESİ

Rivayete göre, Osmanlı Devleti kuruluş aşamasındayken, kurucu Osman Gazi'nin kayınpederi, maneviyat önderi ve şeyhi Edebali Hazretleri, insanın önemini vurgulayan bir tavsiyede bulunmuş, demiş ki: "*Oğul Osman, insanı yaşat ki, devletin yaşıyasın!*"

Bu tavsiyeden yıllar sonra, Fatih Sultan Mehmed, aynen tavsiyeye uymakta, fetihten sonra katıldığı ilk Divan'da (Bakanlar Kurulu Toplantısı diyelim), "Bu ferah ki bende görürsüz; yalnız bir kal'a fethünden değildir; Akşemseddin gibi bir pîr-i azizin, benim zamanımda olduğuna övünürüm" diyerek, fethettiği Konstantiniye ile değil, Akşemseddin hazretleri ile, yani bir "insan"la övünmektedir.

Aslına bakarsanız, Akşemseddin de övünülmeye değer bir "insan"dır. İmanla tekniği içinde bütünlemiş, dünya ile ahiret arasında, her Müslümanın kurması gerektiği hâlde bir türlü kuramadığı, sağlam bir denge kurmuştu.

Bir taraftan, yüzyıllar önce fetih aşkıyla geldiği Bizans surlarının önünde şehit düşen Ebu Eyyûb el-Ensari'nin kabrini kerameten bulup "velayet-i kübra" makamını tescil ederken, diğer taraftan harap hâlde ele geçirilen İstanbul'u yeniden inşa eden aksiyonun merkezi olmuştur. Ne din adamlığı kimliğini teknik adamlığına ezdirmiş, ne teknik adam olma vasfını din adamlığının üzerine çıkarmıştır.

Ve fetihten sonra girdiği Divan'ın kapısında kendisini karşılayan Zağanos Paşa'ya şöyle der:

"Ya müşşidin gözünde, müridin vaziyeti nedir?"

Akşemseddin için Sultan II. Mehmed bir şahıs değil, bir semboldü. Zira Hoca, cihanın yeniçağa, talebesinin yüreğinden geçilebileceğini biliyordu.

Hoca "Ak" olunca, elbette ki talebesi "pak" oluyor...

Aralarında geçen bir mülakatı, *Şekaayık-ı Nümâniyye Ter-cümesi*'nden birlikte okuyalım:

"...mülakat eyledükte Şeyh Hazretleri yan yatur bulunub asla vaziyetini değıştirmedi. Padişah, Şeyh Hazretlerinin elini öpüp, 'Sana bir hacet için geldüm ki birkaç gün beni halvete koyup (dersine alıp) irşâd eylesün. Bir dem senun dersunde bulunma lezzeti cihan padişahlığından ağılebdur' (öğrencilikteki lezzet padişahlıktaki lezzetten fazladır) deyecek, Şeyh Hazretleri, Padişahın bu kelâmını sem'-i kabule almayub rıza kulağı ile dinlemedi (Padişahın öğrenciliğe dönme isteğini kabul etmedi). Padişah sâmi-makam, ısrar ve ihrâm idüp üç dört kerre 'Elbette umup beklediğim hâsıl olıcek ve istediğim yerine gelecektür' dedikte, Şeyh Hazretleri yine raddeyleyüb bu hususa müsaade eylemedi. Nihayet Padişah Hazretleri gazaba gelüb, husûs-ı mezbûr (bahsi geçen husus) için, 'Bir Türk (herhangi biri) bir kere söylese kabul edüb halvete idhal edersin (dersine alırsın), ben sana nice kere söylemişken sözümü kabul itmezsin' dedikte Şeyh Hazretleri cevap virüb: 'Meşâyih-i izâmın halvetinde (şeyhlerinin dersinde) bir lezzet vardır ki, ana dâhil olan emr-i saltanat gözünde olmayub, dünya gözünden silinub saltanat geçub gitmek mukarrerdir (Talebelik padişahlıktan daha lezzetlidir. Bunu tadan padişahlıktan kopar). Bu sebeple ahval (durumlar) bozulub, her birimiz bu hâle sebep olmakla Allah'ın gazabına uğrayarak günahkâr olmak lazım gelür' dedikten sonra, makamının icabı üzere adl ü insafa, doğruluğa ve saltanat merasimine müteallik âşikar ve malûm olan söz ve nasihatleri ifâde eyledi."

Kudretin zirvesinde, üstelik yirmi bir yaşında iken öğrenciliği ve dervişliği özlemesi, dünya nimetlerini gözünü bile kırpmadan feda etmesi, başlı başına kitaplaştırılması gereken bir konudur. Bu teragat acaba hangimizin nefsine sığar? Hele “Padişah-ı Cihan=Cihan Padişahı” ve “Roma İmparatoru” sıfatlarını nefsinde taşıırken Hocasını (ve şeyhini) ziyaret etmesi, elini öpmesi, yalvarması, Şeyh Hazretleri’nin ise yan gelip asla istifini bozmadan onu dinledikten sonra, “Padişahlığına dön” anlamında âdeta haşlaması, genç Padişahın, Hocasının temsil ettiği misyona bağlılığının ölçüsü hakkında bir fikir verebilir.

Padişahın bu tavrını “tevazu” ile izah etmek de gerçeği bütünüyle yansıtamaz. Bunu idrak için talebelikteki lezzeti tanımanın yanı sıra, bir de Osmanlı Devleti’nin âlime bakışını bilmek lazım.

Sadece hayata ve insana iman perspektifinden bakabilenler, insanın gerçek değerini bilebilirler.

DOKTOR AKŞEMSEDDİN

Tıp ilminde de kendini yetiştiren Akşemseddin, çeşitli hastalıklara, hangi otlardan hazırlanan ilaçların iyi geleceğini bilirdi.

Bu husustaki ilmi dillere destan idi. Bulaşıcı hastalıklar üzerinde de çalışmalar yaptı. Çünkü o devirde salgın hastalıklar binlerce insanın ölümüne sebep oluyordu.

Tıptaki şöhreti o dereceye vardı ki birkaç defa Edirne Sarayı’na bile çağrıldı.

Talebelerinden Şeyh Mısırlıoğlu Abdurrahîm anlatıyor:

“Hocam Akşemseddin ile Edirne’ye gitmiştik. Sultan Murad Han’ın kazaskeri Süleyman Çelebi hasta idi. Bizi saraya davet ettiler Hocam, Süleyman Çelebi’yi iyileştirdi.

Sonra Sultan Mehmed Han’ın kızı Gevherhan Sultan hastalanmıştı.

Tabibler tedavide âciz kalıp özür dilediler. Sonunda Ak-

şemseddin'e müracaat edildi. Onun yazdığı ilaç Allahu Teâlâ'nın izni ile iyi geldi."

KUŞATMA SIRASINDA

İstanbul kuşatmasının devam ettiği günlerde, Avrupa'dan asker ve erzak getiren gemiler, Osmanlı donanmasının müdahalesine rağmen şehre girmeye muvaffak olmuştu.

Bizanslılar bu münasebetle sevinip görülmemiş şenlikler yaparken, Müslümanlar üzüntülü idi. Padişaha gelen Çandarlı Halil Paşa:

"Bir sofunun (Akşemseddin) sözüyle bu kadar asker kırdırdın ve bütün hazineyi tükettin. İşte Frengistan'dan kâfire yardım geldi. Fethetmek ümidi kalmadı" dediler.

Bunun üzerine Sultan Mehmed Han, veziri Veliyüddin Ahmed Paşa'yı Akşemseddin'e gönderdi:

"Şeyhe sor, kal'a feth olmak ve düşmana zafer bulmak ümidi var mıdır?"

Akşemseddin'in cevabı gecikmedi:

"Ümmet-i Muhammed'den bu kadar Müslüman ve Gaziler bir kâfir kal'asına doğru hücum ederse, inşaallahu teâlâ feth olur."

Sultan Mehmed Han, umumi cevapla yetinmeyip, Veliyüddin Ahmed Paşa'yı tekrar Akşemseddin'e gönderdi:

"Söyle, hücum vaktini tayin etsin."

Ak Hoca murakabeye daldı. Sonra ellerini açtı. Yüzü ter içindeydi. Nihayet başını kaldırıp Veliyüddin Ahmed Paşa'ya baktı. Dedi ki:

"İş bu senenin Cemâziyelevvel ayının yirminci günü, seher vaktinde, inanç ve gayretle filan taraftan yürüsünler. O gün feth ola. Kostantiniyye'nin içi ezan sesiyle dola!"

Ayrıca genç padişaha bir mektup gönderdi. Mektubunda şöyle diyordu:

“Kul tedbir alır, Allahu Teâlâ takdir eder kaziyesi, delili sabittir. Hüküm Allahu Teâlâ’nındır. Velakin kul, elinden geldiği kadar gayret göstermekte kusur etmemelidir. Resûlullah’ın ve ashabının sünneti budur.”

Böylece Akşemseddin bir taraftan İstanbul’un fethi hakkında yeni müjdeler veriyor, diğer yandan da ne şekilde davranılması gerektiği konusunda padişaha tavsiyelerde bulunuyordu.

AYASOFYA’DA İLK HUTBE

Fatih Sultan Mehmed, fethin ilk cuma namazının hızla resimlerden temizlenip camileştirilen Ayasofya’da kılınacağını ilan etmişti.

Sabahın erken saatlerinden itibaren askerler ve Müslümanlar akın akın camiye doldurmuştu.

Namaza yakın Fatih de geldi.

Yanında hocaları, vezirleri ve komutanları vardı.

Hemen sağ tarafında Ak Hoca yürüyor, tebessüm ederek selam verenlerin selamlarını alıyordu.

Ön safa geçip yan yana cuma sünnetini kıldılar.

Hutbe okuma zamanı geldiğinde, Fatih ayağa kalktı.

Hocasını koltuklayıp kaldırdı.

Minbere kadar ona eşlik etti. Kendisi minberin hemen altına çöküp boynunu kulluk şuuruyla eğerken, Ak Hoca hutbeye çıktı. Cemaate baktı:

“Ey gaziler!” diye başladı hutbesine, “Bilin, agâh olun ki; cümmeniz hakkında, ahir zaman Peygamberi ol Server-i kâinât, ‘Onlar ne güzel askerdir’ buyurmuştur. İnşallah cümlemiz mağfuruz. Fakat gaza malını israf etmeyub, İstanbul içinde hayr-ühasenata sarf ve padişahımıza itaat ve muhabbet ediniz.”

Hutbeden inince Fatih Sultan Mehmed’in başına iki çatal ablak sorguç takıp;

“Padişahım, bütün Âl-i Osman’ın ab-ı rûyu oldun. Hemen mücahid-i fî sebîlillah ol!..” diye dua etti, o zamanki deyişle, “Gülbank-i Muhammedî” çekti.

ÖLÜMÜ

Bir gün küçük oğlu Hamdi Çelebi ile meşgul olurken:

“Bu küçük oğlum yetim, zelil kalır; yoksa bu zahmeti, mihneti çok dünyadan göçerdim” deyince, hanımı:

“A efendi! Göçerdim dersin yine göçmezsin” dedi.

Bunun üzerine Şeyh hemen:

“Göçeyim” deyip, mescide girdi. Evladını topladı. Vasiyet-nâmesini yazdı. Helalleşti, veda eyledi. Yâsin sûresi okunurken sünnet üzere yatıp ruhunu teslim eyledi. Göynük’teki tarihî Süleyman Paşa Camii’nin bahçesine defnedildi.

Daha sonra oğullarının kabri ile beraber bir türbe içine alındı.

VASİYET MEKTUP

Meşhur Alman tarihçisi A. D. Mordtmann’ın, Fatih Sultan Mehmed hakkındaki hükmü şu:

“Dünya tarihinde bir dönüm noktası koymuş, Doğu ile Batı’nın kapısında durmuş, her iki âlemin kültürünü nefsinde toplamış bir insandı.”

Tarihçi Babinger ise şöyle diyor:

“Fatih, günümüze kadar, bütün imparatorların en büyüğü olup, beşer tarihinde başka herhangi bir hükümdarın kendisiyle mukayese edilmesi müşkildir.”

Tarihçi Salabris de aşağı yukarı aynı şeyi söylüyor:

“Bütün dünyada gelmiş geçmiş hükümdarlarla kıyas kabul etmeyecek bir hükümdardı.”

Düşmanlarının bile övgüsünü kazanmış olan Fatih, siyasi

ve askerî kudretine ram ettiği milletlere adalet, şefkat ve müsamaha üçgeninde hükmetmesini de bilmiş, bu itibarla belde-lerin yanı sıra kalpleri de fethetmiş büyük bir Padişah'tır...

Vaktiyle ruhunu ihtimamla yoğuran eller, (annesi ve hocaları) ona hükmetmeyle birlikte sevmeyi de öğretmişler, dünya örneği bir cihangirde lazım gelen "meziyetler bütünü"nü yüreğine ve beynine âdeta zerk etmişlerdi.

Atalarının tahtına oturduğu gün, belli başlı Doğu ve Batı dillerini öğrenmekten başka; topçuluğu-okçuluğu da biliyor, bilhassa tarih, fen ve edebiyat derslerinde önde gidiyordu.

Tahtın hakkını vermeye rahat rahat yetecek kabiliyetlerle donanmıştı. Ancak mevcut kabiliyetleri yerli yerinde kullanmak da her insanın harcı değildir...

Kaldı ki Fatih, mevcutla da iktifa etmemiş, yetinmemiş, yenilerini kazanmak için hem madde, hem mana planında hayatı boyunca çalışmış, daima kendini bir "talebe" olarak görmüş, öğrenmeye her zaman talip olmuştur.

Asıl maksadı istilânın, işgalin, sömürmenin, cihangirlik davası gütmenin çok ötesindeydi. Bir şiirinde, "İmtisal-ı cahid-ü fillah oluptur niyyetüm/ Din-i İslâm'ın mücerred gayretidir gayretüm" diyor, Rıza-i İlâhî yolunda üzerine düşeni yapmaya çalışıyordu. Yönü Allah'ına dönüktü. Taşıdığı "Padişah" unvanı ise kimi zaman kendisine sadece ağırlık yapıyordu...

Hoca İstanbul fethiyle birlikte görevinin sona erdiğini düşünmüş olacak ki, kendisine Padişah'ın tevdi etmek istediği "Sadrazamlık" makamını elinin tersiyle iterek, evine (Gönen) dönüş hazırlıklarına başladı. Padişah duyar duymaz Hocasına koştı:

"Burada kal, sadrazamım ol."

"Burada kalmam. Kalsam bile sadrazamın olmam! Hocaların dünyevi makamları olmadıkta sözleri dinlenir, çünkü dünyevi makamlar haset çeker. Zaten benim sana verebileceğim çok bir şey de kalmadı. Son öğütlerimi bir kâğıda yazdım.

Al, bununla amel et. Padişah sarayına döndü. Vasiyet-mektubu açtı...

Akşemseddin Veli, "besmele" ve duadan sonra şöyle yazıyordu: "Arz-ı fakir (fakirin arzusu) budur ki: Lütfedüb rahat-ı dünyevî rahat-ı uhrevîye nisbet bimenzilet-il-âdemdir ve lezzet-i ruhaniye nisbet lâ şeydir. Lâ şey olan nesneye iltifat etmeyesüz."

Mektubun bu kısmıyla birlikte gerisini de bugünkü dille özetlemeye çalışayım:

"Fakirin (Akşemseddin'in) dileği budur ki, unutma, iki türlü hayat tarzı var: Biri dünya zevklerine, diğeri ahiret lezzetlerine dayanır. İlki, ikinciye kıyasla geçicidir, hiçbir şeydir. Sen geçici zevklere aldanma.

Peygamberler, veliler ve halifeler, dünya zevklerinden kaçınmış, ahiret saadeti için çilelere talip olmuşlar. Sen de onların yolunda olmalı, aynı hayat tarzını benimsemeli, meşakkatî nimet bilmeli, belalardan ve sıkıntılardan elem duymayıp zevk almalısın.

Unutma: Sen sıradan bir insan değilsin. Memleketin durumu senin durumunla yakından ilgilidir. Memleket sathında meydana gelecek her şeyden sorumlusun. Bedenle ruh ne ise, memleketle padişah da odur; ikisi bütündür. Hayatını ona göre düzenlemelisin."

Hocasının diğer bütün telkin ve tavsiyeleri gibi bu tavsiyelerine de uyan "talebe" hayatını bu istikamette düzenlemiş, maddi dünyasını "ahiretin mezarası" telakki etmiş, yönü daima Allah'ına dönük yaşamıştır.

Heybet abidesi bir eğitimci
Molla Gürani

SULTAN II. MURAD'IN saltanat yılları...
1440'lar...

Devrin önder isimlerinden allame Molla Yegân hacca gitmiş, dönüşte Kahire'ye uğramıştır.

Uğramışken boş durmamış, zaten dolu bulunan ilim dağarcığına birkaç konu eklemek üzere bir ilim meclisine katılmıştır.

Âlimin âlimle buluşması işte burada gerçekleşir...

Ahmed bin İsmail bin Osman Gürani ile burada tanışır. 1410 yılında Suriye'nin Güran Kasabası'na bağlı bir köyde dünyaya gelmiş, "Molla Gürani" olarak hayata nam salmıştır.

O tarihte henüz otuzlu yaşlarda olmasına rağmen, tam bir deryadır. Kendisi de bir derya olan Molla Yegân, genç âlimin ilmi derinliğini keşfetmekte gecikmez.

Soruları girift, izahları tutarlıdır.

Öyle de bir heybetlidir ki, ilmin izzeti okunur yüzünde.

Vakur, heybetli, ciddi, kaygısız, kendinden emin, kararlı ve tasasız...

Az konuşur, ama öz konuşur...

Genelde dinler, düşünür...

Ama bir de konuşmaya başladı mı, herkes susar. Saygıyla, edeple, merakla dinlerler.

O konuşurken, sözü asla kesilmez. Diğer âlimler kıpırtısız onu dinler. Öyle de gür, etkili bir sesi vardır ki, sesi heybetiyle bütünlenince, etkisi bir kat daha artar.

Söz etmekte de çok mahirdir, bir cümleye âdeta ciltlerce izah sığdırır.

Derler ya, “altının kıymetinden sarraf anlar.” Molla Yegân anlayacağını anlamıştır. Anlamış da, genç âlimin vakarına, etkisine, izah tarzına hayran olmuştur.

Onu mutlaka tanıyacak, razı edebilirse İstanbul’a getirecektir.

Dağılma saatini sabırsızlıkla bekler. Nihayet sohbethane-nin dış kapısında yakalar onu. Usulünce kendini tanıttıktan sonra sorar:

“Künyenizi bağışlar mısınız?”

Uzun konuşmayı sevmez ya Molla Gürani, işi hiç uzatmaz...

“Ben Ahmed bin İsmâil bin Osman Gürani” demek yerine, kestirme bir cevap verir:

“Bize buralarda kısaca Molla Gürani derler.”

Molla Yegân, namını duyup yüzünü görmediği âlimle karşı karşıya olduğunu anlayınca, müthiş heyecanlanır.

“Bize de Molla Yegân derler” diye tanıtır kendini, sesi titre-yerek, “Edirne’de ikamet ederiz. Hac dönüşündeyiz.”

“Allah kabul etsin.”

Molla Yegân lafı hiç uzatmaz. Mademki muhatabı uzun konuşmayı sevmiyor, kendisi de niyetini kısaca söyleyecektir:

“Senin gibi bir âlimin buralarda ziyan olması, anlaşılır şey değil. Daha geniş kitlelere ulaşmalısın.”

“Nasıl olacak bu?” diye sorar Gürani.

“Orası kolay. İlminin iklimler ötesinde yankılanmasını istiyorsan, hiç düşünme, benimle birlikte ilmin merkezine gel!”

“Orası neresidir?”

“Edirne’dir, Bursa’dır, kısacası memalik-i Osmaniye’dir. Seni Padişah’a takdim ederim. Bütün ümmete hizmetin dokunur.”

Gürani’nin dünyalıkta gözü yoktur, ama “hizmet” ihtimali onu sarıp sarmalar, için için heyecanlandırır.

Fazla düşünmez:

“Peki.”

Birlikte Edirne’ye dönerler.

Molla Yegân Kahire’de bulduğu mücevheri Padişah’a sunmakta o kadar acelecidir ki, hiç vakit kaybetmez. Ayağının tozuyla huzura girip temenna eder.

Sultan II. Murad, hasretle karşılar Hoca’yı:

“Haccın mebrur olsun, o mübarek beldelerden bize ne hediye getirdin bakalım?”

Molla Yegân heyecanla söze başlar:

“Öyle bir âlim getirdim ki Hünkârım, anlatması çok zor. Tanışmanız lazım.”

İlme âşık Padişah, heyecan karışımı bir merakla sorar:

“Şimdi nerede?”

“Dışarıda efendim, destur bekler.”

Padişah ayağa kalkar:

“Âlimi kapıda bekletmek olmaz, hemen içeri alın!”

Padişah huzuruna dağ gibi bir adam girer.

Uzun boylu, geniş omuzlu, uzun saçlı, simsiyah sakallı...

Ama en dikkat çeken yeri, gözleri: Ateş gibi bakmaktadır.

Öyle bir heybet ki, Padişah farkında olmadan toparlanır.

“Hoş geldiniz.”

Molla Yegân usulen takdim eder misafiri:

“Adı Ahmed bin İsmâil bin Osman Gürani, efendim.”

Takdimi uzun bulmuştur misafir:

“Kısaca Gürani” diye söze karışır, “Molla Gürani.”

“Nerelisin” diye sorar Padişah.

“Her yerliyim, ama Suriye’de dünyaya gelmişim.”

Cevap Padişah’ı hoşnut etmiştir. Çünkü hoşlanmıştı misafirinden. Verdiği cevapla burada kalıcı olduğunu düşündürmüştür.

Ayrıca imtihana filan gerek görülmez, çünkü referansı sağlamdır. Molla Yegân gibi bir allame, “bunda iş var” dediyse iş var demektir.

Sözü uzatmaz:

“Pekâlâ, seni şimdilik Hüdavendigâr Medresesi’ne tayin ediyoruz, ayrıca Yıldırım Medreselerini de sana bağlıyoruz. Badehu vaziyete bakacağız.”

Baktı da... Vakti, saati gelince oğlunun eğitimine getirdi.

Çünkü küçük Şehzade’nin yaramazlıkları bütün hocalarını bıktırmıştır. Ateşli zekâsından kaynaklanan bir coşku, onu hocalarının nazarında çekilmez bir çocuk yapmıştır...

Sürekli şikâyet ediyorlar.

Hele Molla Ayas yaka silkmiş, “Bu çocuğu idare etmek on medreseyi idare etmekten daha zor” diye patlamıştır.

Sultan Murad ne zamandır bir çözüm arıyor. Derken, bir gün aradığını buluyor: Molla Gürani bu iş için biçilmiş kaftandır. Heybetli görüntüsü, haşın tavrıyla Şehzade’sini yola getirirse o getirir.

Muzip bir gülümseme yayılır dudaklarında:

“Hadi bakalım Mehmed’im” diye mırıldanır, “Şimdi yaramazlık yap da, göreyim.”

Molla Gürani o gün Şehzade Mehmed’in hocalığına atanır.

HOCA’NIN ELİNDEKİ KIZILCIK SOPASI

İlk ders...

Şehzade yeni bir hoca atandığını öğrenmiş, bir sürü muziplik hazırlamıştır.

Niyeti Hoca'yı bıktırıp kaçtırmaktır.

Molla Gürani de Şehzade'nin haylazlıklarını diğer hocalardan duymuş, tedbirini buna göre almıştır.

Bu yüzden, girdiği ilk derste, elinde bir kızılılık sopası vardır.

Şehzade Mehmed, yeni hocasının elindeki sopaya hayret ve dehşetle baktıktan sonra, hafif bir tedirginlik içinde sorar:

"Elinizdeki de nedir Hocam?"

"Ha bu mu?.." diyor Molla Gürani, "kızılılık sopasıdır."

Bu kez şaşkın şaşkın sorar Şehzade:

"Ne işe yarar?"

"Zaman zaman talebelerimin üzerine yapışan tembellik tozlarını temizlemeye yarar."

Hafiften tedirginliği bu cevapla korkuya dönüşmüştür, ancak dövölme ihtimali söz konusu bile değildir. Öyle ya, o bir şehzadedir, koskoca Cihan Padişahı'nın oğludur.

Böyle olunca, onu kimse tehdit edemez, kimse dövemez: Olsa olsa hocası şaka yapıyordur.

Gülümseyerek tekrar sorar:

"Şakayı seviyorsunuz anlaşılan."

Gürani, kızılılık sopasını sallayarak karşılık verir:

"Hiç sevmem. Şaka da etmem. Ne söylüyorsam bil ki, ciddidir."

Zaten sert bakan gözleri, gözlerinin üstüne yıkık kaşları, kırışan alnı, çizgiyi andıran dudaklarıyla yeterince heybetli, yeteri kadar ciddi görünmektedir.

"Ben bir şehzadeyim" diye mırıldanır, Mehmed.

"Fark etmez" der Hoca, "benim nazarımda diğer talebele-
rim gibi bir talebesin. Ben ise senin hocanım. Tembellik eder-
sen, haylazlanırsan, bil ki, kızılılık sopasının tadına varırsın.
Ben diğer hocalarına hiç benzemem."

Geleceğin Fatih'i, kendi içinde büzülür..

Ve paydos olur olmaz, annesine koşar:

“Bu deli Hoca’yı hemen dersimden alın.”

“Neden ki?” diye sorar annesi, “bir şey mi oldu?”

“Daha ne olsun, elinde sopa ile derse girdi, beni dövmele tehdit etti.”

Annesi için için gülerek şu karşılığı verir:

“Valla oğulcuğum, o hocanın sağı-solu belli olmaz, ondan ben de baban da korkarız, iyisi mi suyuna git, derslerine çok çalış, tembellik etme...”

Söylediklerinin oğlunun üstündeki etkisini ölçtükten sonra, sözlerini şöyle tamamlar:

“Zaten baban onu Kahire’den ne zahmetlerle getirtti. Sana hocalık yapmaya razı edene kadar da akla karayı seçti. Sakın tersine gitme.”

Hocaya saygı ve eğitimi teşvik...

Osmanlı’yı zirveye taşıyıp beş yüz sene zirvede tutan sırrın özü budur.

İşte bu hocalar karşısında yalnızca padişahlar değil, dünya bile ufalanmıştır.

“SENİ DÖVERİM!”

Padişah Molla Gürani’yi oğlunun eğitimine memur ederken geleneklere uyup, “Eti de senin, kemiği benim. Şehzade bundan böyle senin oğlundur. Var bildiğin gibi eğit!” demiştir.

Bu yetkiyi Padişah’dan alan Hoca, oğlundan mı perva edecektir?

İlk günlerin birinde, derse çağırır.

Şehzade gelir, her zamanki yerine oturur.

“Kalk” der Hoca, “oraya değil, şuraya diz çök.”

Hoca’nın şakası yoktur. Gerçekten de diğerlerine benzememektedir.

Hayatında belki ilk kez diz çöker, çatık kaşlı hocasının önünde.

“Aç bakalım Emsile’yi. Darabe (dövmek) fiilini çek!”

Talebe Emsile’yi açar:

“Darabe, durube” gibisinden bir şeyler mırıldanır.

Çalışmamıştır...

Molla Gürani’nin kaşları çatılır, gözlerinden ateşler dökülür:

“Olmadı Mehmed Efendi...”

Üstüne basa basa kendisi çekmeye başlar “darabe” fiilini:

“Döverim... Seni döverim... Seni öyle bir döverim ki!”

Sesini yükseltir:

“Eşek sudan gelinceye kadar döverim!”

Şehzade hırsından ve utancından ağlamaklıdır. Dudakları titrer. Dişleri kenetlenir. Gözleri nemlenir.

Bu sondur. Oracıkta kararını verir: Artık derslerini aksatmayacaktır.

Ve bir daha aksatmaz.

Zaman içinde ilmin kıymetini anlar, öğrenmenin tadına varır ve tüm derslerinde başarıya ulaşır.

Ufku genişler, merakı katlanır, başarıma duygusu ilmin derinliklerine doğru çeker Şehzade’yi...

Artık “Fatih” olmaya başlamıştır.

O kadar ki, Osmanlı tahtına geçecek kıvama on bir yaşlarında ulaşacaktır.

Sultan Murad şahit olduğu değişimden çok mutludur. Molla Gürani’yi ödüllendirmeye karar vererek vezirlik teklif eder.

Oysa kimilerinin ulaşmak için yetmiş takla attığı fani lezzetlerde Molla’nın gözü yoktur.

“Hoşgörün Hünkârım, ama istemezsem, siz iyisi mi onu isteyenlere verin.”

Padişah bu istigna karşısında şaşırmıştır:

“Nasıl olur?”

“Fitne çıkar Hünkârım. Yıllardır bu makama ulaşmak için çalışanlar var. Beni tepeden inme tayin ederseniz, umutları kı-

rılır. O kırgınlık için de size de bana da olmadık iftiralar atarlar.”

Söyledikleri makul ve mantıklıdır.

“O zaman sana kadılık verelim.”

İkinci teklifi reddedemez. İstemeye istemeye razı olur.

Bir süre kadılık yapar. Ama fazla dayanamaz. İlk fırsatta istifa eder. Apar topar Kahire’ye döner.

Şehzade Mehmed, kendisini hizaya sokan Hoca’sının Mısır’a döndüğünü duyunca âdeta yıkılır. Dertlenir, kalır. Tam da bu sırada devlet umuru yıkılır omuzlarına: Babası tahtı kendisine terk edip Manisa’ya çekilmiştir.

Bir taraftan eski Padişah’ı isteyenlerin çıkardığı gaileler, bir taraftan da Macarların yeminlerini bozarak sınırı geçmeleri yüreğini bunaltırken, zaman bulup Mısır Sultanı Kayıtbay’a bir mektup gönderir. Hocasını geri ister.

Mısır Sultanı Kayıtbay, Molla Gürani’nin kıymetini bilenlerdendir. Osmanlı Padişahı’nın arzusunu Molla Gürani’ye ulaştırır ulaştırmasına, ama Kahire’den gitmesine de gönlü razı olmaz:

“Gitmeyin hocam! Osmanlı size ne vadediyorsa, fazlasını veririm.”

Molla Gürani kestirmeden verir cevabını:

“Sizin veremeyeceğinizi vadediyor Sultanım.”

“Nedir ki benim veremeyeceğim? İşte hazineler vereyim.”

Hükümdarların her şeyi para ile ölçen tavırlarını öteden beri anlayamayan Molla Gürani, tek cümlede meramını açıklar:

“Bana evlatlığını veriyor.”

Sultan susuyor. Doğru. Onun veremeyeceği bir şeydir evlat sevgisi.

“İzin verin gideyim. Benim yüzümden aranızda husumet girmesin.”

Yeni Padişah Edirne’dedir. Edirne’ye dönüyor.

BİR İFTAR SOFRASI

Osmanlı insanı ne kadar varlıklı olursa olsun, “gösteri,” “gösteriş” ve “israf” sayılabilecek davranışlardan kaçınırdı.

İhtiyaçtan fazla tüketmeyi yalnızca “israf” saymaz, aynı zamanda “fakirin hakkına tecavüz” de sayar, “kul hakkı” oluşturduğuna inanırdı.

Hayat bu hassasiyetle çerçevelenmiş, hassasiyet padişahları da kuşatmıştı.

1453 yılı ramazanı...

Fetih tamamlanmış, yirmi bir yaşında bir genç, zamanın askerî teknolojisi yetersiz kaldığı için dünyanın “alınamaz” dediği Doğu Roma’yı almıştır.

Gencecik Padişah, “Feth-i mübin”e en az kendisi kadar yüreklerini ve desteklerini koyan hocalarına, vezirlerine, komutanlarına bir iftar vermek istiyor.

Bu iş için Padişah’ın talimatıyla Vlakerna Sarayı (Bizans imparatorluk Sarayı) kullanılacak ve Bizans sarayında bulunan altın sofra takımları kullanılacaktır.

Fatih Sultan Mehmed’in niyeti, kendisine yetiştiren hocalarına gösteriş yapmak değil, onlara verdiği değeri göstermektir.

Akşama doğru konuklar geliyor. Bizzat Padişah tarafından karşılanan hocalar, Bizans sarayının taht odasına alınıyorlar.

Kısa bir sohbetten sonra da sofra odasına geçiliyor.

Sofrayı görür görmez, Molla Gürani tuhaflaşıyor. Bakınıyor. Gözleri Akşemseddin’le karşılaşınca, başını hafifçe iki yana sallayıp memnuniyetsizliğini belirtiyor.

Ak Hoca da hafif tebessüm ederek, Molla’yı onaylıyor.

İki derya, boşlukta buluşmuş, kimseye fark ettirmeden bakışlarla anlaşmıştır: Öğrenciye (Fatih’e) bir ders daha verilecektir.

Şimdilik hiçbir şey söylemeden altın sininin önüne bağdaş kuruyorlar.

Bir tarafta Molla Hüsrev, Molla Zeyrek, bir tarafta Akşemseddin; sadrazam, vezirler, komutanlar, yüksek düzeyli memurlar vs...

O an dua anıdır. Herkes münacatını mırıltılara gömüp Allah'a ulaştırıyor.

Nihayet ezan... Gözler Molla Gürani'de... Çünkü sofradaki en yaşlı davetli odur ve bu itibarla yemeğe önce onun başlaması gerekmektedir; aksi takdirde kimse sofraya uzanmaz.

Osmanlı âdâbı tüm hayatla birlikte sofraya da saygı, sevgi ve nezaket kuralları getirmiştir.

Fakat Molla Gürani, kıpırtısız oturmakta, zikrini mırıldanıp tespih şakırdatmaktadır.

Beş dakika böyle geçiyor...

Padişah, sofradakilerin en gencidir ve çok acıkmıştır. Önce sabırsızlıkla kımıldıyor. İftar ezanı verildiği hâlde beklenmesini anlamsız buluyor. Bakınıyor. Nihayet dayanamıyor:

"İftar okundu elhamdulillah!.." diyor, orta yere.

Molla Gürani, Padişah'ı duymamış gibi yapıyor.. On dakika, on beş dakika, derken, Padişah'ın tahammül sınırları parçalanıyor. Molla Gürani'ye dönüyor:

"Efendi Hazretleri, buyurun taam idelum (yemek yiyelim), merak buyrulmasun, soframuzda haram lokma bulunmaz."

Molla Gürani o zamana kadar sanki bunu bekliyor. Hışım-la Padişah'a dönüp azarlar gibi konuşuyor:

"Ümmete haram olan Mehmed'e ne zaman helal oldu? Sen kime benzemek istiyorsun? Eğer Peygamber-i Zîşan'a benzemek istiyorsan, bil ki, onun en iyi yemeği birkaç hurmadan ibaretti, hâl-ı hayatında altın yemek takımı görmemişti. Ona değil de, Bizans imparatorlarına benzemeye çalışıyorsan, bil ki, Bizans'ı bu gösteri ve gösteriş merakı batırdı. Geleneksel kaplarımız neyine yetmemiş ki, altın tabaklar, taslar, kaşıklar çıkarmışsın?"

Padişah ağlamaklı olmuştur. Yine de halis niyetini izaha

kalkışmıyor. Sadece sofracılara dönüp beklenen talimatı veriyor:

“Kaldırın!”

Altın sini, üzerindeki altın taslarla, tabaklarla, kaşıklarla birlikte kalkıyor. Yerine geleneksel toprak ve porselen çanaklar, tahta kaşıklar geliyor. Molla Gürani ancak ondan sonra, besmele eşliğinde iftarını açıyor.

Hoca ile talebesinin arasındaki ilişki böyle bir ilişkidir işte. Hoca her fırsatta eğitimine devam etmiştir.

“SARAYDA BENİM GİBİLERİN İŞİ YOKTUR!”

Artık padişah olan II. Mehmed, devlet işlerine gömülmüştür...

Zaten Molla Gürani de saraydan hiç mi hiç hazzetmez. Her şeyin kurallara bağlı olması, en basit ziyaretlerin bile merasime dönüşmesi içini sıkar. O teklifsiz tekellüfsüz hayatı sevmektedir.

Bu yüzden eskisi kadar sık görüşemezler.

Bu durum ikisinin de yüreğini yormaktadır, ancak başka çıkar yol da yoktur.

Yağmurun bardaktan boşalırcasına yağdığı bir arife günü, gencecik Padişah öyle bir özler ki, hocasını, gelmesi için haber salar:

“Sizinle bayram başka güzel... Sarayı teşrif etseniz de bu fakiri sevindirseniz.”

Molla Gürani, padişahın habercisine, okuttuğu fakir talebelerini gösterir:

“Biz bayramı bunlarla birlikte yapmayı düşünüyoruz” der, “hem bu yağmurda çamurda sarayda ne işimiz var?”

Fatih üzülür...

İç geçirir:

“Bilmez mi ki, bizim asıl bayramımız hocalarımızın varlığıdır.”

Öte yandan Molla, ret cevabından pişman olmuştur. Eski talebesini üzdüğüne üzölmüş, kırdığına kırılmıştır.

Kararından dönüp yola düşer. Çamurlara bata çıka saraya gider. Teşrifata, alkışlara, şiirlere, methiyelere, nevbet vuran mehtere aldırmadan doğruca talebesine gider. Çamurlu ayak-kabılarıyla saraya girer. Halılar çamurlanır. Etrafta acınası bir telaş: Kimi ayakkabılarını sildikten sonra girmesini ister, kimi çıkarmasını...

Hiçbirini dikkate almaz.

Önünü kesenleri itekleyip doğruca huzura varır:

“İşte geldim, ama bilsen ne müşkil bir geliş oldu.”

Gencecik Padişah, bir hocasının yüzüne bakar, bir çamur-dan ayak izleri kalmış kıymetli halılara:

“Yüreğinizin hamuruyla yüreğimizi, ayaklarınızın çamu-ruyla halılarımızı ziynetlendirdiniz Hocam. Gururumuza ba-sarak bizi yücelttiniz. Varolun!”

EBEDİ VUSLAT

Zaman içinde müderrisliği de bırakıp kendini tümüyle sivil-leştirir.

Mütevazı dergâhında bildiği usulle talebe yetiştirmeye adar kendini. Gecelerini ibadetle, günlerini eğitimle geçirir.

Öylece yaşlanır...

Nihayet bir gün talebelerini yanına toplar:

“Şimdi üzerinizde olan hakkımı ödeme zamanıdır. Açın bakayım Yâsin-i Şerifi!” diye emreder.

Yâsin sûresi açılır Kur’ân-ı Kerim’den...

“Yüksek sesle okuyun, ama öğrettiğim gibi, ta’dil-i erkân ile okuyun!”

Veda zamanı olduğunu anlar olgun talebeleri. Hıçkırırlar.

Molla Gürani her zamanki gibi sakin ve vakurdur. Sadece bir başka heybet oturmuştur yüzüne, bir değişik nur inmiştir.

Devir, Fatih Sultan Mehmed'in oğlu Sultan II. Bayezid devridir.

Uzun yaşamış, çok yorulmuştur.

Vakit ebedî istirahat vaktidir.

"Bayezid'e söyleyin adalet üzere olsun" diye konuşur, "talebeleri himaye etsin... Bir de..."

Bir süre bekler, nihayet sözünü tamamlar:

"Namazımı bizzat o kıldırın ve eğer varsa borçlarımı sahiplensin."

Hıçkırıklarla sarsılan talebelerine döner:

"Size de vasiyetim şudur ki: Beni garipler gibi defnedin. Mezarıma ayaklarımdan çeke çeke sürükleyerek götürün! Belki o zaman kalan günahlarım da affedilir."

Derin bir nefes alır, verir, bir daha ne alır, ne verir (1488).

Cenaze namazını vasiyetine uygun olarak Sultan Bayezid kıldırır.

Türbesi İstanbul'da Fındıkzade semtindedir.

Fatih'in padişah gibi karşıladığı âlim
Ali Kuşçu

TÜRK-İSLÂM DÜNYASININ büyük astronomi ve kelam âlimi Ali Kuşçu'nun asıl ismi Ali bin Muhammed'dir. 1403 yılında Semerkant'ta dünyaya gelmiş, 16 Aralık 1474'de İstanbul'da ölmüştür.

Babası Muhammed, ünlü Türk Sultanı ve astronomu Uluğ Bey'in kuşçusu olduğu için, ailesi 'Kuşçu' lakabıyla meşhur olmuştur.

Küçük yaştan itibaren matematik ve astronomiye ilgi duyan Ali Kuşçu, devrin en büyük âlimleri olan Bursalı Kadızâde Rumî, Gıyâseddin Cemşid ve Muinuddîn Kâşî'den matematik ve astronomi dersleri aldı.

Daha sonra bilgisini artırmak için Kirman'a gitti. Semerkant ve Kirman'da eğitimini tamamladıktan sonra Uluğ Bey'e yardımcı ve rasathanesine müdür olmuştur.

XV. yüzyılın ilk yarısında, Semerkant, dünyanın en önemli bilim merkeziydi. Uluğ Bey Rasathanesi, gök bilgisi araştırmaları için en doğru sonuçları alıyordu. Rasathanenin genç mü-

dürü Ali Kuşçu, gece gündüz demeden çalışıyor, bilimsel gerçeklere yenilerini katmak için uğraşıp didiniyordu.

Ali Kuşçu 1449'da, haccetmek niyetiyle çoluk çocuğunu alıp yola düştü. Tebriz'e geldi. Uzun Hasan kendisine o kadar saygı gösterdi ki, Konstantiniye Fatihi, bir devri kapayıp yenisini açan genç cihangirle ihtilafında aracılık etmesini istedi.

Kendisine bunca itibar gösteren Uzun Hasan'ın ricasını kırmayaran Ali Kuşçu, yol hazırlıklarını tamamladı. Semerkant'ta Kızıl Elma olarak bilinen eski Bizantium'a ulaştı. Hahberciler; onun geleceğini çoktan saraya bildirmişlerdi.

Şehir girişinde karşılandı...

Huzura kabul edildiği zaman, Osmanlı Padişahı'ndan beklemediği kadar iltifat gördü. Çünkü Fatih, kendisini tanımadan önce, eserlerini tanıyordu. Uluğ Bey Rasathanesi'ndeki çalışmalarından, Semerkant'a aylarca uzak bulunan İstanbul'daki hükümdarın haberi vardı.

Ali Kuşçu'dan İstanbul'a yerleşmesini, artık batıya kaymış olan ilim merkezlerini aydınlatmasını, bilgisiyle İstanbul medreselerinde ilim heveslisi gençleri yetiştirmesini rica etti.

Bu teklif, Ali Kuşçu için beklenmedik bir iltifattı. Ricayı emir telakki etti. Ama üstlendiği işi yarım bırakamazdı. Öylesine sözünün eri idi.

"Hünkârım!" dedi, "ruhsatınız olursa önce Tebriz'e döneyim. Çünkü buraya Akkoyunlu Hükümdarı'nın elçisi olarak geldim. Üzerime aldığım vazifeyi tamamlamam lazım. Gerekir ki, Hünkârımın lütufkâr davetini kabul etmeden önce vazifemi iyi bir sonuca ulaştırdığımı, beni gönderen, bana güvenmiş olan insana bildireyim..."

Ali Kuşçu'nun mazereti, Fatih Sultan Mehmed tarafından makul bulundu. Hatta çok memnun oldu: Çünkü Kuşçu, hem davetini kabul etmişti hem de ne kadar dürüst ve görevine sadık olduğunu göstermişti. Gitmesine izin verdi.

Değerli matematik ve astronomi bilgini Ali Kuşçu, sözünü tuttu. İki yıl sonra, ailesini de alarak İstanbul'a gelmek üzere yola çıktı. Fatih'in emriyle Osmanlı Devleti sınırında merasimle karşılandı. Padişah muamelesi gördü. Hele de İstanbul'a girişi muhteşem oldu.

Fatih Doğu Roma'yı ikinci kez fethetmiş gibi mutluydu. Asıl fethin ilmi açıdan olacağını biliyor, bu yüzden âlimlere çok değer veriyordu.

Bu geliş önemliydi: Çünkü o zamana kadar İstanbul'da astronomi ile uğraşan güçlü bir bilgin yoktu.

Gelir gelmez, Ali Kuşçu'ya 200 altın (bugünkü paraya çevirirseniz, herhâlde miktarın yüksekliği karşısında çok şaşırırsınız) maaş bağlandı ve Ayasofya müderrisliğine atandı.

Ali Kuşçu, burada Fatih Külliyesi'nin programlarını hazırladı. Ayrıca astronomi ve matematik dersleri verdi. İstanbul'un enlem ve boylamını ölçtü ve çeşitli güneş saatleri yaptı.

Verdiği dersler olağanüstü rağbet gördü ve önemli bilim adamları tarafında da takip edildi.

Ali Kuşçu'nun astronomi ve matematik alanında yazdığı iki önemli eseri vardır: Bunlardan birisi, Otlukbeli Savaşı sırasında bitirip zaferden sonra Fatih'e sunulduğu için "Fethiye" adı verilen astronomi kitabıdır.

Bu eser üç bölümden oluşur: İlk bölümde gezegenlerin küreleri ele alınır ve gezegenlerin hareketlerinden bahsedilir. İkinci bölümde yerin şekli ve yedi iklim üzerine açıklamalar yapılır. Son bölümde ise Ali Kuşçu, yere ilişkin ölçüleri ve gezegenlerin uzaklıklarını verir.

Döneminde hayli tesir uyandıran bu eseri küçük bir el kitabı niteliğindedir ve yeni bulgular ortaya koymaktan çok, medreselerde astronomi öğretimi için yazılmıştır.

Ali Kuşçu'nun diğer önemli eseri ise, Fatih'in adına ithaf ettiği "Muhammediye"dir. Muhammediye bir matematik kitabıdır.

Kuşçu, ölünceye kadar İstanbul'dan ayrılmadı. Birçok öğrenci yetiştirdi.

Kuşçu sayesinde, Osmanlı medreseleri, özellikle astronomi ve matematik alanında büyük gelişmeler kaydetti.

Ali Kuşçu 16 Aralık 1474'te İstanbul'da öldü. Mezarı Eyüp Sultan Türbesi haremindedir. Ölüm tarihi; torunu meşhur astronom Mirim Çelebi'nin (ölümü, Edirne 1525) Farsça yazdığı bir eserin incelenmesi sonucu anlaşılmıştır.

Mezar yerinin 1819 yılına kadar belirgin olduğu, ancak bu tarihten sonra, Ali Kuşçu'ya ait mezara, zamanının nüfuzlu bir devlet adamının defnedildiği kaydedilmektedir.

Ne sorumsuzluk: Fatih'in koruduğu âlimin mezarını koruyamadık.

*Çamura bile değer katan âlim
İbn-i Kemal*

E MİNİM BU MUHTEŞEM ismi hatırlıyorsunuzdur. Hani Mısır Sefer-i Hümayunu dönüşünde, hocalardan birinin atının ayaklarından sıçrayan çamur Yavuz Sultan Selim'in kaftanına bulaşmış, öfkesi burnunda Padişah'ın kızaçağından korkan komutanlar ürkek ürkek bakınırken, Yavuz Sultan Selim gülümsemiş, büyük bir dikkatle sırtından çıkardığı kaftanını hürmetle katlarken, şu anlamda konuşmuştur:

“Hocalarımızın atının ayaklarının altından çıkan çamur bile kutsaldır ki, Hak Teâlâ'nın huzuruna bu çamurlu kaftanla çıkmak isterüz! Kaftanı olduğu gibi muhafaza ediniz ve irtihal eyledükte (öldükte) tabutumuzun üstüne örtünüz.”

Öyle yapıldı: Öldüğünde, üzerine örtüldü. Kaftan hâlâ türbesinde muhafaza ediliyor.

Yavuz Padişah'ın onca değer verdiği hoca, “İbn-i Kemal” lakabıyla meşhur Kemalpaşazade Ahmet Şemseddin'den başkası değildi.

Sultan II. Bayezid'e askerlik, Yavuz Sultan Selim'e hocalık

(öğretmenlik), Kanuni Sultan Süleyman'a ise şeyhülislâmlık ve danışmanlık yapmış olan değerli âlim Tokat'ta dünyaya geldi. Kemalpaşazade Süleyman Bey'in oğludur. Büyük babasına atfen "İbni Kemal" lakabıyla meşhur oldu.

Geçliğinde babası gibi sipahi askeriydi, fakat askerlik ona göre değildi. İlim adamı olmak istiyordu. Çünkü hayata karşı çok ilgili, çok da meraklıydı. Kılıç sallamaktan fırsat buldukça kalem kâğıda sarılıyor, yazıyor ve okuyordu.

Sonunda askerlikten ayrıldı. Kendini eğitime verdi. Arapça ve Farsça öğrendi. Değişik bir dünya keşfetmişti, artık başka dünyalarla ilgilenmiyordu. Çok zekiydi. Hızla eğitimini tamamladı: Önce müderris (profesör), ardından Edirne Kadısı ve Rumeli Kazaskeri oldu.

Yavuz Sultan Selim onu çok sever, sayar, savaşlarda bile kendisiyle birlikte bulundururdu.

Mısır Sefer-i Hümayunu esnasında Tih Sahrası (Sina Çölü) geçiliyordu. Yavuz Padişah, Cengiz Han ve Büyük İskender gibi zorluklara meydan okumayı seven iki cihangirin göze alamadığı bir maceraya atılmış, Sina Çölü'nü tüm ağırlıklarıyla birlikte geçmeye karar vermişti...

Geceleri dondurucu soğuk, gündüzleri yakıcı sıcaktı. Zor bir yolculuk başlamıştı. Zemin o kadar yumuşaktı ki, top arabaları kuma saplanıyor, etraf zehirli yılan ve akrep kaynıyordu.

Yavuz Sultan Selim, zaman zaman atından inip yakıcı sıcak altında saatlerce yürüyordu. Padişahı yürürken görenler, bunu askeri yüreklendirmek için yaptığını düşünüyorlardı.

Bir gün Yavuz Padişah'ın yaya yürüyüşü uzadıkça uzadı. Yaşlı-başlı hocalar, kocaman vezirler, bırıgını balta kesmez yeniçeri paşaları fena hâlde yorgun düştüler. (Çünkü Padişah yürürken onlar atla gidemezlerdi) Adım atacak hâlleri kalmamıştı. Padişah ata binse onlar da binecek, biraz olsun nefes alacaklardı, ama Padişah'ta hiçbir yorgunluk emaresi yoktu. İbn-i Kemal'e gittiler:

“Hünkâr sizi kırmaz, söyleyin de atına binsin, yoksa billahi bu çölde telef olup gideceğiz.”

İbn-i Kemal, yaşlı hocalarla serdarların hâline acıdı. Yavuz Padişah’a gitti:

“Size maşallah, genç ve kuvvetlisiniz, amma ki arkanızdan gelen tekmiil kocamışların hâli haraptır Hünkârım, inayet bu-yursanız da artık atınıza binseniz.”

Yavuz Padişah, şaka edip etmediğini anlamak için Hoca’sının yüzüne baktı. Hoca’nın yüzü ciddiydi. Hayretler içinde mırıldandı: “Görmez misin, görmez misin?”

Döndü, derinlemesine bir kere daha baktı Hoca’sının göz bebeklerine, sonra parmağını ileri uzattı:

“Şu gideni görmez misin Efendi Hazretleri?”

Hoca tüm dikkatini gözlerinde toplayarak şanlı talebesinin gösterdiği istikamete baktı, ama sere serpe uzanmış çöl-den başka bir şey göremedi. Önlerinde tam bir kum cehenne-mi vardı.

Padişah’ın sıcaktan serap görüp görmediğini düşündü bir an, endişelendi:

“Lütfen atınıza binin” diye mırıldandı son kez...

“Bunu nasıl söylersüz?” diye kükredi Yavuz Padişah, parmağıyla ön tarafları göstermeyi sürdürerek; “Peygamberim önümde yaya yürürken, ben nasıl ata binerim!”

Tekrar derin derin baktı Hoca’sına, ağlıyordu:

“Meşru hedefe yürüyen padişahın önünden Peygamber gider. Bu inançla çölü geçeceğiz.”

Çöl geçildi, Mısır fethedildi, Yavuz Padişah da Osmanlı-ların ilk halifesi oldu.

Yavuz Sultan Selim, İbn-i Kemal’in öğrencisiydi. Öyle Hoca’nın elbette böyle öğrencisi olacaktı.

Hoca 16 Nisan 1534’te Hakkın rahmetine kavuştu. Edirne-kapı dışarısında Mahmut Çelebi Zaviyesi’nde bizden bir “Fâti-ha” bekleyerek ebediyeti uyuyor...

O sadece bir din âlimi değil, aynı zamanda değerli bir tarihçi ve kudretli bir şairdi. Kitap ve risale şeklinde üç yüz kadar eser yazdığı söylenir.

İdris-i Bitlisî'nin *Heşt Behişt* adlı eserini Türkçe'ye kazandırdı. Sadi'nin *Gülüstan*'ına benzer *Nigaristan*'ı, *Yusuf ile Züleyha*'yı yazdı. Ayrıca Osmanlı Tarihi üzerine çalıştı ve özellikle Mohaç Muharebesi'ne dair önemli bilgiler aktardı.

ALKIŞ SENDROMUNA YAVUZ'CA TEDBİR

Eski camilerde “âminci”ler varmış. Hoca dua ederken coşkulu sesleriyle “âmin” çeker, cemaatı heyecanlandırır, bunun karşılığını da alırlarmış.

Cumhuriyetten sonra hem “âminci” sayısı arttı hem de mahiyet değiştirdi: Böyle şeyler artık camilerde değil, siyasi parti mitinglerinde, özellikle de, cebren ve hile ile yönetim erkini ellerine geçiren “ara rejim” diktatörleri döneminde oluyor.

12 Eylül darbesinin önderi General Kenan Evren'in mitinglerini bir hatırlar mısınız? Üçerli-beşerli grupçuklar, kalabalığın şurasına burasına yerleştirilir, Evren'in olurunun olmasını, ipe-sapa gelmezini alkışlamaları sağlanırdı.

“Kur'an'a basarak ekmeğe ulaşabilirsiniz” diye saçmaladıkça, “şak şak şak!” Arkasından bir darbe daha: Buyurun 28 Şubat'a ve onun ekonomik sonuçlarına! Laiklik kurtuldu, ama ekonomi battı. Belki de çok alkışladığımız için darbelerin ardı arkası kesilmedi. Şimdi bile, bugünkü sorunların çoğunun eski darbelerden kalma tortulardan oluştuğunu bile bile ve göre göre, nüfusun yüzde altısı askerî rejim istiyor.

* * *

Yavuz Sultan Selim Han Mısır Sefer-i Hümayun'undan dönüyordu. Artık o sadece “Sultan-ı İklim-i Rum” (Anadolu Sultanı) değil, aynı zamanda “Sultan-ı Arab”dı da. Daha da önemlisi

o “Hâdım-ül Haremeyni’ş-Şerefeyn”di. Beraberinde mukaddes emanetleri de getirmişti.

Ordusunu Maltepe’de durdurdu. Vezirleri Padişah’ı karşılamaya geldiler. Dersaadet’in (İstanbul) bir gelin gibi süslenildiğini ve halkın haftalardır kendisini beklediğini, şanına layık bir karşılama töreni yapılacağını bildirdiler.

Bunları dinleyen Yavuz Padişah’ın kaşları iyice çatıldı. Vezirler şaşkın şaşkın bakiştılar. Belli ki Padişah’ı memnun edememişlerdi, acaba kusur neredeydi? Vezirlerden biri tüm cesaretini toplayıp sordu, “Hünkârım, başka ne istersüz?” Yavuz Padişah acı acı güldü, “Hiç” dedi, “biz alkıştan korkmaktayız, zira alkış nefsin gıdasıdır.”

Gece kılık değıştirdi. Sıradan bir sandal kiralatmasını emretti. Kendisi gibi kılık değıştirmiş dört adamıyla birlikte Sarayburnu’na geçti. Arka kapıdan saraya girdi.

Ordulardan korkmayan Yavuz Padişah, alkıştan korkmuş, alkıştan kaçmıştı. Biz güya torunlarıyız, ama alkışı çok seviyoruz.

Söylemiştim: Bazı padişahları büyüten sır, Osmanlı’nın aile yapısında, eğitim sisteminde ve “Gönül Sultanı” dediğimiz maneviyat ehlinde saklıdır...

Şimdi onlardan birini daha anlamaya çalışalım...

Padişahı tehdit eden hoca
Zembilli Ali Cemali

O SMANLI ASIRLARINDA Yavuz Sultan Selim devri...
Şeyhülislâmlık makamının “Zembilli” lakabıyla meşhur,
Alaaddin Ali Efendi tarafından hakkıyla doldurulduğu yıllar...

Yavuz Sultan Selim’in Edirne’ye gitmesi gerekiyor. Şehir
çıkışına kadar Padişah’ı uğurlayanlar arasında Şeyhülislâm
Zembilli Alaaddin Ali Efendi de vardır.

Padişah’ı uğurlamaktan dönerken, yolda elleri ve ayakları
zincirli bir gruba rastlıyor. Başlarınayalın kılıç askerler dikil-
miştir.

Suçlarını merak edip soruyor:

“Bu ne iştir? Neden bağlanmışlar, suçları nedir?”

Zamanını aşan namlı hukukçu sorar da, anlatılmaz olur
mu? Askerlerin başındaki subay gelip konuyu tafsilatıyla an-
latıyor:

“Bunlar ipek alım-satımı yapan bezirgânlardır (tüccar).
Oysa Padişah hazretleri ipek alım-satımını yasaklamıştı. Pa-
dişah emrine muhalefet ettiklerinden, cezaya çarptırıldılar.”

“Peki bunları kim yargıladı?”

“Hiç kimse, Padişah’ın emriyle zincire vuruldular.”

Bu cevap Şeyhülislâm’ı hem şaşırtmış hem de üzmüştür. Osmanlı mülkünde kim olursa olsun, ne yaparsa yapsın yargılanmadan mahkûmiyet yoktur. Alınan karar hukuksuzdur. Bunun sürmemesi, bir haksızlığa meydan verilmemesi gerekmektedir.

Tereddüt etmeden atının başını çeviriyor...

Doludizgin sürüp Padişah’a yetişiyor.

Yavuz, birden Zembilli Hoca’yı karşısında görünce şaşırıyor:

“Hayrola Hocam, sen dönmemiş miydin?”

“Dönüyordum, haylice dönmüştüm, gördüğüm bir haksızlık yüzünden at çatlatma pahasına sürüp geldim.”

“Hayırdır Hoca, nasıl bir haksızlıktan bahsetmekteisin?”

Zembilli gördüklerini anlatmaya başladı:

“Dönüş yolunda zincire vurulmuş bir grup bezirgâna rast geldim, öğrendim ki, sen emir vermişsin.”

“Beli, emri biz verdik.”

“Neden?”

“Suç işlediler. Biz nahak yeri kimseyi cezalandırmazuz.”

“Suç işlediklerine kani olmuşsanız, kadiya müracaat edersiniz. Kendi kendinize hüküm verip infaz etmek olmaz! Hele maksadınız onların öldürülmesi ise, bilin ki bu Allah katında helal değildir.”

Yavuz dinledikçe öfkeleniyor:

“Nizam-ı Âlem için âlemin üçte birinin katli helal değil midir ki, böyle konuşursun?” diye soruyor.

Zembilli bu soruya şöyle cevap veriyor:

“Dünyanın işleri karışıp büyük fitne olunca ancak helaldir. Şimdi böyle bir şey yoktur.”

Yavuz Padişah, dişlerinin arasından tısıyor:

“Benum emrume muhalefetten daha büyük fitne olur mu, Hoca?”

Şeyhülislâm, Padişah'ın tehditkâr konuşmasından zerre kadar etkilenmiyor:

“Bunlar dünyayı fesada vermediler, sadece emrine muhalefet ettiler. Zaten sen ticaret konusunda onları yetkili kılmıştın. Bu her çeşit ticarete zimnî (kendiliğinden) izin sayılır.”

Bu cevap Padişah'ın ruhunu köpürtüyor. Kaşları kalkıyor, gözleri sert bakmaya başlıyor:

“Ben sana, saltanata dair işlere karışma demiştim. İcraatıma itiraz etmek vazifen değildir.”

Zembilli de aynı sertlikte şu karşılığı veriyor:

“Bu, yalnız dünyayı değil, ahreti de ilgilendiren bir meseledir. Buna karışmak, ahretinin selameti içindir, böyle olunca da benim vazifemdir.”

Padişah'ı selamlamadan yanından ayrılıyor.

Yavuz gibi bir Padişah'a karşı bu kadar pervasız konuşmak, ölümü göze almakla mümkündür: Hoca ölümü çoktan göze almıştır. Allah'tan korkmuş, dünyayı elinin tersiyle itmiştir.

Zembilli, ahreti için dünyayı, makamları, mevkileri, şöhret ve serveti, kısacası tüm getirileriyle birlikte, elinin tersiyle reddedebilen biridir.

Zembilli'nin hukuku canı pahasına savunması, düşündükçe Padişah'ın hoşuna gidiyor. Sonunda ona hak veriyor. 400 bezirgânı affettikten başka, Edirne'ye ulaşır ulaşmaz Zembilli Ali Cemali Efendi'ye bir ferman gönderiyor:

“Rumeli ve Anadolu Kazaskerliklerini birleştirerek sana verdim. Zira bildim ki, bütün sözlerinde hak üzeresin.”

Yavuz serttir, ama merttir, hakperesttir. Bu aldığı eğitimin ve terbiyenin gereğidir.

Padişahın fermanını alan Zembilli'nin cevabı, dünya nimetlerine dönüp bakmayan müstağni kimliğine yakışır tarzdadır:

“Mektubun bana geldi. Allah seni maddi ve manevi belalardan korusun ve saltanatını devam ettirsin. Ben emrine itaat

ediyorum; ancak Allah ile bir ahdim vardır; bu görevden beni mazur görün” diyor.

Bir üst dereceye yükselmek için takla üstüne takla atanlara ders olur mu acaba?

İDAMLIK HAZİNE MUHAFIZLARI

Yavuz Sultan Selim bir gün hazine defterlerinin incelenmesini emrediyor.

Arzu ettiği kadar düzgün kayıt tutulmadığını anlar anlamaz da soruşturma başlatıyor.

Bu konuda ihmali görülenler tespit edilip Yavuz’a sunuluyor.

Yavuz Padişah “beytülmal” (hazine) konusunda son derece hassastır. “Tüyü bitmemiş yetimin hakkı” demekte, üzerine titremektedir.

İhmali affetmiyor.

Hazine muhafızlarından yüz ellisinin derhâl öldürülmesini emrediyor.

Ne Sadrazam etkili olabiliyor, ne de diğer vezirler.

Cezayı hafifletmesi için yalvarmaya gelenleri, “Billahi ısrar ederseniz size de kıyarım!” diyerek huzurundan kovuyor.

Geriye tek çare kalmıştır: Vaziyeti Zembilli Hoca’ya bildirmek...

O ne yapacağını iyi bilir.

Sadrazam haber uçuruyor:

“İşini-gücünü bırakıp Padişah’a gelsin, yoksa yüz elli can gidecek!”

Şeyhülislâm Zembilli Alaaddin Ali Cemali Efendi, hışım-la saraya gidiyor. Padişah’ın huzuruna giriyor ve ölüm emrini derhâl geri almasını istiyor:

“Duydum ki, yüz elli adamın öldürülmesi emrini vermişsiniz. Onların öldürülmesi şer’an (hukuka göre) caiz değildir.”

Ardından bir dizi ayet ve hadis okuyor...

Yavuz Sultan Selim ise kararından dönmeye niyetli değildir. Zaten bu Hoca da devlet işlerine fazla karışmaya başlamıştır. Sert bir dille uyarıyor:

“Dünya işlerine karışma Hoca, devlete bulaşma; yoksa vaziyet başkaca olur!”

Bu açık tehdit karşısında öfkelenen Hoca, tehditkâr bir üslupla şöyle karşılık veriyor:

“Ben senin ahiret işlerine karışıyorum. Bu benim vazifemdir. Eğer mahkûm ettiklerinizi affederseniz kurtuluş bulursunuz, aksi takdirde büyük bir cezaya çarptırılırsınız.”

Padişah yerinde zıplıyor âdeta:

“Ben Padişah-ı Cihan'ım, Halife-i rûy-i zeminim, kim cezalandırabilir ki?”

Zembilli'nin genzinden alev gibi bir sayha dökülüyor:

“Allah!”

Padişah ürperiyor, şuuru tökezliyor, karmakarış bir duruma giriyor.

Neden sonra başını kaldırıyor. Şimdi gözlerinin içi gülümsemektedir:

“Tamam, dediğin gibi olsun. Onları dahi bağışladık”

Birliktelikleri sohbet kıvamında devam ederken, Zembilli bir teklifte bulunuyor:

“Biraz önce söylediklerim ahiretinize aitti. Şimdi de, müsaade buyurulursa, mürüvvetinize ait bir söz söyleyeyim.”

“Nedir? Söyle bakalım.”

“Saltanatınıza yakışan odur ki, affettiğiniz bu insanları eski mevkilerine iade edesiniz.”

Padişah gülümsüyor:

“Tamam, görevlerine iade ettim. Ancak hizmetlerinde kusur ederlerse, tazir cezası ile cezalandırırım haberin olsun.”

Şeyhülislâm Zembilli de gülümsüyor:

“İslâm hukuku tazir cezalarını, sultanın takdirine bırakmıştır. Yetkin dâhilindeki cezayı verebilirsin.”

“Peki, şimdi de ben bir soracağım: Herkes benden titrerken, nasıl oluyor da sen beni titretmeyi başarabiliyorsun?”

Zembilli Hoca, elini sakalına atıp şöyle bir sıvazladıktan sonra, cevap veriyor:

“Çünkü sen padişahlığınla güçlüsün, padişahlığa dayanıyorsun; ben ise Allah’a dayanmışım, gücümü Allah’tan alıyorum; bir gün padişahlığın biterse gücün de biter, Allah’ın gücü ise hiç bitmez.”

Allah’a dayanmak...

Gücü Ondan almak...

Osmanlı’nın güç kaynağını görüyor muyuz?

Ve kesilmemesinin nedenlerini anlıyor muyuz?

ZEMBİLLİ KİMDİR?

1445 yılında Karaman’da dünyaya geldi. Meşhur gönül sultanlarından Cemaleddin Aksarayî’nin torunudur.

İlköğrenimini Karaman’da yaptı. Daha sonra İstanbul’a giderek, Fatih’in Hoca’sı Molla Hüsrev başta olmak üzere, ünlü âlimlerin derslerinde olgunlaştı.

Daha sonra Bursa’ya geçti: Mevlânâ Müslühiddin’in rahlesine diz çöktü. Pırıl pırıl zekâsı, söylenmeyeni bile kavraması, terbiyesi, nezaketiyle Hoca’sını öylesine etkilemişti ki, kızını teklif etti:

“Eğer istersen, kızımın da rızası olursa, sizi evlendireyim. Çünkü birbirinize layıksınız.”

Zaten kızı birkaç kez görmüş, için için sevdalanmıştı. O kadar ki, eskisi gibi kendini derslerine veremiyordu. Ama edebinden Hoca’sına durumu açamamıştı. Kendini Hoca kızına layık bulmamıştı.

Galiba Hoca, engin ferasetiyle durumu kavradı, sular seller gibi derslerini yapan yakışıklı talebesinin zihnine giren esrarı çözdü. Evlendiler. Böylece derin derin yanmaktan kurtuldu.

Mevlânâ Müslihiddin'den icazetini (diploma) aldıktan sonra, Edirne'de, Ali Bey Medresesi'ne tayin edildi...

Anadolu'nun çeşitli medresesinde yıllarda müderrislik (profesörlük) yaptıktan sonra, hacca gitti. Mekke ve Medine'de ilim meclislerine devam etti. Ruh ve yürek olgunluğu kazandı.

Oradan Mısır'a geçti. Orada da ünlü âlimlerin meclislerinde bulundu. Feyz ve fikir devşirdi.

Bal arısı gibiydi: Ballı çiçekleri anında keşfedip konuyordu.

Niyeti Kahire'de fazla oyalanmayıp İstanbul'a geçmekti, ancak Kahire'nin ilim iklimi onu fazla etkiledi. Bir yıl kaldı. Kütüphane kütüphane, medrese medrese gezdi.

Osmanlı eğitim sistemiyle Arap eğitim sistemini karşılaştırdı.

Bıraksalar belki yıllarca daha kalacaktı, ama bırakmadılar. İstanbul'dan gelen ulak, Sultan II. Bayezid'in kendisini Dersaadet'e çağırdığını bildirdi.

Şeyhülislâm olmuştu.

Derin bir tereddüt geçirdi. Yol boyu düşündü...

Devlet makamı sadece bilgi ile durulacak yer değildi. Dengeleri gözetmek, hele de padişahla iyi münasebetler kurmak gerekiyordu.

Özü doğru, sözü dümdüz olan, Hakkın hatırından başka hatır tanımayan biri, o makam için münasip miydi?

İstanbul'a girer girmez, evine dahi uğramadan Vefa semtindeki tekkesinde talebe okutan gönül sultanlarından Şeyh Ebul Vefa'ya gitti:

"Ne yapmalıyım, kabul mü, ret mi etmeliyim?"

"Kabul etmelisin. Zira o makama senin gibi sözünü dudaktan, gözünü budaktan sakınmayan biri lazım. Padişah'ı senden başkasına emanet edemem."

Padişahlar gönül sultanlarına emanetti...

Silsile böyle devam eder giderdi.

Görevi kabul etti (1502).

Sultan II. Bayezit'den sonra, Yavuz ve Kanuni dönemlerin-

de, aralıksız yirmi üç seneden fazla bu görevde kaldı.

Evinden çıkmayı pek sevmezdi. Günleri hukuki ve dinî suallere cevap yazarak, okuyup yeni şeyler öğrenmeye çalışarak ve ibadet ederek geçirirdi.

Evin penceresinden her gün bir zembil sarkıtır, soruları alır, cevaplarını yazarak yine zembille pencereden sarkıtırdu.

Zaten bu yüzden “Zembilli” lakabı verilmiş, gerçek ismi neredeyse unutulmuştu.

Kişiliği ve ciddiyeti sayesinde şeyhülislâmlık vezirliğin çok üstünde bir makam hâline geldi.

Rodos Seferi’ne, Kanuni ile birlikte katıldı...

Zaten seferi geciktirdiği için Kanuni’yi açıktan eleştiriyordu.

Çünkü Rodos Şövalyeleri hac gemilerimizi basıyor, hacıların Rodos zindanlarına dolduruyordu.

Bir gün Ayasofya kürsüsünde vazederken coştı:

“Bu ne olmaz iştir ki, ülkeleri titreten Padişah’ımız bir adacık karşısında dize gelmiştir. Gemilerimizin pervasızca basılmasına, dindaşlarımızın zindanlara tıkalmasına karşı ölüm sessizliğine bürünmüştür. Yorulmuş, cenk edemez olmuşsa tahtı layık olana terk etsin, yok illa sefere çıksın. Ben dahi ardı sıra ceng u cidale gitmezsem namerdim!”

Kanuni, Şeyhülislâm’ı, caminin Hünkâr mahfilinden dinliyordu.

Renkten renge girdi, ama bir şey de söylemedi.

Saraya dönüşünde hemen hazırlık emri verdi.

Bir süre sonra da Rodos Seferi’ne çıktı.

Rodos binbir zahmetle fethedildikten sonra, bir süre İstanbul’a dönmedi. Rodos’un yerli halkına İslâmiyeti anlatmakla geçirdi zamanını. Medreseler, imaretler kurdu, ilerlemiş yaşına rağmen, yıllarca imamlık yaptı Rodos’ta. Nice Rum’un hi-dayetine vesile oldu.

Nihayet 1526 yılında vefat etti. Mezarı İstanbul’da, Zeyrek yokuşunda kendi dergâhının bahçesindedir.

Yavuz'un can yoldaşı
Hasan Can

KESİN OLARAK MALUM DEĞİLDİR, ama 1490 (H. 896) yılında dünyaya geldiği tahmin edilmektedir. 1567 (H. 974) senesinde Bursa'da vefat etmiştir.

İsfahanlı müezzin Hafız Mehmed Efendi'nin oğludur. Mehmed Efendi, Akkoyunlu Hükümdarı Sultan Yâkub'un saray hafızıydı. Çok güzel Kur'ân okurdu.

Sultan Yâkub'un vefatından sonra tahta geçen Rüstem Han zamanında da, saray hafızlığını sürdürdü.

Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim'in Safevi Şahı İsmail'in üzerine yürüdüğü sırada, Hafız Mehmed Efendi, Tebriz'de, büyük âlim Molla Kemâleddîn-i Erdebilî'nin hizmetinde bulunuyordu.

Hasan Can, o dönemde babası ile Molla Kemâleddîn-i Erdebilî'n arasında geçen bir konuşmayı şöyle aktarıyor:

"Bir gün ikindi namazını Şeyh ile birlikte cemaatle kıldık. Namazdan sonra Amme (Nebe') sûresi okundukta, Şeyh Er-

debîlî hazretleri babamı yanına çağırıp buyurdu ki: 'Hak Teâlâ, sizi ve evladınızı, bu büyük beladan koruyacaktır. Çünkü sizler, Hafız-ı Kur'ân olup, Hakkın kelamını nazil olduğu gibi korumaktasınız.'

Bunun üzerine babam, Şeyh Erdebîlî hazretlerine, 'Osmanlı Sultanı bu ülkeye ayak basmak üzeredir. Bu işin sonunun nereye varacağı malumunuz mu?' diye sordu.

Şeyh hazretleri, 'Bu gelen Sultan öyle bir zattır ki, kendiliğinden buralara gelmez. Bu bedbahtı (Şah İsmail'i) tedib etmek (cezalandırmak) için, Hak Teâlâ tarafından memur edilmiştir. Bütün evliyanın ruhları onunladır. Kendisi dahi, evliyalıkta rütbe ve makam sahibidir.'

Babam dedi ki, 'Cezalandırmak için geliyor, buyurduğu nuzdan anlaşılıyor ki, Şah'ı tepeleyip mağlup edecek.'

Şeyh hazretleri buyurdu ki, 'Allahu Teâlâ daha iyisini bilir ki, büyük bir bozgun var. Fakat Şah İsmail bu arada canını kurtaracak.'

Neticede Şeyh hazretlerinin buyurduğu gibi Yavuz Sultan Selim Han, Çaldıran Zaferi'nde Şahı ve askerlerini büyük bir bozguna uğrattı. Şah İsmail perişan bir vaziyette, taht ve tacını bırakarak harb meydanından kaçtı. Az bir maiyetiyle canını zor kurtardı.

Ehl-i sünnet düşmanı olan Şah İsmail'in zulmünden kurtulan Müslümanlar, rahat bir nefes aldılar. Osmanlı Sultanı Tebriz'e gelince, bütün âlim ve sanat sahibi olgun kimseleri huzurunda topladı. Onlara pek ziyade alaka ve iltifat gösterdikten sonra, "Kur'ân-ı Kerim kıraatinde edasının güzelliği ve Davudî sesi ile meşhur Hafız Mehmed Yâkub'u iştir idik. O da burada mıdır, yoksa vefat mı etmiştir? Okuduğu Kur'ân-ı Kerim'i dinlemek istiyoruz?"

Onun da cemaatte hazır olduğunu haber verdiler. Kur'ân-ı Kerim tilavetini dinleyince, hayranlığı bir kat daha arttı. Ona çok iltifat gösterdi. Tazim ve hürmette hiç kusur etmedi. Dö-

nüşte İstanbul'a götürdü ve yakın dostları arasına aldı.

Daima beraberinde bulundurur, sohbetlerinden ayırmazdı. Sultanın musahibi, sohbet arkadaşı oldu.

Babasının ölümüne üzerine, yerine Hasan Can geçti. Yavuz Sultan Selim'in en yakın dostu, sırdaşı ve sohbet arkadaşı oldu.

Kanuni Sultan Süleyman'dan da büyük sevgi ve saygı gören Hasan Can, Enderun'da hocalık da yaptı. 1567'de Bursa'da vefat etti. Mezarı Çelebi Sultan Mehmed'in türbesinin (meşhur Yeşil Türbe) önündedir.

Sultan Selim Han'ı en iyi tanıyanlardan biri olan Hasan Can, onun hakkında şöyle diyor:

"Merhum Cennet-mekân Sultan Selim Han hazretlerinin âdet-i şeriflerinden biri de, çoğu gecelerini kitap okumakla geçirip, sabah namazına kadar uyumamalarıydı. Zaman zaman da ona okutup, kendileri dinlerdi. Bazen de, devlet ve saltanat işlerinden söz ederlerdi."

HİLAFET RÜYASI

Yine Hasan Can anlatıyor:

"Bir gece uyku bastırıp, sıhhatim de bir parça bozuk olduğundan, yatağıma uzanıp uyuyakalmışım.

Sabah namazı vaktinde uyanarak namazımı kıldıktan sonra, hemen Sultan'ın hizmetine koştum.

Görür görmez sual etti:

'Bu gece ortalıkta görünmedin, ne yapıyordun?'

'Birkaç geceden beri uykusuz kaldığım için, bu gece gaflet bastırıp hizmetinizden uzak kaldım' diyerek özür diledim.

Bunun üzerine buyurdular ki:

'Öyleyse şimdi anlat bakalım, bu gece nasıl bir rüya gördün?'

'Anlatılacak değerinde bir rüya görmedim' diye cevap verdim.

Yine buyurdular ki:

'Bu nasıl sözdür? İnsan bir gecenin tamamını uyku ile geçirsin de hiç rüya görmesin. Hayret doğrusu! Herhâlde bir şeyler görülmüştür.'

Sonra üzerinde durmayıp, başka konularda bir süre sohbet ettik.

Tekrar buyurdular ki:

'Saçma şeyler söyleme Hasan Can! Herhâlde bu gece bir rüya görülmüştür. Bunu benden gizleme!'

Çok düşünmeme rağmen bir türlü rüya gördüğümü hatırlayamadım. Yemin ederek, anlatılmaya değer bir rüya görmediğimi söyledim.

Mübarek başlarını sallayıp:

'Tuhaf şey!' dediler.

Tekrar tekrar rüyamı sormaları çok garibime gitmişti. Sebebini de bir türlü anlayamadım. Şaşırıp kalmıştım.

Bir süre sonra, Kapı Ağası'nın oturduğu odaya bir iş için beni gönderdiler. Vardığımda gördüm ki, Hazinedârbaşı Mehmed Ağa, Kilercibaşı ve Saray Ağası ile töreleri üzere oturup konuşuyorlar...

Fakat Kapı Ağası Hasan Ağa düşünceli, şaşkın ve başını önüne eğmiş bir vaziyette gözü yaşlı oturuyor. Gerçekten de o, az konuşur, sakın, iyi huylu ve geceleri teheccüd namazına kalkan kişilerden biriydi. Fakat bu hâli, önceki davranışlarına hiç benzemiyordu. Bir yakını vefat etmiş sandım.

'Ağa hazretleri, geçmiş olsun! Kalbiniz gamlı, gözünüz yaşlı görülür. Sebebi ne ola?' dediğimde; 'Hayır, böyle bir durumum yok!' diye hâlini gizledi.

Hazinedârbaşı dedi ki:

"Kardeş! Ağa bu gece bir rüya görmüş. Daha o uykunun mahmurluğundadır."

Ben de dedim ki:

'Allah rızası için söyleyin ki, şevketlû Padişahımız, 'Elbette bir rüya görmüşsündür' diye hiç durmadan beni şıkıştırdı

durdu. Herhâlde bu türlü ısrar edip durmaları sebepsiz yere değildir. Ona iyi bir armağan olur, anlatınız!’

Hasan Ağa ise anlatmaktan kaçınıp duruyordu. Üzerinde bir utanç hâli vardı:

‘Benim gibi yüzü kara bir günahkârın ne rüyası ola ki, Padişah katında söylensin? Kerem edin, bana böyle bir teklifte bulunmayın!’ diye anlatmaktan kaçınıyordu.

Biz sıkıştırdıkça, Ağa, hayâsı çok bir kişi olduğundan; ‘Kerem eyleyin, vazgeçin!’ diye yalvarırdı.

Sonunda Mehmed Ağa:

‘Niçin söylemezsin? Daha önce bize anlattığında, Padişah’a anlatmak için memur edildiğini söylemiştin ya! Gizlenmesi hıyanet olmaz mı?’ deyince, çaresiz kalıp, gizli kapaklı sırrın mührünü açtı:

‘Bu gece rüyamda, bu eşiğinde oturduğunuz kapıyı hızlı hızlı çaldılar. Ne haber vardır deyip kapıya koştum. Baktım ki, kapı biraz aralanmış dışarısı görünüyor, fakat bir adam sıgacak kadar değildir. Bu aralıktan baktığımda gördüm ki, Harem Dairesi, başlarında sarık bulunan Arap simasında nur yüzlü kimselerle dolu. Ellerinde bayraklar, silahlar ve başka aletler ile hazır vaziyette duruyorlar. Kapı dibinde ise nur yüzlü dört kişi duruyor. Onların ellerinde de birer sancak var. Padişahımızın sancağı, kapıyı çalanın elinde. O zat, bana dedi ki, ‘Biz neye geldik, bilir misiniz?’ Ben de ‘Buyurun’ dedim. Dedi ki, ‘O gördüğün kişiler, Resûlullah Efendimizin ashabıdır. Bizi dahi Resûl-i Ekrem Efendimiz gönderip, Sultan Selim Han’a selam söyledi ve buyurdu ki, ‘Haremeyn’in (Mekke ve Medine’nin) hizmeti kendisine verildi, kalkıp gelsin. Gördüğün bu dört kimsenin birisi Ebu Bekr-i Sıddık, diğeri Ömer-ül Faruk ve bir diğeri de Osman-ı Zinnureyn’dir. Seninle konuşan ben de, Ali bin Ebi Talib’im. Bunu hemen varıp Selim Han’a söyle!’ dedi ve gözümün önünden yok olup gittiler... Bana dehşetli bir hâl oldu. Terler içinde kalıp, sabaha kadar öyle baygın

bir vaziyette yatıp kalmışım. Oğullarım, teheccüd namazına alışageldiğim üzere kalkmadığımı görünce, hasta olduğumu sanmışlar. Sabah namazı vakti geçmek üzere iken gelip beni uyarmak için vücuduma ellerini sürdüklerinde görmüşler ki, suya düşüp ıslanmış gibi yatıyorum. Çamaşırimi değiştirmek için yenilerini getirip, o sırada beni uyandırmışlar. Aklım başıma gelince, acele gelip namaza yetiştim. Fakat aklım hâlâ tam başımda değil.'

Hem söylüyor hem de ağlıyordu.

Ben, Padişahın buyurduğu hizmeti bitirdikten sonra, dönüp şerefli makamına gelince, bu hizmeti sormadan, yine rüyamdan sorup buyurdular ki:

'Şu senin, bu gece sabaha kadar uyuyup, hiçbir rüya görmediğine şaşılır!'

Bunun üzerine ben de, 'Padişahım, rüyayı bu Hasan kulunuz görmedi ise de, bir başka Hasan kulunuz görmüş. Emriniz olursa arzedeğim' dedim.

Emirleri üzerine Hasan Ağa'nın rüyasını aynen naklettim. Anlattıkça mübarek yüzü kızarmaya başladı ve nihayet dayanamayıp, mübarek gözlerinden yaşlar boşaldı.

Rüyayı tamamlayınca:

'Demek ki, o dert sahibinin safa-i meşrebi, temiz bir hâli varmış. Sen onu bize methettikçe, 'zaten, ibadet ederken gördüğün her kimseyi veli sanırsın zannederdik. Meğer sevmediğini medhetmez imişsin' diye buyurdular ve arkasından, 'Ey Hasan Can! Sana demez miyiz ki, biz, bir tarafa memur olunmadıkça hareket etmeyiz. Ecdadımızdan her biri evliyalıktan nasibini almışlardır. Her birinin nice kerametleri vardır. İçlerinde, ancak biz onlara benzemedik' diyerek tevazuunu dile getirdi ve hâlini gizlemeye çalıştı.

Bu rüyadan sonra, Arabistan Seferi'nin hazırlıklarına başlayıp, bütün tedbirlerini alıp, her türlü harp tedarikini temin ettikten sonra, sefere karar verdi."

Meşhur tarihçi Solakzâde, diyor ki:

“Pâdişaha dahi o gece rüyasında, Hasan isminde bir şahıs vasıtasıyla kendisine bir hizmetin görülmesi tebliğ olunacağı haber verilmişti.”

*Kanuni'nin ruhuna "insan" üfleyen
gönül sultanı Şeyh Yahya Efendi*

YAHYA EFENDİ ASLEN Amasyalı olup Trabzon Kadısı Şamlı Ömer Efendi'nin oğludur.

1494 (H. 900) senesinde Trabzon'da dünyaya gelmiştir.

Künyesi, İbn-i Ömer el-Arabî, Yahya bin Ömer Beşiktâş'dır.

Molla Şeyhzâde olarak da bilinmektedir.

1569 (H. 977) senesinde İstanbul'da vefat etmiştir.

Annesi Afife Hatun, geleceğin Kanuni Sultan Süleyman'ına sütannelik yaptığı için, Kanuni'nin sütkardeşi olmuş, hem ilmiyle hem de bu sıfatıyla büyük hürmet görmüştür.

Sultan II. Selim'in emriyle yapılan türbesi, Beşiktaş ile Ortaköy arasında kendi adını taşıyan camiin yanındadır.

"BU PADİŞAH BİLEREK HAKSIZLIK YAPMAZ"

Yabancıların "Muhteşem," yerli tarihçilerimizin "Kanuni" unvanıyla andığı Sultan Süleyman'ın İstanbul'u...

Koca kavuklu, güler yüzlü, halim-selim bir Hocaefendi,

atının üstünde rahvan adım Beşiktaş'taki tekkesine gitmektedir.

Nereden çıktığı belli olmayan bir papaz, "Bu da adalet mi Hoca?" diye bas bas bağırarak, atının yularına yapışıyor.

Hoca dermandan kesiliyor sanki, atının üstünde sallanıyor:

"Aman yavaş söyle" diyor, "sakin ol!"

Papaz bağırarak konuşmasını sürdürüyor:

"Nasıl sakın olayım ki, senin süt karındaşın ölülerimizden dahi haraç istiyor. Sen ne biçim Padişah hocasısin bre koca kavuklu?"

Hoca kendini toparlayıp soruyor:

"Ahval n'ola?"

"Daha ne olsun? Padişah adaletsizlik etmekte, mallarımızı elimizden almakta, kilise vergisi koymakta..."

Hoca yerin dibine geçmiştir:

"Hele sal hayvanı gideyim Padişah'a" diye yalvarıyor âdeta. "Padişah bilerek haksızlık yapacak biri değildir. Öğrenip sana işin aslını-faşlını anlatırım. Varsa bir haksızlık düzeltilir."

Papaz, ağlayarak yuları bırakıyor. Kayboluyor gözden. Hoca atının başını aksi istikamete çevirip, doğruca saraya gidiyor. Çamurlu çizmeleriyle huzura dalıyor.

Halim-selimdir, ama yeri geldiğinde Kanuni gibi bir Padişah-ı Cihan'a, "Beri bakasın bre süt karındaşım!" diye çıkışacak kadar da yüreklidir.

Kanuni, sütkardeşini karşısında dertli ve öfkeli bulunca, işkilleniyor. "Yine vardır milletin bir derdi, yine Hoca'yı çıldırtacak bir şeyler olmuştur şehri İstanbul'da" diye düşüne düşüne bakıyor.

Yarım ağız verilen selamı iman tahtasına elini bastırıp huşu ile aldıktan sonra da soruyor:

"Hele süt karındaşım, bu celal da nedir, neye kızmaktasın?"

"Yazıklar olsun" diye söze giriyor Hocaefendi, "böyle ka-

kanuni'nin ruhuna "insan" üfleyen gönül sultanı şeyh yahya efendi

nunsuz, töresiz elde edilen malın hayrı olur mu? Sen ne yapıyorsun böyle?"

Her şeyden habersiz olan Padişah'ın sabırtaşı çatlayacak raddeye geliyor:

"Allahını seversen Efendi, canın azarlamak istiyorsa azarla, lakin bari günahımızı söyle."

"Daha ne olsun? Rum ahalinin gelmişini geçmişini soymuşsun. Doğmamışıyla ölmüşüne bile vergi koyarmışsın. 'Bu nasıl adalettir?' diye sual açan bir papazın elinden az önce zor kurtuldum."

Kanuni Sultan Süleyman, üzgün üzgün başını sallıyor:

"Hal-u ahvalim Rabbi Rahimime ayan ki, bu anlattıklarından zerre kadar haberim yok! İş memurlar hallediyor."

"Memurlardan kim mesuldür?"

"Amirleri elbet."

"Ya amirlerinden kim mesuldür?"

"Eh, onların da amirleri var, onlar mesuldür."

"Bu silsile en tepeye kadar çıkar mı?"

"Beli Hocam, çıkar."

"En tepede kim var peki?"

"Allah'ın inayetiyle ben varım..."

Susup kahıyor. Ürpertiler geçiriyor, çünkü o an Hazreti Ömer'i hatırlıyor, "Nil kıyısında kuzuyu kurt kapsa, hesabını Ömer'den sorarlar!"

Hocaefendi ise hızını alamamış, hâlâ konuşuyor:

"Saltanatda gaflet olmaz hay süt karındaşım! Zira gaflet olan yerde adalet olmaz! Adalet olmayınca da devlet olmaz!"

Sonra bırıltı gülümseyerek sessizleşiyor.

Padişah, anlaması gerekeni anlamış, alması icap eden dersi çoktan almıştır. Fazla söze hacet yoktur.

Bir süre sonra Hocaefendi dergâhına dönecek, Kanuni işin içyüzünü araştırarak, gayrimüslimlere haksız vergi konduğunu tespit edip haksızlığı telafi yoluna gidecektir.

İSTANBUL BOĞAZI'NIN DÖRT MANEVİ BEKÇİSİ

Bu pervasız Hoca'nın adı, Şeyh Yahya Efendi'dir: İstanbul Boğazı'nın dört manevi bekçisinden biri (diğerleri: Üsküdar'da Aziz Mahmud Hüdayi, Beykoz'da Yuşa aleyhisselam, Sarıyer'de Telli Baba) olduğuna inanılan, Şeyh Yahya Beşiktaşlı...

Kanuni Sultan Süleyman'ın sütkardeşi...

İkisi de aynı yıl Trabzon'da dünyaya gelmişler (1495).

Şehzade'nin (geleceğin Kanuni Sultan Süleyman'ı) annesi Aişe Hafsa Sultan'ın sütü yetmeyince, Trabzon Kadısı Ömer Efendi'nin eşi Afife Hatun'u "sütanne" tutmuş.

İki çocuk birlikte oynamışlar, yan yana, can cana büyümüşler.

Zaman içinde Aişe Hafsa Sultan'la Afife Hatun da çok iyi arkadaş olmuşlar. O kadar ki, Afife Hatun, Şehzade Süleyman'ın sancağı Manisa'ya yıllarca gelip gitmiş, her gelişinde de Hafsa Sultan'a misafir olmuş.

Derken, vakti saati gelince, Şehzade Süleyman, atalarının tahtına çıkıp Osmanlı'ya padişah olurken, Yahya Efendi kendini ilme vermiş. Astronomi ve matematik dâhil, devrin din ve fen ilimleriyle donandıktan sonra, Osmanlı'nın zirve medreselerinden Fatih Medresesi'ne atanmış. Üstelik Kadızâde gibi bir zirve şahsiyetten bu görevi devralmış...

Ancak gönlü başka makamlardadır: Bir gönül sultanının dergâhına girip hizmet etmek için yarıyor. Nihayet yıllar sonra kavuşuyor aradığına: Zembilli Ali Cemali Efendi'nin feyizli sohbetlerine katılma imkânı buluyor.

Sonunda o tarihte küçük bir balıkçı köyü olan Beşiktaş'ta bir tekke kurup Rum ve Ermeni balıkçılara hakikatin ışığını ulaştırmaya çalışıyor.

Genelde güler yüzlüdür, ama öfkesi fırtınalı denizler gibidir: Bu fırtınadan zaman zaman Padişah-ı Cihan da nasiplenmektedir.

Fakat bir günden bir güne, "Haddi aşma" dememiştir, "karşında Padişah-ı cihan var" diye uyarmamıştır.

Çünkü herkes gibi Padişah da biliyor ki, Şeyh Efendi inandığını söyler: Özü doğru, sözü doğru, anlatımı net, duruşu açık, çehresi aydınlık bir "hakikat yolcusu"dur!

Öylesine bir tevazu sahibidir ki, dergâhına gelen kimseyi geri çevirmiyor. Rum mudur, Ermeni midir, Musevi midir, zengin midir, fakir midir bakmıyor. Parmak kadar çocuklarla bile konuşuyor, "şimdi vaktim yok" diyerek hiç kimseyi başından savmıyor.

Anlamazlar anlayana, dinlemezler dinleyene kadar sesini nefesini veriyor. "O herif adam olmaz, zamanınızı boşa harcıyorsunuz" diyenlere, "İnsan zamandan daha kıymetlidir" diyerek, zamanını insana hasrediyor.

Dergâhına gelenlerin sadece ruhunu tedavi etmiyor, iyi bir hekim olması hasebiyle, maddi hastalıklara da derman oluyor.

Tanıdıkça tanınıyor: Hakkında menkıbeler anlatılıyor, kerametleri dilden dile dolaşıyor. Fırtınaya tutulan balıkçılar, "Yahya Efendi Dergâhına adak" adayarak kurtulduklarını anlata anlata bitiremiyorlar.

Yahya Efendi ise, "Sağlık ve selamet Allah'tandır" diyor, ama kimseyi adağından vazgeçiremiyor.

Fırsat buldukça yahut davet edildikçe, saraya gidip Padişah'ın gönül pusulasını kibleye ayarlıyor.

Bazen de Padişah dergâha gelip dünya gailelerinden uzaklaşıyor.

Zaten yüreği sıkışan, ruhu daralan herkes dergâhta soluklanıyor. Ne ki, Padişah'ın da zaman zaman inşiraha (rahatlama) ihtiyaç duyuyor. Böyle zamanlarda ya bizzat gidip görüşüyor, ya da mektup yazıyor.

Hele kısacık bir mektubu var ki, insanlara ibret, asırlara ilham, yöneticilere derstir...

“NEMELAZIM!”

Bir gün, nedense devletin geleceğinden endişeye düşüyor...

Hazine sağlam, ordu güçlü, sosyal kurumlar yaygın, devletin zirvesi direyitlidir, ama içinde yine bir kuşku vardır...

“Devletim bir gün zevale uğrar mı?”

İşin içinden çıkamayınca, sütkardeşi Yahya Efendi'ye kısa bir mektupla endişesini açıyor:

“Devletim günün birinde zevale uğrar mı, uğrarsa neden uğrar?”

Bir ulakla gönderiyor ve hemen cevap istiyor.

Yahya Efendi, mektubun arkasına tek kelime yazıyor:

“Nemelazım!”

Kelimenin altını kalın kalın çiziyor...

Kanuni, gelen cevabı okuyor, başını sallıyor, hafiften gülümsüyor ve fetvaları sakladığı işlemeli kutuya koyuyor (bu çekmeceyle birlikte gömülmek istediğini hatırlayacaksınız).

Aradan yıllar geçiyor...

Kanuni Hakka yürüyor, yerine oğlu II. Selim tahta geçiyor.

Boş bir zamanında babasının çekmecesini açıp fetvaları gözden geçirirken, Şeyh Yahya Efendi'nin notunu buluyor: “Nemelazım”!

Hem üzülüyor, hem hayret ediyor. Babasının geçiştirildiğini düşünüyor. Öyle ya, Kanuni çok ciddi bir sual sormuş, Şeyh Efendi ise “Nemelazım” diyerek başından savuşturmuştur.

Böyle değerlendiriyor.

Şeyh Efendi ile ilk görüşmesinde de serzenişte bulunuyor:

“Efendi Hazretleri, cennetmekân pederim Sultan Süleyman Han vaktiyle size bir sual sormuş, amma ki siz ‘neme lazım’ deyu kulak ardı etmişsiniz. Süt karındaşınıza bu reva mıdır?”

Yahya Efendi sorulan soruyu da, verdiği cevabı da hemen hatırlıyor:

"Kulak ardı etmedim" diyor, "hakikatlı bir cevap verdim."

"Nemelazım cevap mıdır?"

"Anlayana öyle bir cevaptır ki, Hünkârım bu mevzuda ciltler dolusu kitap yazılsa sezadır."

Sultan Selim sesini yükseltiyor hafiften:

"Nemelazım kelimesinin şerhi de mi var, kitap yazılacak?"

"Hem de şerhinin şerhi bile var."

Sultan Selim, bir şey ister gibi avucunu uzatıp konuşuyor:

"Hele gelsin bakalım, neymiş şerhi ve dahi şerhinin şerhi."

Yahya Efendi gözlerini yerden kaldırmadan konuşuyor:

"Şerhinin şerhini yapmaya vakit yok, amma şerhini isterse-niz, cennetmekân süt karındaşım zaten yapmış. Yapmış ki, şimdi sizin bana sorduğunuz gibi sualler açmamış. Çok kıymet vermiş ki, kıymetli fetvaları sakladığı hususi kutusunda saklamış."

Derin bir nefes alıp "huuu" diye saldıktan sonra, devam ediyor:

"İmdi Hünkârım, pederiniz 'bu kadar mamur bir devlet günün birinde yıkılır mı, yıkılırsa neden yıkılır?' diye sordu, 'Nemelazım' diye cevap verdim..."

"Bana ne senin devletinden demeye gelir bu!"

"Gelmez. Memlekette adaletsizlik yapıldığını duyduğunda sakın ha 'bana ne' deme, haksızlık olduğunda zinhar 'bana ne' deme, yokluk olduğunda, millete salgın girdiğinde, 'bana ne' deme, boş verme, kimseye de 'bana ne' dedirtme, boş verdirtme, demeye gelir. Zira en mamur devletler bile tarihte 'nemela zımcılıkla, 'bana ne'cilikten yıkılmıştır."

Padişah'ın sıkıntısı dağılıyor, yüreğindeki cendere açılıyor, yüzü aydınlanıyor:

"Aldık cevabımızı hamdolsun" diyor.

Derin derin bakıyor Yahya Efendi'ye:

"Süt amcam, siz gerçekten de bir deryasınız."

"Teveccühünüz Hünkârım, ama biz deryada katreyiz yal-

nızca. Amma deryalar da katrelerden olur. Bakın ne buyurmuş Ak Hoca'mız:

*"Ben bu aşkı bilmez idim, bir acaip sevda imiş,
Bir katresi ay-u güneş, bir damlası derya imiş."*

Keyfi yerine gelince çocuklaşıp muzipleşiyor Sultan Selim: "Nefis mısralar" diyor, "ama hakkınızı yememek lazım, sizin de şiirleriniz çok güzel."

Keşke çocukluğumuzdaki gibi 'Selimim' deseniz bana, ne güzel olur."

"Bağışlayın Hünkârım, ama her şeyin anı, zamanı var: Çocukluğunuzda 'Selimim'diniz, imdi 'Hünkârım'sınız."

"Yine aldık dersimizi, süt amcamızdan..."

Çıkmak üzereyken dönüp bakıyor:

"Bu padişahlığa gelene kadar neler neler çektim. Geldim geleli neler neler çekiyorum. Meğer ateşten gömlekmış. Keşke sıradan derviş olup sair dervişler gibi rahle-i tedrisinden geçsem..."

Şeyh Efendi tatlı tatlı gülümsüyor:

"Dervişliği kolay bellemeyin Hünkârım, sadece ateşten gömlek giymek değil, aynı zamanda iğne deliğinden geçmektir. İyisi mi derviş dervişliğini, Padişah padişahlığını yapsın. Böylece Osmanlı fitneden korunmuş olur."

Vedalaşıp ayrılıyorlar, ama o günden sonra Sultan II. Selim süt amcasını daha sık ziyarete gidiyor, sarayında daha sık ağırıyor, dolayısıyla daha çok şey öğreniyor.

Vefat ettiğinde de muhteşem bir türbe yaptırıyor.

YAHYA EFENDİ'DEN BİR ŞİİR

"Sabahleyin iki ganem (koyun),
Menzile mihmân (misâfir) geldi.
Her görenler dediler,
'Tekkeye kurbân geldi.'

Yolda çokdur çalıcı,
Onları, çaylak gibi,
Her aç olan ona der;
Derdime dermân geldi.

Bir koyundan küçüktür,
İki koyunu pençeler,
Çekip orada yutar,
Der: 'Bize ihsân geldi.'

Ey Müderris ola gör,
Râ'î (çoban) bugün bunlara sen!
Enbiyâ zümresi hep
Âleme çoban geldi."

*Zamanını aşan âlim
Ebussuud Efendi*

BİR DEVİR DÜŞÜNÜN...

Öyle bir devir düşünün ki, padişahı, mimarı, kaptan-ı deryası, şairi, gezgini, tarihçisi, tarihin “en büyük” isimlerinden oluşsun...

Söz konusu etmek istediğim devrin mimarbaşısı Koca Sinan, kaptan-ı deryası Barbaros Hayreddin Paşa, şairi Bâki, gezgin denizcisi Piri Reis, tarihçisi Hoca Sadüddin Efendi'dir...

Tahtta ise, tahta baht katıp çağlara şan veren bir Padişah oturmaktadır: Kanuni Sultan Süleyman.

Elbette bu kadar cevher insanın kaynaştığı bir devre, şeyhülislâm olarak Ebussuud Efendi fevkalade yakışıyor.

Çünkü o da çağlar üstü, asırlar ötesi bir isim, o da bir zirve, oda bir “cevher insan”dır.

Gelin tarihi geriye doğru saralım...

Tarih 7 Eylül 1566...

Yer Süleymaniye Camii. Muhteşem mabedin ibadete açılışının üzerinden henüz bir ay bile geçmemişken, Süleymani-

ye Camii'nin bânisi Kanuni Sultan Süleyman avludaki musalla taşına uzatılmıştır...

Cenaze namazını Şeyhülislâm Ebussuud Efendi kıldıracaktır. Saf bağlanır. İmam yüksek sesle niyet eder: "Er kişi niyetine!.."

Cihana hükmeden Kanuni Sultan Süleyman'ın hükümdarlığı oracıkta son bulmuştur!

Namaz ve dualar biter. Haklar, hıçkırıklar arasında helal edilir. Ve cenaze şimdiki türbesinin bulunduğu yerde açılan mezara konur.

Tam perdeler kapatılmak üzereyken, mezar başına nefes nefese gelen bir saraylı, "destur"la mezara atlayıp getirdiği çekmeceyi özenle mezara yerleştirmeye çalışır.

Böyle şey şimdiye kadar ne görülmüş, ne duyulmuştur.

Müslüman mezarına eşya koymak caiz değildir.

Ebussuud Efendi hemen müdahale eder:

"Geri dur bre, ne yapıyorsun?"

Saraylı, sımsıkı tuttuğu çekmeceye bakarak konuşur:

"Vasiyeti yerine getiriyorum."

"Ne vasiyeti?"

"Padişah vasiyeti... Öldüğünde kabrine koymam şartıyla bu çekmeceyi bana emanet etmişti. Filanla falan da şahittir..."

Gösterdiği şahitler de bunu doğrularlar, ancak Ebussud Efendi'yi ikna edemezler:

"Olmaz öyle şey, caiz değil!" diye diretir.

Çekmeceyi adamın elinden almak için uzanır. Adam da vermek istemeyince hafiften bir çekiştirme yaşanır. O arada çekmecenin kapağı açılır. Bir sürü kâğıt saçılır etrafa. Ebussuud Efendi kâğıtlardan birini alıp okuyunca, kıpkırmızı kesilir, Sultan Süleyman'ın mezarına bakarak şöyle mırıldanır:

"Ah Süleyman!.. Sen kendini kurtardın. Bakalım Ebussuud ne yapacak?"

Çekmecenin içinde, Sultan Süleyman'ın sağlığında yaptı-

ğı icraatlara Ebussuud Efendi'nin verdiği uygunluk fetvaları vardır. Padişah, bütün yaptıklarını "fetvâ"ya bağlamış, böylece kendini bir bakıma "garanti"ye almıştır, ama fetvayı veren Şeyhülislâm Ebussuud Efendi ne yapacaktır?

Bu yüzden kahırlanır.

* * *

Ebussuud Efendi, Mustafa İmâdî'nin oğluyla Ali Kuşçu'nun kızının evliliğinden dünyaya geldi.

Babası Şeyh Yavsi'dir ki, özellikle Sultan II. Bayezid Han ona çok hürmet ederdi.

Mevlânâ Seyyidi Karamânî'den ders aldı. Akşemseddin'in halifelerinden İbrahim Tennûri'nin sohbetlerinde pişip olgunlaştı.

Meşhur İbn-i Kemâl, Ebussuud Efendi'deki dehâ parıltısını gören ilk insandır. Onu genç yaşta, bu yüzden İshâkpaşa Medreseleri'ne müderris yaptı. Sonra Bursa ve İstanbul kâdılığına getirdi. Ardından kadıasker (kazasker/askerî hâkim) oldu. Kanuni ile Macaristan seferine katıldı. Budin fethi sonrasında ilk hutbeyi okudu. Süleymaniye Camii'nin temeline ilk taşı o koydu. 30 yıl müddetle de Osmanlı'ya şeyhülislâmlık yaptı.

"Adam kıtlığı"nda bu "adam gibi adam"ı biraz daha yakından tanımak lazım... "Adam gibi adam" olmanın sırrını yakalamak için başka çaremiz de yok.

Ebussuud Efendi güler yüzlü, tatlı sözlüydü. Çok düşünür, az konuşurdu. Son derece sade giyinirdi. Cömertti, elindekini paylaşmayı severdi. Konuşurken sözlerini yerli yerinde şakalarla süsler, bu yüzden çocuklar ona bayılırdı. O da çocukları pek sever, onlarla yakından ilgilenirdi. Sıradan insanları bile ciddiye alır, basit sualleri bile geçiştirmez, muhatabı anlayınca kadar da izah ederdi.

23 Ağustos 1574'de vefat etti.

Kabri Eyüp Meydanı'nda adıyla anılan Dar-ül Hadis'in bahçesindedir.

KANUNİ, EBUSSUUD VE AYASOFYA VAKFI

İkinci olay daha enteresan, ama önce biraz ayrıntı vermek gerekiyor...

Osmanlı (ve tabii ki İslâm) hukukuna göre, vakıf malların kira bedelleri, her sene yeniden ayarlanırdı (ecr-i misil).

Teklif edilen kirayı dükkân sahibi kabul etmezse dükkânı boşaltırdı.

Bahsedeceğim olay da işte bu konuda çıktı.

Ayasofya Vakıfları'na ait dükkânların kira bedelleri, bu usule uygun olarak, Vakıf İdaresi tarafından bir miktar yükseltilmişti.

Kiracılar itiraz edip mütevelliler kanalıyla Kanuni Sultan Süleyman'a müracaat ettiler:

"Malum: Vakıflar son derece zengindir" dediler, "dükkânların mevcut geliri giderlerine fazlasıyla yetmektedir, bu durumda kira bedellerinin arttırılmasına gerek yoktur. Sonuçta biz de Müslüman ve muhtaç insanlarız, aile geçindiriyoruz. Emredin zammı geri alsınlar."

Kanuni, merhameti öfkesine galip bir padişahı. İnsanların mağdur olmasına da hiç dayanamazdı. Müteveli heyeti dinledikten sonra, kira bedellerinin bu senelik yükseltilmemesi için ferman verdi.

Müteveli heyet, Padişah fermanını, sevinç içinde Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'ye götürdüler. Zira "gereğinin yapılması" kaydıyla fermanı kadılarına gönderme görevi ona aitti.

Ebussuud Efendi, fermanı okur okumaz itiraz etti:

"Bunu tamim etmezem!"

Şaşkın şaşkın yüzüne bakakalan heyete durumu şöyle açıkladı:

"Padişah fermanıyla kira tespiti yapılamaz. Zira Padişah'ın emriyle nameşru olan şey, meşru olmaz; haram olan nesne, ferman ile helal olmak ihtimali yoktur. Bu hususlarda emr-i

şer'i şerif (dinin emri) budur. Şer'i hükümlere vâkıf iken onları ketmetmek (saklamak), Kur'ân'daki bir ayetin tehdidinde maruz kalmaktır."

Ayeti okudu. Şerh etti...

Heyet meşihat kapısından eli boş döndü.

Ama hükmü hazmetmediler: Ne demek yani, Padişah'ın iradesi karşısında irade beyanına kimin hakkı vardı?

Böyle şey nasıl olabilirdi?

Durumu Padişah'a arz ettiler.

Kanuni Sultan Süleyman boynunu büktü:

"Şeyh'in sözü haklı!" dedi, o kadar.

KANUNİ'NİN FUZÜLÎ'Sİ YA DA FUZÜLÎ'NİN KANUNİ'Sİ

Kanuni devrinin kudretli şairlerinden Fuzûlî'nin, "Selam verdim, rüşvet değildir deyü, almadılar/ Hüküm gösterdim, yarasızdır deyü, mültefit olmadılar" (önemsemediler) mısralarını da içeren meşhur *Şikâyetnâme'si*ni hatırlarsınız sanırım.

Bu mısralar, biliyorsunuz, rüşvetin Kanuni devrinde bile varlığına delil gösteriliyor... Ancak durum öyle değildir: Fuzûlî, o mısraları maaşının gecikmesine kızarak yazmıştır.

Bundan daha önemli olan husus ise, Bağdat civarında ika-met eden bir şairin, *Şikâyetnâmesi*'ni devletin en tepedeki yöneticisine, yani padişaha ulaştırabilmesidir.

Bundan iki sonuç çıkar:

1. Son derece geniş (neredeyse 20 milyon kilometrekare) bir coğrafya üzerine yayılmış Osmanlı Devleti'nde müthiş bir haberleşme sistemi vardır.

2. İsteyen her vatandaş, bir şekilde sesini devletin en tepesinde oturan yöneticiye (Padişah'a) bile duyurabilme imkânına sahiptir.

Yaşadığımız "İletişim çağı"nda, tepedeki yöneticilerimize aynı kolaylıkta ulaşılabildiğini söylemeyi ne kadar isterdim.

Ancak ne yazık ki, bunu söyleyebilme imkânından mahrum: Zira okunan ve tanınan bir yazar olduğum hâlde, bırakınız tanımadığım yöneticilere, yönetimdeki eski arkadaşlarıma dahi ulaşmakta büyük zorluklar çekiyorum.

O kadar ki, sonunda pes ediyor, düşüncelerimi ya radyo ve televizyonlarda dillendirerek yahut köşemde yazarak ulaştırmaya çalışıyorum.

Ama “Yazı okuyan, söz dinleyen içindir” derler. “Okumayan için hiçbir kitap yazılmamış, dinlemeyen için hiçbir söz söylenmemiştir” kuralınca, sesimi ulaştırabildiğimden yine de emin olamıyorum.

Ya sade vatandaşlar ne yapsın?

WikiLeaks’ın internette yayınladığı “diplomatik notlar”a göre, “Çevresi kibirli ve yağcı danışmanlarla çevrili” yüksek makamlara şikâyetlerini nasıl ulaştırırsınlar? Bunca “İsabet buyurdunuz” diyenlerin arasından sıyrılıp “Kral çıplak” diye bağırانların seslerini duyurması, mümkün mü?

Gelelim Fuzûlî’nin *Şikâyetnâmesi*’nin hikâyesine...

Fuzûlî, Bağdat civarında yaşayan fakir bir şairdir o tarihte. Kanuni’ye yazdığı bir mektupta geçim darlığı çektiğini bildirmiş ve kendisine devlet hazinesinden makul bir maaş bağlanmasını istemiştir.

Bunu dikkate alan Padişah, Fuzûlî’ye, Bağdat’taki vakıf gelirinin, masraflar çıktıktan sonra, artanından (zevayid) bir miktar maaş bağlanmasını emreden bir “berat” göndermiştir.

Fuzûlî, beratı alır almaz vakıf idaresine gitmiş, Padişah’ın emri gereğince kendisine maaş bağlanmasını istemiştir. Ne var ki, bürokratik engelleri aşamamış, “Bugün git yarın gel”lerin ardı arkası kesilmemiştir. Aradan haftalar, hatta aylar geçmesine rağmen, maaşı bir türlü bağlanmamıştır.

Vakıf idaresine birkaç kez gidip her seferinde eli boş dönen şairin sonunda tepesi atmış, “Selam verdim, rüşvet değildir deyü almadılar” mısrasını da içeren meşhur şiirini işte bu

yüzden kaleme almış, o tarihte Kanuni'nin Genel Sekreterliğini yapan Nişancı Celalzâde'ye göndermiştir. Oradan da şiir Kanuni'ye ulaşmıştır.

Bu şiirinde Fuzûlî, bürokrasinin yavaş işlemesinden yakınmakta, özellikle vakıf dairesinde çalışan memurlarla arasında geçen "dedim-dedi" bölümünde, hâlâ aynı havalarda dolaşan bürokratik ahlakı sorgulamaktadır.

Fuzûlî, bürokratik yavaşlık karşısında nihayet pes eder ve Padişah'a bir *Şikâyetnâme* yazmaya karar verir:

"Gördüm ki, sualime cevaptan gayri nesne vermezler ve bu berat ile hacetim (ihtiyacım) reva görmezler, nâçar (çaresiz) terk-i mücadele kıldım (mücadeleden vazgeçtim). Meyus u mahrum, guşe-i uzletime çekildim" (hiçbir şey elde edememenin karamsarlığı içinde yalnızlığımı çekildim).

Demek istediğim şu ki, bazıları tarafından "Kanuni döneminde yaygın rüşvet vardı" şeklinde yorumladığı meşhur *Şikâyetnâme* yaygın rüşvetten dolayı değil, maaşının gecikmesine kızan Fuzûlî'nin özel meselesinden dolayı yazılmıştır.

Fuzûlî'nin şikâyetinin dikkate alındığını ve sorunun hemen çözüldüğünü söylememe sanırım ihtiyaç yok.

Yoksa yerli ve yabancı tarihçilerin çoğu, Kanuni dönemi hakkında şu hükmü vermiştir: "Zaman-ı şeriflerinde rüşvet ve irtişâün namı yoğ idi."

KANUNİ VE MÜHENDİS NİKOLA

Şimdi de rastlandığı gibi, zaman zaman hukuk dışına çıkan padişahlar da olmuştur, ancak bu çok nadirdir. Genel olarak Osmanlı padişahları hukuka bağlı kaldılar.

Padişahların hukuka bağlılıklarını gösteren örneklerden, Kanuni Sultan Süleyman devrine ait bir örnek üstünde duracağım...

Kâğıthane'deki mesire yerlerine su getirmek isteyen Kanu-

ni, bu işe Nikola isimli mimarı tayin eder ve işi sıkı tutmasını ister.

Fakat bir sene kadar sonra tekrar mesire yerine gidince, hiçbir faaliyet olmadığını görüp çok kızar. Sadrazam'a döner:

"Bu ne menem iştir ki buyruğumuz yerine gelmemiştir. Tiz Nikola'yı bulup huzura getir!"

Sadrazam gayet sakin bir tavırla cevap verir: "Nikola hapis-hanededir Hünkârım."

Padişah, "Bu da ne demek oluyor?" gibisinden Sadrazam'ın yüzüne bakakalınca, Sadrazam olayı açıklar:

"Buralarda izinsiz kazı yaptığını haber virduklerinden yakalatup hapse atturdum."

Padişah'ın şaşkınlığına bu kez kızgınlık da eklenmiştir:

"Bu ne cüret! Buyruğumuz nasıl çiğnenir?"

Sadrazam sakindir:

"Hâşâ, velâkin Devlet-i Âliye'nin sadrazamı biziz, icra bizden sorulur. Padişahların bu işlere karışması töre değildir! Bunu değiştireceksenüz buyurun mühri alun!" (Osmanlı Devleti'ni yönetme sorumluluğu bana aittir. Yetkilerime karışacaksınız, sadrazamlıktan istifa ediyorum).

Ve Kanuni, muhtemelen çok kızmakla birlikte, hukuki geleneklere teslim olur, hiç sesini çıkarmaz.

Dünya mimarisinin ulaşılmaz abidesi

Bizim Sinan

ORTADA BİR GERÇEK VAR: Vaktiyle dünya ötesi eserler vücuda getiren Türk mimarisi yeni bir Mimar Sinan daha yetiştiremedi!

Yıllardan beri Mimar Sinan'ın eserlerinin kötü kopyalarını inşa edip duruyoruz...

Yeni camilerde, ne yazık ki, hiçbir yenilik yok. Kopyalama yahut klonlama yoluyla çoğaltılıyorlar, hepsi bu!

Yüzyıllardan beri iç ve dış estetiğe bir yenilik getirilememiş. Üstelik eskilerin estetiği bile tutturulamıyor. Aküstik gibi sorunların giderilmesinde ise çaba bile yok; sorun cızırtılı birkaç hoparlörle gideriliyor. Çirkin mi çirkin!

Anlaşılan Sinan'ı geçmek için öncelikle "Sinan yürekli" olmak gerekiyor!

Sinan yürekli olmak demek, Allah'a inanmak ve işine saygı duymak demektir. Hemen arkasından; kendine güven, cesaret, kararlılık ve yenilik tutkusu gelir. Sinan, ulaşabildiği tüm

mimari eserleri dikkatle inceleyen, ancak ne başkasını, ne de kendisini tekrarlayan insandır.

Tekrarlamak şöyle dursun hemen her eserine farklı yenilikler katmış, dünya mimarlık tarihine yepyeni örnekler armağan etmiştir. Ve bu bağlamda evrenselleşmiştir.

Sinan iyi bir araştırmacıdır: En geniş açıklığı örtecek kubbeyi, en ince ve uzun minareyi, minaredeki şerefelere birbirleriyle kesişmeyen üç merdivenle çıkmayı ilk o denemiş ve başarmıştır.

Sinan, eserlerine yüreğini katmış bir mimardır. Belki de bu yüzden eserleri sağlamlıklarının yanı sıra derin bir estetik muhteva da kazanmışlardır. Modern yapılar her depremde patır patır yıkılırken, Sinan'ın eserlerinin onca depreme rağmen ayakta kalması düşündürücüdür.

Sinan'ın depreme karşı tüm tedbirleri aldığı bilinmektedir. Bu tedbirlerden biri, temelde kullanılan taban harcıdır. Sadece Sinan'ın eserlerinde gördüğümüz bu harç sayesinde deprem dalgaları emilip, etkisizleşmektedir. Ayrıca eserini inşa edeceği zeminin iyice sağlamlaşması için kazıklar çakmak suretiyle toprağı sıkıştırmakta, istinat duvarları ile güçlendirmekte, hatta Süleymaniye örneğinde olduğu gibi, zeminin tam olarak oturması için altı yıl beklemektedir.

Mimar Sinan, eserlerinde ilk kez drenaj adı verilen bir su tahliye sistemi kullanmış, bu sistem sayesinde temellere su birikmesini önlemiştir. Öte yandan binanın içindeki rutubetini dışarı atarak soğuk-sıcak hava dengesini sağlayan hava kanalları ile yazın suyun ve toprağın ısınmasından dolayı oluşan buharın, yapının temellerine ve içine girmemesi için tahliye kanalları kullanmıştır.

Sinan'ın eserlerinde renklerle desenler bile farklı fonksiyonlar yüklenmiştir.

Kısacası Sinan, ilmini inancıyla bütünleyip mükemmel eserler ortaya koymuştur. O kadar ki, bugünün teknolojisi bile

Sinan'ın bazı uygulamalarını çözemiyor. Küresel ve piramidal uygulamalarının bir başka benzeri daha yok.

Galiba Sinan'ın sırrı yüreğindeki imanda saklı... Yeni neslin eksiği de galiba bu: İlâhî tecelliyi hesaba katmadan, her sorunu kendi gücümüzle açacağımızı zannediyoruz. Hâlbuki böyle bir gücümüz yok. Sorunları sadece aşmaya çalışabiliriz. Gösterdiğimiz çaba İlâhî rahmetin tecellisine vesile olursa, ortada sorun diye bir şey kalmaz. Tüm engeller aşıлып başarıyla kucaklaşılır. Buradaki sihirli formül “elden geleni yapmak”tır.

1490 yılında Kayseri'nin Kesi Nahiyesi'ne bağlı Ağrınas Köyü'nde fakir bir ailenin oğlu olarak hayata gözlerini açan (görünüşte talihsiz doğdu) Sinan, devrinin en büyük devletinin (Osmanlı) “Mimarbaşı”sı olarak (talihi nasıl da değişti) dünyadan göçtü (08 Nisan 1588).

İkisinin arasındaki zaman dilimi, Sinan'ın talihini kovaladığı, elinden gelen her şeyi eksiksiz yaptığı bir zaman dilimidir.

* * *

Sinan bir “devşirme” kafilisiyle Kayseri'den İstanbul'a getirildi. Atmeydanı'ndaki (Sultan Ahmet Meydanı) İbrahim Paşa Sarayı'nda bulunan, Acemioğlan Mektebi'ne verildi. Burada Sinan dülgerlik ve yapıcılık öğrendi. Çok zeki, çok meraklı ve dikkatliydi. Sürekli okuyor, çalışıyor, kendini geliştiriyordu. Kısa süre içinde öğretmenlerinin dikkatini çekmiş, özel ilgi görmeye başlamıştı.

Çabalarıyla, Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Seferi'ne katılmayı hak etti. Ordunun uğradığı Sivas, Erzurum, Amasya ve Tebriz gibi şehirlerde bulunan mimari eserleri inceleme fırsatı buldu.

Talihi Bağdat Seferi'nde açıldı... Van Gölü'nden asker geçirmek için, Vezir-i Azam Lütü Paşa'nın ihtiyacı olan kayıkları

yapıverince, çok takdir gördü. Bu çabası onu Padişah'la (Kanuni) tanıştırdı. Bir süre sonra Sinan kahraman ordu ile birlikte Boğdan yolundaydı. Prut Nehri geçilemeyince iş yine Sinan'a düştü: Nehir üzerine 13 gün içinde mükemmel bir köprü yapmayı başardı. 1529 yılında Başmimar Acem İsa ölünce, Sadrazam Lütfi Paşa'nın teklifi üzerine Mimar Sinan Mimar-başığa getirildi. Ölünceye kadar da bu görevde kaldı.

Yavuz Sultan Selim devrini gördüğü gibi, Kanuni Sultan Süleyman, Sultan II. Selim ve Sultan III. Murad devirlerinde hizmet etti. Altı yüzden fazla mimari eser inşa etti.

Çeşitli kaynaklara göre, Sinan, aralarında Selimiye ve Süleymaniye gibi dünyanın en muhteşem abideleri kabul edilen eserlerinin de bulunduğu 84 cami, 52 mescit, 57 medrese, 7 okul ve darülcerra, 22 türbe, 17 imaret 3 darüşşifa, 7 su yolu kemeri, 8 köprü, 20 kervansaray, 35 köşk ve saray, 6 ambar ve mahzen, 48 hamam olmak üzere, sayılamayanlarla birlikte, üç yüz elliyi aşkın eser inşa etti.

Büyük şöhretine ve maharetine rağmen, öldüğünde hiç parası yoktu. Çünkü bütün parasını hayra harcamıştı.

Sinan'ın mühendislik dehası suyuollarıyla köprülerde ortaya çıkar. Bunlarda zamanını aşan mühendislik bilgilerini uygulamıştır. Toplam uzunluğu 635,5 metreyi bulan Büyükçekmece Köprüsü ile, "sağlam ve güzel bir eser" olduğu için övmüş, ama kendisi hiç övünmemiştir. İçinde yaşadığı toplumun aynası gibidir, son derece mazbut yaşamıştır.

Öldüğünde muhteşem eseri Süleymaniye Camii yanındaki türbesine defnedildi. Ne çare ki bazıları, 350'yi aşkın mute-na eseriyle, "bizden biri" olarak yaşayan Sinan'ın kimliğinden kuşkulanıp mezarını açtırdı. Türk olup olmadığını anlamak için ölçülmek üzere kafatası Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ne gönderildi. Sonunda "bizden biri" olduğu anlaşıldı, ama maalesef kafatası tekrar mezarına konmadı.

Sinan'ın kafatası, cumhuriyetin ilk yıllarında hızlanan

“Türkçülük hareketi”nin etkisiyle “Sinan Türk müdür, değil midir?” tartışmasının kurbanı olmuştu.

O gün bugündür, Muhteşem Süleymaniye ve Selimiye’nin muhterem mirari, Süleymaniye’deki türbesinde salt beden olarak ebediyeti uyuyor.

Artık bu elim olayın ayrıntısına girebiliriz...

* * *

Arşivimi tasnif ederken 09 Nisan 2000 tarihli *Hürriyet* gazetesinde Mimar Sinan’ın İstanbul Süleymaniye’deki mezarının cumhuriyetin ilk yıllarında açıldığını, kafatasının önce Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesine gönderildiğini, ama maalesef orada kaybolduğu için tekrar mezarına konamadığını okuyunca, yüreğimde derin bir sızı hissettim...

Bu memleketin yakın tarihinde, zamanla ölülerimize bile bulaşan yanlışlar yaşandığını, bu münasebetle tekrar hatırladım. Sonuç: Şaşkınlık!..

Aslına bakarsanız Osmanlı’nın son yılları şaşkın yıllardır. Özellikle aydınlar şaşkındır. Zira İmparatorluk hızla çözülüp çökmekte, yalnız askerî alanlarda değil, ekonomi başta olmak üzere tüm alanlarda üst üste bozgunlar yaşanmaktadır.

Yıllarca Osmanlı’nın etrafında kenetlenmiş milletler isyana yönelmiştir. Balkanlar elden çıkmış, Ortadoğu kıpırdamaya başlamıştır.

Özellikle Müslüman milletlerin İstanbul’a karşı ayaklanması yönetimi çok tedirgin eder. Osmanlı, yüzyıllar boyu Arapları “kavm-i necip” saymış, Arap şeyhlerinin çocuklarını İstanbul’a getirtip, sarayda, şehzadelerin arasında eğitmek gibi önemli jestler yapmış, surre alaylarıyla kutsal yerlerin tüm harcamalarını saray üstlenmiş, ancak bunlar yetmemiştir. Araplar isyana hazırlanmaktadır. Öyle bir kopuş yaşanmaktadır ki, Müslüman olmak üzere, kifayetli din âlimlerinden ülkelerine bir “ihtida heyeti” göndermesini isteyen Japon temsilci karşı-

sında Sultan II. Abdülhamid'in şöyle yakındığı söylenir:

"Kifayetli âlimlerim olsaydı öncelikle Arabistan'a, Arap kardeşlerimin irşadına gönderirdim."

Çünkü Araplar, o tarihte, tabii yabancı parmağıyla, İslâm'ın beş yüz yıllık bayraktarı Osmanlı'yı vurmaya yönelmişti. İşte bu durum, Osmanlı aydınında "Bize bizden başkasından hayır yoktur" anlayışını pekiştirdi. Bunun sonucu olarak bazı aydınlar, din yerine milliyetin öne çıkarılmasını savunmaya başladı. Bunlara göre, "din birliği" yerine "soy birliği" vurgulanmalıydı.

Son yılların en etkili isimlerinden Damat Enver Paşa iki önemli unsur arasında müteredditti. Konunun araştırılması için karar verdi ve bu amaçla Almanyadan, İslâm dünyasını ve Türk âlemini çok yakından tanıyan bir profesör getirtti. Alman Profesör, birkaç yıl çalıştı. İslâm dünyası ile Türk dünyasını dolaştı. Ve Enver Paşa'ya ayrıntılı bir rapor sundu. Özetle:

"Tüm İslâm âlemini ve Türk dünyasını gezdim. Pek çok eve girdim, bedevi çadırlarında misafir oldum. Gördüm ki her evde ve çadırdaki bir Kur'ân-ı Kerim var. Böylesine güçlü bir ortak noktanız dururken, başka birlik unsurları aramanıza çok şaşтым. Müslüman milletlerle birliğin özü Kur'ân'dır. Türkçülüğü eksen alırsanız Arapları bütünüyle kaybedersiniz" diyordu.

Nitekim Paris'te "Jön Türkler" hareketi başlar başlamaz, Kahire ve Bağdat da "Genç Araplar Cemiyeti" kuruldu.

İngiliz altınının gücüne kurnazlığını ekleyen meşhur İngiliz casusu Lawrence'in sayesinde, kimi Arap şeyhleri, velinimetleri olan Osmanlı'yı arkadan hançerlediler. Nihayet Ortadoğu elimizden çıktı. Ardından da İmparatorluk çöktü. Yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti "Türkçü" politikalar izledi. Türkçülük, cumhuriyetin "resmî görüşü" olarak sürekli vurgulandı.

Ama bir ara öyle bir çığrından çıktı ki, "Türk kafasının kemik yapısı" üzerine sempozyumlar bile düzenlendi. Bazıları

çok komik tebliğler sunuldu. Ayrıca “Tarihî şahsiyetler arasında hangileri Türk’tür, hangileri değildir?” tartışmaları açıldı.

İşte bu akla ziyan tartışmalar sırasında Mimar Sinan rahmetlisinin de kabri açıldı. Kafatası mezarından çıkarıldı. Ankaraya götürölüp incelendi. Mimar Sinan Türk müydü, değil miydi?

Hâlbuki Mimar Sinan’ın kimlik ve kişiliğini Süleymaniye ve Selimiye haykırıyordu. Yüzlerce cami, köprü, han, hamam, mescit, su kemeri Mimar Sinan’ı abideleştirip ebedileştirmişti.

Onun kafatasını damgalamaya kalkışanlar, acaba hangi eserleriyle abideleşip ebedileşebildiler?

* * *

Başarısızlıklarımızı imkânsızlıklarla izah etmeye çalışırız. Ama imkânsızlıkları yenerek başaran öyle çok isim var ki, örnek alınmayı beklerler...

Öncelikle peygamberler öyledir: Hazreti Âdem ilk kez gördüğü vahşi dünyanın şartlarıyla boğuşarak Hazreti Havva’ya ulaşmıştır.

Hazreti Nuh tufanla boğuşmaktan yılmamıştır. Hazreti İbrahim Nemrut ateşine, Hazreti Yusuf atıldığı kuyudaki olumsuzluklara ve umutsuzluklara, Hazreti Musa Nemrud’a, Hazreti İsa Firavun’a ve Hazreti Âli-şan Efendimiz (a.s.m.) Ebu Cehil’in kontrol ettiği şartlara meydan okumuşlar, sonunda da başarmışlardır.

Yaratıcı Kudret isteseydi, peygamberlerin kendilerini kabul ettirebilecekleri şartları, onları göndermeden önce bir güzel oluşturur, ondan sonra gönderir, böylece zahmet ve mihnet çekmelerini önlerdi... İstemedi. Çünkü her peygamber bir başka yönüyle ümmete örnek olacaktı. En bariz vasıfları ise şartlara teslim olmamaları, hedefleri istikametinde çabalamalarıydı. Şartları hazır bulmadılar, umutla çalışıp çabalayarak şartları da Yaradan’ın rahmetini hak etmeye çalıştılar.

Bizim ıskaladığımız galiba bu: İlâhî tecelliyi hesaba katmadan, her sorunu kendi gücümüzle aşacağımızı zannediyoruz. Hâlbuki böyle bir gücümüz yok. Sorunları sadece aşmaya çalışabiliriz. Gösterdiğimiz çaba İlâhî rahmetin tecellisine vesile olursa, ortada sorun diye bir şey kalmaz. Tüm engeller aşıp başarıyla kucaklaşılır. Buradaki sihirli formül “elden geleni yapmak”tır.

Dünya mimarlık tarihinin şükranla andığı Mimar Sinan, “elden geleni yapma”ya güzel bir örnek teşkil ediyor. Hedefini belirledikten sonra çabalayan insanın, olumsuz şartlara rağmen, neler yapabileceğini gösteriyor.

Padişah'ın sultanı
Aziz Mahmud Hüdayi

TARİH, 02 HAZİRAN 1616...
Günlerden Cuma...

Osmanlı asırlarında Sultan I. Ahmed devri...

Yer, Asitane'de (İstanbul) At Meydanı...

Meydan ana-baba günü...

Çadırlar kurulmuş, kazanlar kaynamış, kalabalık meydanın her alanına sinmiş...

Sultan Ahmed Camii'nin açılış günü bugün.

Herkes Padişah-ı Âlem'i bekliyor.

Nihayet Padişah, doru bir Arap atının üstünde gözüküyor.

Kalabalıkta müthiş bir uğultu...

Medrese talebeleri yolun iki yanına sıralanıp hançerelirini yırtarcasına bağırıyor: "Mağrur olma Padişah'ım! Senden büyük Allah var."

Sultan Ahmed elini göğsüne bastırıyor, "Amenna ve sad-dakna" der gibi...

Bir yandan da kalabalığı selamlıyor.

Ama gözleri, var ya gözleri, yeniliğini parıldatan minarelerde...

Tam altı minare...

Şerefeleri sayıyor içinden: On dört şerefe...

Kubbelerde dinlendiriyor gözlerini.

Oradan bir atbaşı arkasında at süren Sadrazam'ına çeviriyor:

"Ne kadar güzel değil mi?"

"Güzel ötesi Hünkârım, Ayasofya'yı sayenizde geçtik."

Padişah birini arar gibi durmadan bakınıyor. Aradığını göremeyince, kırık bir sesle Sadrazam'a fısıldıyor:

"Gelmedi, ne kusur işledik ki gelmedi?"

"Kimi bekliyorsunuz?" diye soruyor, Sadrazam.

"Mahmud Hüdayi Hocam, gelmedi."

"Hava muhalefetindendir, gelir merak buyurmayın."

Önce Padişah, sonra maiyet erkânı atlarından iniyor.

Etlî pilavlar yeniyor, nefis şuruplar içiliyor, fukaraya sadakalar dağıtılıyor.

Bir de şu kamçı gibi esen lodos olmasa...

Sabahtan beri aralıksız esiyor. Deniz köpük köpüğe... Rıhtımları aşıp duvarlara toslayan dalgaların sesi geliyor.

"Bu havada belki de hiç gelemez" derken, iç çekiyor Padişah.

Sadrazam teselli etmek istiyor:

"Ona Aziz Mahmud Hüdayi derler, benim bildiğim Hüdayi hazretleri ne yapar eder gelir."

"Öyle mi diyorsun?"

Padişah'ın sesinde bu kez umut kırıntıları vardır.

"Gelir Hünkârım, gelir, illa ki gelir."

O sırada Mahmud Hüdayi Üsküdar rıhtımında binip Sarayburnu'na geçecek bir sandal beklemektedir.

Telaşla soruyor talebelerine:

“Bulunamadı mı hâlâ bir sandalcık?”

Çekine çekine durumu arz ediyorlar:

“Çok rüzgâr var efendim, bu yüzden deniz coştı, sandalcılar denize açılmaktan korkuyor.”

“Söyleyin korkmasınlar, deniz bize musahhardır.”

Dalgalara bakıyor derinden:

“Geciktik” diye yakınıyor, “Padişah-ı Cihan’ı bekletmek olur şey değil.”

Çok şükür sandalcılardan biri Hüdayi’yi tanıyor.

“Seninle ölümüne giderim Efendi Hazretleri, buyurun, şereflendirin bizi” diyor.

Hüdayi iki müridiyle birlikte sandala biniyor.

“Ya Allah bismillah” çekip küreklere asılıyor, sandalcı.

Küreklerin gıcirtısı rüzgârın uğultusuna, dalgaların sesine karışıyor.

Deniz dalga dalga kabarıyor. Köpürüyor, kuduruyor...

Sandalcı güç durumlara düşüyor, sandal neredeyse devriyor.

Hoca elini kaldırıyor, bir yarma işareti yapıyor, sandalın gideceği istikamette deniz duruluyor, sakinleşiyor.

“Devam et” diyor Hoca sandalcıya, “asıl küreklere.”

Etraf kuduruk dalgalar, sandalın geçeceği yer sakin, sessiz... Sandal sallanmıyor bile...

Kızıldeniz yarılmış da, Hazreti Musa içine girmiş gibi.

Sandalcı hayretler içinde kürek çekiyor.

İki mürit sessiz kalıp Şeyhlerine bakıyorlar.

O şekilde Sarayburnu’na geliyor sandal. Sahile yanaşıyor.

Hüdayi önde iki talebesi arkasında Sultanahmed’e yöneliyorlar.

Hocası’nı görünce, Sultan I. Ahmed’in yüzü aydınlanıyor:

“Şükür” diyor, “sonunda gelebildiniz.”

“Allah dostu sandalcı sayesinde” diyor Hoca, “rüzgâra da dalgalara da söz geçirmesini bildi.”

Padişah pek bir şey anlamıyor, ama ısrar da etmiyor. Ak-
lında camiden başka bir şey yoktur.

Yine kubbelere bakıyor, uzun uzun:

“Hocam çok muhteşem bir cami oldu, değil mi?”

“Cennet bundan çok daha muhteşemdir” diyor Hüdayi
Hoca, “kabili kıyas değil.”

Yine elini göğsüne bastırıyor, Padişah.

Yine “Amenna” der gibi...

“Cuma hutbesini irad etmeni çok isterim, Hocam.”

“Nasipse, eyvallah!”

Nasip olup okuyor...

Yeni caminin ilk hutbesidir bu, Hüdayi de ilk imamı.

AZİZ MAHMUD HÜDAYİ KİMDİR?

Aziz Mahmud Hüdayi, 1552-1628 (H. 948-1038) tarihleri ara-
sında yaşamış bir Osmanlı mutasavvıfıdır.

İyi bir medrese tahsili gördükten sonra “sûfiyye” mesleğine
girdi. Meşhur Bursalı Muhyiddin Üftâde’ye mürid oldu ve kısa
zamanda “halife”liğe yükseldi.

Şeyhinin vefatından sonra İstanbul’a gelerek irşada başla-
dı. İlmi ve manevi nüfuzu sayesinde her kesimin sevgisini ka-
zandı.

Bunların arasında padişahlar da vardı.

“Şakâyık Zeyli”ne göre; doğum yeri Seferhisar’dır. Gül-
şen Efendi ise Sivrihisarlı olduğunu yazar. Aslında “yürek
adam”ları bölgesel kimlikleriyle değil, evrensel kişilikle-
riyle değerlendirilirler: Bu anlamda Hüdayi hazretleri “her
yer”lidir!

İstanbul’da okudu, Edirne’de Sultan Selim Medresesi’nde
muitlik, Şam ve Mısır’da naiplik yaptı. Nihayet Bursa’da Fer-
hâdiye Medresesi’ne müderris ve Cami-i Atik Mahkemesi’ne
naip oldu.

Daha sonra tekrar İstanbul'a geldi ve Fatih Camii'nde vazilik yapmaya başladı. Sultan I. Ahmed'le bu görevi sırasında tanıştı.

Bir süre sonra da Padişah'ı müritlerinin arasına aldı.

Padişah'ın da yardımıyla Üsküdar'da zaviyesini kurdu.

Sultan Ahmed fırsat buldukça Hüdayi hazretlerine gider, onun önderliğinde, kendi gönlüyle buluşurdu.

Bu buluşmaların birine, annesi Handan Sultan'ı da götürmüştü. Bir ara Mahmud Hüdayi abdest tazelemek isteyince, Sultan Ahmed ibrikten abdest suyu dökmek istedi...

O kadar ısrar etti ki, Gönüller Sultanı dayanamadı, kabul etti.

Öte yandan Padişah'ın annesi Handan Sultan da havlu tutuyordu. Kendi kendine gülümsedi: Maddeye sultan olanlar, mana sultanına hizmet etmekte mutluluk arıyorlardı.

Abdesti bitince Valide Sultan'ın tuttuğu havluyla kurulandı. O sırada Handan Sultan boş bulunmuş, kadınca bir merakla içinden geçeni söyleyivermişti:

"Efendim, lütfen bize bir keramet gösteriniz."

Aziz Mahmud Hüdayi Hazretleri gülümsedi:

"A Sultanım!" dedi, "benim gibi gariban bir dervişin abdest suyunu Padişah döküyor, havlusunu Valide Sultan tutuyor, siz de tutmuş keramet göstermemizi istiyorsunuz. Bundan âlâ keramet mi olur?"

Hazret, Sultan IV. Murad'ın da maneviyat önderiydi. Sultan Murad, ondan hem ders, hem de feyz alırdı.

BİR MARMARA DEPREMİ ANI

Marmara depremleri malum: Sallanmaya başlayınca bitmek bilmez...

En yıkıcılarından biri 10 Eylül 1509'da gece saat 04.00'da meydana geldi ve İstanbul için yıkım oldu. Tarihimize de

“Kıyamet-i Sugra,” yani “Küçük Kıyamet” olarak geçti.

O kadar ki, Padişah İstanbul'u terk edip Edirne'ye gitmek zorunda kaldı.

O tarihten sonra İstanbul depremlerinin adı “Kıyamet-i Suğra” olarak kaldı.

Bunlardan biri de Sultan I. Ahmed'in saltanatı dönemine rastladı.

Öncüsü-ardcısı derken, İstanbul günler boyu beşik gibi sallandı durdu.

Halk korkmuş, evlere giremez olmuştu. İstanbul'da panik vardı. İnsanlar ailelerinden ayrılmamak için işe bile gitmiyorlardı. Hocalar her namaz sonrasında cemaatle birlikte el açıyor, sarsıntıların durması için Allah'a yalvarıyordu.

Sonunda Padişah da bîzar oldu... O tarihlerde hacca gitmeye hazırlanan Mahmud Hüdayi hazretlerine bir ricada bulundu:

“Bu sarsıntılara gayri takat yetmiyor Hocam, Harem-i Şerif'te dua buyurunuz da zelzelelerin sonu gelsin.”

Birkaç gün sonra Şeyh Hüdayi hazretleri yola çıktı.

İki konak gitmeden İstanbul'da sarsıntılar kesildi.

Padişah, “Şeyh Efendi sevinir” diyerek arkasından bir ulak koşturdu.

“Zelzele durdu Efendi Hazretleri, Padişahımız mahsus selamı var, gönlünü dilhun etmeye, hoş tuta, buyurdular.”

Hazret bunu duyunca secdeye kapandı:

“Allahım, şu şehri-i İstanbul'da yaşayan kulların en günah-kârı benmişim ki, şehir beni içinden atar atmaz, karın gurultusu geçti!” diye saatlerce ağladı.

Mahmud Hüdayi hazretlerini rahmetle anıyor, “yürek adam”larına olan ihtiyacımızı bir kez daha vurguluyoruz.

Türbesi Üsküdar'da, kendi adını taşıyan dergâhın bahçesindedir.

Bir şiiri

"Aşka düşürdün kendüzün,
N'eyleyeyim gönül seni?
Bir oldu gecem gündüzün,
Âh n'ideyim gönül seni.

Düşeli aşkına yârin,
Yerde gökte yok karârım;
Gitti elden ihtiyârım,
N'eyleyeyim gönül seni?

Hakk ile her kim bileşdi,
Vâdî-i hayrete düşdi;
Aşk deryâsı başdan aşdı;
Âh n'ideyim gönül seni?

Aşk ile hoş oldu başım,
Maşûk ile doldu içim,
Kalmadı gayrı teşvîşim;
Âh n'ideyim gönül seni.

Maşûktan ericek kemend,
Uşşâkı eyler kayd ü bend,
N'itsin Hüdâyî derd-mend;
Âh n'ideyim gönül seni."

*Padişahı azarlayan âlim
Himmetzâde Abdullah Efendi*

OSMANLI DEVLETİ'Nİ YÖNETENLER, Allah'ın adaletini dünyaya hâkim kılmaya memur olduklarına inanır, buna göre savaş ya da barış yaparlardı.

Bu inançlarını da:

“Ve size ne oluyor ki Allah'ın yolunda ve ‘Ey Rabbimiz! Halkı zalim olan bu kasabadan bizi çıkar ve katından bir veli ve katından bize bir yardımcı kıl (gönder)’ diyen zayıf ve âciz erkekler, kadınlar ve çocuklar için savaşmıyorsunuz?” (Nisâ sûresi 4:75.) mealindeki İlâhî emre dayandırılırdı.

Bu bağlamda, İkinci Viyana Kuşatması'nı gerekli kılan önemli sebeplerden biri, Avusturya-Alman İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altında tuttuğu Macar halkına zulmetmesi idi...

Alman idaresindeki Macarlar tarafından kendilerine “önder” olarak seçilen Tökeli İmre, 9 Ocak 1682'de İstanbul'a elçi göndererek, “Nemçe'nin (Avusturya) tecavüzü haddi aştı... Bunları görmektense ölmek yeğdir. Hemân bir taraftan haber

verup yürüyesiz” şeklinde şikâyetlerini dile getirerek, Alman idaresini kabul etmediklerini ve Osmanlı idaresi altına girmek istediklerini belirtmişti.

Çünkü Osmanlı idaresi altında yaşayan Macarlar’ın memnuniyeti Avrupa içlerine kadar konuşuluyordu. Avusturya idaresinde yaşayan Macarlar Osmanlı idaresinde yaşayan soydaşlarına gıpta ile bakıyor, kendileri de Osmanlı idaresi altına girip hem ekonomik imkâna kavuşmak hem de huzur bulmak istiyorlardı.

O tarihte Osmanlı tahtında, av merakı yüzünden “Avcı” lakabıyla anılan Sultan IV. Mehmed oturuyordu... Osmanlı Devleti, “İyi sadrazamlar” dönemindeydi. (Tarihuncu Ahmed Paşa, Köprülü baba-oğul, ve Merzifonlu Kara Mustafa Paşa) Fetihler sürüyordu. Bu durum Padişah’ı rehavete itmiş olmalı ki, Davutpaşadaki av köşküne yerleşmiş, günlerini av peşinde koşarak geçirmeye başlamıştı.

Bu sırada Alman-Avusturya İmparatorluğu, 1664’de imzalanan Vasvar Barış Andlaşması’nı çiğneyerek Osmanlı şehir ve kasabalarını zaptetmeye yöneldi. Sivil halkı esir alıyor, köylülere zulmediyordu. Sınır boylarında yaşayan halk kan ağlıyor, feryad u figânı İstanbul’a kadar geliyordu. Ne çare ki, Padişah duymazdan geliyordu. Ama Osmanlı Halkı olup bitenlerden dolayı hem çok tedirgin hem de günlerini av peşinde geçiren Padişaha kırgın ve kızgındı.

Böyle bir ortamda, Padişah’ın adamlarından biri İstanbul’un büyük din âlimlerinden Hacı Hüseyin Efendi’nin karpısını çaldı, dedi ki:

“Padişah-ı Cihan Sultan Muhammed Han efendimiz sizi Davutpaşa Köşkü’ne davet ediyorlar, ‘Cuma mübarekte camiî şerifümüze gelsün, va’z-u nasihatından istifade idelüm’ buyurdular.”

Kızgınlıktan kıpkırmızı kesilen Hacı Hüseyin Efendi’nin cevabı şöyle oldu: “Va’z-u nasihatımızı dinlemek isteyen bi-

züm camiümüze gelür. Söyle Padişahına avdan vazgeçsün. Ataları gibi ordusunun başına geçsun. Devlet umuruyla meşgul olsun.”

Kapıyı Padişah elçisinin suratına kapattı.

Allame Hacı Hüseyin Efendi'den ağzının payını alan Padişah, ertesi Cuma için Davutpaşa kürsü vaizlerinden allame Himmetzâde Abdullah Efendi'yi çağırttı...

Abdullah Efendi meslektaşları gibi çağırışı reddetmedi. Davutpaşa Camii'ne gitti. Cuma sünnetini müteakip hutbeye çıktı. Arapça girişten sonra şu mealde konuşmaya başladı:

“Devlet sahipsiz kaldı... Şehir ve kalelerimiz küffar eline düşüp cami ve mescitlerimiz kilise yapıldı... İmdi günahlarımızı tevbe idelüm... Bundan sonra bize lazım olan, göz yaşlarımızdan çimen bitinceye kadar başumuzu secdeden kaldırmamaktır!”

Ve doğrudan Padişah'a döndü. Şimşek çakan bakışlarını ona kilitledi. Sesini yükseltti:

“Padişahum, millet sahipsiz kaldı!.. Nedur bu hay-huy ve nefis-i emmarenuze uymalar?.. Gaflet uykusundan niçün uyanmazsunuz? İmdi avlanma zamanı değil, ağlama zamanıdır!”

Derin bir sessizlik oldu. Gözler Padişah'a dönmüştü. Tepki bekliyorlardı. Fakat Padişah'ta çıt yoktu. Hatibi başı önünde kadar dinlemiş, hatta zaman zaman doğrulamak ister gibi kafa sallamıştı.

Cuma namazından çıkar çıkmaz, İstanbul'a dönüş hazırlığı yapılmasını emretti. Herkes derin bir nefes almıştı: Sahib-i devlet imparatorluğun kalbine dönüyordu.

Ordusunu hazırladı ve serkeşlik eden Avusturya'ya haddini bildirmek üzere yola çıktı. Fakat kendisi Belgrat menzilinde kalacak, Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa serdarlığındaki Osmanlı Ordusu ise, Kırım Hanı Murad Giray ile Budin Beylerbeyi Arnavut Koca İbrahim Paşa'nın işi gevşek tutmaları (ihaneti yumuşatmaya çalışıyorum) sebebiyle Viyana kapı-

larından geri dönmek zorunda kalacak, Sadrazam bu uğurda kellesinden olacaktı.

Gerektiği zaman padişahlara bile meydan okuyabilen âlim tipine bugün dünden daha çok ihtyacımız var.

HİMMETZÂDE ABDULLAH EFENDİ KİMDİR?

Bayramiyye Tarikatı'nın şeyhlerindendir. 1640 (H. 1050) yılında İstanbul'da doğdu. 1710 (H. 1122) yılında vefat etti. İstanbul Üsküdar'daki Bezcizâde Tekkesi'nde babasının yanına gömüldü.

Babası Himmet Efendi de Bayramiyye yolunun şeyhlerindendi.

Abdullah, küçük yaşta mükemmel bir tahsil ve terbiye gördü. Bilhassa tefsir ve hadis ilimlerinde kendisini yetiştirdi. Bu arada Bayramiyye tarikatına intisap ederek tasavvuf yolunda ilerledi.

1669'da Kasımpaşa, on yıl sonra da Fatih civarındaki Halil Paşa Camii'ne vaiz olarak atandı.

1684 yılında babasının vefatı üzerine Yenibahçe'deki Himmetzâde Dergâhı'na "şeyh" tayin edildi. Nezaketi, zarafeti ve sohbetlerinin tatlılığı ile meşhur oldu.

Himmetzâde Abdullah Efendi 1688'de hacca gitti. İliklerine kadar Resûlullah aşkı ile yanarak şu kıtayı yazdı:

*"Ravzana yüz süren bulur amân
El amân ey Fahr-i âlem el amân
Her gelen dilhaste, bulur tâze can"*

Padişahı zorlayan hoca
Sadeddin Efendi

DEVİR: SULTAN III. Mehmed Devri...
Zaman, 16. Yüzyıl sonları...

Yıl, 1596...

Avusturya ile aramız açılmış, Estergon, Kili ve İbrail kaleleri düşman eline geçmiştir. Osmanlı'nın zor günleri başlamıştır.

Bazı kalelerin elden çıkması İstanbul münevverlerini galeyana getirmiş, kürsü vaizleri ağır konuşmalar yapmaya başlamıştır.

Padişah sıkışır...

Tereddüde düşer...

Halkın tavsiyesine uyup ordunun başında bizzat savaşa çıkmak istese de, pek de gönüllü gözükmmez. Hele bir de dalkavuk yardakçısı:

“Yapmayın Hünkârım! Allah esirgesin, Zat-ı şahanelerinin başına bir hâl gelecek olursa, devletimiz ipi kopmuş tepsi gibi dağılır. Cümle âlem bunun cerimesini çeker. Siz de vebal alırsınız” deyince, tereddüdü artar.

Pek çok kişiyle konuşur: Ama herkes kendi hesabındadır. Çelişkili cevaplar alır.

Beter şaşırır: Avusturya Seferi'ne çıkmalı mı, çıkmamalı mı?

Gerçi fazla gönüllü değildir, ancak vicdanı da rahatsızdır.

Gözünü budaktan, sözünü dudaktan sakınmayan, sırf Hakkın hatırı için konuşan güvenilir birini düşünürken, Hoca Sadeddin'i hatırlar...

Yavuz Padişah'ın sırdaşı ve nedimi Hasan Can'ın oğlu, tıpkı babası gibi her şart altında inandığını söyleyen biridir.

Gencecik yaşta müderrisliğe yükselecek kadar zeki, şehzadelere hocalık yapacak kadar güvenilir, sözünü esirgemeyecek kadar merttir.

Samimi inancını söyleyeceğinden hiç kuşku duymaz.

Huzura çağırır, hâl-hatır sorar, saygı gösterir.

Hoca, işin sonunu bekleyerek içinde ihtimaller demletir.

Nihayet Padişah sadede gelir:

"Müşkülümüz var Hocam."

"Hayırdır, Hünkârim?"

"Şu Avusturya Seferi... Gitsek bir türlü, gitmesek bir türlü... Müşavirlerimiz ikiye bölündü: Kal diyenler bir tarafta, git diyenler diğer tarafta. Arada kaldık. Bizim için düşüncelerin çok değerlidir. O kadar ki, git de gideyim, kal de kalayım. Hangisi münasiptir?"

Hoca, bir "Estağfurullah" çeker, ardından iki tespih şakırdatır, nihayet hiç evirip çevirmeden fikrini söyler:

"Bence sefere bizzat iştirak etmeniz iyi olur. Zira Ordunun gayrete gelmesi için padişahlarının yanlarında olması lazımdır. Cennetmekân dedeniz Sultan Süleyman daima ordusunun başında sefere gittiği için alınmaz kaleler alınmıştır."

"Biraz açar mısın?"

"Açması şu ki, Hünkârim, Sultan Süleyman'dan (Kanuni) bu yana otuz seneyi mütecaviz bir zamandan beri padişahlar

sefere katılmaktan kaçındılar, ordu ve millet bunun büyük zararlarını gördü, pek çok kale ve şehir kaybettik. Şimdi bir zafer destanı yazmanın tam zamanıdır. Orduya da millete de tekrar güven gelecektir. Bu sebeple bizzat sefere çıkmalısınız.”

“Haklısın galiba.”

“Cihat ruhunu hayata hâkim kılmak için beklî de bu son fırsattır Hünkârım. Cihat ruhunu bütünüyle kaybedecek olursak, bir daha dirilemeyiz!”

Sultan III. Mehmed, Hoca’sının görüşünü aldıktan sonra, daha kimseye danışmaz. Çünkü Sadeddin Efendi’nin beklen-tisiz olduğunu bilmektedir. O dünya nimetlerine dönüp bak-maz, mükâfatı Allah’tan bekler.

Sefer günü tüm İstanbul, hocası, esnafı, işçisi, talebesi, ço-luğu-çocuğu, kadını-erkeğiyle yollara dökülür.

Uzun zamandır hasret kaldıkları tarihi bir gün yaşarlar.

Nicedir bir padişah ordusunun başında sefere gitmektedir. Analarından, ninelerinden dinledikleri müthiş anı, şimdi biz-zat yaşamaya gelmişler.

Ortalık tekbir seslerinden inler. Dokuz kat mehterin kös vuruşları at kişnemelerine, zil seslerine karışır.

Manzara müthiştir. Sultan III. Mehmed kır atının üstünde dimdik oturmuştur, bu hâliyle eski cihangir padişahlara ben-zemektedir.

Eski günler geri dönmüş gibidir. Ordu-yu Hümâyun, Avusturya’ya haddini bildirmeye gidiyor.

Hoca Sadeddin Padişah’ın yanındadır. Ekim başlarında Eğri Kalesi önlerine gelinir. Bir vuruşta kale fethedilir. Bunu büyük bir başarı olarak gören kimi vezirler, Padişah’ı Viyana üzerine yürümek için zorlarlar.

“Ceddiniz Sultan Süleyman’ın başaramadığını başarak tarihe geçersiniz” diye ısrar ederler.

Padişah’ın gözleri yine Hoca’sındadır:

“Fikrin nedir Hocam?”

Bütün gözler Hoca'ya döner. Padişah'ın üstündeki etkisi bilinmektedir. Zaten Hoca Sadeddin, sorulmadan konuşmayan biridir.

Gözler üzerine kilitlenince şöyle bir kımıldar, yerleşir:

“Viyanâ'yı kuşatma zamanı değildir” diye konuşur, “Tarihi iyi okumak ve ibret almasını bilmek lazım. Daha önce ısırılan deliğe parmak sokmak, akılkârı olmasa gerektir. Nam peşinde koşulmaz. Padişah'ımızın maksadı, elden çıkan ata yadigârî kaleleri istirdat (geri alma) etmekle sınırlı kalmalı. Viyana maceramız malum: Avusturyalılar önce Almanya içlerine çekiliyor, muhasaradan yıldığımız zamanı bekleyip tepemize düşüyorlar. Ben Eğri Kalesi'ni alalım diyorum. Böylece Avusturya ile Romanya'yı ayırırız. Böylece işimiz biraz daha kolaylaşır.”

İyi bir tarihçi olan Hoca Sadeddin tarihin içinden güncel sonuçlar çıkarmakta da çok mahirdir. Yeri gelir tarihten, yeri gelir peygamberlerin, sahabelerin hayatından örnekler verir. Yeri gelir ayet gösterir, hadis okur. Boş konuşmaz kısacası, gevezelik etmez.

“Laf ola küp dola” anlayışı içinde değildir.

“Boş söz etmek israf-ı kelimadır ve israf-ı kelim edenler ahirette sorgulanacaktır” der...

Padişah, yine dinler Hoca'sını...

Karar verilir. Haçova'da toplanan haçlıların tepesine inceklerdir.

Anadolu Beylerbeyi Lala Mehmed Paşa, kale muhafızı olarak Eğri'de bırakılır. Sonra yola devam edilir. Macarların “Keleşdeş” dedikleri Haçova'ya gelinir.

Osmanlı ordusu Haçova'ya geldiği zaman burada imparatorun kardeşi Arşidük Maksimilyan'ın kuvvetleriyle karşılaşır. Arşidük'ün kumandası altında Alman, Macar ve diğer Hristiyan milletlerden toplanmış 300 bin kişilik bir kuvvet vardır. Osmanlı ordusu ise, Kırım Hanı Gazi Giray'la, kardeşi Fetih

Giray'ın gönderdiği Tatar askerleriyle birlikte toplam 150 bin (100 bin diyenler de var) kişi kadardır.

Saldırıdan önce Padişah'ın rahatsızlandığı duyulur yakın çevrede. Bünyesi oldukça zayıftır ve yol meşakkati dokunmuştur.

Yine dalkavuklar sarar etrafını:

"İstirahat buyurunuz Efendim!" derler, "sizin için kim canını vermek istemez, paşalarınıza bırakınız ceng u cidalı. Birkaç kale almak, sağlığınızdan daha mı önemli? Yetkilerinizi Sadrazam'a devredip geri dönünüz."

Padişah yine ne yapacağını bilemez olmuştu...

Yine herkes başka bir şey söylüyordu...

Birkaç gün önce Viyana üstüne yürütmesini isteyenler, şimdiki geri dönmesini istiyordu.

"Hocamı çağırın bana" der, "bakalım tavsiyesi hangi cihettedir?"

Hoca Otağ-ı Hümayun'a girer...

Padişahı uzanmış bulur. Dirseğinin üstünde doğrulmak ister, ancak Hoca mâni olur:

"Buyurun Hünkârim, istirahatınızı bozmayın."

Gerçekten de hasta görünmektedir. Çok zayıflamış, iyice süzülmüştür.

Henüz duyulur bir sesle hâlden yakınır:

"Halimize bak Hocam, bizar olduk, bitap düştük."

Hoca, Padişah'ın yakınmakta haklı olduğunu düşünmekle birlikte, geri dönme isteğini haklı bulmaz. Fikrini apaçık belirtmekten da sakınmaz:

"Yoldan bizar olmayan, bitap düşmeyen mi var, Hünkârim? Zahmetsiz rahmete ulaşıldığı nerede görülmüştür? Meşakkatsız zafer kazanılır mı? Bir kale fethetmekle yılanın kuyruğuna bastınız, artık başını ezmeden geri dönebilirsiniz."

Yanından eksik etmediği Kelam-ı Kadim'i açar: "Düşmanlarınız aman dileyip silahlarını terk edinceye kadar, onlarla sa-

vaşın. Hasmınıza sırtınızı dönmeyin!” mealindeki ayet-i kerimeleri okur.

Padişah gerçekten de bitkindir. Bu hâliyle at sırtında durması imkânsızdır. Hoca Sadeddin dönüşünü onaylasa huzur içinde İstanbul’a dönecektir, ama ne çare ki yol vermemektedir.

Padişah’a yaltaklanmaya çalışanlar, “Aman efendim, kendinize kıymayınız, Dersaadet’e dönüp zafer müjdemizi bekleyiniz” derken, Hoca, aksini söylemekte, üstelik sözlerini kitap kavline ve tarihî gerçeklere dayandırmaktadır:

“Bugüne kadar, sefere çıkan hangi padişahın hedefine varmadan döndüğü görülmüştür? Böyle bir vakayı hangi tarih yazmıştır? Buna hangi âlim fetva vermiştir? Böyle bir şey yapmaya kalkışırsanız, korkarım ki, ecdad-ı ızamınızın ruhunu incitirsiniz.”

Padişah, kendi çıkarları ekseninde konuşanları değil, kitap kavline göre konuşan Hoca’sını dinler.

Hasta hâliyle kalır.

HAÇOVA SAVAŞI

Nihayet savaş günü...

Ordular Haçova Meydanı’nda saf tutarlar...

Savaş başlar başlamaz, zırhlı düşman süvarileri doğrudan Osmanlı’nın merkez kuvvetlerine saldırırlar. Amaç Padişah’ı yakalamak suretiyle kolay bir zafer kazanmaktır. Sayılarına, zırhlarına, dinlenmişliklerine güvenirler.

Çelikten dalgalar gibi saflarımıza yüklenirler. İlk dalga ezer geçer bizimkileri. Padişah Otağı’na girmelerine ramak kalır.

Sultan III. Mehmed, Peygamber Efendimizin hırkasını giyer, kılıcını eline alır, yalın kılıç bekler düşmanı.

Savaşarak ölecektir.

Bu arada sağ cenahımızdan bozgun haberi gelir. Durum

sözün tam anlamıyla berbattır. Zaferden artık emin olan haçlılar, Osmanlı ordugâhını yağmalamaya başlarlar.

Padişah umutsuzdur. Yanından bir an bile ayırmadığı Hoca Sadeddin'e döner:

"Bu ne hâldir Hocam, bundan bir kurtuluş var mıdır?"

Sesindeki kırgınlık, kızgınlık, hayal kırıklığı fark edilmeyecek gibi değildir.

Fakat Hoca, her zamanki gibi sakin, her deminde olduğu gibi soğukkanlıdır. Gözleri uzaklara dalgın, öylece bakarken, pürüzsüz, endişesiz bir sesle cevap verir:

"Bu cenk hâlidir Hünkârım, cenk hâlinde böyle şeyler daima yaşanır, Sultan Mehmed (Fatih) ceddiniz, Roma önünde kaç kez sizin şu şimdiki hâlinize düştüğünü, vazgeçmeye niyetlendiğini bilir misiniz?"

Padişah, umut kırıntıları sezinlenen bir sesle sordu:

"Essah mı söylersin?"

"Essah" dedi Hoca, inançlı bir sesle, "öyle demlerde Ak Hoca çıktı ortaya, 'Gamkin olma (dertlenme) Mehmed'im' dedi, 'zafer ehl-i İslâm'ındır.' Ben de size aynısını söylüyorum: Gamkin olma Sultanım diyorum, gönlünüzü hoş tutasuz, akıbet zafer ehl-i İslâmındır!"

Ancak savaş meydanındaki manzara, Hoca'yı doğrulamıyordu.

Padişah bunu hatırlatınca:

"Sebret" dedi, "şartlara teslim olmayanlar padişahlara, Allah, zafer yollarını açar."

Askerimizde panik başladığı an, Hoca Sadeddin dışarı firarlar. Geri hizmetlere bakan aşçı, yamak, deveci, katırcı takımını toplar, ellerine silah namına ne geçtiyse alıp kargaşanın en yoğun olduğu noktaya dökülürler.

"Hayda bre!" diye naralanır, Hoca, "koman! Urun!"

Öyle bir saldırılar ki, düşman, Osmanlı ordusunun takviye aldığını zanneder. Müthiş bir şaşkınlığa düşer. Yağmadan

başını alıp toparlanmaya çalışır. Tam o sırada Çağalazade Sinan Paşa (İstanbul'un Çağaloğlu semtine adını veren komutan) komutasındaki süvariler ortaya çıkıp saldırıya katılırlar.

Osmanlı'nın sağ kanadını bozan düşmanı bataklıklara sürüp boğarlar. Haçlılar dağılır. Maksimiliyan 50 bin seçme askerini bataklıkta kaybeder. Silahları ve hazineleri Osmanlıların eline geçer.

O kadar ki, Avusturyalı tarihçi Hammer, Haçova Savaşı'nın sonuçlarını şöyle değerlendirir:

"Bu zafer Osmanlı için öyle kıymetlidir ki, ne Mohaç, ne de Çaldıran onunla mukayese edilemez. Öyle ki, ortada Avusturya diye bir devlet kalmaz. İmparator, yıllarca asker bulamaz."

Hoca Sadeddin de sefer dönüşü kaleme aldığı, *Tacü't-Tevarih* isimli tarihinde savaşı tüm detaylarıyla anlatır.

Ama kendine yine pay çıkarmaz. Başarıyı Padişah'a verir. Onu "Eğri Fatihi" olarak selamlar.

Sultan III. Mehmed ise, Hoca'sının bu zaferde şeref payını unutmaz: Bostanzade Mehmed Efendi'nin vefatı üzerine, onu Şeyhülislâm yapar.

Hoca kendini artık kitaplarına ve sevenlerine verir. Ulemanın önderi hâline gelir. Ölümünden sonra ilim bayrağını taşıyacak yüzlerce talebe yetiştirir.

20 yaşında "müderris" unvanı alan Hoca, Muratpaşa, Yıldırım ve Sultaniye medreselerinde yıllarca fıkıh, hadis ve tefsir okutmuştur. Genç yaşına rağmen, Sahn-ı Sernan medreseleri müderrisliğinde (bugünkü anlamda rektörlük) yıllarca kalır.

Şehzade Murad'la Şehzade Mehmed'e (III. Mehmed) hocalık yaptığı için "Cami'ür-Riyaseteyn" diye anılır.

Nihayet 1599'da, 63 yaşında vefat eder. Vefatı esnasında, Ayasofya Camii'nde bir hatim cemiyetindedir. Yaşadığı gibi sessiz ölür.

Mezarı Eyüp Sultan Camii'nin karşısındaki Dar-ül Kurra bahçesindedir (Saçlı Abdülkadir Mescidi'nin yanbaşındadır).

*Tüm devlet yöneticilerine müthiş bir ibret dersi
Cengiz Han'ın "Hoca"ları!..*

DÜNYANIN EN ZALİM hükümdarlarından biri olarak tarihe geçen Cengiz Han, dünyanın en kanlı ordusuyla Buhara önlerine gelmişti.

Karşılarına çıkan her şehri, her kaleyi yaka yıka, Müslümanları öldüre öldüre, ocakları söndüre söndüre yürümüş, nihayet Buhara surlarına dayanmışlardı.

Şehir halkı kararsızdı. 1220 yılının en felaketli kâbusunu yaşıyorlardı. Halk, surlara tırmanıp karınca sürüsü gibi kaynaşan ve sevinçle harp çığlıkları atan Moğol Ordusunu korkuyla seyrediyordu...

"Bu acımasız, ilkesiz ordu ile başa çıkılmaz" diyorlardı, "hepimizi kılıçlarına lokma ederler!"

Tartışmalar uzayıp giderken, Müslüman Karluk Hükümdarı Arslan Han'la Müslüman Almalık Hükümdarı Sugna Tekin'in, meşhur Müslüman âlimlerden Cafer Hoca ve İmam Hacıp'le birlikte şehre geldiklerini bildirildi.

Kapı açıldı. İçeri alındılar.

İçeri girer girmez, Karluk Hükümdarı Arslan Han:

“Bağışlayın” diye söze başladı, “meşverette olduğunuzu bil-miyorduk. Dilerseniz dışarıda bekleyelim.”

“Yok” dediler, “iyi ki geldiniz. Aslında biz de sizi konuşı-yorduk. Bize yardımcı olun.”

“İşte bu yüzden geldik” dedi Almalık Hükümdarı Sugna Tekin, “yardımcı olmak istiyoruz. Ne de olsa dindaşız.”

“Peki, ne yapalım?”

“Silahlarınızı bırakın, kapıları açın. Kaç kere gözlerimle gördüm ki, büyük Kaan savaşarak girdiği yeri harabezara çe-virir. Bu deliliği yapmayın. Nasılsa ordularına karşı fazla daya-namazsınız. Şehrinize yazık olur. Bakın büyük hocalarımız da yanımızda, onlar adına da konuşuyorum, kendinize ve şehri-nize yazık etmeyin.”

“Teslim olmalıyız diyorsunuz. O takdirde şehri yakıp yık-maz mı? Bizi kılıçlarına lokma etmez mi? Cengiz Han hakkın-da kötü şeyler duyduk.”

İmam Hacıp bu sözlere gülerek karşılık verdi:

“Tevatürdür. Merkitler karşı koymasaydı, başlarına o fela-ket gelmeyecekti. Aslında Cengiz Han merhametlidir. Bizi dinler. Şefaati ederiz size. Endişe duymayın.”

Söyleyeceklerini söyledikten sonra çekip gittiler.

Şehir meclisi şaşkındı. İkilemde kalmışlardı. Ama bir karar vermeleri lazımdı: Ya teslim olacaklar yahut çarpışacaklardı. Üçüncü ihtimal yoktu.

Tartışma uzadı gitti. Kimisi teslim olmak taraftarıydı, ki-misi de ne olursa olsun savaşılmasını istiyordu:

“Ecdat yadigarı, İslâm medeniyetinin göz bebeği, ilim-ir-fan yuvası Buhara’yı putperest Cengiz’e teslim etmek, uhrevi mesuliyeti muciptir. Binaenaleyh kanımızın son damlasına kadar mukavemet etmeliyiz. Cengiz şehre girecekse cesetleri-mize basarak girsin!”

“Cesetlerimize basmak, şüphesiz Cengiz Han’a büyük bir

zevk verir. Asıl mesele ölüp ölmek değil, Allah'a bir can borcumuz var ve nasılsa bir gün hepimiz öleceğiz. Asıl mesele bu kültür şehrini tahrip olmaktan kurtarmak. Çünkü Cengiz Han ve askerlerinin en büyük zevki, kütüphaneleri yakıp camileri yıkmaktır! Teslim olursak, belki bu facianın önüne geçebiliriz. Belki o zaman merhamete gelir."

"Cengiz Han'da merhamet ha!.. Ne boş hayal!"

"Hayal değil, hakikat... Bize gelen dindaşlarımızı duymamış gibi konuşuyorsun. Cengiz Han merhametsiz olsa bile bizimkiler onu engeller. Geldiler gördük, bizimle namaz da kıldılar. Daha ne istiyorsunuz? Onlar da Müslüman, biz de. Elbette bizi korurlar. Dindaşlarını ezdirecek değiller ya!.."

Bu hatırlatma etkili oldu:

"Evet, evet... Cafer Hoca ile İmam Hacıp Cengiz Han'ı durdururlar. Zaten Müslümanlara verilen zararı önlemek için onun yanında yer aldıklarını duymuştum. Onlar bizi korur, ne dinimize ne ırzımıza-namusumuza, ne canımıza, ne ırfanımıza zarar verdirirler."

Ama bunun ham hayal olduğunu, yaşanan örnekler eşliğinde anlatanlar ve asla teslim olunmamasını, vakit geçirilmeden savunma tedbirleri alınmasını savunanlar da az değildi:

"Yapmayın, kendinizi kandırmayın; bilin ki bu gaflet bizi boğar!" diyorlardı.

Laf uzadı, uzadı; çoğunluğun dediği oldu: Teslim kararı çıktı.

"Cengiz Han'a bir heyet gönderelim. İnançlarımıza, kütüphanelerimize, mabedlerimize, canımıza, ırz ve namusumuza dokunmamak kaydıyla, teslim olacağımızı bildirelim."

"Münasiptir" dendi, karar verildi, mühür basıldı...

Bu fikre muhalif olanlara ise, "Gaflettir, ihanettir!" demekten ve inim inim inlemekten başka yapacak bir şey kalmadı.

Heyet, hazırlanıp beyaz bayrak çekti. Cengiz Han'ın ordugâhına gittiler. İçlerinde büyük bir ümit taşıyorlardı. Cengiz

Han'ın yanında bulunan hocalarla Müslüman hanların, kendilerine yardımcı olacaklarına, ezdirmeyeceklerine inanıyorlardı.

Zaten onlar, Cengiz Han'ın İslâm ülkelerini tahrip etmesine mâni olmak için orada idiler. Hele Cafer Hoca, büyük bir âlimdi. Cengiz Han zulmetmek istese bile durdururdu. Ne zamandır yanında bulunduğuna göre, herhâlde nüfuzu vardı. Cengiz Han, Cafer Hoca'nın ilminden istifade ediyor olmalıydı. Cafer Hoca gibi tanınmış bir hocaya güvenmeyecekler de kime güveneceklerdi?

Büyük ümitlerle karışık küçük endişelerini çiğneye çiğneye Cengiz Han'ın huzuruna çıktılar.

Cengiz Han, gelişigüzel serpiştirilmiş minderlere yaslanmıştı. Bir tarafında Müslüman Karluk Hükümdarı Arslan Han, diğer tarafında Müslüman Almalık Hükümdarı Sugna Tekin duruyordu. Öbür yanında ise Cafer Hoca ile İmam Hacip bulunuyordu.

Harzem Heyeti Başkanı Müslüman hanlarla hocaları Cengiz Han'ın yakınında görünce derin bir nefes aldı. Bir hayli rahatlamıştı. Anlaşılan, Cengiz Han, bunlara sormadan bir iş yapmıyordu. Bunlar da Müslüman olduklarına göre, belki Buhara'yı teslim etmeden kurtulmanın yolu bile açılırdı. Arslan Han'ın, Sugna Tekin Han'ın, Cafer Hoca'nın ve İmam Hacip'in kendilerine yardım edeceği muhakkaktı. Cesaretlendi:

"Büyük Kaan" diye söze başladı, "biz Buhara halkının temsilcileriyiz. Şehrimizin kaleleri çok yüksektir. Dört yanı kalın ve sağlam duvarlarla çevrilidir. Ayrıca içinde canını vermeye hazır kahramanlar vardır."

Cengiz Han, insanın iliklerini donduran bir sırtık eşliğinde, sordu:

"Onun için mi teslim olmak istiyorsunuz?.."

Heyet Başkanı duymazdan gelerek, konuşmaya devam etti:

"Erzağımız da boldur. Ne kadar gayretli bir ordunuz olursa olsun, şehri almak için yıllarca uğraşmanız gerekecektir."

Cengiz Han'ın bakışları hâlâ buz gibiydi. Sarı sarı bakıyor, sanki karşısındakinin ciğerini deliyordu. Müslüman hanlar ve hocalar niçin susuyorlardı acaba? Buhara'yı bağışlamasını söylemelerinin tam sırasıydı; fakat inadına susuyor, inadına önlerine bakıyorlardı. Buhara gibi bir ilim, irfan ve mabetler şehrinin yakılıp yıkılmasına seyirci mi kalacaklardı? Buna imkân yoktu. Yürekleri sızlardı. Vicdanları elvermezdi. Uykuları kaçardı. Öyleyse hâlâ niçin konuşmuyor, niye Cengiz Han'a bu gerçeği neden söylemiyorlardı?

Cengiz Han'ın yanındaki Müslüman hanlarla hocalara bakınca, kuşkuya kapıldı, ilgisiz durmalarının sebebini anlayamadı.

"Bü... Büyük Kaan!.." diye kekeledi, "Biz..."

Cengiz Han öfkeyle bağırdı:

"Sus, şarlatan!.. Yalvarmaya geldinizse yalvarın, övünmeye geldinizse işte kapı, defolun!"

Ümit teli koptu. İhtiyar elçibaşı inim inim bir sesle inledi:

"Teslim şartlarını görüşmeye geldik" diyebilirdi yalnızca, "bizi kılıçtan geçirmeyin yeter!.."

Cengiz han kısa bir süre düşündü, Çinli danışmanı Bilge Çu-en'e bir el işareti yapıp yanına çağırdı. Çu-en, Cengiz Han'ın kulağına bir şeyler fısıldadı.

Cengiz Han güldü:

"Tamam" dedi elçilere dönerek, "kabul, şehir halkını kılıçtan geçirmeyeceğim."

"Camilerimizi, kütüphanelerimizi de yıkmayın..."

Çu-en'le tekrar fısıldaştı ve tekrar güldü:

"Buna da tamam: Camilerinizi, kütüphanelerinizi yıkmayacağım."

Zavallı elçibaşı bir Müslüman hükümdarlara baktı, bir Müslüman hocalara baktı, hâlâ susup durmalarına anlam vermeye çalıştı, ama veremedi. Bir türlü inanamıyor, Müslüman hanların ve hocaların Cengiz Han'a müdahale etmemelerine akıl erdiremiyordu.

Düşüncelerinin burasına, Cengiz Han'ın homurtusu düştü:
"Anlaştık mı ihtiyar, kapıları açıyor musunuz?"

Elçibaşı toparlanmaya çalıştı. Ama sesi eskisi gibi güvenli değildi, sesinde envai çeşit korku titreyordu:

Başka bir şey aklına gelmediği için, eski söylediklerini tekrarladı:

"Şehir halkını kılıçtan geçirmeyin, camilerimizi, kütüphanelerimizi yıkmayın!.."

Cengiz Han kıs kıs gülüyordu. Boş şarap kupasını Çinli köleye uzattı:

"Doldur!"

Bir dikişte bitirdikten sonra, elçilere çok tuhaf gelen bir soru sordu:

"Şarap içer misiniz?"

Hepsi aynı anda tiksintiyle cevap verdiler:

"Hayır!"

Yüzünü buruşturdu:

"Öyleyse sizin dininizle benim dinimin bağdaşması mümkün değildir. Yine de söz verdim: Şehir halkını kılıçtan geçirmeyeceğim, camilerinizi, kütüphanelerinizi yıkmayacağım. İnandığınız Allah'a dua edin ki bugün neşeli günüm, yoksa güçsüzlerin şart-şurt ileri sürmesine asla müsaade etmezdim. Şimdi gidersiniz, kiminle isterseniz görüşürsünüz, beni ilgilendirmez. Beni ilgilendiren şudur: Ya yarın sabah şehrin tüm kapılarını açarsınız ya da kapalı tutar, savunmaya çalışırsınız."

Bir kadeh daha içtikten sonra devam etti:

"Direnirseniz taş üstünde taş, omuz üstünde baş komam. Ne kadın dinlerim, ne yaşlı, ne çocuk, cümlemenizi kılıçlara yem ederim."

Elçibaşı ürperdi.

"Kale duvarlarımız çok sağlamdır" diye mırıldandı.

Kendi kendine konuştuğunu sanmıştı, ama hayret, Cengiz Han duymuştu.

Ağır ağır ayağa kalktı:

"Bir kalenin sağlamlığı, savunanların cesaretiyle ölçülür. Yoksa taş duvarlar bir şekilde yıkılır. Gidin, kalenin bütün kapılarını açın. Hakkınızdaki hükmü sonra vereceğim."

Bir an düşünüp ilâve etti:

"Bu hükmün mümkün olduğu kadar yumuşak olması için şeytanımı kandırmaya çalışacağım!"

Sinsice sırttıktan sonra, sırtını döndü. Görüşme bitmiş, heyetin güvendiği Müslüman hanlar ve hocalar tek kelime dahi etmemişler, öylece önlerine bakarak susmuşlar, hep susmuşlardı.

Heyet Buhara'ya dönerken, düşünceliydi. Heyet Başkanı:

"Ne dersiniz?" diye sorunca, biri atıldı:

"Savaşalım. Yoksa Cengiz Han'ın niyeti kötü. Diğerlerine Müslüman milletlere yaptığını bize de yapacak. Taş taş üstünde bırakmayacak. Camilerimizde şarap içip kadınlarımızı vahşi askerlerine ikram edecek."

"Öyle şey yapmaz!" diye kestirip attı bir başkası, "daha doğrusu, yapamaz, yaptırmazlar. Görmediniz mi Arslan Han'la Sugna Tekin'i? Cengiz Han onları yanına oturtmuştu. Demek sözlerine değer veriyor. Sonra, İmam Hacı var, Cafer Hoca var. Bizi ezdirmezler."

"Ama hiç konuşmadılar, Cengiz'in söylediklerine itiraz etmediler."

"Âdet böyledir. Koca Kaan konuşurken, yanındakiler susar. Vakti gelince elbet konuşacaklar. Onlara güvenmemiz lazım. Sonra, Cengiz Han, söylendiği kadar kötü yürekli, zalim bir İslâm düşmanı olsaydı, Müslüman hükümdarlarla bazı hocaları yanına alır mıydı? Teklifimiz ona ters geldiği için bize çıkmıştı bakmayın."

İnsan inanmak istediği şeye inanır. Onlar da inanmak istiyorlardı ve inandılar.

Şehre döndüler. Gördüklerini, duyduklarını biraz süsleyerek anlattılar:

“Sözün özü, Cengiz’e güven olmaz, ama yanındaki hocalara ve Müslüman hanlara güvenelim. Elbette dindaşlarını koruyacaklardır.”

Getirilen haberler, şehri savunma taraftarı olanları tatmin etmedi:

“Düşmana katılan kim olursa olsun, dost değildir. Böylelerine güven olmaz. Onlar zalimin zulmüne ortak olmuşlar. Teslim olmayalım.”

Yine teslim olmak isteyenler ağır bastı. Tesellileri de hâlâ aynıydı: Müslüman hanlar ve Cengiz’in yanındaki hocalar, kendilerini koruyacaklardı, ezdirmeyeceklerdi.

Ve Buhara’nın on iki kapısı birden düşmana açıldı. Cengiz Han şehre girdi. İki yanında Buharalıların güvendiği Karluk ve Almalık Hanları vardı. Ardında İmam Hacıp ve Cafer Hoca yürüyordu.

Buhara halkı bunları görünce ümitlenir gibi oldu. Oysa onlar, yürek yakan manzarayı görmemek için gözlerini yerden kaldırmıyorlardı.

Cengiz’e yakın olunca dindaşlarını koruyabileceklerini zannedip vaktiyle bu yola girmişlerdi. Belki İslâm Dini’nin yüceliğini Cengiz’e anlatabilir, onu Müslüman yapıp kılıcını ve ordusunu İslâm’ın hizmetine alabilirlerdi. O takdirde dünyayı fethin yolları açılırdı, İslâm sancağı dünya yüzünde tek dalgalanırdı.

Sonunda bunun hayalden ibaret olduğunu anladılar ya, iş isten geçti. Her çıkışları Cengiz’in sert bakışlarına, tehditlerine toslayıp tuz buz oldu. Nihayet onu memnun görmek için her istediğine boyun eğmek zorunda kaldılar...

Cengiz Han şehre girdi. Askerlerini meydanda topladı ve bas bas bağırmaya başladı:

“Camileri, kütüphaneleri yıkmayın, yakın! Kitapları ırmağa atın. Direnmeye çalışan herkesi canlı canlı gömün. Kılıç kullanmayın, ne de olsa kesmeyeceğimize söz verdik!”

Tırtıllı kahkahaları şehrin öbür ucundan duyuluyordu.

Arslan Han daha fazla dayanamadı:

"Ama, Büyük Kaan, söz vermiştiniz!.."

Cengiz Han'ın delici bakışları gözlerine mihlanınca, susmak zorunda kaldı:

O susunca, Cengiz Han tırtıllı bir kahkaha daha attı:

"Hayrola Arslan Han, Müslümanlığını mı hatırladın? Sözümde durmadığımı kimse iddia edemez. Müslümanları öldürmeyeceğim demedim, sadece kesmeyeceğim dedim, nitekim kesmiyorum; diri diri toprağa gömdürüyorum. Camileri, kütüphaneleri yıkmayacağım dedim; yıkmıyorum, sadece yakıyorum."

Ve herkese ibret olması gereken, son sözünü söyledi:

"Kendi ikbalini dininden daha çok seven insana güvenilmez! Buharalılar sana güvenmekle belalarını buldular. Onları ben değil, senin gibiler yok ediyor!"

Kendi döneminde "ilmin kiblesi" sayılan Buhara camileri, türbeleri, kütüpheneleriyle birlikte yanıyor, Cengiz Han'a destek veren Müslüman hükümdarlarla hocalar gözlerini kapatıp susuyorlardı...

Okuyana selam olsun!